INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

Volumul XX

Academia Română

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
"COSTIN C. KIRIȚESCU"

TEZAUR

1992

vol. XX

Centrul de Informare
şi Documentare Economică

Bucureşti, România

Editor: Valeriu IOAN-FRANC

Prezentare grafică, machetare şi tehnoredactare: Luminiţa LOGIN,
Victor PREDA, Nicolae LOGIN, Mihaela PINTICĂ

Redactori: Aida SARCHIZIAN, Anca CODIRLĂ, Mircea FÂŢĂ,
Paula NEACŞU, Adelina BIGICĂ

Coperta: Nicolae LOGIN

Culegere text: Ortansa CIUTACU, Carmen DIŢULESCU,
Tamara BĂILEŞTEANU, Mirela AGAPI, Daniela POENARU,
Alexandra PURCĂREA, Valerica NEACŞU Miruna MAYER

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Institutului Naţional de Cercetări Economice
"Costin C. Kiriţescu". Reproducerea, fie şi parţială şi pe orice suport, este interzisă
fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-152-0

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI
ECONOMICE “COSTIN C. KIRIȚESCU”

TEZAUR

1992

vol. XX

ACADEMIA ROMÂNĂ

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

SUMAR
volumul XX

PROBLEME ECONOMICE NR. 32/1992 _____ 1

ANALIZA COMPARATIVĂ A NIVELULUI DE TRAI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ŞI ÎN ROMÂNIA

Cuvânt înainte 7

Precizări metodologice 8

I. Populația 9

II. Nivelul de trai 13

1. Veniturile populației 13

2. Consumul populației 19

3. Condiții de locuit 23

4. Gospodăria comunală 23

5. Condiții asigurate populației în domeniile ocrotirii sănătății, culturii şi învățământului 24

5.1. Ocrotirea sănătății 24

5.2. Cultura şi arta 24

5.3. Învățământul 25

PROBLEME ECONOMICE NR. 33/1992 _____ 29

DEZVOLTAREA REGIONALĂ ŞI AMENAJAREA TERITORIULUI – COMPONENTĂ A STRATEGIEI TRANZIȚIEILA ECONOMIA DE PIAȚĂ

I. Considerații privind ştiința amenajării teritoriului 35

II. Aspecte ale practicii amenajării teritoriului în unele țări europene 39

III. Principalele coordonate ala strategiei dezvoltării regionale şi amenajării teritoriului în țara noastră 54

Bibliografie 61

PROBLEME ECONOMICE NR. 34-35/1992 63

EVALUAREA CALITĂȚII UNOR SERVICII SOCIALE ŞI AUTORITĂȚI PUBLICE (cercetare efectuată în municipiul Bucureşti – iunie 1992)

I. Aspecte teoretice şi metodologice ... 69
I.1. Aspecte teoretice ... 69
I.2. Elaborarea eşantionului şi validarea reprezentativității acestuia ... 70
1.3. Alte aspecte metodologice ... 72
II. Evaluarea percepției calității unor servicii sociale ... 74
II.1. Învățământul ... 74
II.2. Asistența medicală ... 77
II. 3. Cultura ... 79
II.4. Asistența socială ... 91
III. Evaluarea percepției calității unor autorități (instituții) publice ... 95
III.1. Primăria ... 95
III.2. Armata ... 96
III.3. Poliția ... 97
III.4. Serviciul român de informații ... 99
III.5. Garda financiară ... 101
III.6. Autoritățile judecătoreşti ... 102
III.7. Partidele politice ... 103
III.8. Parlamentul ... 104
III.9. Preşedintele țării ... 105
III.10. Guvernul Stolojan ... 105
IV. Fenomenul corupției în societatea românească ... 109
V. Beneficiarii serviciilor sociale şi instituțiilor publice ... 111
VI. Importanța percepută a serviciilor sociale şi instituțiilor publice şi gradul de satisfacție oferit de acestea ... 113
VII. Gradul de satisfacție oferit de unele servicii sociale şi instituții publice ... 118
VIII. Aprecieri finale ... 125

PROBLEME ECONOMICE NR. 36-37/1992 127

MODELAREA PROCESELOR ECONOMICE

Schema unui macromodel experimental ... 134

Caracterizarea stării şi evoluției agriculturii prin utilizarea modelării economico-matematice 145

Probleme ale modelării produsului intern brut (crearea şi utilizarea) 151

Proiecții privind produsul intern brut cu ajutorul unui model macroeconomic 155

Posibilitățile de integrare şi utilizare a balanței legăturilor dintre ramuri într-un model de prognoză 172

Elemente pentru modelarea formării produsului intern brut în agricultură 175

Câteva considerații cu privire la modelarea calitativă macroeconomică 181

Cu privire la componenta socială în modelarea macroeconomică 184

Comensurarea ofertei agriculturii – limite şi unele posibilități de modelare 193

Modele ale dobânzii. încercări de endogenizare a ratei dobânzii 197

Specificitatea modelării evoluției fenomenelor demoeconomice în perioada de tranziție 200

Model algoritmic pentru evaluarea indicatorilor de gestiune a exploatației agricole 205

PROBLEME ECONOMICE NR. 38/1992 211

Avertisment 215

PUNCTE DE VEDERE

FUNCȚIA DE PRODUCȚIE LA PUNCTUL CULMINANT AL SIMPLITĂȚII ANALITICE ŞI EXACTITĂȚII MATEMATICE - Modelul SIMPLEX liniar-omogen 216

Modelul liniar-omogen al procesului de producție materială 217

Comparație cu realitatea 221

Împotriva fetişizării metodelor matematice cele mai înalte în ştiința economică 222

Aplicații grafice şi analitice 224

PROBLEME ECONOMICE NR. 39-40/1992 229

TENDINȚE ALE RAPORTULUI DINTRE VENITURILE SALARIAȚILOR ŞI PENSIONARILOR DIN ROMÂNIA ŞI NIVELUL MINIM DE TRAI

Precizări referitoare la conținutul lucrării 238

Diferențele procentuale între venituri (salarii, inclusiv indemnizații pentru copii sau pensii) şi nivelurile minime de trai (nivelul decent – ND, nivelul ajustat în funcție de posibilitățile actuale ale economiei naționale – NT, pragul de subzistență – NS) 240
I. Cazul familiilor de salariați constituite dintr-o persoană 240
II. Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil de vârstă şcolară) 240
III. Cazul familiilor de salariați constituite din două persoane adulte 241
IV. Cazul familiilor de salariați constituite din trei persoane (doi adulți + un copil de vârstă şcolară) 242
V. Cazul familiilor de salariați constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii de vârstă şcolară) 242
VI. Cazul familiilor de salariați constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii de vârstă şcolară) 243
VII. Cazul familiilor de salariați constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii de vârstă şcolară) 243
VIII. Cazul familiilor de pensionari de asigurări sociale de stat 244
Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – un salariu de mărime medie 245
Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – un salariu minim 245
Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – o indemnizație de şomaj 246
Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil şcolar) – un salariu mediu şi o pensie alimentară 246
Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil şcolar) – un salariu minim şi o pensie alimentară 247
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – două salarii de mărime medie 247
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu, unul minim 248
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu (soția casnică) 248
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – două salarii minime 249
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 249
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – două salarii de mărime medie 250
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu, unul minim 250
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu (soția casnică) 251
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – două salarii minime 251

Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 252
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – două salarii medii 252
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim 253
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică) 253
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – două salarii minime 254
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 254
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – două salarii medii 255
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim 255
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică) 256
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – două salarii minime 256
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 257
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – două salarii medii 257
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim 258
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică) 258
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – două salarii minime 259
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 259
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – două pensii medii 260
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – o pensie medie, una minimă 260
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – două pensii minime 261
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – o pensie medie 261
Cazul familiilor de pensionari constituite dintr-o singură persoană – o pensie medie 262

Cazul familiilor de pensionari constituite dintr-o singură persoană – o pensie minimă 262
Evoluția alocației pentru copii în contextul evoluției altor indicatori ai nivelului de trai 263
Principalele concluzii ce se desprind din datele şi graficele prezentate 266

PROBLEME ECONOMICE NR. 41-42/1992 269

POLITICI DE PROTECȚIE A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR LA NIVEL DE ÎNTREPRINDERE (III – INSTRUMENTE DE PROTECȚIE A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR)

Prefață 275

Introducere: politici de protecție a mediului înconjurător 276

1. Diverse tipuri de instrumente referitoare la protecția mediului 280
   1.1. Criterii principale de opțiune privind instrumentele economice 280
   1.2. Costul protecției mediului înconjurător 281
   1.3. Un principiu de bază: "cine poluează plăteşte" 283
   1.4. Mijloace şi instrumente utilizate în cadrul politicilor de protecția mediului 285
      1.4.1. Criterii posibile pentru evaluarea instrumentelor existente 285
      1.4.2. Instrumente de reglementare 286
      1.4.3. Instrumente economice (redevențe, ajutoare financiare, sisteme de consignație, crearea de piețe, stimulente financiare) 288

2. Instrumente economice: avantaje, punere în aplicare, limite 293
   2.1. Unele orientări privind utilizarea instrumentelor economice 293
      2.1.1. Definiția şi scopurile utilizării instrumentelor economice 294
      2.1.2. Avantaje generale, avantaje intrinseci 294
      2.1.3. Tipuri de redevențe utilizate în protecția mediului înconjurător: de "deversare" (déversement), "pentru serviciul făcut", "pe produs" 296
      2.1.4. Permise negociabile 297
      2.1.5. Sisteme de consignație 298
   2.2. Punere în aplicare 298
      2.2.1. Aspectul financiar al utilizării instrumentelor economice 298
      2.2.2. Modalități curente de aplicare şi calcul ale instrumentelor economice specifice 300
   2.3. Consecințe economice directe şi indirecte 301

2.3.1. Unele consecințe economice posibile ale utilizării instrumentelor economice ... 301
2.3.2. Repercusiuni economice indirecte ale politicilor de protecția mediului ... 301

3. Modalități de gestionare a mediului înconjurător ... 303
3.1. Poziția Camerei Internaționale de Comerț în legătură cu utilizarea noțiunii de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător ... 303
3.2. Noi orientări în politica de protecție a mediului înconjurător în Suedia ... 307
3.3. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în SUA ... 316
3.4. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei British Petroleum ... 324
3.5. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Royal Dutch/Shell ... 332
3.6. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Ciba-Geigy ... 337
3.7. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Rhône-Poulenc ... 338

Bibliografie ... 342

PROBLEME ECONOMICE NR. 43/1992 ... 343

STAREA DE ŞOMAJ ŞI COMPORTAMENTUL ŞOMERILOR

Introducere ... 349
1. Metodologia cercetării ... 352
2. Trecutul profesional al şomerilor ... 354
3. Starea de şomaj ... 357
4. Comportamentul pasiv/activ de căutare a unui loc de muncă ... 360
5. Relația şomer-oficiu de forță de muncă ... 363
6. Percepția implicațiilor asupra câtorva aspecte ale vieții ... 366
Concluzii ... 373

PROBLEME ECONOMICE NR. 44/1992 ... 377

PUNCTE DE VEDERE

ECONOMIA ROMÂNIEI ÎNAINTE ŞI DUPĂ 1990. O ANALIZĂ A FAPTELOR ... 381

I. Cum a lăsat regimul comunist economia românească? 381
II. Ce s-a întreprins în timpul guvernării FSN între 28 iulie 1990 şi 26 septembrie 1991? 385
III. Unde a ajuns economia României printr-o guvernare de coaliție? 394

PROBLEME ECONOMICE NR. 45/1992 395

CALITATEA VIEȚII ROMÂNILOR ŞI MAGHIARILOR DIN ROMÂNIA

Au maghiarii o "soartă" mai rea? 399

PROBLEME ECONOMICE NR. 46-47/1992 409

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992

Scurtă prezentare: CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ 415

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992 418
I. Analele Institutului Național de Cercetări Economice 418
II. Studii şi cercetări economice 418
III. Probleme economice 419
IV. Romanian Economic Digest 421
V. Revista română de economie 425
VI. Economia României – evoluții pe termen scurt 426
VII. Alte lucrări ale institutelor 426

INDEX DE AUTORI 428

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 32/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE A REPUBLICII MOLDOVA
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICO-FINANCIARE

ANALIZA COMPARATIVĂ A NIVELULUI DE TRAI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ŞI ÎN ROMÂNIA

Colectivul de autori:
dr. Gheorghe BARBU, coordonator,
dr. Hildegard PUWAK,
Viorel GHEORGHE,
Vladimir AGAFIȚA,
Emilian FTOMOV

Seria: Politica socială, nr. 6

Centrul de Informare şi Documentare Economică
Bucureşti, 1992

SUMAR

Cuvânt înainte 7
Precizări metodologice 8
I. Populația 9
II. Nivelul de trai 13
1. Veniturile populației 13
2. Consumul populației 19
3. Condiții de locuit 23
4. Gospodăria comunală 23
5. Condiții asigurate populației în domeniile ocrotirii sănătății, culturii şi învățământului 24
5.1. Ocrotirea sănătății 24
5.2. Cultura şi arta 24
5.3. Învățământul 25

CUVÂNT ÎNAINTE

Strângerea legăturilor – pe diferite planuri – dintre România şi Republica Moldova presupune, între altele, cunoaşterea situației pe care o are fiecare dintre cele două țări în diverse domenii ale vieții economice şi sociale. Pentru aceasta, s-a considerat necesar să fie întocmită o lucrare care să cuprindă date comparative la cât mai mulți indicatori, între care şi cei ce caracterizează nivelul de trai. Paginile următoare sunt dedicate tratării componentelor nivelului de trai, după ce, în prealabil, sunt prezentate o serie de informații de ordin demografic, informații care au darul de a pune în evidență reflectarea condițiilor de trai asupra unor fenomene demografice.

Dat fiind faptul că, în perioada elaborării lucrării de față, ultimul an pentru care au existat anuare statistice (publicații ce conțin date definitive şi variate) a fost 1990, cei ce au elaborat-o (un colectiv format din cercetători de la Institutul de Cercetare a Calității Vieții, din structura Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române şi de la Institutul Național de Cercetări Economico-Financiare al Academiei de Studii Economice din Republica Moldova) au considerat necesar să compare între ele datele valabile pentru anul respectiv (cu mici excepții, când datele se referă la momente ulterioare). Deşi schimbările care au avut loc în Republica Moldova şi în România, în anii 1991 şi în prima parte a anului 1992, sunt ample, provocând modificări în mărimea diverşilor indicatori, valorile rezultate au darul de a oferi o imagine aproximativă a diferențelor existente între cele două țări române la început de drum nou.

Pentru toți cei ce vor consulta lucrarea de față autorii se simt datori să mai facă încă o precizare şi anume aceea legată de alegerea indicatorilor utilizați pentru comparații; a fost evitată recurgerea la mărimi absolute (cu unele excepții, ca, de exemplu, suprafața țării, număr de locuitori) deoarece, datorită diferențelor fireşti, acestea nu ar fi fost concludente, reținându-se în schimb, mărime relative, cu grad ridicat de relevanță şi care au permis comparații pertinente.

Comentariile făcute cuprind, în principal, aspecte care se impun în mod deosebit atenției, cele mai multe concluzii fiind însă deductibile din compararea datelor.

AUTORII

PRECIZĂRI METODOLOGICE

1. Indicatorii demografici din cele două țări se referă la momente diferite: pentru Republica Moldova, datele privesc situația de la 1 ianuarie 1991, iar pentru România pe cea din 1 iulie 1990. Conținutul indicatorilor menționați este acelaşi pentru ambele țări.

2. La venituri, în această fază a elaborării materialului nu s-a folosit cursul de schimb al rublei (cu circulație în Republica Moldova) în raportul cu leul şi, de aceea, nici nu s-a făcut o echivalare a veniturilor din cele două țari. Utilizarea unui "coş" unic de produse şi servicii implică un timp mai îndelungat. Pentru operativitate s-a recurs la puterea de cumpărare a salariului mediu (aşa cum este acesta în fiecare țară) în raport cu un număr de produse şi de servicii deosebit de importante pentru consumul populației.

Puterea de cumpărare a pensiei este surprinsă, într-o oarecare măsură, prin mărimea pensiei medii în raport cu salariul mediu.

3. Datele privind consumul unor produse pe locuitor, referindu-se la un an, au fost influențate, în mod sensibil de situația agriculturii şi a producției unora din ramurile industriale producătoare de bunuri de consum în anul respectiv, dar acestea n-au alterat comparabilitatea lor.

4. Din categoria serviciilor, dificultăți mari de comparabilitate au prezentat serviciile cu plată, datele statistice din cele două țări făcând, în multe cazuri, de necomparat asemenea servicii fie din cauza conținutului indicatorilor, fie datorită unor parametrii care au stat la baza determinării lor.

5. Numărul indicatorilor prezentați la fiecare din componentele nivelului de trai este relativ restrâns datorită diferențelor de conținut şi de structură, ceea ce a îngustat şi imaginea de ansamblu; apreciem că, totuşi, indicatorii folosiți sunt, prin relevanța lor, suficient de grăitori în a oglindi situația celor două țări în sfera nivelului de trai, în anul care constituie începutul unui drum deloc uşor.

6. Datele utilizate pentru ilustrarea diverselor aspecte ale nivelului de trai îşi au ca surse principale anuarelor statistice referitoare la anul 1990 din ambele țări şi o serie de informări statistice.

I. POPULAȚIA

Indicatorii demografici sunt influențați direct sau indirect de nivelul de trai şi, la rândul lor, factorii demografici acționează asupra posibilităților de care dispune societatea pentru dezvoltarea economiei. Sporul natural al populației se reflecta, între altele, în numărul populației preşcolare, şcolare, în numărul studenților, în gradul de îmbătrânire, în raportul dintre partea activă şi restul populației. Din asemenea considerente, în cele ce urmează vor fi făcute referiri la o serie de indicatori, între care: numărul şi structura populației pe medii, sexe, vârstă, natalitate, mortalitate, spor natural, mortalitate infantilă.

În anul 1990, populația Republicii Moldova a fost de 4.366,3 mii, iar cea a României de 23.206,72 mii persoane. La un kmp au revenit 129,6 şi respectiv 98 locuitori. În acelaşi an, structura pe medii arăta astfel: în România populația urbană reprezenta 54,3%, iar în Republica Moldova 47,5%, restul fiind populația rurală. În ansamblu, populația feminină constituia 50,7 şi, respectiv, 52,3% din total.

În funcție de ramurile de activitate în care lucra, în 1990 populația ocupată din cele două țări cunoştea următoarea structură:

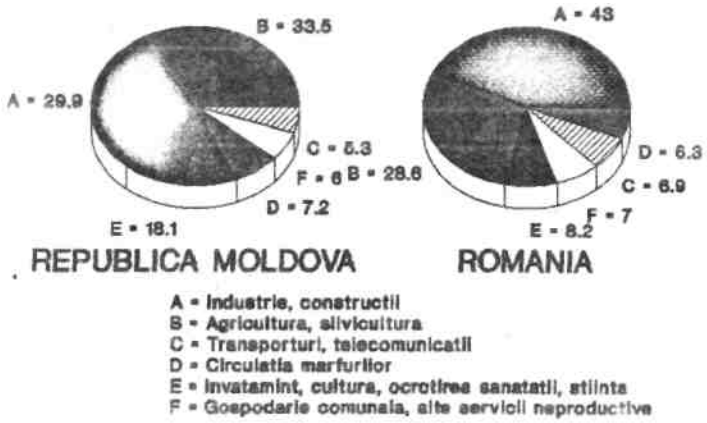
Tabelul nr. 1

Structura populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale, în 1990

	Republica Moldova	**România**
Total	100,0	100,0
Industrie şi construcții	29,9	43,0
Agricultură şi silvicultură	33,5	28,6
Transporturi şi telecomunicații	5,3	6,9
Circulația mărfurilor	7,2	6,3
Învățământ, cultură şi artă, ocrotirea sănătății, asistență socială şi cultura fizică, ştiință şi deservirea ştiințifică	18,1	8,2
Gospodăria comunală, de locuințe, alte prestării de servicii neproductive. Celelalte ramuri	6,0	7,0

Datele din tabelul nr. 1 arată că în România ponderea cea mai mare a deținut-o populația ocupată în industrie (37%) şi în construcții luate laolaltă, iar în Republica Moldova – cea care lucra, în agricultură şi în silvicultură. O asemenea situație este rezultatul politicii economice promovate timp de câteva decenii de regimurile trecute din România şi din fosta Uniune Sovietică.

Grafic, distribuția populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale se prezenta astfel:

Distribuția populației ocupate pe ramuri ale economiei naționale (%)

Pe grupe de vârste, populația celor două țări avea structura evidențiată de datele din tabelul nr. 2:

Tabelul nr. 2

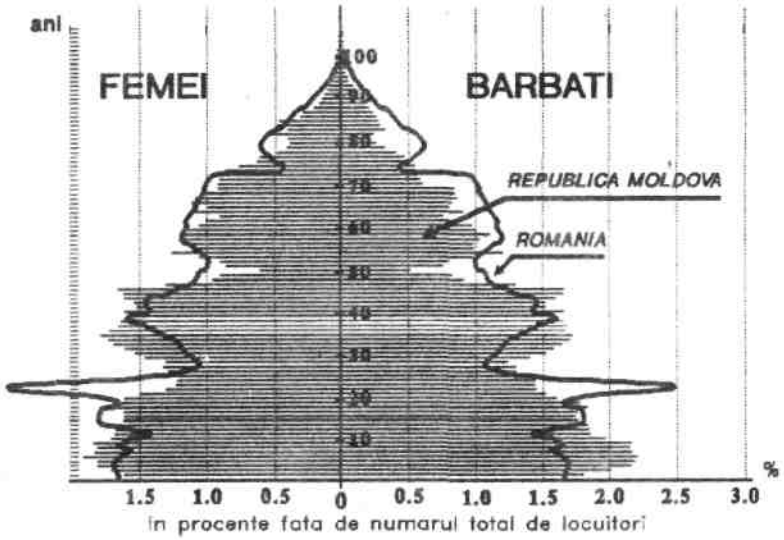
STRUCTURA POPULAȚIEI, PE GRUPE DE VÂRSTĂ, în 1990

Grupe de vârste	Republica Moldova			România		
	Total	Masculin	Feminin	Total	Masculin	Feminin
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0-6 ani	13,61	14,56	12,73	10,66	11,03	10,29
7-19 ani	22,23	23,52	21,06	21,01	21,77	20,27
20-24 ani	6,64	7,07	6,25	8,51	8,79	8,23
25-40 ani	25,62	26,02	25,25	22,26	22,89	21,66
41-50 ani	10,06	9,91	10,21	11,11	11,14	11,08
51-60 ani	9,91	9,32	10,44	11,92	11,68	12,16
61 ani şi peste	11,93	9,60	14,06	14,53	12,70	16,31

Comparând structura populației din cele două țări după grupele de vârstă, reiese clar că grupele de până la 40 ani (cu excepția persoanelor de 20-24 ani[1]) deține o pondere mai mare în Republica Moldova; situația este inversă la populația din grupele de 41 ani şi peste şi mai ales la cea de 61 ani şi peste. Procesul de îmbătrânire a populației, evident în cazul României o apropie pe aceasta, sub aspectul demografic respectiv, de tendințele care au loc în majoritatea țărilor dezvoltate.

[1] În România, această grupă de vârstă a resimțit cel mai puternic efectul Decretului de interzicere a avortului.

Utilizând aşa-numita piramidă a vârstelor (prin recurgerea la mărimi relative) situația arăta astfel:

Structura populației în 1990 pe vârste şi sexe în Republica Moldova şi în România

Datele referitoare la mişcarea naturală a populației arată că la 1000 de locuitori, situația se prezenta în felul următor:

Tabelul nr. 3

Proporții (la 1.000 locuitori) referitoare la mişcarea naturală a populației, în 1990

	Născuți vii	Decedați	Spor natural	Căsătorii	Divorțuri
Republica Moldova					
Total	17,7	9,7	8,0	9,4	3,0
Urban	16,7	7,4	9,3	10,3	5,8
Rural	18,5	11,9	6,6	8,5	0,5
România					
Total	13,6	10,6	3,0	8,3	1,4
Urban	12,9	8,2	4,7	9,1	2,1
1 Rural	14,3	13,4	0,9	7,5	0,7

Din tabelul nr. 3, reiese clar că în Republica Moldova sporul natural al populației a fost mai ridicat datorită ratei mai mari a natalității. Este de subliniat, de asemenea, că şi numărul celor decedați în vârstă sub 1 an, la 1000 născuți

vii, a fost mai mic în Republica Moldova (19 față de 26,9 în România). La acest ultim indicator, România n-a cunoscut nici în trecut o situație cu mult mai bună; cea mai scăzută proporție a copiilor decedați în vârstă sub 1 an la 1000 născuți vii a fost cunoscută în 1986 (23,2).

Starea de morbiditate a populației este caracterizată de datele din tabelul nr. 4, care prezintă proporția cazurilor de îmbolnăvire din cauza unor boli infecțioase şi parazitare.

Tabelul nr. 4

Proporții, la 1000 locuitori, de îmbolnăviri determinate de unele boli infecțioase şi parazitare, în 1980 şi 1990

	Republica Moldova		România	
	1980	**1990**	**1980**	**1990**
Tuse convulsivă	8	6	51,53	3,52
Febră tifoidă	1,4	0,6	0,31	0,05
Tetanos	0,15	0,11	0,15	0,15
Poliomielită	–	0,07	0,56	0,03
Rujeola (Pojar)	256	74	47,19	20,21
Difterie	0,12	0,14	0,05	–

Comparând datele referitoare la anii 1985 şi 1990 reiese, cu claritate, o scădere (până la totala lichidare), mai ales în cazul României, a proporției de îmbolnăviri din cauza unora din bolile infecțioase şi parazitare[1].

Unul din indicatorii care reflectă în modul cel mai concludent, efectul condițiilor de care dispun oamenii asupra vieții lor îl constituie durata medie de viață, în 1990, în cele două țări această durată se prezenta astfel:

Tabelul nr. 5

Durata medie de viață

- ani -

	Ambele sexe	**Masculin**	**Feminin**
Republica Moldova (1990)	68,46	64,96	71,75
România (1988-1990)	69,56	66,56	72,65

În cazul României, în raport cu anii anteriori, durata medie a vieții, prezentată în tabelul nr. 5, se situează deasupra celei din perioada anterioară anului 1974, dar nu a avansat comparativ cu anii 1976-1978, ci dimpotrivă.

[1] Pentru unele boli infecțioase, cum ar fi tuberculoza, hepatita ş.a., din lipsă de date în publicațiile statistice dintr-o țară sau alta, nu s-au putut prezenta concluzii.

II. NIVELUL DE TRAI

1. Veniturile populației

Deoarece nivelul de trai este condiționat direct de mijloacele de care dispun oamenii, pentru analiza comparativă a situației din cele două țări o importanță deosebită prezintă situația veniturilor obținute de populație. Având în vedere că, în general, în cadrul veniturilor populației preponderente sunt veniturile băneşti, analiza se va concentra asupra acestora. Lipsa de instrumente precise pentru echivalarea veniturilor din cele două țări au obligat pe autori să opereze cu mărimi relative, care nu constituie mijlocul cel mai potrivit de comparare.

Un prim aspect în analiza acestor venituri îl reprezintă **evidențierea separată a veniturilor obținute din munci şi a celor provenite din fondurile sociale de consum**, cele din urmă constituind una din principalele pârghii pe care statul le are la dispoziție pentru a acționa, în sens pozitiv, asupra nivelului de trai al populației. În 1990, **structura veniturilor băneşti ale populației în Republica Moldova şi în România se prezenta astfel**:

Tabelul nr. 6

Structura veniturilor băneşti ale populației în 1990

- în % -

	Republica Moldova	România
Venituri băneşti – total, din care:	100	100
- venituri din muncă	77,6	71,6
- venituri din fondurile sociale de consum	12,6	18,3
- alte venituri	9,8	10,1

Procentele arată că, în ambele țări, veniturile din salarii reprezentau principala sursă de formare a veniturilor băneşti ale populației. Raportul dintre salariul mediu lunar pe economie şi cel realizat în diferite ramuri ale economiei naționale evidențiază însă unele diferențieri între cele două țări, aşa cum rezultă din tabelul următor:

Datele cuprinse în tabelul nr. 7 permit semnalarea faptului că amplitudinea distanțelor (în sus sau în jos) dintre salariul mediu din diverse ramuri şi salariul mediu pe economie este mult mai mare, aproape dublă, în Republica Moldova față de România (însumate, aceste ecarturi erau de 191,4 puncte procentuale în Republica Moldova față de 99 în România), ceea ce arată existența unei diferențieri mai accentuate a salariilor în Republica Moldova.

Deşi în ambele țări salariul mediu pe ramură cel mai scăzut, comparativ cu salariul mediu pe economie, se înregistrează în **silvicultură** (69,0% şi respectiv 81,4%), diferențierea este mai pronunțată în Republica Moldova (-31,0% față de -18,6% în România).

Tabelul nr. 7

Raportul dintre salariul mediu din diverse ramuri şi salariul mediu la nivelul economiilor naţionale, în 1990

- în % -

	Republica Moldova	România
Economia naţională – total	100,0	100,0
Industrie	112,6	98,2
Agricultură	106,2	106,9
Silvicultură	69,0	81,4
Construcţii	113,5	114,9
Transporturi	107,3	111,5
Telecomunicaţii	92,3	88,7
Comerţ şi alimentaţie publică	92,7	86,2
Gospodărie comunală, de locuinţe şi alte prestări de servicii neproductive	82,7	95,6
Învăţământ, cultură şi artă	70,3	96,3
Ocrotirea sănătăţii, cultură fizică şi asistenţă socială	72,9	94,7
Ştiinţă şi deservire ştiinţifică	131,7	106,8

Notă: S-a avut în vedere salariul net.

În Republica Moldova, diferenţa pozitivă cea mai mare faţă de salariul mediu pe economie era în ramura "**Ştiinţă şi deservire ştiinţifică**", pe când în România în "**Construcţii**". Este de remarcat faptul că ponderea ramurilor amintite în totalul salariaţilor era, potrivit datelor din tabelul de mai jos, aproximativ aceeaşi, în amândouă ţările:

Tabelul nr. 8

Structura salariaţilor, în funcţie de ramurile de activitate, în 1990

- în % -

	Republica Moldova	România
ECONOMIA NAŢIONALA - total	100,0	100,0
Industrie	27,7	47,7
Construcţii	8,2	8,0
Agricultură	14,8	7,9
Silvicultură	0,3	0,7
Transporturi	6,4	7,6
Telecomunicaţii	1,3	1,1
Circulaţia mărfurilor	9,7	8,1
Gospodărie comunală, de locuinţe şi alte prestări de servicii neproductive	3,2	5,8
Învăţământ, cultură şi artă	14,5	5,0
Ştiinţă şi deservire ştiinţifică	1,7	1,8
Ocrotirea sănătăţii, asistenţă socială şi cultură fizică	7,8	3,7
Administraţie	2,4	0,7
Celelalte ramuri	2,0	1,9

Confruntând datele cuprinse în tabelele nr. 7 şi nr. 8, se poate constata că, în România, salariul mediu din industrie, ramura care cuprindea aproape jumătate din salariaţi, era sub media pe economie, pe când în Republica Moldova, salariul mediu din această ramură şi ea cu o pondere însemnată în ansamblu, se situa cu mult peste media pe economie.

În toate celelalte ramuri, în ambele ţări, salariul mediu se afla în poziţie relativ similară în raport cu salariul mediu din fiecare economie naţională. Raportul dintre salariul mediu din **agricultură** şi cel pe economie era aproximativ egal în cele două ţări (106,2% şi respectiv 106,9%), în condiţiile în care ponderea salariaţilor din această ramură în total salariaţi era aproape dublă în Republica Moldova faţă de România.

Un aspect important pentru analiza comparativă a veniturilor băneşti ale populaţiei îl reprezintă **raportul dintre pensia medie şi salariul mediu** din cele doua ţări. Pentru anul 1990 acest raport este redat de dalele din tabelul următor:

Tabelul nr. 9

Raportul dintre pensia medie şi salariul mediu, în 1990

- în % faţă de salariul mediu net -

	Republica Moldova	**România**
Salariul mediu	100,0	100,0
Pensia medie	41,2	46,5
Pensia pentru munca depusă şi limită de vârstă	44,1	52,8
Pensia de urmaş	25,0	25,4

Pensia medie pentru munca depusă şi limita de vârstă reprezintă, în 1990, faţă de salariul mediu, 44,1% în Republica Moldova şi 52,8% în România, iar pensia de urmaş ajungea la aproximativ un sfert din acest salariu, în raport cu pensia medie pe ansamblu, cea pentru munca depusă şi limita de vârstă era cu 7,2% mai mare în Republica Moldova şi cu 13,5% în România, în timp ce pensia de urmaş reprezenta 60,6% din pensia medie în Republica Moldova şi 54,6% în România.

În scopul de a evidenţia puterea de cumpărare a veniturilor băneşti ale populaţiei din cele două ţări, componentă extrem de importantă în structura lucrării de faţa, s-a recurs la soluţia convertirii salariului mediu net în unele luni din anii 1990–1992, într-un număr de produse şi servicii principale destinate consumului personal şi familial. Acest demers a avut în vedere efectul creşterilor de preţuri şi de tarife asupra puterii de cumpărare.

Tabelul nr. 10

Puterea de cumpărare a salariului mediu net, în lunile octombrie 1990 şi 1991 şi ianuarie 1992, în Republica Moldova şi în România

Mărfuri (servicii)	U.M.	Cantităţi ce puteau fi achiziţionate, cu salariul mediu net în:					
		octombrie				ianuarie	
		1990		1991		1992	
		M.	R.	M.	R.	M.	R.
Mărfuri alimentare:							
orez decorticat	kg	266,3	227,6	162,5	242,9	139,1	129,1
pâine albă simplă	buc.	1183,3	853,5	790,2	1146,3	706,4	1409,0
fasole uscată	kg	687,1	317,9	110,7	170,6	75,0	170,8
cartofi de toamnă	kg	546,2	1323,3	180,2	275,6	151,3	209,0
ceapă uscată	kg	484,1	797,7	227,3	230,8	169,1	204,6
mere	kg	417,6	423,0	231,8	339,5	101,9	239,3
lămâi	kg	56,1	179,7	12,4	53,4	14,6	76,1
ulei rafinat de floarea-soarelui	l	132,3	178,2	91,3	230,9	58,1	303,0
carne de bovine[1]	kg	117,0	79,4	30,5	51,5	13,2	44,9
carne de porc cu slănină	kg	114,5	109,7	23,2	53,5	12,8	47,3
carne de pui[2]	kg	75,5	114,4	71,7	100,6	16,6	124,1
salam de vară	kg	56,1	53,3	25,6	41,0	8,7	49,8
lapte de vacă pasteurizat[3]	l	968,2	758,7	755,9	978,5	612,2	289,0
telemea de vacă[4]	kg	152,1	121,5	82,8	73,0	20,0	43,8
telemea de oaie	kg	32,8	95,5	15,1	60,8	11,5	37,9
unt	kg	64,0	54,6	36,3	83,7	7,8	103,1
ouă	buc.	1936	2069	1658	1621	483	1070
zahăr tos	buc.	273,1	243,9	158,8	307,0	102,0	402,0
vin de regiune superior	l	56,1	136,6	32,0	96,6	17,8	80,9
Mărfuri nealimentare:							
cămăşi bărbăteşti tip bumbac	buc.	13,3	25,3	14,0	21,8	8,3	23,8
costume bărbăteşti tip lână, măsurile 44-50	buc.	1,8	2,2	0,8	2,4	0,9	2,6
pantofi pentru bărbaţi faţă din piele naturală[5]	per.	9,3	10,3	9,4	7,4	1,7	6,8
pantofi pentru femei, cu faţă din piele naturală[5]	per.	5,3	9,1	4,3	7,8	1,5	7,5
ghete pentru copii, cu feţe din piele naturală şi talpă din cauciuc	per.	13,3	35,6	11,6	18,9	4,6	17,1
frigider[6]	buc.	0,7	0,8	0,8	0,4	0,2	0,3
maşini electrice de spălat rufe[7]	buc.	1,6	2,1	1,0	1,0	0,3	0,7
detergent granulat ambalat în cutii de 500 gr.	cutii	322,7	376,8	289,8	184,3	61,2	92,3
televizor alb-negru[8]	buc.	0,7	1	0,8	0,6	0,2	0,6
energie electrică	kWh	5325	5252	8692,5	15113,8	6122	20007
energie termică	Gcal.	63,6	15,5	103,8	44,7	91,5	59,1
Servicii confecţionat costume bărbăteşti din stofă	costume	5,5	5,0	3,0	3,9	1,9	3,8
confecţionat rochii din stofă, model	buc.	19,4	11,5	12,6	10,6	3,8	10,4

Mărfuri (servicii)	U.M.	Cantități ce puteau fi achiziționate, cu salariul mediu net în:					
		octombrie				ianuarie	
		1990		1991		1992	
		M.	R.	M.	R.	M.	R.
simplu							
uns plastic bărbați	număr	236,7	309,5	224,3	251	120,0	217,5
abonamente radio – trimestrial	abonam.	142	113,8	231,8	81,9	122,4	108,4
abonamente TV – trimestrial	abonam.	355	75,9	579,5	54,6	113,4	72,3
abonamente transport urban, toate liniile	abonam.	53,3	19,5	43,5	56,1	114,8	74,3
abonamente calea ferată (cinci călătorii pe lună) până la 75 km	abonam.	38,7	33,1	26,7	95,4	17,0	126,3

Notă: M = Republica Moldova; R = România.

1. În cazul României s-a luat in considerare carnea de calitatea I preambalată.

2. Pentru România s-a avut în vedere carnea de pui preambalată.

3. Procentul de grăsime din lapte diferă: în Republica Moldova 3,2%, în România 1,8%.

4. La România s-a luat în calcul telemeaua de cal. I, cu 42% grăsime.

5. La aceste genuri de încălțăminte, în cazul României, s-au avut în vedere, pantofii cu talpa durof.

6. Frigiderul luat ca reper în România este “Arctic”.

7. Pentru România s-a ținut seama de prețul maşinii “Alba-lux 12”.

8. Marca pentru care s-a calculat puterea de cumpărare în cazul României este “Sirius 210”.

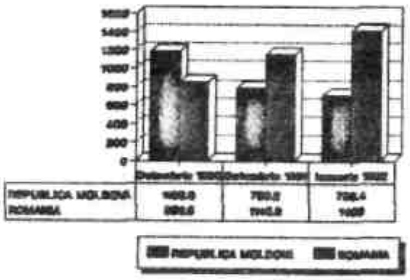
Comparând între ele datele din tabelul nr. 10, se constată următoarele aspecte principale:

1. În ambele țări, puterea de cumpărare a salariului mediu pe luna ianuarie 1992 a scăzut mult comparativ cu octombrie 1990; au făcut excepție unele produse alimentare (pâine albă simplă, ulei rafinat de floarea soarelui, carne de pui, unt din lapte de vacă cu 80% grăsime, zahăr tos, vin superior de regiune, cămăşi şi costume bărbăteşti ş.a.); în cazul României diminuarea a fost mai accentuată în Republica Moldova;

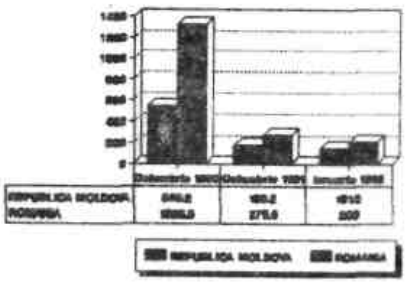
2. Dacă în octombrie 1990, în Republica Moldova cu salariul mediu se puteau cumpăra (achita) cantități mai mari, comparativ cu România, la un număr însemnat de produse alimentare şi servicii (din cele menționate în tabelul nr.10), în ianuarie 1992 asemenea situații au devenit excepții, limitându-se la orez decorticat, energie termică, abonamente radio şi TV, abonamente transport urban pe toate liniile.

Grafic, modificările survenite în convertibilitatea salariului mediu în câteva produse se prezintă în felul următor:

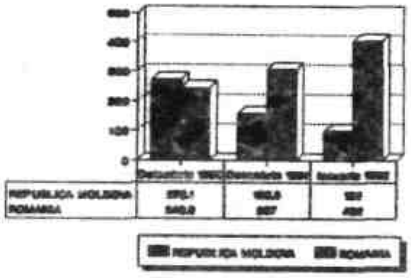
PINE ALBA SIMPLA (bucati)

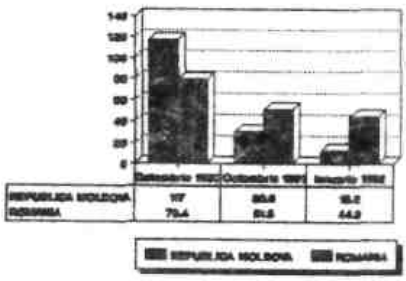
CARTOFI DE TOAMNA (kg.)

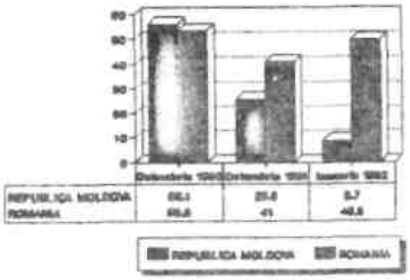
ZAHAR TOS (kg.)

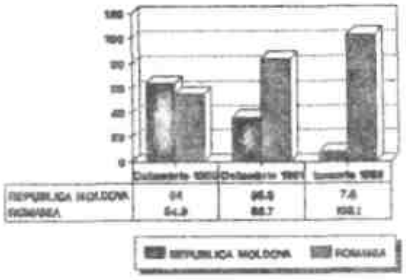
CARNE DE BOVINE (kg.)

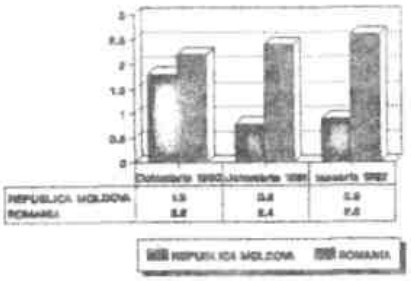
SALAM DE VARA (kg.)

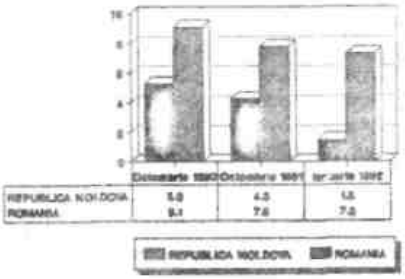
UNT DE MASA (kg.)

COSTUME BARBATESTI (bucati)

PANTOFI FEMEI (perechi)

2. Consumul populației

Din analiza comparativă a consumului populației, componenta principală de determinare a nivelului de trai pentru anul 1990 rezultă o situație favorabilă Republicii Moldova, atât în ceea ce priveşte consumul mediu anual pe locuitor la principalele produse alimentare şi nealimentare cât şi la înzestrarea populației cu bunuri de folosință îndelungată. Astfel, datele din tabelul nr. 11 arată că, la majoritatea produselor alimentare, consumurile populației din Republica Moldova sunt sensibil mai mari la lapte şi produse din lapte (cu 68% litri, în medie, pe persoană), la zahăr şi produse zaharoase (cu 22 kg), la cartofi (cu 10 kg), la fructe şi produse din fructe (cu 20 kg).

Tabelul nr. 11

Consumul mediu anual, pe locuitor, la principalele produse alimentare şi nealimentare, în 1990

	Unități de măsură	Republica Moldova	România	Republica Moldova în % față de România
Carne şi produse din carne (în echivalent carne proaspătă)	kg	53[1]	59,4	89,2
Grăsimi – total (greutate brută)	kg	18,62	18,08	102,9
Lapte şi produse din lapte (exclusiv untul), în echivalent lapte	l	208	140,3	148,3
Ouă	buc.	203	246	82,5
Zahăr şi produse din zahăr (în echivalent zahăr)	kg	48,9	27,2	179,8
Produse din cereale (în echivalent făină)	kg	171[3]	158,4	108,0
Cartofi	kg	69	59,4	116,2
Legume şi produse din legume (în echivalent legume)	kg	112[4]	110,8	101,1
Fructe şi produse din fructe (echivalent fructe)	kg	79	59,5	132,8
Țesături (inclusiv confecții)	mp	41,3[5]	21,4	192,6
Încălțăminte	per.	4,3	3,03	141,9

1. Carne şi produse din carne, inclusiv subproduse de categoria I.

2. Ulei vegetal, unt.

3. Inclusiv făinoase.

4. Inclusiv bostănoase.

5. Exclusiv confecții.

Doar la două grupe de produse (carne şi produse din carne şi ouă) consumul populației din Republica Moldova reprezenta 89% şi respectiv 82% din

cel înregistrat, în anul 1990, în România. Diferențele care se constată în consum între produsele de origine animală şi cele de origine vegetală se reflecta în conținutul caloric şi în factori nutritivi, care au cunoscut valori extrem de diferite:

Tabelul nr. 12

Consumul alimentar exprimat în calorii şi factori nutritivi, în medie zilnic pe un locuitor, în anul 1990

	U.M.	Republica Moldova	România	Republica Moldova în % față de România
Calorii, din care:	număr	3.832,7	3067,0	125,0
- de origine animală	număr	1.151,5	704,0	163,6
Proteine, din care:	gr.	166,6	97,2	171,4
- de origine animală	gr.	113,3	42,3	267,8
Lipide, din care:	gr.	163,5	92,9	176,0
- de origine animală	gr.	120,0	49,3	243,4
Glucide	gr.	508,5	440,3	115,5

Datele din tabelul nr. 12 arată clar nu numai un consum caloric superior în Republica Moldova, dar şi o structură mai bună a factorilor nutritivi. În acest sens este suficient să se ia în considerare ponderea protidelor de origine animală, care în România, în 1990, a constituit aproape 44% din total protide, pe când în Republica Moldova s-a ridicat la 68%.

În ceea ce priveşte consumul de țesături, în 1990 acesta a fost aproape dublu în Republica Moldova, iar cel de încălțăminte – de aproape 1,5 ori mai mare decât cel din România.

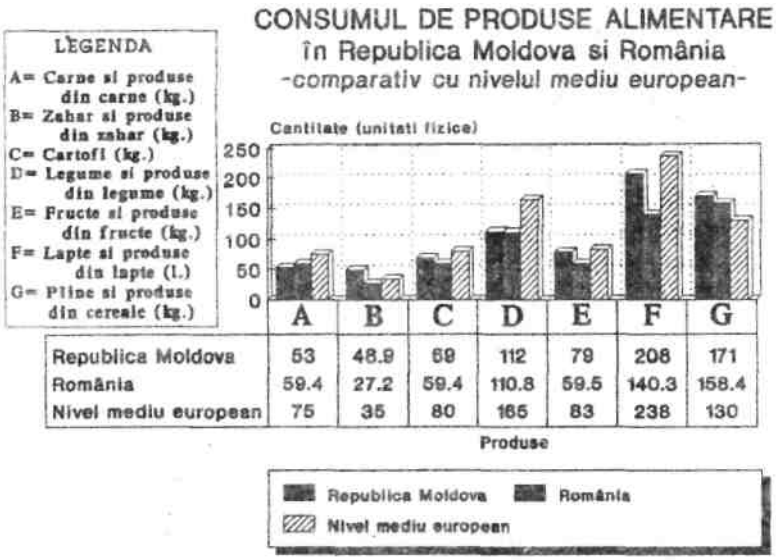
Dacă comparațiile dintre cele două țări în ceea ce priveşte consumul pe locuitor al unor produse pun în evidență, pentru anul 1990, o situație mai bună în Republica Moldova, în raport cu nivelul consumului mediu pe plan european lucrurile stau relativ prost şi într-o țară şi în alta, aşa cum reiese din datele cuprinse în tabelul nr. 13.

Tabelul nr. 13

Consumul mediu anual pe locuitor, în 1990, la unele produse alimentare în Republica Moldova şi în România, comparativ cu nivelul mediu european

Grupe de produse	Unități măsură	Republica Moldova (M)	România (R)	Nivel european (NME)	Raport	
					M/NME	R/NME
Carne şi produse din carne	kg	53,0	59,4	75,0	0,70	0,79
Zahăr şi produse din zahăr	kg	48,9	27,2	35,0	1,39	0,77
Cartofi	kg	69,0	59,4	80,0	0,86	0,74
Legume şi produse din legume	kg	112,0	110,8	165,0	0,67	0,67
Fructe şi produse din fructe	kg	79,0	59,5	83,0	0,95	0,71
Lapte şi produse din lapte	l.	208,0	140,3	238,0	0,87	0,58
Pâine şi produse din cereale	kg	171,0	158,4	130,0	1,31	1,21

Față de țările europene plasate cel mai bine la unele consumuri, cum ar fi cel de carne, lapte ş.a., diferențele sunt şi mai mari[1]. Exprimând grafic diferențele din tabel, la câteva produse, tabloul se prezintă astfel:

Concluzia generală care poate fi desprinsă constă în aceea că, deşi situația consumului populației a fost, în linii generale, mai bună în 1990 în Republica Moldova, comparativ cu România, acesta nu satisface decât parțial nevoile de bază ale populației diferențele față de nivelurile şi structurile înregistrate, mai ales în țările europene industrializate, fiind semnificative.

În ceea ce priveşte bunurile de folosință îndelungată, gospodăriile din Republica Moldova au cunoscut, cu excepția autoturismelor, o înzestrare mai bună decât cele din România. Datele din tabelul nr.14 arată că nivelul înregistrat în România era depăşit cu 48% la televizoare, cu peste 60% la frigidere, congelatoare şi maşini de spălat rufe şi cu 77% la aspiratoare.

Este de remarcat faptul că avantajul comparativ al Republicii Moldova se suprapune cu o structură de utilizare a veniturilor favorabil României. Astfel, în totalul cheltuielilor băneşti ale populației, la nivelul anului 1990, cumpărărilor de bunuri şi servicii le-au fost destinate circa 92,2% din cheltuielile băneşti, în timp ce populația din Republica Moldova a alocat în acest scop 80% din total (tabelul nr. 15).

[1] În Franța, consumul anual de carne pe locuitor a ajuns la 106 kg, în Polonia, consumul de lapte s-a ridicat la aproape 170 l.

Tabelul nr. 14

Înzestrarea populației cu bunuri de folosință îndelungată, la 1.000 locuitori, la sfârşitul anului 1990

- în bucăți -

	Republica Moldova	România	Republica Moldova în %, față de România
Aparate de radio	326	286,5	113,8
Televizoare	286	192,6	148,5
Frigidere şi congelatoare	286	174,8	163,6
Maşini de spălat rufe	241	149,2	161,5
Aspiratoare de praf	137	77,2	177,5
Autoturisme	46	54,5	84,4

Tabelul nr. 15

Structura cheltuielilor băneşti ale populației în 1990

- în % -

	Republica Moldova	România
Cumpărări de bunuri şi servicii	80,0	91,8
Cotizații, contribuții şi alte depuneri	2,3	3,8
Impozite, taxe şi prime de asigurare	8,1	2,9
Alte cheltuieli	9,6	1,3

Structura cheltuielilor de consum ale familiilor aparținând principalelor categorii socioprofesionale confirmă concluzia potrivit căreia consumul populației din cele două țări dovedeşte precaritatea condițiilor de viață. Deşi în Republica Moldova ponderile consumului alimentar sunt mai mici decât cele înregistrate în România (a se vedea tabelul nr. 16), populația activă orientează aproape jumătate din cheltuielile totale de consum pentru hrană, iar pensionarii circa 60%. Diferențele ce se înregistrează la celelalte posturi de cheltuieli (de vestimentație, pentru locuință, pentru servicii) sunt aproape nesemnificative. Face excepție categoria de pensionari de asigurări sociale din România, care, în 1990, a destinat aproximativ 16% din totalul cheltuielilor pentru locuință şi înzestrarea acesteia, față de 10,1% în Republica Moldova.

Tabelul nr. 16

Structura cheltuielilor de consum, în 1990 (din bugetele de familie)

- pe o familie, în % -

	Familii de salariați		Familii de țărani		Familii de pensionari	
	Republica Moldova	Româ-nia	Republica Moldova[1]	Ro-mânia[2]	Republica Moldova	Româ-nia[3]
Cheltuielile totale de consum, din care:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Consumul alimentar şi de băuturi	45,1	49,4	48,4	67,9	61,1	58,2

	Familii de salariaţi		Familii de ţărani		Familii de pensionari	
	Republica Moldova	Româ-nia	Republica Moldova[1]	Ro-mânia[2]	Republica Moldova	Româ-nia[3]
Îmbrăcăminte şi încălţăminte	19,9	17,3	19,7	11,9	9,3	8,6
Locuinţă şi înzestrarea cu bunuri	13,1	15,3	14,9	12,7	10,1	15,8
Medicamente şi îngrijire medicală	1,4	1,0	1,0	0,9	3,4	3,5
Transport şi telecomunicaţii	4,7	6,9	3,9	2,9	3,3	5,9
Cultură, învăţământ, educaţie	5,9	5,3	4,0	2,1	1,5	4,6
Alte cheltuieli	9,9	4,8	8,1	2,5	11,3	3,4

Note:

1. Familii de colhoznici.

2. Inclusiv familii de pensionari din rândul ţăranilor.

3. De asigurări sociale de stat.

3. Condiţii de locuit

În privinţa condiţiilor de locuit, comparaţia între Republica Moldova şi România s-a putut realiza numai la suprafaţă locuibilă pe locuitori, care, la sfârşitul anului 1990, era de 12,5 şi respectiv, de 10,6 m.p., deci mai mare în Republica Moldova.

4. Gospodăria comunală

În ceea ce priveşte indicatorii referitori la gospodăria comunală, comparaţii s-au putut face la ponderea oraşelor dotate cu instalaţii de canalizare şi cu transport urban în totalul localităţilor urbane, la cantitatea de apă potabilă livrată pe un locuitor în 24 de ore. Iată care au fost valorile acestor indicatori în cele două republici, în anul 1990:

Tabelul nr. 17

Indicatori din domeniul gospodăriei comunale

Specificaţie	Republica Moldova	Româ-nia
Ponderea oraşelor cu instalaţii de canalizare în ansamblul localităţilor urbane (%)	97,1	96,5
Ponderea oraşelor cu transport urban în totalul localităţilor urbane (%)	69,6	69,6
Cantitatea de apă potabila livrată în 24 de ore, pe locuitor (l)	266	314

Potrivit datelor din tabelul de mai sus, diferenţe sensibile există numai la apa potabilă furnizată populaţiei prin sistemul de conducte. România situându-se la acest indicator într-o poziţie mai buni.

5. Condiții asigurate populației în domeniile ocrotirii sănătății, culturii şi învățământului

5.1. Ocrotirea sănătății

În sfera ocrotirii sănătății, domeniul esențial pentru nivelul de trai al populației, la sfârşitul anului 1990 situația din Republica Moldova şi România, la o serie de indicatori comparabili, se prezenta după cum urmează:

Tabelul nr. 18

Date comparabile din sfera ocrotirii sănătății

Indicatori	Republica Moldova	România
Paturi de asistență medicală la 1.000 locuitori	12,9	9,3
Numărul locuitorilor ce au revenit la un medic	251	478
Numărul locuitorilor ce au revenit la un stomatolog	224	671
Personalul sanitar mediu ce a revenit la un medic	2,98	2,72
Numărul locuitorilor care au revenit la un cadru sanitar mediu	84	176
Numărul bolnavilor asistați la 1.000 locuitori	250	30

Datele de mai sus arată că în Republica Moldova ocrotirea sănătății dispune de condiții mai bune la toți indicatorii menționați şi îndeosebi la numărul de locuitori ce revin la un stomatolog, precum şi la numărul de bolnavi asistați (în cadrul asistenței medicale de urgență).

5.2. Cultura şi arta

Din sfera culturii şi artei au fost reținute pentru comparație următorii indicatori:

Tabelul nr. 19

Date comparabile din sfera culturii

	Republica Moldova	România
Numărul şi activitatea bibliotecilor publice[1]		
Biblioteci publice – total	2079	4460
Numărul mediu de volume la o bibliotecă (mii)	14,5	14,1
Numărul mediu de volume pe un cititor	17	28
Numărul mediu de cititori la o bibliotecă	845	510
Numărul mediu de volume oferite la un cititor	11	13
Numărul cititorilor la 100 locuitori	403	98
Cinematografe		
Spectatori la 1.000 locuitori	9853	5608
Teatre		
Spectatori la 1.000 locuitori	206	170

	Republica Moldova	România
Muzee		
Vizitatori la 1.000 locuitori	390	453
Editarea cărţilor şi broşurilor		
Tirajul cărţilor şi broşurilor la 1000 locuitori (mii)	45,4	24,0

[1] Inclusiv bibliotecile naționale.

Raportând numărul de biblioteci publice la 10.000 locuitori din Republica Moldova (4,76) la cel din România (1,92) rezultă un decalaj de 2,5 ori. Dacă, în medie, numărul de volume la o bibliotecă este aproape acelaşi în ambele țări, numărul volumelor la un cititor diferă mult, fiind de 17 în Republica Moldova şi de 28 în România. Diferențe mari există, de asemenea, la numărul mediu de cititor la bibliotecă (în Republica Moldova – 845, şi în România – 510) şi la numărul volumelor oferite, în medie, unui cititor (19 şi 13). Procentul populației care frecventează bibliotecile publice reprezintă 40,3% în Republica Moldova şi 9,8% în România din întreaga populație a fiecărei țări.

5.3. Învățământul

Analiza comparativă a serviciilor de învățământ în Republica Moldova şi în România a fost efectuată prin datele referitoare la asigurarea de resurse, la cuprinderea în instituții specifice, la structură şi la numărul elevilor sau studenților la 1000 (10.000) locuitori.

Unul din indicatorii de asigurare a învățământului cu resurse umane este raportul dintre numărul copiilor în grădinițe, al elevilor şi al studenților, pe de o parte, şi numărul cadrelor didactice, pe de altă parte. Ca urmare a evoluțiilor diferite ale numărului de elevi şi de cadre didactice în Republica Moldova şi în România, în diferite cicluri de învățământ nivelul acestui indicator diferă mult. În anul şcolar 1990/1991, în învățământul preşcolar reveneau 7 copii la un educator în Republica Moldova şi 20 în România, 14 şcolari la un cadru didactic în Republica Moldova şi 18 în România în învățământul primar şi secundar, 13 în Republica Moldova şi 30 în România în învățământul secundar şi tehnic, de specialitate, 13 şi respectiv 14 studenți în învățământul superior. Față de România, în ceea ce priveşte raportul elev/cadre didactice, Republica Moldova avea un nivel de 2,9 ori mai favorabil în învățământul preşcolar, de 1,3 ori în învățământul primar şi secundar şi 2,3 ori în învățământul secundar tehnic de specialitate.

Rata de cuprindere în grădinițe a copiilor de 3-6 ani era 69,0% în Republica Moldova şi 70,5% în România, deci foarte apropiată.

Considerând că în învățământul primar şi secundar este cuprinsă populația în vârstă de 6 la 17 ani, ponderea celor incluşi în aceste forme de învățământ a fost de 91,5% în Republica Moldova şi de 92,1% în România.

În calculul ratei brute de cuprindere în învățământul superior s-a pornit de la populația în vârstă de 18-22 ani şi a rezultat că aceasta a fost de 18,3% în Republica Moldova şi de 8,9% în România.

Indicatorii referitori la învățământul din cele două țări, în anul şcolar 1990/1991, sunt ilustrați de datele din tabelul următor:

Tabelul nr. 20

Date comparabile din domeniul învățământului

	Republica Moldova	**România**
Populația şcolară la 10.000 locuitori	2849	2170
Elevi: Elevi la 10.000 locuitori	1954	1764
în % față de total elevi: Învățământ de zi	97,1	93,4
Învățământ seral	1,3	6,5
Învățământ fără frecvență	1,6	0,1
Rata brută de şcolarizare (%)	91,5	92,1
Învățământul preşcolar Copii la 10.000 locuitori	771	324
Rata de cuprindere în grădinițe a copiilor (%)	69,0	70,5
Copii la un cadru didactic	7	20
Învățământ primar şi secundar general Elevi la 10.000 locuitori	1703	1593
Elevi la un cadru didactic	14	18
Învățământ profesional Elevi la 10.000 locuitori	135	158
Învățământ secundar tehnic de specialitate Elevi la 10.000 locuitori	115	13
Elevi la un cadru didactic	13	30
Învățământ superior Studenți la 10.000 locuitori	125	83
Studenți la un cadru didactic	13	14
În % față de total studenți: Învățământ de zi	62,5	70,6
Învățământ seral	1,0	23,8
Învățământ fără frecvență	36,5	5,6
Rata de cuprindere la învățământul superior (%)	18,3	8,9

Diferențele care se observă la unii indicatori menționați în tabelul de mai sus (cei ce exprimă valori la 10.000 locuitori) reflectă, în bună parte, diferențele în structura populației după grupele de vârstă.

Numărul absolvenților la 10.000 locuitori a învățământului de toate gradele, în anul 1990, în cele două țări este prezentat în tabelul de mai jos:

Tabelul nr. 21

Absolvenți ai învățământului de diverse grade, la 10.000 locuitori, în 1990

	Republica Moldova	România
Învățământ gimnazial[1]		
Absolvenți la 10.000 locuitori	158	150
În % față de total absolvenți:		
- de zi	99,3	99,9
- seral	0,7	–
- fără frecvență	–	0,1
Învățământ liceal[2]		
Absolvenți la 10.000 locuitori	74	88
În % față de total absolvenți:		
- de zi	91,6	653
- seral	8,4	34,2
- fără frecvență	–	–
Învățământ tehnic de maiştri[3]		
Absolvenți la 10.000 locuitori	36	0,4
În % față de total absolvenți:		
- de zi	71,8	–
- seral	0,6	100,0
- fără frecvență	27,6	–
Învățământ superior		
Absolvenți la 10.000 locuitori	19	12
În % față de total absolvenți:		
- de zi	61,0	60,5
- seral	1,2	32,4
- fără frecvență	37,8	7,1

Note:

1. În Republica Moldova şcoala medie incompletă.

2. În Republica Moldova şcoala medie completă.

3. În Republica Moldova învățământ mediu de specialitate.

O privire de ansamblu asupra datelor din tabelul nr. 22 permite constatarea că, exceptând învățământul liceal, şi la numărul de absolvenți ai diferitelor grade de învățământ, Republica Moldova, a avut în 1990, o situație mai bună decât România.

Concluzia generală care se poate desprinde din seria datelor privind nivelul de trai în 1990 este aceea că populația din Republica Moldova avea, în anul respectiv, un nivel de trai mai bun decât cea din România. Intensitatea diferită, cunoscută ulterior anului 1990, în fiecare din cele două state, de fenomenele economice care antrenează efecte negative pe diverse planuri ale traiului au modificat, aşa cum rezultă şi din schimbările survenite în puterea de

cumpărare a salariului, într-o măsură mai mare sau mai mică, raporturile dintre mulți indicatori ai nivelului de trai caracteristici Republicii Moldova şi României. Dominantă rămâne însă, cel puțin deocamdată, atât într-o parte cât şi în cealaltă, nemulțumirea unui număr însemnat din populație cu privire la condițiile materiale de care dispune.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 33/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

DEZVOLTAREA REGIONALĂ ŞI AMENAJAREA TERITORIULUI – COMPONENTĂ A STRATEGIEI TRANZIȚIEI LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Gabriela FRENȚ,
cercetător ştiințific principal II,
Narciza NICA,
cercetător ştiințific principal II

Centrul de Informare şi Documentare Economică
Bucureşti, 1992

SUMAR

I. Considerații privind ştiința amenajării teritoriului..... 35

II. Aspecte ale practicii amenajării teritoriului în unele țări europene 39

III. Principalele coordonate ala strategiei dezvoltării regionale şi amenajării teritoriului în țara noastră 54

Bibliografie 61

I. CONSIDERAȚII PRIVIND ŞTIINȚA AMENAJĂRII TERITORIULUI

Ştiința amenajării teritoriului, conform opiniei mai multor autori, este încă în evoluție, în formare. Ea nu reprezintă domeniul unei anumite discipline de specialitate ci constituie mai mult un domeniu interdisciplinar. Cu toate acestea, ştiința amenajării teritoriului este preocupată să-şi creeze un cadru propriu de rezolvare a problemelor, în care scop caută teorii şi metode adecvate pe care le preia sau le dezvoltă.

Există, de asemenea, şi susținători ai ideii că amenajarea teritoriului este o disciplină de sine stătătoare, cu o problematica, specifică. Această opinie se impune tot mai mult în condițiile în care problemele teritoriale existente nu pot fi rezolvate acceptabil de resorturile tradiționale cunoscute, acestea necesitând un instrumentar specific, în cadrul unei ştiințe a amenajării teritoriului bine definită.

O definiție unanim acceptată şi utilizată a amenajării teritoriului nu există. Conceptul "amenajarea teritoriului" este folosit atât pentru ştiință, cât şi pentru practica amenajării teritoriului. Ştiința amenajării teritoriului sau teoria amenajării teritoriului cercetează condițiile şi posibilitățile modelării, dezvoltării şi utilizării unui teritoriu, conform scopurilor propuse.

Practica amenajării teritoriului constă în concretizarea pe teritoriu a scopurilor formulate de teorie. Pentru a se realiza acest lucru, trebuie să existe o imagine a scopului, un instrumentar corespunzător şi posibilități largi de liberă decizie a celor implicați, prin concepție şi finanțare, în domeniul amenajării teritoriului. Astfel, amenajarea teritoriului poate fi definită şi ca utilizarea conştientă a unor instrumente adecvate prin intermediul statului sau instituțiilor apropiate statului pentru atingerea scopului privind configurația, dezvoltarea şi utilizarea unui anumit teritoriu. Această accepțiune a amenajării teritoriului constituie în fapt conținutul politicii de amenajare a teritoriului, care urmăreşte să apropie configurația mediului economic şi social al unui anumit teritoriu de reprezentarea teoretică şi aşteptările oamenilor în ce priveşte viața lor în teritoriul respectiv.

Problematica articulării optimale intranaționale a teritoriilor conduce la constituirea amenajării teritoriului ca politică națională. Obiectivele politicii naționale de amenajare a teritoriului sunt funcție de situațiile conjuncturale existente, modificându-se odată cu acestea.

De exemplu, în anii '60-'70, în condițiile unei conjuncturi caracterizate printr-o creştere şi o restructurare industrială puternică, manifestată în țările europene, integrarea intranațională cerea o preocupare deosebită pentru reducerea disparităților teritoriale şi repartizarea teritorială echilibrată a activităților, prin intermediul descentralizării industriale şi teritoriale. Reducerea disparități-

lor teritoriale reprezintă acea preocupare de a se ajunge la o identificare normativă a situațiilor, de a apropia tot mai mult posibilitățile regionale de media națională, atât în domeniul veniturilor, cât şi al accesului la muncă, educație, dotări, echipamente etc.

În anii '80, în condițiile manifestării puternicei crize a ansamblului economiilor naționale – în care forța de muncă a fost deosebit de afectată – s-a constatat că demersurile spre o integrare intranațională nu mai erau compatibile cu repartizarea voluntară a activităților, că reducerea disparităților teritoriale în ceea ce priveşte şomajul nu era uşor de realizat, că principiul echității teritoriale, de genul repartizării cu generozitate a serviciilor publice nerentabile, era greu de susținut. Ca urmare, Amenajarea Teritoriului, fără a renunța în totalitate la aceste obiective, a fost şi este obligată să pună accent pe capacitatea fiecărui teritoriu de a contribui la propria sa redresare şi prin aceasta la redresarea națională. Ca urmare, a devenit clar pentru specialişti că acest lucru nu se poate realiza pornind de la reprezentări teoretice, abstracte asupra dezvoltării teritoriale, ci pornind de la realitățile concrete cu care se confruntă diferitele teritorii în cadrul național. În acest fel, politica de amenajare a teritoriului nu mai rămâne cantonată la nivelul autorităților naționale ci capătă substanță prin preocupările teritoriilor înseşi pentru realizarea propriilor obiective politice de amenajare. Teritoriile intranaționale, regionale sau locale, apar astfel ca singurele capabile să contribuie la demersul de integrare națională.

Cu probleme de amenajare a teritoriului se ocupă specialişti din diferite domenii, îndeosebi economişti, geografi, sociologi, urbanişti.

Fiecare însă tratează problemele preponderent din punctul de vedere al ştiinței pe care o reprezintă, afirmație ce este valabilă şi pentru modul de abordare a problematicii teritoriale de către specialiştii din țara noastră.

În legătură cu dezvoltarea teritorială, s-au conturat în timp mai multe teorii. Dintre cele consemnate de *Encyclopédie Economique*[1] am reținut următoarele:

a) Teoria dezvoltării ca diferențiere fricțională

Prima idee, cel mai adesea asociată dezvoltării, este aceea că inegalitatea îi este lăuntrică, face parte din substanța ei. Transpusă în spațiu, această concepție a dezvoltării "pe etape", conduce la constatarea faptului că părțile constitutive ale unui teritoriu nu urmează obligatoriu acelaşi ritm al dezvoltării, chiar dacă impulsul economic este puternic comandat de sus. În consecință, orice dezvoltare favorizează mai întâi anumite părți ale unui teritoriu, în detrimentul altora care ar declanşa, astfel, o creştere a disparităților. Ar apărea apoi, progresiv, un nou echilibru, disparitățile s-ar atenua pe măsură ce faza de "decalaj" ar ceda locul unei faze de maturitate.

[1] De Gaudeman, J.P., *Aménagement du territoire*, în Encyclopédie economique, Ed. Economica, Paris, 1990.

Prin aceste argumente, se susține că amenajarea teritoriului nu ar fi decât o politică structurală. Ea nu ar avea ca scop decât să uşureze, provizoriu, situații dificile (pe scurt, un fel de amenajare a teritoriului în care există relații fricționale) şi să adapteze în permanență acest teritoriu cu fricțiuni, cu probleme, la ciclurile unei dezvoltării teritoriale pe etape.

b) Teoria dezvoltării ca diferențiere funcțională

Transpunerea la relațiile intranaționale a concepției clasice a schimbului internațional a inspirat la începutul anilor ’50 o reprezentare a dezvoltării teritoriale care se bucură chiar şi azi de succes. Cel mai adesea denumită “teoria de bază”, această concepție consideră că venitul unui teritoriu se alimentează în principal din venitul obținut din activitatea exportatoare de bază. Pornind de la un model de tipul multiplicatorului keynesian elementar, se demonstrează că venitul sau forța de muncă sau oricare alt indicator al dezvoltării teritoriului este un “multiplu” al venitului obținut din activități de bază exportatoare, acest “multiplu” fiind el însuşi funcție de partea respectivă ocupată de activitățile exportatoare şi alte activități reziduale. Acest rezultat banal în sine însuşi (venitul național este un multiplu cu atât mai mare al veniturilor din export, cu cât ponderea activităților locale este mai mare) este interpretat ca fiind la originea unui efect multiplicator, regional sau teritorial, considerându-se că pierderile datorate importurilor sunt reduse; un teritoriu ar fi cu atât mai bogat cu cât ar asigura soluții din exportarea produselor de bază, adică dintr-o specializare puternică în diviziunea internațională a muncii.

Consecința politică, în termenii amenajării teritoriului, este directă: orice regiune va trebui să găsească produse pentru export, ale căror încasări vor stimula dezvoltarea sa internă. De aici au apărut multe discuții asupra specializării necesare sau “vocației” economice a unei anumite zone sau alteia, teorie pe care experiența a infirmat-o, întrucât ea încurajează dependența unei economii teritoriale numai de conjunctura câtorva activități, fără a permite o înțelegere satisfăcătoare a relațiilor între export şi activitățile locale, nici a structurii adecvate a acestor activități locale.

c) Teoria dezvoltării polarizate

Teoria polilor de creştere, dezvoltată de F. Perroux la începutul anilor ’50, a fost amplificată de o literatură abundentă.

Conform acestei concepții, dezvoltarea apare ca un proces în acelaşi timp dezechilibrat şi ierarhizat, în care un anumit număr de unități economice joacă rolul unui motor, ceea ce le distinge de alte unități.

Realitatea dezvoltării contemporane tinde să arate că cel mai important lucru constă mai puțin în forma luată de pol, cât în adaptabilitatea la cerințele modificărilor structurale.

Dezbaterile asupra teoriei dezvoltării polarizate s-au concentrat în mare parte pe condițiile de apariție şi pe efectele polarizării.

Problema esențială care domină această teorie a amenajării teritoriului este: "la ce ar servi polii fără o zonă asupra căreia să-şi extindă influența?" Evident că lipsa unor asemenea zone ar conduce la creşterea dezechilibrelor. Tocmai de aceea, planificatorii teritoriului trebuie să se preocupe de crearea unor asemenea rețele în jurul polilor care şi albă ca efect atenuarea dezechilibrelor. Mal mult decât atât, experiența istorică demonstrează că polilor trebuie să li se asocieze o dimensiune politică şi socială, fără de care polul poate să-şi distrugă mediul înconjurător.

d) Teoria dezvoltării endogene

Dezvoltarea endogenă sau autocentrată ("aceea care nu este ghidată de inputuri externe) este forma teoretizată, a ceea ce se numeşte "Integrarea teritorială".

Apariția acestei teorii se explică prin schimbările intervenite în condițiile economice şi politica generală de la începutul anilor '70, în toate marile țări industrializate. Dezvoltarea endogenă, efect înainte de toate al opțiunilor politice şi ideologice, apare astfel ca necesară datorită condițiilor obiective ale dezvoltării contemporane. Nu se întrevede nici o altă soluție crizei decât mobilizarea fiecărui teritoriu. Gândită, mai întâi, ca politică de stat "amenajarea teritoriului" se vede obligată să abandoneze întreaga sa putere intervenționistă, pentru a promova o concertare cu toți factorii "de jos", colectivități teritoriale, întreprinderi etc.

Multe din modelele de dezvoltare concepute până în prezent nu mai pot fi susținute în viitor, deoarece dezvoltarea economică şi socială pe care au generat-o este dominată de grave dezechilibre ecologice, de natură să amenințe environmentul nu numai la nivel național ci chiar mondial.

Concepția care a început să se impună în ultimii ani este aceea că orice dezvoltare trebuie să țină seama de anumite restricții impuse de environment şi mai ales să evite exploatarea totală şi irațională a resurselor de bază, fără a limita însă posibilitățile creşterii. Conceptul de bază este cel al "sustainable developement" menționat pentru prima dată în raportul "Our commun future" prezentat de O.H. Brundtland în numele Comisiei Mondiale pentru Mediu şi Dezvoltare a ONU, în 1987; acest concept exprimă "căi ale progresului uman care satisfac nevoile şi aspirațiile generațiilor prezente fără a compromite posibilitățile generațiilor viitoare de a-şi satisface nevoile lor"[1]. În opinia autorilor raportului, această concepție presupune reforme politice, acces egal la cunoştințe şi resurse, echitate între națiuni.

Evidențierea cu pregnanță a interrelației dezvoltare-mediu îşi pune amprenta asupra tuturor teoriilor privind dezvoltarea teritorială, devenind o constantă a acestora, indiferent de argumentele în jurul cărora se vor centra concepțiile asupra dezvoltării.

[1] *Earth and Us*, ed. by M.K. Tolba, United Nations Environment Programme, 1991.

II. ASPECTE ALE PRACTICII AMENAJĂRII TERITORIULUI ÎN UNELE ȚĂRI EUROPENE

Prima preocupare pentru diferențierea şi diversificarea politicii economice în funcție de un element nou – factorul spațial – s-a manifestat în perioada ce a urmat crizei economice din anii 1929-1930. Pentru relansarea economiei din zona de sud-est, Statele Unite ale Americii au înregistrat prima tentativă guvernamentală de a influența localizarea în spațiu a activităților, croind un organism guvernamental care să se ocupe de realizarea acestui obiectiv (Tennessee Valley Authority). Această experiență de politică regională este considerată a fi prima încercare modernă de planificare regională, deoarece până în acel moment se considera că repartizarea activităților, în condițiile economiei concurențiale, se face exclusiv sub influența condițiilor naturale şi ale intereselor individuale.

Alte încercări de concretizare a politicii economice în funcție de specificul activităților unor regiuni au fost realizate în cursul anilor ’30 în Anglia (prin ele urmărindu-se să se acorde ajutor bazinelor miniere ce fuseseră afectate de criză) şi în Italia (care a creat un program de ajutorare a dezvoltării regiunii Mezzogiorno).

Începea astfel să se înțeleagă faptul că inegalitățile în nivelurile de dezvoltare a regiunilor pot genera conflicte de un tip nou, pe bază geografică, care nu puteau fi neglijate de factorii politici.

Creată în scopul de a atenua unele disfuncții sau a preîntâmpina apariția altora, prin sprijinirea zonelor în dificultate, politica regională este asemuită cu o politică “de asistență socială”[1], care încearcă să contribuie la asigurarea în toate teritoriile a unor condiții de viață cât mai apropiate. În consecință, politica regională capătă drept atribut propriu interesul sporit (în comparație cu politica economică sau sectorială) pentru asigurarea unei justiții sociale.

Complexitatea problemelor economice de după cel de-al doilea război mondial a favorizat extinderea preocupărilor apărute în anii ’30 pentru relevarea dimensiunilor spațiale ale unor proiecte economice. Stabilirea obiectivelor de politică economică a început să fie însoțită, în aproape toate țările vest-europene, de grija pentru amenajarea teritoriului, necesitatea conlucrării între aceste două laturi ale politicii regionale a apărut în urma unor situații – nu puține la număr – din unele țări în care, stabilindu-se orientări independente pentru cele două tipuri de activități, au rezultat obiective ale politicii economice care veneau în contradicție cu cele ale politicii da amenajare a teritoriului; drept consecință, au apărut stări conflictuale, cu efecte negative la plan social, dezechilibre ecologice, precum şi discrepanțe între nivelurile de dezvoltare ale zonelor din interiorul țărilor.

---

[1] De Castelbajac, P., *L’aménagement du territoire*, PUF, Paris, 1978.

Eforturi pentru a generaliza în toate țările cu economie de piață concepția unei politici globale a dezvoltării (economice şi de amenajare a teritoriului) a întreprins şi Organizația Națiunilor Unite în cadrul celui de-al doilea deceniu pentru dezvoltare (1970-1980), când s-a organizat o importantă reuniune pe tema "Integrării planificării economice şi amenajării teritoriului".

În prezent, aproape toate țările cu economie de piață dispun de elemente spațiale în politicile lor economice şi sociale, conturându-şi o politică regională care – conform aprecierii făcute încă din 1977 de specialişti al Organizației pentru Cooperare şi Dezvoltare Economică – a devenit "sectorul principal al politicii naționale"[1]. Deşi diferite de la țară la țară – în ce priveşte problemele de rezolvat, gradul de închegare, aria de aplicabilitate – politicile regionale ale țărilor europene sunt toate preocupate de formularea obiectivelor, structurarea (zonarea) teritoriului şi stabilirea mijloacelor şi instrumentelor de acțiune.

Vom prezenta în continuare câteva exemple de acțiune în domeniul politicii teritoriale pentru rezolvarea unor probleme de natură regională întreprinse în câteva țări europene.

În *Austria* dinamica economiei a fost diferită în funcție de regiuni; "problema regională" care a rezultat a devenit preocupare complexă – aceea de a realiza un echilibru satisfăcător între obiective opuse: o economie productivă şi o justă creştere regională, mobilitatea necesară şi o repartiție stabilă a populației, dezvoltarea economică şi protejarea environmentului.

S-au întreprins o serie de măsuri de politică regională, constând în principal în măsuri de ajutor pentru ocuparea forței de muncă, stimularea mobilității profesionale, investiții speciale pentru diverse dotări, subvenții acordate zonelor agricole; măsurile au avut un caracter stimulativ şi se aplicau următoarelor categorii structurale spațiale: districtelor agricole, zonelor industriale care trebuiau să rezolve probleme de structură, zonelor de la granița estică, zonelor insuficient dotate, districtelor miniere, exploatărilor agricole situate la altitudine medie şi în regiunile alpine.

Începând cu a doua jumătate a anilor '60, perspectiva a devenit mai globală, depunându-se eforturi pentru implementarea unui mecanism mai eficace de coordonare a acțiunii statului federal cu cele ale guvernelor landurilor, în scopul realizării obiectivelor definite mai clar.

O "strategie" regională nu s-a elaborat, datorită antagonismului între creşterea economică şi echilibrul regional şi din cauza dificultăților pe care le antrenează existența mai multor autorități într-un sistem federal. Este însă important de subliniat rolul din ce în ce mai mare pe care îl au considerațiile de ordin regional în elaborarea politicilor naționale. De politica regională se ocupă atât statul federal cât şi guvernele landurilor care cooperează între ele prin intermediul unui organism central de coordonare.

Cu toate dimensiunile restrânse ale *Belgiei* şi existența unei bune rețele de comunicații, disparitățile regionale au constituit una din trăsăturile evidente

[1] *Las politiques regionales. Perspectives actuelles*, OCDE, Paris, 1977.

ale dezvoltării şi au prezentat importanță pe plan politic datorită împărțirii țării în două comunități importante.

Începând cu 1959, politica regională, inițiată anterior, s-a extins progresiv, ajungând să cuprindă regiunile atinse sau susceptibil de a fi atinse de şomaj structural, regiunile cu industrii în declin, nivel de viață mai puțin ridicat sau creştere economică lentă, denumite "regiuni" sau "zone de dezvoltare".

Din 1974 există dispoziții legale privind regionalizarea unui ansamblu de probleme în domeniile economic şi social, sănătate, probleme de securitate socială, iar din 1976 se utilizează şi regionalizarea investițiilor bugetare.

În Belgia nu se elaborează un plan național de amenajare. La nivel național amenajarea teritoriului are următoarele sarcini stabilite de guvern: cercetarea concordanței planurilor regionale, decizia, în cazul conflictelor de incoerență, armonizarea planificării regionale, elaborarea principiilor generale ale amenajării. Competențele în materie de amenajare a teritoriului sunt lăsate la nivelul regiunilor.

Regiunile care trebuie să facă obiectul planurilor de amenajare sunt desemnate de Rege după consultarea Comisiei Naționali şi la propunerea organismelor regionale publice sau private. Printr-o Decizie Regală din 1976, au fost desemnate următoarele regiunii

- în Flandra: 5 regiuni care sunt identificate cu provinciile flamande;
- în Walonia: o singură regiune acoperă ansamblul teritoriului;
- în Regiunea bruxeleză: ansamblul celor 19 comune ale aglomerării.

Pe baza acestui decupaj regional, sunt pregătite planurile regionale care conțin indicații despre situația existentă precum şi măsuri generale de amenajare cerute de nevoile economice şi sociale ale regiunii.

Organele regionale, consiliile şi societățile colaborează la elaborarea planurilor generale de dezvoltare economică în aspectele lor regionale.

În cazul Belgiei este evidentă interdependența politicii economice naționale cu cea regională. Astfel, politica de dezvoltare națională globală urmăreşte dezvoltarea economică echilibrată a ansamblului teritoriului, ținând însă seama de fiecare regiune a sa, pe baza unei politici regionale bine definite, care cuprinde numeroase activități, mergând de la amenajarea teritoriului până la alcătuirea bugetului şi asigurarea finanțării.

Se apreciază că prin politicile regionale investițiile ar trebui orientate, pe o durată lungă, către acele regiuni care cunosc cele mai grave probleme economice în materie de ocupare a forței de muncă şi venituri şi în acest scop să sporească acțiunea de coordonare a politicii industriale în aceste zone.

În *Danemarca*, la fel ca şi în numeroase alte țări, schimbările în structura economică a țării, îndeosebi industrială, au determinat evoluții divergente ale diferitelor părți ale țării, numărul locurilor de muncă s-a diminuat în regiunile rurale şi a crescut în cele urbane. Şomajul a crescut în zonele rurale, iar fluxurile migratorii au contribuit la expansiunea zonelor urbane, îndeosebi a capitalei.

Această situație a făcut necesară inițierea unor măsuri de politică regională. Aceasta a cunoscut mai multe faze şi a suportat mai multe modificări până la delimitarea oficială, în baza unor criterii obiective, a "zonelor de dezvoltare".

Măsurile inițiale decise în 1958 aveau ca obiectiv să încurajeze ocuparea productivă în afara marilor zone urbane. În 1962, o revizie a acestei politici a permis să se asocieze dezvoltarea regională cu o politică generală de industrializare şi s-au extins măsurile de ajutor asupra unor întreprinderi comerciale şi asupra altor activități terțiare. Din cauza progreselor obținute în unele regiuni provinciale, câmpul de aplicare geografică al programelor de asistență s-a redus în 1967. S-au instituit criterii obiective pentru a delimita oficial zonele de dezvoltare, astfel că ajutoarele acordate întreprinderilor industriale şi activităților terțiare au fost dirijate în favoarea zonelor mai restrânse unde se puneau probleme cu caracter specific

În 1974, prin dispoziții legislative noi, s-a instituit o politică generală de amenajare a teritoriului, de importanță națională şi regională, destinată în special să controleze utilizarea solurilor şi a resurselor naturale în interesul colectivității, apreciat global, şi să promoveze o dezvoltare uniformă a țării.

Până în 1962, principalul tip de ajutor financiar acordat întreprinderilor particulare era acordarea unei garanții a statului. În 1962, au fost oferite municipalităților împrumuturi finanțate de stat pentru a le permite să finanțeze construcția de localuri comerciale care să fie vândute sau închiriate şi în 1969 s-au instituit subvenții pentru investiții ale întreprinderilor care se instalau în zone speciale aflate în dificultate; cum garanțiile acordate dădeau mai puține rezultate, ele au fost înlocuite în 1972 cu împrumuturi directe acordate întreprinderilor particulare cu o rată a dobânzii inferioară pieței. S-au acordat subvenții cu scopul de a ajuta transferul întreprinderilor şi al personalului către zonele de dezvoltare. Volumul ajutoarelor acordate nu a fost decât o parte mică din totalul investițiilor particulare.

Situația zonelor de dezvoltare în raport cu restul țării s-a ameliorat într-o anumită măsură, dacă se are în vedere creşterea industrială şi a venitului mediu. Acest lucru se consideră insuficient însă, ceea ce face necesară continuarea aplicării măsurilor de politică regională (împrumuturi, invenții etc.).

În Danemarca, elaborarea şi administrarea dezvoltării regionale sunt plasate sub egida Ministerului Comerțului, iar planificarea sub egida Ministerului Mediului Înconjurător.

Inegalitățile regionale au fost mai acute în *Finlanda* decât în numeroase alte țări. În regiunile cu densitate scăzută, adică în Nordul şi Estul țării ca şi în Arhipelagul de Sud-Vest, şomajul a fost superior mediei naționale, iar un flux important de emigrare a antrenat o diminuare a populației în aceste regiuni şi o creştere a celei din Sudul țării, industrializat şi urbanizat, în special în regiunea Helsinki, unda sectoarele industriei, şi serviciilor au cunoscut cele mai puternice creşteri.

Politica de dezvoltare regională, menită să realizeze o mai mare egalitate între regiuni, a debutat prin măsuri "ad-hoc". Începând însă cu 1966 s-a trecut la definirea a două "zone de dezvoltare" şi a zonelor care aveau dreptul să primească un ajutor special.

Cele două "zone de dezvoltare", reprezentând aproximativ 3/4 din suprafaţa ţării şi aproape jumătate din populaţie, primeau o formă de ajutor regional diferenţiat. În interiorul acestor zone s-au constituit "regiuni special asistate" cuprinzând Nordul extrem şi Arhipelagul de Sud-Vest, regiuni care beneficiază de ajutor susţinut. De asemenea, anumite comune situate în afara zonelor de dezvoltare sunt considerate ca "zone asistate".

Măsurile de politică regională au avut şi au ca obiectiv favorizarea afluxului de capital, încurajarea dezvoltării şi crearea de locuri de muncă în zonele insuficient dezvoltate şi, în acelaşi timp, rezolvarea problemei aglomerării zonelor urbane.

Măsurile destinate a stimula întreprinderile să investească în zonele de dezvoltare vizau înlesniri fiscale şi bonificaţii la dobânzile plătite la creditele acordate de Stat cu titlu de investiţii. Se acorda ajutor municipalităţilor sub forma bonificaţiilor la dobândă la construirea uzinelor şi pentru formarea profesională. Mai recent, bonificaţiile la dobânda acordată întreprinderilor au fost înlocuite cu subvenţii directe cu scopul de a facilita – în perioada demarajului – instalarea noilor întreprinderi sau extinderea celor vechi.

Specialiştii apreciază că în Finlanda politica de creştere poate intra în conflict cu obiectivele "echilibrului regional", în măsura în care sudul ţării este regiunea cea mai bine situată pentru amplasarea industriilor moderne.

În Finlanda, elaborarea strategiei globale şi propunerile de acţiune regională sunt făcute de Consiliul Dezvoltării Regionale. Coordonarea centrală este asigurată de departamentul de planificare ataşat serviciilor Primului Ministru. Aplicarea măsurilor stimulative revin Ministerului Comerţului şi Industriei, cele de înlesniri fiscale revin Ministerului Finanţelor; măsurile vizând forţa de muncă revin Ministerului Muncii.

După terminarea celui de-al doilea război mondial, *Franţa* se găsea în faţa unor mari probleme de reconstruire a ţării. Constrânse de cerinţele reconstrucţiei, autorităţile franceze erau preocupate de a maximiza efortul lor de investiţii, localizând investiţiile acolo unde ele erau susceptibile de a avea maximum de rentabilitate. Deci, primele planuri de reconstrucţie şi de echipare acordă prioritate regiunilor care dispun deja de un aparat industrial şi de infrastructurile necesare relansării economice. Această acţiune ducea însă, la agravarea disparităţilor regionale, inconvenient care a fost perceput rapid. În acel context dificil s-a ştiut să se reacţioneze corespunzător, punându-se bazele unei politici regionale susceptibile de a corija dezechilibrele şi inegalităţile de a căror perpetuare era acuzat tradiţionalul centralism francez.

În anul 1954 sunt create "comitete de expansiune economică" şi sunt recunoscute de autorităţile naţionale care le acordă un rol consultativ în elabora-

rea planurilor naționale. În acest scop – țara este "decupată", în 1954, în "circumscripții de acțiune regională" care mai apoi se transformă în "regiuni de program". Acestea constituiau baza unei politici generale de dezvoltare regională care viza să utilizeze mai rațional capacitatea de producție şi să realizeze o dezvoltare echilibrată între diferite regiuni şi în interiorul lor precum şi între mediul urban şi rural. Principiul unor intervenții publice centrale în această direcție nu era neobişnuit, deoarece Franța trăia într-un mediu economic dirijist; se considera că statul trebuia să intervină pentru că aceasta viza o problemă de echilibru de ansamblu şi deoarece colectivitățile locale nu aveau la acea dată nici competențe nici mijloace pentru a organiza propria dezvoltare. În acest scop, s-a creat în cursul anilor '50 o Direcție a amenajării teritoriului, dependentă de Ministerul Construcției şi al Urbanismului, care colabora cu Comisariatul General al Planului. În 1963 s-a optat pentru o soluție originală, creându-se un organism unic, aflat sub autoritatea directă a Primului Ministru, intitulat Delegația pentru Amenajarea Teritoriului şi pentru Acțiune Regională. Prin acest organism, Franța avea, spre deosebire de alte țări, o administrație unică, însărcinată simultan şi cu elaborarea concepției privind amenajarea teritoriului şi cu acțiunea regională. Această instituție s-a angajat într-un efort de reducere a disparităților regionale, ceea ce o va determina să se ocupe nu numai de problemele economice ci de ansamblul politicilor publice cu conținut spațial. Politica regională a evoluat în cadrul planificării naționale indicative şi s-a transformat într-o politică globală de amenajare a teritoriului care se aplică pe ansamblul țării. Tipurile de măsuri utilizate erau: măsuri destinate să dirijeze locurile de muncă către zonele alese, orientarea politicii de investiții în materie de echipamente colective în special către "metropolele de echilibru" care trebuiau să devină mari poli de creştere. Aceste măsuri stimulative au fost completate cu măsuri de inhibare care să frâneze expansiunea industrială în zona pariziană.

Dar rezultatele politicii regionale bazată prea mult pe ajutoare pentru localizarea activităților nu au fost chiar cele scontate; odată cu procesul de descentralizare, s-a gândit că devenea inutilă continuarea numai pe plan național a politicii de amenajare teritorială şi ea ar fi putut de acum să fie condusă cu mai mult succes de colectivitățile locale care au dobândit competențe în această direcție. Începută încă din perioada de centralism, s-a dezvoltat în noile condiții ale descentralizării politica contractuală pusă în serviciul amenajării teritoriului. La început erau "contractele de zonă" care chemau micile aşezări ale unei "zone fragile" să se asocieze pentru a pune în aplicare, împreună cu statul, proiecte de dezvoltare. În cursul anilor '80 s-a construit de către autoritățile locale un sistem de acorduri contractuale care asociază colectivitățile de la cele 3 niveluri de administrație[1] şi puterea centrală în acțiunea de orientare a decidenților locali spre obiective de interes comun.

[1] Comunal, departamental şi regional.

După 1982, fostele "regiuni de program" au devenit regiuni cu statut de colectivități teritoriale care au căpătat dreptul de a-şi elabora propriul plan de dezvoltare prin care face cunoscute, agenților de pe teritoriul său, marile axe ale politicii viitoare.

Începând cu al X-lea Plan (1989-1992), se pune problema unei renovări a politicii de amenajare a teritoriului în vederea integrării armonioase a teritoriului francez în spațiul european, pentru a permite Franței să beneficieze de creşterea prosperității şi de dinamismul pe care îl va antrena realizarea marii piețe europene. Această politică îşi fixează ca principale obiective:

- scoaterea din izolare a unor zone printr-un program de infrastructură cu finalitate europeană şi constituirea unor poli de dezvoltare capabili să capteze binefacerile Europei şi să întrețină legături strânse cu o rețea de oraşe de mărime medie;
- orientarea cu prioritate a acțiunilor statului către regiunile cu particularități puternice (Corsica) şi către departamentele şi teritoriile de peste mări.

Elaborarea unei politici naționale de amenajare a teritoriului în context european este considerată a fi premisa rezolvării problemelor regionale franceze.

Pentru *Germania*[1], perioada de după al doilea război a însemnat relansarea, restructurarea şi expansiunea economiei. Obiectivele guvernelor erau în special stabilitatea prețurilor şi echilibrul exterior. În acest scop s-a contat pe concurență şi pe "economia socială de piață"; s-a asigurat creşterea nivelului de viață deşi rata şomajului rămânea slabă, avântul ramurilor industriale şi a serviciilor noi oferind posibilități de locuri de muncă în schimbul miilor de locuri de muncă suprimate în industriile tradiționale în declin, în agricultură, industriile extractive. Vigoarea şi puterea de adaptare a economiei a permis să se opereze transferuri masive de forță de muncă fără a genera o situație de şomaj acut.

Cu toate că s-au înregistrat procese de concentrare a populației şi locurilor de muncă în oraşe, paralel cu declinul populației în localitățile mici, nu s-au constatat puternice disparități regionale în Germania. Totuşi, unele zone, adesea de mici dimensiuni şi răspândite pe tot teritoriul țării, se distingeau de celelalte prin structuri economice mai slabe şi prin venituri inferioare mediei. În total, aceste zone reprezentau aproximativ 1/3 din populație şi cuprindeau regiuni de la frontiera de est şi unele zone cu structuri industriale insuficient diversificate şi numeroase regiuni rurale, în total circa 60% din teritoriu. Aceste regiuni au beneficiat de măsuri speciale inițiate în 1951, măsuri de durată care treptat au creat cadrul global al integrării acestor "regiuni-problemă" în 21 de programe regionale; s-a adoptat o politică de ameliorare a structurilor regionale dusă împreună de guvernul federal şi de guvernele Landurilor. Programele au fost centrate pe poli de dezvoltare industrială care trebuiau să servească la

[1] Este vorba exclusiv de fosta Germanie de Vest.

cristalizarea dezvoltării economice a regiunilor în centrele desemnate şi pe axele de dezvoltare. Numărul de centre de creştere a fost limitat la 300 pentru a evita dispersarea ajutoarelor şi pentru a creşte eficiența măsurilor adoptate pentru sprijinirea zonelor alese.

Măsurile de ajutorare cuprindeau împrumuturi şi subvenții acordate colectivităților locale pentru dezvoltarea infrastructurii precum şi pârghii financiare stimulative directe ale industriei, înlesniri fiscale etc.

Dat fiind că era vorba de o economie liberă, socială de piață, măsurile adoptate aveau numai un caracter incitativ, de stimulare.

Problema delimitării regiunilor de promovare economică, stabilirea obiectivelor care vor trebui realizate în regiunile selecționate, fixarea măsurilor şi mijloacelor financiare, condițiile, natura şi intensitatea încurajării, toate revin landurilor care se bucură de o largă autonomie în acțiunea de ameliorare a structurilor economice regionale; guvernul federal asigură armonizarea şi conducerea programelor federale elaborând un plan-cadru, împreună cu organele regionale, care serveşte ca normă pentru îndeplinirea "sarcinii de interes comun" cum este numit programul de dezvoltare regională. Se poate deci spune că responsabilitatea în materie de planificare şi afectare a resurselor este împărțită între guvernul federal şi guvernele Landurilor.

La nivelul landurilor, elementele structurale spațiale care trebuie să fie preluate şi concretizate în planurile de dezvoltare a landurilor sunt definite în Programul de Dezvoltare al fiecărui land, şi anume:

- structura spațială de bază: zonele centrale ale regiunilor urbane, zonele periurbane, la marginea regiunilor urbane, aglomerațiile izolate, zonele rurale – fiecare categorie având obiective specifice;
- o ierarhie a locurilor centrale, reprezentând condiția prealabilă pentru o concentrare a resurselor publice necesare dezvoltării infrastructurilor şi echipamentelor (dotărilor);
- un sistem de centre şi axe de dezvoltare bazat pe sistemul locurilor centrale;
- zone de importanță deosebită cum ar fi spațiile deschise.

Iată cum au fost concretizate aceste elemente structurale spațiale în cadrul a 6 planuri de Dezvoltare a landului Nordrhein-Westfalen:

Planul de dezvoltare Nr. I/II adoptat în 1979 a fost denumit "Structura spațială şi urbană". Reprezentarea cartografică a acestui plan cuprindea:

- delimitarea zonelor centrale şi zonelor periurbane (regiuni urbane), a zonelor rurale şi aglomerărilor izolate. Delimitarea s-a efectuat pe baza densității populației şi a numărului locurilor de muncă. Au fost luate de asemenea în considerație interrelațiile regionale, tendințele de dezvoltare şi caracteristicile specifice acestor zone;
- ierarhia locurilor centrale pe ansamblul teritoriului landului care are o valoare normativă; sunt indicate infrastructurile şi diversele dotări

(echipamente) care caracterizează standardul minim al diverselor locuri centrale;

- sistemul centrelor şi axelor de dezvoltare.

Pentru toate aceste elemente structurale spațiale este precizată evoluția demografică, repartizarea funcțiilor între centrele regiunilor urbane şi funcțiile care revin centrelor de nivel mediu.

Planul de dezvoltare nr. III – adoptat în 1976 conține informații privitoare la elaborarea planului şi detalii asupra zonelor.

Sarcina principală a planului a constat în echiparea, dotarea şi protejarea zonelor de importanță deosebită cum sunt spațiile deschise şi care au suportat dezvoltări nedorite şi chiar dăunătoare. Este vorba de următoarele zone:

a) zone importante pentru economia hidraulică;
b) zonele de recreere, centre de agrement şi loisir.

Planul de dezvoltare nr. IV a fost adoptat în 1980. Acesta se referă la zonele unde sunt aplicate restricții în scopul protejării populației împotriva zgomotului aeroporturilor. Planul asigură, în acelaşi timp, o dezvoltare convenabilă a traficului aerian şi o protecție suficientă a populației contra efectelor chiar şi ale acestui trafic.

Planul de dezvoltare nr. V cuprinde reprezentarea spațială şi protejarea resurselor minerale exploatabile pe teritoriul landului; delimitează, în corelație cu planurile de dezvoltare ale districtelor, zăcămintele de cărbuni, minereuri şi alte resurse minerale de folosință industrială: sare, lignit, roci dure şi moi şi le asigură protecția.

Planul de dezvoltare nr. VI a fost adoptat în 1976; cuprinde zonele rezervate marilor proiecte (inclusiv amplasamentele pentru centrale energetice) care sunt de importanță deosebită pentru structura economică a landului. Suprafețele şi amplasamentele conținute de Planul de dezvoltare nr. VI au fost selecționate pe baza unui număr important de criterii.

Planul conține:

- toate zonele pentru marile proiecte cu o suprafață de cel puțin 200 ha destinate creării de noi şi importante întreprinderi;
- amplasamentele pentru construirea centralelor energetice.

În *Italia* expansiunea economică pe care a cunoscut-o țara în perioada de după război nu a permis totuşi acesteia să reducă "dualismul" istoric al structurii economice, adică contrastul dintre Nord şi Sud care a constituit una din caracteristicile ei chiar de la unificare.

Dezechilibrul regional a rămas marcant în primii ani de după război:

- în cele trei regiuni din Nord-Vest, concentrarea industrială era puternică şi producția eficientă, veniturile erau mai ridicate şi exporturile de capital apreciabile;
- în regiunea centrală, veniturile erau mai scăzute, în special în sectorul industrial, dar agricultura era mai puternică şi prin aceasta se putea asigura un echilibru între populație şi resurse;

- sudul şi insulele se caracterizau printr-un nivel al veniturilor extrem de scăzut, un dezechilibru între populație şi resurse, o agricultură săracă, o absență quasi-totală a industriei şi o slabă dotare economico-socială.

Dezechilibre existau chiar în cadrul regiunilor din Nord şi centru, urbanizarea marilor centre antrenând penuria de locuințe, suprapopularea, aglomerarea, poluarea şi alte dificultăți de ordin social sau legate de degradarea mediului.

Pentru rezolvarea acestor mari şi profunde dezechilibre au fost adoptate numeroase măsuri guvernamentale, având ca scop să canalizeze o pondere mai mare a resurselor de investiții către sud şi alte regiuni defavorizate. Politica regională s-a îmbogățit progresiv după cel de-al doilea război mondial, orientându-se către o planificare globală (prin integrarea planurilor regionale în planificarea națională), către crearea numeroaselor instrumente administrative şi financiare, către punerea în aplicare a unor stimulente active şi a unor dispozitive de "orientare". Coordonarea politicii regionale este asigurată de administrația centrală, instituții financiare şi organisme regionale.

Se poate spune însă că o politică regională, în aspectul ei modern, a fost lansată odată cu crearea aşa-numitei "Cassa per il Mezzogiorno", la începutul anilor '50, care, prin planuri plurianuale a stabilit măsuri de reformă agrară şi investiții masive pentru dezvoltarea infrastructurii. Aceste prime acțiuni care constituiau planuri de preindustrializare, au fost urmate în 1957 de un ansamblu de dispoziții pentru promovarea industrializării şi creşterii creditelor alocate de "Cassa" şi de un program pe termen lung (5 ani) de stimulare mai largă şi de amenajare a teritoriului, privind dezvoltarea industrială, în 1960 măsurile de politică regională au fost revizuite. Au fost dublate eforturile în scopul eliminării problemelor persistente şi profund înrădăcinate în anumite regiuni, îndeosebi în Sud, prin adoptarea în cadrul planurilor naționale a obiectivelor regionale, întărirea sistemului de stimulare, o mai bună coordonare între organele centrale şi regionale, concesionarea creditelor mai importante şi intervenția întreprinderilor cu investiții de stat în marile proiecte de dezvoltare regională. În 1971 au fost aduse alte modificări în organizare şi noi modalități de acțiune, care au la bază principiul înscris în legislație şi anume că "dezvoltarea meridională constituie un obiectiv esențial al planificării economiei naționale".

Politica regională a evoluat către o abordare globală, ale cărei caracteristici esențiale sunt:

- dezvoltarea mecanismelor administrative;
- gestiunea resurselor;
- orientarea investițiilor;
- aprecierea şi evaluarea metodelor şi rezultatelor.

Ca şi în alte țări, şi în *Olanda* structurarea spațială a țării în zone care se confruntau cu diverse probleme economice şi sociale şi care reclamau inter-

venția statului a suportat modificări de la o perioadă la alta, pentru ca zonele delimitate să reflecte cât mai corect acele spații economice şi sociale aflate în dificultate.

Industrializarea şi creşterea comerțului şi a schimburilor internaționale au antrenat o puternică concentrare a populației în cele trei provincii occidentale şi o tendință de migrație către aceste regiuni a populației din regiunile care înregistrau o diminuare a locurilor de muncă în agricultură. S-a constatat, de asemenea, o creştere a şomajului în anumite regiuni de graniță.

Puternica concentrare a populației în vestul țării a pus probleme legate de congestionare, utilizarea terenurilor şi de environment. De aceea, la sfârşitul anilor '50, a fost necesar să se treacă la rezolvarea problemelor de congestionare prin susținerea dezvoltării regiunilor cu un sold migratoriu negativ. O altă problemă care se punea era aceea a creării de locuri de muncă în acele zone unde au dispărut numeroase locuri de muncă ca urmare a închiderii minelor de cărbuni.

Într-o primă fază s-au identificat regiunile cu şomaj structural, asupra lor concentrându-se numeroase măsuri de politică regională menite să încurajeze industrializarea acestora. În perioada 1952-1959 aceste măsuri s-au aplicat la nouă regiuni care înregistrau procente ridicate de şomaj, cărora li s-a ameliorat în primul rând infrastructura şi îndeosebi li s-au creat şi amenajat drumurile de acces spre alte regiuni. Un anumit număr de localități au fost desemnate ca centre de dezvoltare; în aceste centre s-au implantat diferite întreprinderi industriale pe baza unor investiții subvenționate de stat. Principalul obiectiv l-a constituit creşterea industrială autonomă a regiunilor cu sold migratoriu deficitar, adică al provinciilor din apropierea granițelor de Nord şi Sud. Dezvoltarea anumitor centre a avut ca scop să facă din acestea oraşe destul de importante, capabile să stimuleze progresul economic şi social al ansamblului zonei din care făceau parte.

Un anumit număr de alte regiuni au fost desemnate ca zone de "reconversie" şi li s-au aplicat măsuri de stimulare a industriei regionale.

În 1971 s-a ajuns la concluzia că celor mai multe zone desemnate ca "zone de dezvoltare" li s-au creat condiții de dezvoltare autonomă; în consecință, resursele, respectiv subvențiile de stat au început să fie concentrate în regiunile unde problemele erau mai grave, şi anume în nordul şi sudul Limbourgului. Pentru aceste regiuni s-a decis ca politica să fie axată pe subvenții pentru diverse dotări, infrastructură şi implantarea serviciilor administrative.

Aşadar, zonele în care se aplică diferite măsuri de politică regională sunt:

1. regiunile de dezvoltare şi reconversie constituite îndeosebi în nordul şi sudul Limbourg-ului şi unde se concentrează întregul ajutor regional;
2. regiunile unde se doreşte o limitare şi o frânare a creşterii. În aceste zone, obiectivul este de a încetini ritmul investițiilor, de a atenua efec-

tele negative ale concentrării excesive şi de a contribui la o mai bună repartizare a investiţiilor pe ansamblul ţării.

Este important de subliniat faptul că în Olanda, în măsurile de politică regională se combină amenajarea teritoriului cu planificarea socială pentru a contribui împreună la o repartizare echilibrată a populaţiei şi la crearea unor condiţii de viaţă satisfăcătoare pe ansamblul ţării. S-au întreprins şi alte măsuri pentru amenajarea teritoriului: subvenţii acordate autorităţilor municipale şi provinciale pentru programe destinate dezvoltării infrastructurii; în regiunile unde se aplică măsurile restrictive se practică taxe parafiscale asupra construcţiei, licenţe de implantare de construcţii industriale etc.

Pentru organizarea acestor activităţi sunt antrenate două ministere separate, competente în materie de amenajarea teritoriului şi de dezvoltare regională. Coordonarea este asigurată de un organism interministerial prin comisii de coordonare, prin administraţii provinciale şi prin comisii de legătură.

În *Regatul Unit*, repartizarea activităţii economice şi a populaţiei nu a fost niciodată omogenă. După război, transformările economice au avut tendinţa să concentreze pierderile de populaţie în regiunile din nordul ţării, în timp ce dezvoltarea noilor industrii prelucrătoare şi activităţilor de servicii s-a făcut mai ales în sud şi zonele de centru (Midlands), în special în capitală şi periferia sa, provocând uneori lipsă de forţă ca muncă, presiuni inflaţioniste şi suprapopulare în oraşe.

Delimitarea regiunilor putând beneficia de un ajutor din partea statului a suportat de-a lungul timpului numeroase modificări.

În 1964 a fost adoptat un sistem global de planificară regională, acoperind ansamblul ţării, teritoriul fiind divizat în unsprezece regiuni de planificare. În anii care au urmat, în condiţiile în care organizarea administrativ-teritorială se realizează pe două niveluri – comune, oraşe, districte, pe de o parte, comitate, pe de altă parte au fost întreprinse alte modificări atât în ceea ce priveşte zonele care să beneficieze de ajutor cât şi în ceea ce priveşte metodele utilizate pentru a încuraja dezvoltarea. Au fost create trei tipuri de regiuni asistate, beneficiind de un ajutor diferenţiat:

- regiuni de dezvoltare – au fost definite prima oară în 1934 şi redefinite de atunci de mai multe ori; în 1984, odată cu reducerea fondurilor de ajutoare, a scăzut atât numărul cât şi mărimea acestor zone;
- regiuni speciale ca dezvoltare (Irlanda de Nord);
- regiuni intermediare, al căror număr s-a redus după 1982, dar a crescut din nou după 1984.

Aceste regiuni acoperă împreună două treimi din suprafaţa ţării şi cuprind două cincimi din populaţia sa.

În 1972 regiunile de planificare economică au căpătat denumirea de “regiuni standard de planificare”, împărţite în subregiuni. Această împărţire reprezintă unităţile teritoriale ca referinţă în cadrul analizelor statistice făcute de gu-

vern. Regiunile standard de planificare sunt în număr de opt şi cuprind 46 subregiuni în care se includ 39 ținuturi tradiționale şi 7 arii metropolitane.

Obiectivul urmărit, în general, prin aceste măsuri este atenuarea dezechilibrelor între regiunile mai puțin prospere şi cele mai dezvoltate.

Coordonarea regională a planificării strategice se realizează pe o bază tripartită: guvernul, autoritățile locale şi Consiliile de planificare economică. Rolul general de coordonare este atribuit guvernului, care îl exercită prin intermediul consultărilor interministeriale; există ministere distincte care sunt competente în materie de dezvoltare economică regională şi de amenajare a teritoriului, existând o descentralizare la nivelul execuției.

Politica regională este înfăptuită de către Consiliul de planificare economică şi de un Birou de planificare economică existent în fiecare din cele 11 regiuni. Consiliile colaborează cu autoritățile locale şi cu guvernul la elaborarea strategiilor regionale, iar Birourile elaborează strategiile regionale şi coordonează politicile regionale. Strategiile regionale servesc drept cadru de referința, pentru elaborarea planurilor locale elaborate de autoritățile locale. La nivelul fiecărei regiuni se elaborează planuri proprii, iar obiectivele cuprinse urmăresc în linii mari obiectivele cuprinse în planurile naționale, alături de obiectivele specifice regiunii respective.

Măsurile întreprinse pentru aplicarea politicii regionale sunt discriminatorii, combinând metodele de stimulare cu cele de limitare sau reglementare a dezvoltării.

Se acordă ajutoare pentru regiunile defavorizate (asistate) constând în subvenții şi împrumuturi pentru întreprinderile industriale care urmează să se amplaseze acolo, construcții de uzine care se închiriază, crearea de mari ansambluri industriale, acordarea de indemnizații pentru transferul de instalații, dar există şi reglementări ale implantării unor activități, eliberându-se autorizații pentru dezvoltarea industrială şi permise de extindere a serviciilor în zonele supravegheate. De asemenea criteriile politicii regionale acționează atunci când este vorba de realizarea unor investiții în infrastructură şi amplasarea unor mari întreprinderi publice.

În majoritatea anilor de după război, politica regională şi strategia economică a fost bazată pe principiul că "trebuia adus locul de muncă acolo unde sunt lucrătorii". Obiectivele regionale au jucat un rol tot mai mare în determinarea politicii naționale de echipament şi de dezvoltare. Tot ce s-a întreprins în domeniul instituțional a contribuit la menținerea în prim plan a considerentelor regionale (modernizarea mecanismelor de planificare a administrațiilor locale, crearea de organe consultative regionale).

Economia *Spaniei* în anii '60 şi '70 a cunoscut o serie de transformări, dar nivelul veniturilor pe locuitor a rămas încă relativ scăzut; astfel, politica economică națională a avut ca obiectiv principal să asigure creşterea şi dezvoltarea economică a ansamblului țării mai curând decât să armonizeze repartizarea pe plan regional. Dar dinamismul economiei a antrenat importante schim-

bări pe plan regional, în special modificări ale repartiției populației care se concentra în zonele urbane şi industriale, părăsind regiunile agricole rurale. Da aici, problema care se punea în politica regională era de a adapta zonele de primire a populației pentru a face față avântului lor şi de a remedia dezavantajele zonelor în declin, de emigrație.

Ca urmare, politica regională este relativ recentă. Înainte de 1964 s-au întreprins mai multe programe de acțiune regională dar în 1964 a-a adoptat primul Plan de dezvoltare care a permis să integreze obiectivele regionale într-un plan național. Dat fiind că expansiunea la nivel național constituia obiectivul esențial, politica regională viza mai puțin să realizeze obiectivul de echitate – constând în remedierea dezechilibrelor – cât să aleagă – în vederea dezvoltării – amplasamentele geografice care să permită creşterea şi eficiența economică. Acest sistem al "polilor de creştere" a fost lărgit în o serie de Planuri ulterioare într-o perspectivă de dezvoltare mai globală care consta în a combina, pe zone mai mari, planificarea sectoriala şi planurile de utilizare a solurilor, în optica unei strategii pe termen lung pentru ansamblul țării.

Măsurile luate pentru a traduce această evoluție a politicii vizau să încurajeze dezvoltarea unor zone şi să integreze obiectivele regionale în politica națională economică şi socială referitoare la investițiile publice în infrastructură, educație, formare profesională, servicii sanitare şi locuințe sociale şi urbanism. În scopul atragerii industriilor, s-au luat un anumit număr de măsuri stimulatoare în favoarea întreprinderilor sub forma unor ajutoare financiare şi de înlesniri fiscala în perioada de lansare.

S-a acordat o mare atenție creării cadrului necesar nu numai la nivelul administrației centrale, ci şi creării unor organe regionale (comisii).

Planificarea regională este încredințată Ministerului Planificării şi Dezvoltării, iar coordonarea implantărilor întreprinderilor industriale este asigurată de Ministerul Industriei.

Modificările în structura economică a *Suediei*, determinate de o creştere economică înfloritoare a țării, după război, au antrenat schimbări la nivel regional afectând îndeosebi echilibrul între populația rurală şi populația urbană, expansiunea marcantă a regiunii Stockholm şi diminuarea proporției populației rezidente în centru-nord, sud-est şi nordul țării.

Veniturile cele mai scăzute s-au înregistrat acolo unde predomină forța de muncă agricolă. În general, veniturile sunt superioare mediei naționale în regiunea Stockholm şi în alte zone metropolitane, şi sunt mai scăzute în districtele compuse din comune.

În anii '40 şi '50 s-au făcut tentative pentru a acționa asupra implantării de activități economice; la începutul anilor '60 s-a hotărât să se acționeze cu măsuri mai energice, astfel că s-a adoptat o politică activă de implantare industrială. Politica regională a evoluat: în 1967 s-a adoptat o planificare coordonată a investițiilor la nivelul provinciilor iar în 1970 s-a creat un sistem de subvenții pentru transporturi şi ca prime acordate pentru crearea de locuri de muncă; în

1972 a fost lansat un program de acțiune regională. Apoi politica a înglobat ansamblul țării şi a căpătat un caracter prospectiv, bazându-se pe proiecții care mergeau până în anul 1991. Rezultatele aplicării politicii regionale s-au concretizat în progrese ale investițiilor şi locurilor de muncă în zonele ajutate; ajutorul acordat pentru implantări reprezintă o proporție apreciabilă în totalul investițiilor.

Scopul politicii regionale a fost de a utiliza resursele naționale pentru a crea o structură regională în care diferitele părți ale țării să se completeze reciproc, astfel încât să se poată asigura pentru întreaga populație locuri de muncă, servicii şi un mediu satisfăcător. S-a aplicat ideea creării unor noi poli de creştere pentru a decongestiona marile oraşe şi a ajuta regiunile mai slabe situate în "zone de ajutor general".

În cadrul planificării aplicată la nivelul întregii țări s-au definit zone de ajutor general (care acopereau 2/3 din suprafață şi 1/5 din populație) şi zone de ajutor special, care beneficiază de ajutoare pentru dezvoltarea regională (ajutoare pentru implantare sub forma unor împrumuturi, subvenții, garanții, rambursarea cheltuielilor de mutare, subvenții pentru formarea profesională, prime pentru crearea de locuri de muncă etc.).

Sistemul de planificare se găseşte la nivelul autorităților provinciale competente, care caută să cadă asupra unui acord cu serviciile administrației centrale.

Prezentarea succintă a experienței altor țări vest-europene în domeniul politicii de dezvoltare regională are drept scop să ofere informații importante privind obiectivele, instrumentele şi mecanismele de susținere a politicii regionale, care pot fi avute în vedere la elaborarea propriei concepții privind organizarea vieții economice şi sociale în teritoriu.

III. PRINCIPALELE COORDONATE ALA STRATEGIEI DEZVOLTĂRII REGIONALE ŞI AMENAJĂRII TERITORIULUI ÎN ȚARA NOASTRĂ

Abordarea problematicii strategiei dezvoltării regionale şi amenajării teritoriului trebuie situată în contextul recunoaşterii statutului ei de parte componentă a strategiei de ansamblu a tranziției la economia de piață. În acest sens, este necesar ca politica regională să fie concepută în corelație cu o carie de politici sectoriale – politica socială, politica agricolă, politica energetică, politica transporturilor, politica turismului şi mai ales politica ecologică.

Motivația acestei corelări este însuşi caracterul integrator al politicii regionale care urmăreşte să armonizeze o serie de vectori aflați de regulă în conflict: creşterea populației şi ocuparea forței de muncă, mărimea resurselor naturale şi modul de utilizare a acestora, problema bunăstării sociale şi protecția mediului înconjurător şi altele. Această corelare este necesară pentru a se evita ca politicile sectoriale să aibă erecte care să contravină intereselor dezvoltării regionale.

Deşi există unele analogii între tipurile de politici regionale aplicate în unele țări, totuşi trebuie spus să nu există un ansamblu de soluții care să poată fi aplicate ca absolute, în orice condiții; soluțiile trebuie să țină cont de condițiile şi factorii specifici care caracterizează fiecare țară, deoarece problemele regionale nu pot fi privite independent de problemele generale ale țării: originea, natura şi scara problemelor regionale variază de la o țară la alta şi de la un moment la altul.

Deoarece dezechilibrele regionale reflectă existența unor disfuncționalități economice care pot genera noi asemenea disfuncționalități, cu consecințe asupra stabilității politice a țării, autoritățile guvernamentale nu pot să le neglijeze ci trebuie să procedeze la: studierea şi analiza atentă şi completă a problemelor regionale; evaluarea amplorii problemelor şi a mărimii cheltuielilor publice necesare; elaborarea de măsuri adecvate; supravegherea efectelor regionale ale măsurilor luate.

Obiectivele politicii regionale au un caracter relativ, fiind dependente de realitățile şi preocupările fiecărei etape parcurse în dezvoltarea țării, iar realitățile momentului impun instrumente specifice în politica regională.

Obiectivul clasic al politicii de amenajare a teritoriului îl constituie reducerea disparităților regionale, vizând realizarea echilibrului între diferite zone ale țării; noul context al perioadei de tranziție din țara noastră – când se urmăreşte restructurarea şi relansarea economică – impune politicii regionale trecerea acestui obiectiv pe plan secund, subordonându-l unui alt obiectiv stringent – cel al stimulării capacității competitive a teritoriilor. Chiar dacă obiectivul reducerii decalajelor teritoriale în ce priveşte condițiile de viață ale oamenilor este în

continuare prezent, pe primul plan apare stimularea capacității de adaptare a teritoriilor la noi activități; în acest scop, trebuie pus accent pe capacitatea de ofertă şi mai ales pe calitatea ofertei teritoriilor, pentru a fi apte, în orice moment, să accepte dezvoltarea altor activități cerute de noul context economic.

În acest scop, politica regională ar trebui să acționeze în sensul realizării a ceea ce este denumit în literatura de specialitate "flexibilitatea teritoriului"; pentru aceasta este însă nevoie şi de acțiunea concertată a politicilor privind pregătirea cadrelor, cercetarea ştiințifică, dezvoltarea tehnologică etc.

Un obiectiv constant al politicii de amenajare a teritoriului rămâne soluționarea unor probleme grave (de natură ecologică, de conversie economică, de habitat etc.) cu caracter zonal, a căror amploare spațială împiedică realizarea celorlalte obiective de politică regională.

Realizarea obiectivelor politicii regionale impune *crearea unui cadru instituțional corespunzător*, cu atribuții şi competențe în dezvoltarea regională. Necesitatea de a pregăti flecare teritoriu pentru asimilarea de noi activități şi pentru eventuala schimbare a identității economice impune existența unor organe proprii, responsabile cu dezvoltarea regională, care să promoveze interesele locale şi să pună mai bine în valoare potențialele locale. Aşadar, promovarea "intereselor locale" constituie un alt argument pentru susținerea necesității existenței, la nivel local, a unor instituții responsabile cu amenajarea teritoriului; prin acestea se pot adapta la specificul fiecărei zone măsurile de dezvoltare, recunoscându-se specificitatea interesului regional în raport cu cel național. Crearea instituțiilor locale implicate în conceperea şi acțiunea de amenajare a teritoriului este cerută şi de noul principiu de funcționare a administrației – cel al descentralizării – care cere nivelului local să îşi asume gestiunea problemelor locale sau să participe împreună cu statul la gestionarea lor.

Politica regională la nivel local se poate realiza prin două tipuri de instituții: unele care reprezintă interesele locale – cele prin care se reflectă specificitatea dezvoltării fiecărei unități teritoriale – şi altele care reprezintă prelungirea instituțiilor guvernamentale în teritoriu – prin care se asigură caracter unitar dezvoltării naționale.

Dar politica de amenajare a teritoriului "se mişcă" între două jaloane ale dezvoltării regionale: exigențele locale privind dezvoltarea şi opțiunile naționale privind direcțiile de creştere economică şi evoluție socială de ansamblu. Realizarea obiectivelor definite la nivel național implică concursul Administrației care este instrumentul de acțiune a voinței politice. Rolul administrației va fi de a asigura concretizarea obiectivelor, de a orienta, coordona, de a incita sau limita mişcările spontane ale activității economice şi sociale. La nivel național, dar şi la nivel local, administrația constituie instrumentul privilegiat al politicii de amenajare a teritoriului.

La nivel național este necesară realizarea unei structuri instituționale responsabile cu conceperea şi punerea în aplicare a politicii de dezvoltare regională şi amenajarea teritoriului, politică ce urmăreşte să asigure coerența şi

non-contradicția dintre interesele naționale şi cele locale. Această structură trebuie să albă în vedere şi realizarea unei unități de concepție între proiectele privind dezvoltarea economică şi socială şi proiectele de amenajare a teritoriului. Este necesar să fie preluate experiențele pozitive ale altor țări care au ajuns la concluzia că este necesar un cadra instituțional prin care să se coordoneze activitățile sectoriale ale ministerelor care au impact asupra amenajării teritoriului, să supravegheze modul în care se execută acțiunile privind amenajarea teritoriului, să stimuleze diverse niveluri responsabile pentru a se angaja în acțiuni ce vizează amenajarea teritoriilor lor, să asigure convergența mijloacelor, disponibile la diverse niveluri, spre obiective care depăşesc acțiunea şi responsabilitatea strictă a fiecăreia dintre ele.

Organele responsabile cu amenajarea teritoriului la nivel național sunt chemate de asemenea să înlăture riscul de creştere a inechităților între cetățeni, survenite ca urmare a autonomiei acordate colectivităților; dacă aceste colectivități locale dispun de resurse proprii inegale, nevoile locale vor fi satisfăcute în mod inegal, ceea ce poate genera stări conflictuale inacceptabile pentru un Stat modern. De aceea revine şi instituțiilor de nivel național sarcina să se preocupe de punerea în funcțiune a unor mecanisme corectoare, de prevenire a unor virtuale inegalități.

Potențialele locale sunt cu atât mai bine utilizate cu cât sunt valorizate în cadrul unei concertări sistematice între instituțiile de nivel național şi instituțiile locale. Această concertare este un mijloc prin care se creează posibilități de participare a statului, în relații de parteneriat, la dezvoltarea locală.

Politica teritorială afectează în mod nemijlocit cetățeanul, el fiind cel care suportă consecințele oricăror măsuri de amenajare a teritoriului. De aceea, trebuie să se țină seama de opiniile acestor "beneficiari" ai rezultatelor amenajării, fiind necesară captarea atenției şi interesului lor față de politica autorităților, în scopul realizării unei cooperări active şi permanente a populației interesate în realizarea planului şi programelor de amenajare.

Manifestarea interesului cetățenilor față de acțiunile de amenajare a teritoriului poate fi graduală, mergând până la participarea, în forme specifice, la discutarea şi corectarea deciziilor luate de administrație.

Condiția prealabilă pentru o participare efectivă şi eficientă a cetățenilor este o bună informare a populației; în acest scop este utilă crearea unui sistem specific bazat pe serviciile mass-mediei (radio, televiziune, ziare, broşuri) cere, prin informațiile transmise, prin mijloacele de convingere folosite, să pregătească populația pentru a participa competent la formularea şi adoptarea deciziilor privind amenajarea teritoriului în care locuiesc.

În ce priveşte participarea, este necesară crearea unui cadru instituționalizat prin care să se fixeze modul, locul şi momentul în care cetățenii pot să îşi exprime punctele de vedere în ce priveşte inițiativele autorităților locale.

Acțiunea în politica regională are o notă definitorie – focalizarea asupra unor probleme care se manifestă în anumite teritorii, ceea ce presupune coor-

donare şi concertare în decizii şi acțiuni; problemele vizate prin politica regională influențează, la rândul lor, tipul de zonă de referință şi genul de instrumente prin care se ghidează acțiunea asupra respectivei zone.

Vom putea distinge două moduri de abordare în dezvoltarea regională, care constituie două momente distincte ale politicii regionale:

- momentul cunoaşterii şi depistării problemelor acute din teritoriu, căruia îi corespunde decuparea unor zone conform ariei de manifestare a problemei respective şi conceperea unor soluții cu caracter complex. Instrumentul de acțiune în acest caz este un program special elaborat la un nivel administrativ imediat superior zonei delimitate, care asigură coordonarea tuturor activităților ce vor concura la rezolvarea problemei semnalate. Acest moment oferă conținut "politicii orientate pe probleme-obiective";
- momentul aplicării acestei politici, al executării sarcinilor ce revin din "politica pe probleme", care presupune acțiunea în cadrul sistemului organizațional-teritorial prin intermediul organelor publice; în acest moment, instrumentul de acțiune este planul fiecărei unități teritoriale. Obiectivele acestei acțiuni nu sunt numai problemele acute, ci în cea mai mare parte, problemele vieții cotidiene ale locuitorilor din teritoriul respectiv. Aceasta ar fi activitatea de "planificare curentă".

Acordarea de puteri sporite organelor din teritoriu, în contextul descentralizării, conduce la întărirea caracterului democratic al politicii regionale, dar ea nu trebuie să producă o ruptură între politica la nivel regional şi politica la nivel național; dând responsabilități diferitelor niveluri ale administrației teritoriului şi întărind eficiența lor, se realizează o mai mare complementaritate între acțiunile colectivităților teritoriale şi prioritățile stabilite de guvern pentru dezvoltarea ansamblului național, dacă de aceste priorități va ține seaca totuşi flecare plan județean. Se poate spune că rolul cel mai important al planurilor la nivel național este de a asigura o orientare şi coordonare a acțiunii diverşilor agenți economici – publici şi particulari – de a veghea ca acțiunile întreprinse la nivel local să nu contracareze, pe cât posibil, obiectivele propuse la nivel național.

Structurarea teritoriului țării, implicând dimensionarea regională a fenomenelor social-economice, reprezintă o cerință importantă pentru crearea cadrului de acțiune a politicii de amenajare a teritoriului. Fără o decupare a teritoriului, conform unor criterii ştiințific fundamentate şi bine precizate, nu se pot întreprinde măsuri unitare şi cu viziune de perspectivă pentru dezvoltarea economico-socială a unor zone cu probleme de şomaj, subpopulare, venituri mici, fluxuri importante de emigrație, în scopul asigurării echilibrului socio-economic. Aşadar, zonarea economică a teritoriului țării (determinată de evoluția diferită a structurilor economice spațiale) decurge din scopuri practice, legate de necesitatea găsirii celor mai adecvate "cadre" spațiale teritoriale, pentru orientarea proceselor economice şi sociale regionale.

Numeroase țări, sub impactul unor cerințe de ordin practic, au ajuns la necesitatea delimitării unor teritorii, diferite de unitățile administrative, în funcție de anumite probleme. Aceste probleme au fost studiate în complexitatea lor, pentru a putea servi, apoi, drept cadru inițierii unor programe de soluționare în interiorul ansamblurilor teritoriale delimitate.

Conturarea cadrului teritorial de acțiune a politicii de amenajare a teritoriului depinde, în esență, de obiectivele urmărite într-o anumită etapă. Astfel, în perioada de tranziție, în care stimularea capacității competitive a teritoriilor este un obiectiv prioritar, nu apare ca necesară o altă structurare a teritoriului – drept cadru de acțiune a politicii teritoriale – decât cea dată de împărțirea administrativ-teritorială; aceasta deoarece, în condițiile create de procesul descentralizării administrative, autoritățile locale au capacitatea de a cunoaşte şi a valorifica potențialele locale în concordanță cu interesele colectivităților pe care le reprezintă.

În schimb, persistența obiectivului politicii teritoriale vizând diminuarea disparităților regionale face necesară depistarea şi delimitarea acelor zone fragile care au nevoie să fie susținute în dezvoltarea lor. Delimitarea acestor zone (denumite de specialişti “zone asistate”, sau “zone de intervenție”) se face, de regulă, în baza unui set de indicatori ale căror valori se abat semnificativ de la valoarea medie națională, respectiv: nivelul şomajului, gradul de depopulare, amploarea fluxurilor migratorii, mărimea veniturilor, mărimea producției pe locuitor, structura economică, gradul de dezvoltare a infrastructurii, gradul de urbanizare.

Realizarea celui de-al treilea obiectiv de politică teritorială presupune delimitarea acelor zone cu probleme grave, cu caracter zonal, datorate fie unor condiții naturale specifice (zona Delta Dunării, zona montană), fia prezenței unor industrii poluante (zone cu industrie petrochimică, siderurgică, a cimentului etc.). Primul tip de zone necesită acțiuni de protecție din partea statului, care le acordă statut de “zone protejate”; cel de-al doilea tip de zone reclamă, de asemenea, acțiuni rapide şi susținute, fapt pentru care “în cadrul politicii regionale trebuie considerate drept “zone prioritare de acțiune”.

Indiferent de criteriile şi prioritățile alese, mărimea unei zone nu trebuie să coboare sub o anumită dimensiune, regăsită în literatura de specialitate sub denumirea de “dimensiune critică”, dincolo de care o zonă nu poate să-şi asigure autonomia funcțională, în condițiile unei economii de piață.

Asupra acestor zone-problemă trebuie orientate eforturile statului, prin subvenții pentru calificarea profesională şi prime pentru crearea de locuri de muncă, crearea diverselor facilități pentru creşterea economică a zonelor subdezvoltate, măsuri de politică regională, menite să determine o dispersare a activităților economice, îndeosebi industriale, din zonele cu mari aglomerări de populație. La acestea se pot adăuga o serie de numeroase alte măsuri corespunzătoare priorităților stabilite dar şi posibilităților economice ale statului.

O atenție cu totul specială trebuie acordată mediului rural. Pornind de la ipoteza că una din condițiile reuşitei reformei economice şi sociale inițiate în țara noastră este renovarea mediului rural, acesta poate fi asimilat cu o zonă de conversie, asupra disfuncțiilor care se manifestă în interiorul lui putându-se acționa prin mijloacele specifice politicii de amenajare a teritoriului. În acest context, ruralul poate fi privit ca o "zonă", cu caracteristici morfologice care îl poate individualiza în ansamblul teritoriului național. Dar zona ruralului nu poate fi tratată identic, uniform pe toate întinderea ei, datorită multiplelor forme de manifestare a specificității subzonelor. De aici rezultă necesitatea sub-zonării spațialul rural, după criterii de omogenitate a unor manifestări. Din aceste considerente, zonei ruralului trebuie să i se acorde statutul de "zonă de intervenție" sau "zonă asistată", față de care să se declanşeze un ansamblu de mijloace de acțiune specifice politicii regionale, puse în funcțiune de un cadru instituțional local şi național care să permită agenților de toate tipurile să acționeze pentru obiectivele propuse.

Pentru realizarea obiectivelor strategiei privind Amenajarea Teritoriului trebuie puse în aplicare o serie de *instrumente adecvate*. Avem în vedere în principal:

- necesitatea elaborării, la nivel local sau național, a unor studii previzionale pentru fundamentarea direcțiilor posibile ale dezvoltării unităților teritoriale sau a unor zone din teritoriu, scop în care ar trebui precizate atribuțiile ce revin diferitelor niveluri instituționale;
- întocmirea unor planuri şi programe de acțiune, ca strategii globale de dezvoltare, care definesc perspectiva pe termen mediu a dezvoltării economice, sociale şi culturale şi orientează organele locale şi agenții economici în direcțiile care asigură înfăptuirea obiectivelor specifice dezvoltării regionale;
- promovarea relațiilor de parteneriat prin utilizarea convențiilor sau contractelor încheiate între diferite niveluri instituționale (între stat şi județ, între diferite județe sau diferite localități etc.) pentru realizarea unor obiective de interes comun; contractele au funcția de a preveni dezarticularea mecanismului de funcționare a ansamblului național în condițiile descentralizării şi aplicării principiului autonomiei colectivităților locale. Politica contractualizării – aşa cum arată practica altor țări – oferă posibilitatea de a confrunta opțiunile diferitelor centre de decizie şi de a proceda la punerea în aplicare a unor strategii comune de dezvoltare regională;
- creşterea rolului bugetelor locale în mobilizarea resurselor proprii şi gestionarea acestora în concordanță cu obiectivele planurilor şi programelor de dezvoltare a unităților administrativ-teritoriale respective;
- folosirea pe scară largă a pârghiilor economice pentru orientarea organelor locale şi agenților economici în direcțiile care asigură înfăptui-

rea obiectivelor politicii regionale, stabilirea şi aplicarea unor măsuri de politică fiscală şi bancară (prime de instalare, credite, subvenţii de la buget, sisteme diferenţiate de impozitare, bonificări la dobânzi etc.) în scopul stimulării activităţii în zonele defavorizate sau limitării dezvoltării în zonele aglomerate.

Întreaga politică de amenajare a teritoriului trebuie să se sprijine pe un sistem normativ juridic adecvat; orice decizie sau opţiune de politică regională oricare ar fi importanţa şi natura sa, va trebui să ia formă normativă şi să se insereze în ordinea juridică, alcătuind un cadru legislativ necesar susţinerii acţiunilor de Amenajarea Teritoriului.

Cadrul general legislativ este deja creat în ţara noastră prin adoptarea Constituţiei ţării; cadrul specific acţiunii de amenajare a teritoriului a fost inaugurat odată cu intrarea în vigoare a Legii administraţiei publice locale; la aceasta va trebui să se adauge Legea protejării mediului înconjurător, Legea pentru amenajarea Teritoriului, care să reglementeze modul de aplicare a deciziilor privind Amenajarea Teritoriului.

Un instrument puternic în serviciul politicii de amenajare a teritoriului va trebui să fie legislaţia fiscală care poate furniza pârghiile de bază ale stimulării localizării activităţilor sau dezvoltării capacităţii teritoriilor pentru primirea de noi activităţi. În mod similar, vor trebui gândite prevederi în legislaţia financiară.

Într-un sistem social democratic, Amenajarea Teritoriului se loveşte în orice moment mai ales de problema funciară, care se manifestă ca un conflict între interesul public şi interesul privat; unul din obstacolele politicii de Amenajarea Teritoriului este dreptul de proprietate şi în special proprietatea funciară; importanţa “interesului general” este adesea insuficientă în faţa absolutismului dreptului de proprietate. Ori, Amenajarea Teritoriului implică – prin ipoteză – o anumită fluiditate a proprietăţii funciare; un vast program de amenajare regională care înseamnă crearea sau transferul zonelor industriale, extinderea unui oraş, implantarea unei instituţii de învăţământ sau de sănătate se poate lovi de problema proprietăţii funciare.

Deoarece regimul funciar riscă să devină o piedică pentru orice acţiune de Amenajare a Teritoriului, în acest domeniu trebuie iniţiate prevederi legale care să devină un aliat al agenţilor de amenajare, fără a îngrădi însă drepturile cetăţenilor.

BIBLIOGRAFIE

Bărbat, A., *Conceptul sociologic de zonă*, în Caiete ale catedrei de sociologie, Iaşi, 1971.

De Castelbajac , Ph.; Monod, J., *L'aménagement du territoire*, PUF, Paris, 1978.

De Gaudemar, J.P., *Aménagement du territoire*, în Encyclopédie economique, Ed. Economica, Paris, 1990.

Ianoşi, I., *Oraşele şi organizarea spațiului economico-politic*, Ed. Academiei, Bucureşti, 1987.

***, *Déséquilibres réglocaux et performances des économies nationales*, Organisation de Cooperation et de Développement Economique, Paris, 1987.

***, *Earth and Us*, editat de Mostafa Kamal Tolba, United Nations Environment Programme, Editura Butterworth, Heinemann, 1991.

***, *Intégration de la planification économique et de l'aménagement du territoire*, Département dea affaires économiques et sociales, New York, 1976.

***, *Les politiques régionales. Perspectives*, Organisation de Cooperation et de Développement Economique, Paris, 1977.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 34-35/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

EVALUAREA CALITĂȚII UNOR SERVICII SOCIALE ŞI AUTORITĂȚI PUBLICE

Cercetare efectuată în Municipiul Bucureşti – iunie 1992

dr. Andrei NOVAK

Seria: Politica socială
nr. 5

Centrul de Informare şi Documentare Economică
Bucureşti, 1992

SUMAR

I. Aspecte teoretice şi metodologice 69
I.1. Aspecte teoretice 69
I.2. Elaborarea eşantionului şi validarea reprezentativității acestuia 70
1.3. Alte aspecte metodologice 72
II. Evaluarea percepției calității unor servicii sociale 74
II.1. Învățământul 74
II.2. Asistența medicală 77
II. 3. Cultura 79
II.4. Asistența socială 91
III. Evaluarea percepției calității unor autorități (instituții) publice 95
III.1. Primăria 95
III.2. Armata 96
III.3. Poliția 97
III.4. Serviciul român de informații 99
III.5. Garda financiară 101
III.6. Autoritățile judecătoreşti 102
III.7. Partidele politice 103
III.8. Parlamentul 104
III.9. Preşedintele țării 105
III.10. Guvernul Stolojan 105
IV. Fenomenul corupției în societatea românească 109
V. Beneficiarii serviciilor sociale şi instituțiilor publice 111
VI. Importanța percepută a serviciilor sociale şi instituțiilor publice şi gradul de satisfacție oferit de acestea 113
VII. Gradul de satisfacție oferit de unele servicii sociale şi instituții publice 118
VIII. Aprecieri finale 125

I. ASPECTE TEORETICE ŞI METODOLOGICE

I.1. Aspecte teoretice

Cercetarea a avut ca OBIECTIVE: evaluarea percepției calității unor servicii şi informații (autorități) publice de către beneficiarii acestora precum şi estimarea imaginii publice a serviciilor şi instituțiilor respective.

Ipotezele cercetării s-au referit la:

- Evaluarea subiectivă a calității se realizează prin raportarea impresiilor la aşteptările subiecților reflectând astfel satisfacția acestora față de prestațiile/activitățile/finalitățile specifice serviciilor respective;
- Calitatea serviciilor poate fi percepută dintr-una sau mai multe dimensiuni: calitatea propriu-zisă (activitatea sau rezultatele raportate la aşteptări), accesibilitatea, încrederea şi/sau corectitudinea prestărilor;
- Percepția calității este influențată de diferitele caracteristici ale subiecților: categoria socioocupațională, sexul, vârsta, pregătirea şcolară.

Consecință: eşantionul pe municipiul Bucureşti a fost elaborat astfel încât să fie reprezentativ în ce priveşte structura acestor variabile;

- Există două surse de informare, deci două categorii de subiecți: cei ce au fost "în contact" (ei sau familiile lor) cu serviciul respectiv şi cei ce şi-au format imaginea "din auzite", cele două canale informaționale putând determina imagini (total) diferite asupra serviciilor.

Consecință: prelucrarea datelor şi interpretarea rezultatelor s-a efectuat atât pentru întregul eşantion – pentru estimarea imaginii serviciilor – cât şi numai pentru persoanele ce au fost în contact cu serviciile respective, evaluând astfel percepția calității acestora de către beneficiari.

- Indiferent dacă atât calitatea propriu-zisă cât şi celelalte dimensiuni sunt prezentate sau prezentate sau nu în totalitate sau îmbracă forme specifice fiecărui serviciu se pot realiza indicatori sintetici ai percepției calității fiecărui serviciu, comparabili între ei.

Consecință: s-a utilizat, în general, o singură scală, cu aprecieri cuprinse între "deloc" şi "în foarte mare măsură" corespunzătoare valorilor 1-5 (uşor de transformat apoi, eventual, în note de la 2 la 10).

- Diferitele segmente ale populației acordă diferite ordini de importanță serviciilor şi instituțiilor studiate (în funcție de vârstă, categoria socioocupațională, sau alte caracteristici).

Consecință: pentru a cunoaşte nivelul global real al satisfacției, nivelul fiecărui serviciu (calificativul mediu acordat calității acestuia) trebuie raportat la importanța ce i se acordă de către segmentul respectiv; unei ierarhizări a serviciilor, mai dificil de realizat, i s-a preferat o apreciere a importanței acordate acestora, chiar cu riscul posibil al unei supraevaluări a acestei importanțe.

Finalitatea cercetării constă în:

- estimarea percepției – globală şi pe diferite segmente de populație – ca feed-back al calității activității/finalității serviciilor şi instituțiilor studiate**;**
- cunoaşterea importanței presupus diferită acordată serviciilor şi instituțiilor de către diferitele segmente de populație (în funcție de vârstă, sex, categoria socioocupațională, pregătire şcolară);
- cunoaşterea evoluției în timp, prin repetarea periodică a cercetării, atât a percepției calității lor) cât şi a imaginii serviciilor şi autorităților publice în cadrul populației adulte a municipiului Bucureşti.

I.2. Elaborarea eşantionului şi validarea reprezentativității acestuia

Considerând că atât percepția calității cât şi importanța acordată serviciilor sociale şi autorităților publice depind de vârstă, categoria socioocupațională şi sexul subiecților am optat pentru efectuarea cercetării pe ***un eşantion stratificat multistadial*** reprezentativ pentru populația adultă (18 ani şi peste) a municipiului Bucureşti. Pe baza datelor furnizate de Comisia Națională pentru Statistică s-au calculat structurile populației pe cele trei variabile menționate.

- În ce priveşte ***structura pe grupe de vârstă*** a populației adulte a municipiului Bucureşti deci şi a eşantionului, aceasta este următoarea: 14,96% cei de 18-24 ani; 18,2% cei de 25-34 ani; 23,38% cei de 35-44 ani; 21,66% cei de 45-59 ani şi 21,8% cei de 60 de ani şi peste
- În ce priveşte ***structura pe sexe*** populația adultă a municipiului Bucureşti este formată din 47,64% bărbați şi 52,36% femei.
- În ce priveşte ***structura pe categorii socioocupaționale*** s-au utilizat următoarele date absolute şi procedee de estimare:
  - numărul ***muncitorilor*** din municipiul Bucureşti a fost în 1990 de 818,1 mii persoane;
  - numărul ***funcționarilor cu studii medii şi al intelectualilor*** a fost calculat ca diferență între numărul salariaților (1.131 mii) şi cel al muncitorilor (818,1 mii) – date culese din *Anuarul statistic 1990*, p. 102-103 – adică 312,9 mii, repartizarea pe cele două categorii făcându-se arbitrar şi din dorința de a avea un subeşantion suficient de mare de intelectuali, în proporție de 1/3 (funcționari) şi 2/3 (intelectuali);
  - ***numărul pensionarilor*** de asigurări sociale s-a calculat astfel: din numărul total al pensionarilor de asigurări sociale din municipiul Bucureşti din anul 1990 (412,78 mii), cunoscând că la nivelul întregii țări ponderea pensionarilor urmaşi este de (490/2494,9) 19,64%, s-a scăzut jumătate din ponderea presupusă a fi cores-

punzătoare şi municipiul Bucureşti (19,64/2) pentru aceşti pensionari (9,82) parte a populației cuprinsă şi în alte categorii socioocupaționale (elevi, studenți). Deci, considerând că doar jumătate din aceşti pensionari sunt soții (văduve), ceilalți fiind urmaşi în calitate de fii, din 412,78 s-au scăzut 9,82% obținându-se 372,3 mii pensionari;

- ***alte persoane ocupate*** (privatizați, liberi profesioniști); la nivelul țării, s-au scăzut atât din populația ocupată cât şi din populația salariată persoanele cuprinse în agricultură (10.839,5 – 3.069,9 = 7,742,6 şi, respectiv, 8.102,2 – 693,5 = 7.408,7) şi raportând cele două valori astfel obținute reiese că prima populație o depăşeşte pe cea de a doua cu 4,5%; la populația salariată a municipiului Bucureşti se presupune că există 51 mii persoane ocupate dar nesalariate (estimările s-au făcut deoarece nu există date privind populația ocupată corespunzătoare municipiului Bucureşti ci doar la nivelul țării);
- ***numărul studenților şi elevilor:*** totalul studenților din municipiul Bucureşti a fost ponderat cu proporția pe țară a studenților necăminişti (75,4 – 0,567) obținându-se 42,8 mii studenți bucureşteni. (Documentar statistic M.I.S. `91) la acest număr adăugându-se numărul elevilor cuprinşi în clasele XII (16,1 mii), precum şi o parte (1/3) din elevii cuprinşi în învățământul profesional (13,67 mii) şi în mai mică măsură în învățământul postliceal (1,39 mii), în total fiind 74 mii studenți şi elevi (peste 18 ani);
- ***alte categorii:*** numărul acestora s-a stabilit prin scăderea tuturor categoriilor prezentate din totalul persoanelor de 18 ani şi peste din municipiul Bucureşti: 1849 – (818,1 + 312,9 + 372,3 + 74) = 20,9 mii persoane incluzând aici: casnice, şomeri, persoane neîncadrate bătrâni fără venituri ş.a.

Astfel, structura pe categorii socioocupaționale a populației adulte a municipiului Bucureşti, deci şi a eşantionului, este următoarea: 44,24 % muncitori; 5,64% funcționari; 11,28% intelectuali; 20,13% pensionari 4,05% studenți şi elevi; 2,76% alte persoane; 11,95% alte categorii.

Volumul eşantionului a fost stabilit la 1067 subiecți, volum căruia îi corespunde o eroare maximă de ±3%.

- Aceste structuri au condus la o schemă de eşantionare bazată pe grupe de vârste, categorii socioocupaționale şi sex. Primind câte o schemă de eşantionare, operatorilor li s-a solicitat să respecte aceste structuri.
- În ceea ce priveşte ***stadiile*** (treptele) eşantionului acestea au fost:
  - ***persoane anchetate în întreprinderi*** (muncitori, funcționari, intelectuali):

în stadiul I s-au selectat întreprinderile;
în stadiul II s-au selectat subiecții;

- ***persoane anchetate la domiciliu*** (pensionari, alte categorii):
  în stadiul I s-au selectat cartierele;
  în stadiul II s-au selectat blocurile (străzile);
  în stadiul III s-au selectat subiecții;
- ***alte persoane ocupate şi studenții*** au fost selectați în funcție de posibilitățile operatorilor.

- În ceea ce priveşte pregătirea şcolară a subiecților cuprinşi în eşantion, (menționăm că nu am avut datele necesare calculării structurii întregii populații adulte a municipiului Bucureşti), structura acesteia este: 5,2% subiecți fără şcoală generală terminată; 18,1% cu şcoală generală; 16,6% sunt cu absolvenți ai şcolii profesionale; 35,6% au studii liceale; 4,9% au urmat cursurile postliceale, iar 19,6% au studii superioare.
- În urma efectuării sondajului, structurile reale (finale) ale eşantionului au fost foarte apropiate de cele corespunzătoare populației adulte (18 ani şi peste) a municipiului Bucureşti. Ipoteza nulă în virtutea căreia nu există deosebiri semnificative, ci doar abateri datorită întâmplării, între structurile eşantionului şi cele ale populației adulte bucureştene (pe vârste, categorii socioocupaționale şi sexe) a fost confirmată de valorile calculate ale testului x^2, valori mult mai mici decât cele limită (tabelare), validându-se astfel reprezentativitatea eşantionului.
- Ancheta s-a efectuat în:
  - ***întreprinderile***: Romcart, Arta modei, IMEB, Cesarom, Policolor, Întreprinderea de exploatare a apei, Dâmbovița, Faberom, Dacia-Textila, Combinatul Poligrafic, ITSAIA, Suveica, IMAS;
  - ***zonele (cartierele):*** Piața Muncii, Chitila, Drumul Taberei, Militari, Piața Romană – Ana Ipătescu, Mihai Bravu, Eroilor, Berceni – Metalurgiei, Crângaşi, Piața Națiunilor Unite, Maior Coravu, Calea Moşilor – Pantelimon, Cişmigiu, Titan, Bulevardul 1 Mai , Calea Griviței – Gara de Nord, Televiziune – Bulevardul Aviatorilor, comuna Pantelimon precum şi CARP sectorul 1 şi 2.

1.3. Alte aspecte metodologice

- ***Prelucrarea informațiilor a dus la concluzia că în cele mai multe cazuri beneficiarii propriu-zişi*[1] *ai serviciilor sau instituțiilor publice au oferit aceeaşi structură a răspunsurilor ca şi cea oferită***

[1] Beneficiar se consideră persoana care "în ultimii doi-trei ani, el sau un membru al familiei sale a fost în contact (a fost cuprins, a apelat, sau a beneficiat de) cu serviciul respectiv".

de totalitatea subiecților, infirmând astfel, una din ipotezele cercetării.

- Unele întrebări au cuprins şi subpuncte. Acolo unde s-a constatat existența unei similitudini (sau aproape a răspunsurilor primele de cele două – 3 sau 4 subpuncte rezultatele au fost prezentate ca o medie acestor răspunsuri. Este vorba de întrebările referitoare la: calitatea învățământului (preşcolar, primar şi gimnazial, liceal şi superior), activitatea profesorilor (din aceleaşi cicluri), calitatea asistenței medicale (acordate copiilor, acordate adulților), preocuparea societății pentru grupurile defavorizate (orfanii şi copiii abandonați şi persoane handicapate, pe de o parte şi bătrânii fără posibilități de întreținere, şomerii şi familii cu mulți copii pe de altă parte), atitudinea şi activitatea poliției (comportamentul, corectitudinea şi eficacitatea), garda financiară (prevenirea infracțiunilor şi sancționarea infracțiunilor comportamentul, corectitudinea şi eficacitatea), garda financiară (prevenirea infracțiunilor şi sancționarea infracțiunilor), corectitudinea procuraturii şi a justiției.
- Acolo unde diferitele segmente ale eşantionului (grupe de vârstă, sex, categorie socioocupațională sau pregătire şcolară) prezintă diferențieri semnificative ale răspunsurilor, acestea sunt prezentate în mod distinct.
- ***Mediile prezentate în ultima coloană a unor tabele, au fost calculate prin ponderea răspunsurilor: deloc (1), în mică măsură (2), aşa şi aşa (3), în mare măsură (4) şi în foarte mare măsură (5) cu frecvențele corespunzătoare şi sunt prezentate împreună cu eroarea maximă (dublu erorii standard a mediei) ce încadrează intervalul de încredere.***
- ***Unele tabele prezintă două şiruri de structuri: prima se referă la totalul subiecților, iar cea de-a doua numai la totalul răspunsurilor acordate (deci fără cei ce nu pot aprecia); în acelaşi sens sunt prezentate uneori câte două figuri.***

II. EVALUAREA PERCEPȚIEI CALITĂȚII UNOR SERVICII SOCIALE

II.1. Învățământul

La întrebarea referitoare la "**calitatea învățământului"** s-au obținut următoarele rezultate:

Tabelul nr. 1

- în % -

Nu răspunde	Deloc	În mică măsură	Aşa şi aşa	În mare măsură	În foarte mare măsură	Nu poate aprecia	Media
3,6	5,0	14,9	25,8	15,9	4,7	30,1	
	7,6	22,4	38,9	23,9	7,2		3,0 ± 0,08

Nivelul mediu (x = 3) este corespunzător calificativului "aşa şi aşa"; aprecierea favorabilă a acestui serviciu, adică "în (foarte) mare măsură", fiind făcută numai de un subiect din cinci (20, 6%) în timp ce un subiect din trei (30,1) consideră că nu poate aprecia calitatea serviciului de învățământ iar un subiect din cinci (19,9) este complet nemulțumit sau doar în mică măsură satisfăcut de acesta.

În ce priveşte subiecții ce declară că nu pot aprecia calitatea învățământului se constată o firească – credem – diferențiere între cei cu studii generale (terminate sau nu), din care 45% nu pot aprecia, cei cu studii liceale (33%) şi cei cu studii superioare, din care doar 19 % nu pot aprecia (din cei cu şcoală generală sau şcoală profesională 66% nu pot aprecia, firesc, învățământul superior).

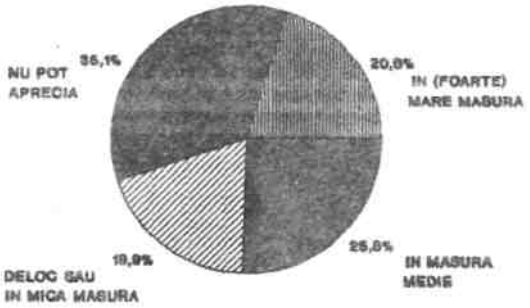
Ciclurile de învățământ nu pot fi apreciate în proporție de 34,3% învățământul preşcolar; 25,7% învățământul primar şi gimnazial; 27,2% învățământul liceal şi 48,2% învățământul superior.

Dintre cei ce au făcut aprecieri se constată diferențieri atât din punctul de vedere al vârstei cât şi din cel al pregătirii şcolare. În ce priveşte pregătirea şcolară, aceasta a influențat astfel opinia asupra calității învățământului:

Tabelul nr. 2

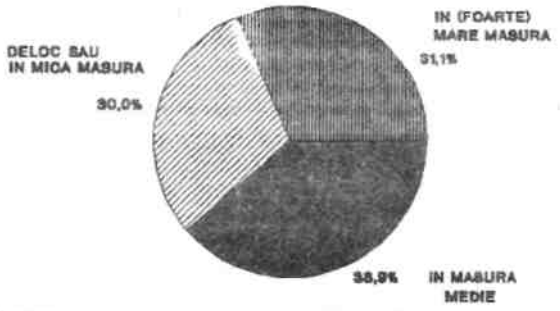
Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce au răspuns "în (foarte) mare măsură"	Ponderea celor ce au răspuns "deloc"sau "în mică măsură"	Media
Şcoală generală	36,1	22,5	3,17
Şcoală profesională	31,9	30,7	2,98
Înv. (post)liceal	32,0	29,1	3,02
Înv. superior	25,7	34,0	2,91
Total eşantion	31,1	30,0	3,00

Poate părea paradoxal, dar aprecierea învățământului este invers proporțională cu nivelul studiilor astfel că dacă 36% din subiecții ce au absolvit sau nu doar şcoala generală sunt satisfăcuți în (foarte) mare măsură de serviciul de învățământ, ponderea celor care apreciază în acelaşi mod învățământul este de numai 25% dintre absolvenții învățământului superior.

(din totalul subiecților)

Figura nr. 1. Aprecierea calității învățământului

(din totalul celor ce au făcut aprecieri)

Figura nr. 2. Aprecierea calității învățământului

În ce priveşte variabila vârstă, ea influențează direct proporțional aprecierea calității învățământului.

Tabelul nr. 3

Grupa de vârstă	Ponderea celor ce au răspuns "în (foarte) mare măsură"	Ponderea celor ce au răspuns "deloc"sau "în mică măsură"	Media
18-34 ani	26,4	33,7	2,89
35-44 ani	32,5	30,4	3
45 şi peste	36,3	27,1	3,13
Total eşantion	31,1	30	3,00

Segmentele de vârstă de peste 45 ani apreciază în mai mare măsură învățământul (36,3% din ei comparativ cu doar 26,4% din cei cuprinşi în grupe de 18-34 ani) în timp ce unul din trei (33,7) subiecți tineri apreciază doar în mică măsură calitatea acestui serviciu social.

- În ce priveşte *aprecierea activității profesorilor*, deci a calității activității desfăşurate de "furnizorii" acestui serviciu social, răspunsurile au fost următoarele:

Tabelul nr. 4

- în procente -

Nu răspunde	Deloc	În mică măsură	Aşa şi aşa	În mare măsură	În foarte mare măsură	Nu poate aprecia	Media
4,3	4,4	12,3	25,3	19,2	6,4	28,1	
	6,6	18,2	37,4	28,3	9,5		3,16 ± 0,08

Un subiect din patru (25,6%) apreciază favorabil în (foarte) mare măsură activitatea profesorilor în timp ce aproximativ în aceeaşi proporție (28,1%) această activitate nu poate fi apreciată. În mod special persoanele în vârstă de peste 60 ani nu pot aprecia activitatea personalului didactic într-o proporție de 40,2%. Creşterea nivelului pregătirii şcolare duce la diminuarea ponderii celor ce nu pot aprecia activitatea desfăşurată de profesori şi mai ales a profesorilor din ciclurile pe care aceştia nu le-au absolvit. Astfel 43,7% din cei ce au absolvit sau nu doar şcoală generală nu pot aprecia (sau nu răspund) activitatea profesorilor şi mai ales pe cea a profesorilor din învățământul superior (65,4%) în timp ce doar 19,8% din absolvenții învățământului superior nu au putut aprecia această activitate. În ordine, nu au putut fi apreciați profesorii din învățământul superior (49% din totalul subiecților), din cel preşcolar (34%), din cel liceal (29%) şi din cel primar (25%).

- În ce priveşte *factorii care influențează accesul la învățământul superior*, aceştia au fost apreciați astfel:

Tabelul nr. 5

Factorul	Ponderea celor ce au răspuns "în (foarte) mare măsură"	Media
1. interesul elevilor	84,6	4,32 ± 0,06
2. aptitudinile elevilor	83,2	4,30 ± 0,06
3. condițiile de studiu oferite de familie	75,6	4,04 ± 0,06
4. calitatea activității profesorilor	75,2	4,00 ± 0,08
5. efectuarea meditațiilor	55,7	3,59 ± 0,08

Cei cinci factori presupuşi a fi cei ce influențează accesul absolvenților de liceu în învățământul superior se pot grupa în trei categorii în funcție de opiniile subiecților cuprinşi în eşantion: din prima grupă fac parte interesul şi apti-

tudinile elevilor (83-85%), în cea de a doua sunt cuprinse condițiile de studiu oferite de familie şi calitatea activității profesorilor (75-76%) iar din cea de a treia grupă, efectuarea meditațiilor (56%).

În ce priveşte opiniile diferitelor segmente ale populației eşantionului se remarcă o importanță mai mare acordată de către intelectuali primilor patru factori (79-90%) față de cea acordată de către muncitori (72-81%), în timp ce efectuarea meditațiilor este considerată ca fiind (foarte) importantă de trei muncitori din cinci (62,7%) şi doar de către doi intelectuali din cinci (40,3%). Aceleaşi diferențieri se reflectă şi în structura după pregătirea şcolară a subiecților unde cei cu studii superioare acordă o importanță mai mare primilor trei factori (78-90%) față de ceilalți subiecți (75-84%) în timp ce efectuarea meditațiilor sunt considerate a fi (foarte) importante de 60% din subiecții ce nu au studii superioare şi de doar 45% din cei ce au absolvit o instituție de învățământ superior.

Întrebați ce nemulțumiri au față de sistemul de învățământ subiecții au formulat următoarele răspunsuri:

	- % -
- lipsa de interes a profesorilor	10,9
- nu e în pas cu timpul (noțiuni abstracte, inutile; manuale învechite)	7,6
- lipsa exigenței (a severității, a disciplinei)	7,0
- lipsa bazei materiale, a materialelor didactice, a manualelor, a materialului documentar	5,8
- slaba pregătire a profesorilor (carențe în modul de predare)	2,2
- aprecierea/evaluarea neobiectivă a elevilor	1,9
- lipsa de interes a elevilor, lipsa perspectivei oferite de (profilul) liceu	2,4

Muncitorii reclamă în principal lipsa de interes a profesorilor (11%) şi lipsa exigenței (6%), intelectualii consideră că învățământul nu mai e în pas cu timpul (16,3%) şi e lipsit de bază materială (16,3) în timp ce pensionarii sunt nemulțumiți de lipsa de interes a profesorilor (7%) şi de lipsa exigenței (7%).

II.2. Asistența medicală

- **Calitatea asistenței medicale** (consultații, tratamente) este apreciată astfel de subiecții cuprinşi în eşantion:

Tabelul nr. 6

- în procente -

Deloc	În mică măsură	Aşa şi aşa	În mare măsură	În foarte mare măsură	Media
16,3	30,2	31,0	16,6	5,9	2,66 ± 0,06

Doar un subiect din patru – cinci (22,5) sunt (foarte) mulțumiți de calitatea actuală a asistenței medicale în timp ce unul din doi subiecți (46,5%) este foarte nemulțumit de el. Se înregistrează deosebiri semnificative între aprecierile favorabile făcute de muncitori (28,7%) şi cele ale intelectualilor, inclusiv studenților, (10,7%).

Din *observațiile* referitoare la asistența medicală făcute de subiecții cuprinşi în eşantion, cele mai importante, sub aspect statistic, se referă la:

- dezinteresul medicilor față de pacienți	20,6%
- corupția, interesul material	13,5%
- lipsa (învechirea) aparaturii, instrumentarului, a materialelor strict necesare	10,0%
- lipsa medicamentelor	9,6%
- lipsa de organizare a asistenței medicale	5,6%
- prețul ridicat al medicamentelor	5,0%
- timpul mare de aşteptare, lipsa de promptitudine a serviciului de urgență	4,5%

Muncitorii reclamă în special dezinteresul medicilor față de pacienți (16,3%) şi corupția (11,3%); intelectualii sunt nemulțumiți de lipsa de interes manifestată de medici (39,82%) precum şi de lipsa sau învechirea aparaturii şi instrumentarului (22%) în timp ce pensionarii reclamă dezinteresul medicilor în special față de persoanele în vârstă (18,6%), corupția şi lipsa medicamentelor (câte 14,7), timpul de aşteptare (lipsa promptitudinii serviciilor de urgență şi prețul ridicat al medicamentelor (câte 9,5%).

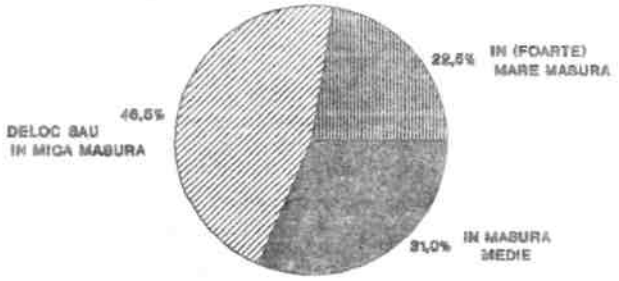

Figura nr. 3. Aprecierea calității asistenței medicale

- **Formele de asistență medicală solicitate** de subiecți în mod obişnuit sunt cele *teritoriale*: 60-65% din situațiile în care sunt probleme cu sănătatea copiilor sau adulților şi 48% când este vorba de intervențiile stomatologice în timp ce *asistența medicală cu plată* este solicitată în 23% din cazurile în care se îmbolnăvesc copiii, 33% din cele ale adulților şi 43% în ce priveşte tratamentul stomatologic.

Vârsta subiecților influențează opțiunile subiecților în sensul că persoanele mai tinere solicită mai mult asistența medicală cu plată:

Tabelul nr. 7

	Ponderea subiecților care solicită în mod obişnuit asistența medicală cu plată pentru:			
	copii	**adulți**	**stomatologie**	**total**
18-34 ani	26	41	46	37
35-59 ani	24	31	43	32,5
60 ani şi peste	15	25	29	23
Total eşantion	23	33	41	32,3

Muncitorii (31%) şi pensionarii (25%)solicită în mod obişnuit asistența cu plată în mai mică măsură decât o fac intelectualii, care apelează la această formă în proporție de 43%. În ce priveşte pregătirea şcolară ea influențează direct proporțional apelarea la asistență medicală cu plată astfel că subiecții care au şcoala generală (21%) sau profesională (27%) apelează la această formă în mai mică măsură decât absolvenții de liceu (36%) şi mai ales decât cei cu studii superioare (42%).

- În ce priveşte **timpul mediu de aşteptare**, subiecții au oferit următoarele răspunsuri:

Tabelul nr. 8

Timpul mediu (obişnuit) de aşteptare:					
Peste 2 ore	**Între o oră şi jumătate şi două ore**	**Între o oră şi o oră şi jumătate**	**Între o jumătate de oră şi o oră**	**Sub jumătate de oră**	**Timpul mediu**
20,8%	19,2%	18,3%	8%	18,9%	1,4 ore (84 minute)

Notă: S-a utilizat structura medie a răspunsurilor deoarece structurile referitoare la timpul de aşteptare la medicul pediatru, medicul internist şi cel stomatolog sunt asemănătoare.

Se constată o dispersie foarte mare a răspunsurilor, câte un subiect din cinci optând pentru una din cele cinci variante propuse, fapt de natură să oglindească o neomogenitate în repartizarea personalului medical sau, altfel spus, o "încărcare" neomogenă a dispensarelor medicale teritoriale şi/sau a diferitelor specialități din cadrul dispensarelor policlinici.

II. 3. Cultura

- Întrebați **câte din ziarele şi revistele existente sunt considerate a fi interesante** subiecții au răspuns în modul următor:

Tabelul nr. 9

- în procente -

Nici un ziar (revistă)	Un singur ziar	2-3 ziare	4-5 ziare	Mai multe	Nu poate aprecia	Numărul mediu de ziare
14,6	11,3	36,4	9,8	14,2	13,7	
16,9	13,1	42,2	11,3	16,4		3,0 ± 0,14

Se constată în primul rând că persoanele care citesc un singur ziar sunt doar un subiect din nouă (11,3%), în timp ce un subiect din trei (36,4%) apreciază a fi interesate 2-3 ziare sau reviste iar un subiect din patru (24%) apreciază că patru sau mai multe ziare sau reviste sunt interesante. În acelaşi timp unul din şapte subiecți (14,6%) nu apreciază niciunul din ziarele sau revistele

existente în prezent şi tot un subiect din şapte (13,7%) nu poate aprecia dacă (şi câte) există ziare sau reviste importante.

Cu toată această varietate a opiniilor se poate constata şi afirma că, în medie, fiecare adult din municipiul Bucureşti apreciază că trei ziare şi/sau reviste prezintă interes pentru acesta.

Pe categorii socioocupaționale s-a constatat că 32% dintre intelectuali apreciază că există patru sau mai multe ziare (reviste) interesante în timp ce aceeaşi apreciere este făcută de 22% dintre muncitori şi numai de 18% din totalul pensionarilor.

Subiecții având şcoala generală sau profesională consideră că nu există ziare importante într-o proporție de 20% în timp ce absolvenții de liceu şi cei cu studii superioare au aceeaşi opinie în proporții de numai 12 şi respectiv 8%. Cel puțin două-trei ziare (reviste) apreciază că sunt interesante 50% din subiecții cu studii generale sau profesionale, 62% din absolvenții de liceu şi 77% din cei cu studii superioare.

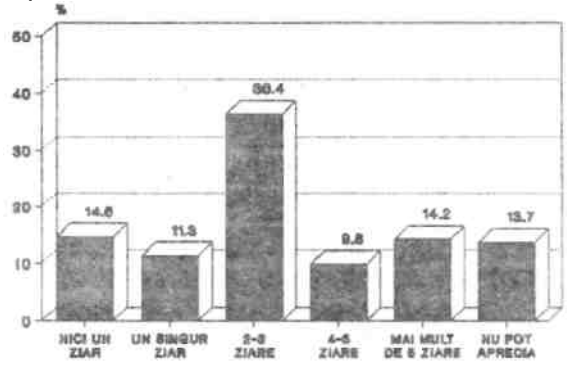

Figura nr. 4. Numărul ziarelor (revistelor) considerate a fi importante

- La întrebarea: "Gândindu-vă la cele **mai bune ziare** pe care le cunoaşteți, **apreciați** că ele **vă oferă informații utile şi de încredere** în problemele care vă interesează?" s-au obținut următoarele răspunsuri:

Tabelul nr. 10

- în procente -

Încrederea în ziarele cele mai bune pe care le cunoaşteți:							
Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
1,2	10,0	18,4	27,2	2,9	7,1	9,2	
	11,2	20,5	30,4	29,9	7,9		3,03 ± 0,08

Dacă un subiect din zece (9,2%) nu poate aprecia, iar un altul (10%) nu are deloc încredere în niciun ziar sau revistă, un subiect din trei (34%) apreciază că ziarele pe care le cunoaşte şi, probabil, le cumpără şi le citeşte, îi oferă informații utile şi de încredere.

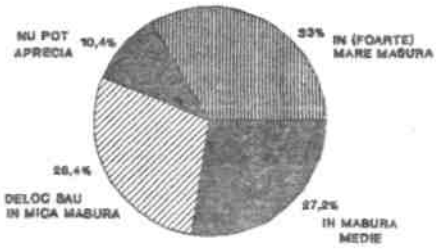

Figura nr. 5. Încrederea în ziarele cele mai bune, cunoscute de subiecți

Bărbații au mai multă încredere (43,7%) decât femeile (32,2%) în ziarele/ revistele cunoscute iar intelectualii manifestă mai multă încredere (44,8%) decât muncitorii (31,7%). Pregătirea şcolară este direct proporțională cu încrederea acordată unor ziare, astfel cei cu şcoala generală (terminată sau nu) au încredere în proporție de 26,9%, absolvenții liceului sau ai şcolii profesionale au încredere în proporție de 32,8% în timp ce unul din doi absolvenți de învățământ superior (45,9%) au încredere în (foarte) mare măsură.

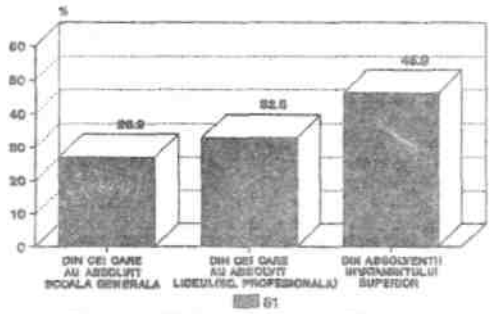

Figura nr. 6. Încrederea în ziarele cunoscute – segmente ale eşantionului în funcție de pregătirea şcolară

- **Încrederea în emisiunile de radio** se manifestă astfel:

Tabelul nr. 11

- în procente -

Încrederea în emisiunile de radio					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
4,4	13,5	31,6	36,1	14,4	3,43

Unul din doi subiecți (50,5%) îşi manifestă încrederea în (foarte) mare măsură în emisiunile radiofonice în timp ce numai unul din 5-6 subiecți (17,9%) nu are deloc sau are în mică măsură încredere în emisiunile radio.

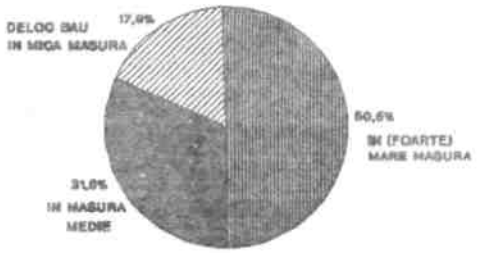

Figura nr. 7. Aprecierea modului în care emisiunile de radio oferă informații utile şi de încredere în problemele care îi interesează pe subiecți

Încrederea în emisiunile informative ale radioului este direct proporțională cu vârsta subiecților, cei mai tineri fiind mai puțin încrezători decât cei maturi şi mai ales decât cei în vârstă.

Tabelul nr. 12

Grupa de vârstă	Ponderea celor ce au încredere "în (foarte) mare măsură" în emisiunile radio	Ponderea celor ce nu au "deloc" încredere sau au "în mică măsură"	Media
18-34 ani	41,8	21,5	3,22
35-44 ani	50,4	20,0	3,40
45-59 ani	56,1	11,5	3,63
60 ani şi peste	60,3	11,0	3,61
Total eşantion	50,5	17,9	3,43

Pe categorii socioocupaționale se constată că pensionarii au încredere în mai mare măsură (59,8%) în emisiunile radio decât muncitorii şi intelectualii (47%). Tot pensionarii sunt cei care îşi manifestă în mai mică măsură neîncrederea (10%) decât muncitorii (19%) sau intelectualii (18%) cuprinşi în eşantion.

- În ce priveşte *încrederea în televiziune* se constată următoarea structură a răspunsurilor:

Tabelul nr.13

- în procente -

Încrederea în emisiunile informative ale televiziunii					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
9,8	22,7	34,4	25,2	7,9	3,0 ± 0,06

Doar un subiect din trei (33,1%) are în (foarte) mare măsură încredere în TV dar un alt subiect din trei (32,5%) nu are deloc sau are în mică măsură încredere în emisiunile informative ale TV.

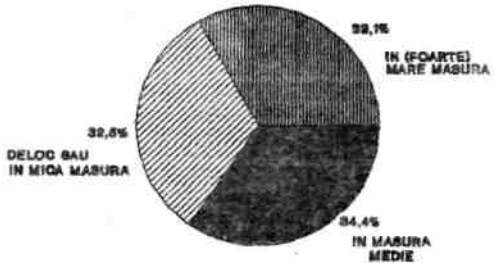
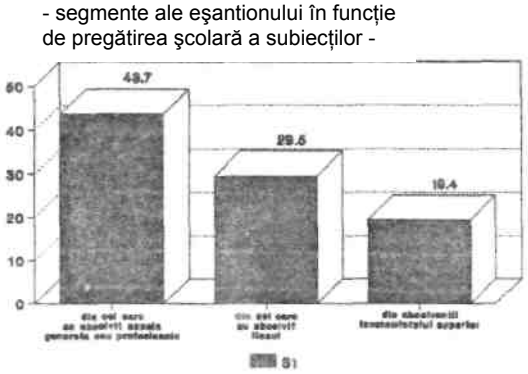

Figura nr. 8. Aprecierea utilității şi încrederii în informațiile furnizate de televiziune

Nivelul încrederii în emisiunile TV este invers proporțional cu nivelul pregătirii şcolare.

Tabelul nr. 14

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce au răspuns că au încredere "în (foarte) mare măsură" în emisiunile TV	Ponderea celor care nu au "deloc"sau au "în mică măsură" încredere în TV	Media
Şcoală generală (ne) terminată şi profesională	43,7	25,0	3,20
Studii liceale	29,5	30,4	2,96
Studii superioare	19,4	45,7	2,61
Total eşantion	33,1	32,5	3,00

S_1 – ponderea celor ce au răspuns că au încredere în (foarte) mare măsură

Figura nr. 9. Aprecierea modului în care subiecții apreciază utilitatea şi încrederea în informațiile furnizate de televiziune

Desigur că această situație se reflectă şi în cadrul diferitelor categorii socioocupaționale în care muncitorii (39,9%) şi pensionarii (36,7%) au mult mai multă încredere în televiziune decât intelectualii, inclusiv studenții (18,5%), cuprinşi în eşantion.

- **Calitatea spectacolelor** (teatru, operă, operetă) este astfel percepută de subiecții cuprinşi în eşantion:

Tabelul nr. 15

- în procente -

Cum apreciaţi calitatea spectacolelor (de teatru, operă, operetă)							
Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
1,4	3,6	9,8	23,6	20,5	6,9	34,1	
	5,5	15,3	36,6	31,8	10,8		3,27 ± 0,08

Un subiect din trei (35,5%) nu poate aprecia (sau nu răspunde) calitatea acestor spectacole ca urmare, probabil, a faptului că nu le frecventează, iar un subiect din patru (27,4%) apreciază în (foarte) mare măsură calitatea spectacolelor.

De menționat faptul că nu pot aprecia calitatea spectacolelor mai mult de jumătate (57,6%) din pensionari, o treime (34,9%) din muncitori şi numai un intelectual sau student din opt (13%). Nu pot aprecia unul din doi subiecți (51,3) de peste 45 ani față de numai unul din patru subiecți (24,3) sub această vârstă.

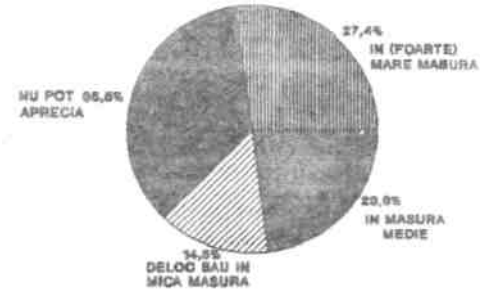

Figura nr. 10. Aprecierea calității spectacolelor (teatru, operă, operetă) – din totalul subiecților

Din totalul celor care frecventează aceste spectacole şi, deci, au făcut aprecieri asupra calității lor, doi subiecți din cinci (42,6%) consideră că sunt (foarte) bune în timp ce un subiect din cinci (20,8%) nu este deloc sau doar în mică măsură satisfăcut.

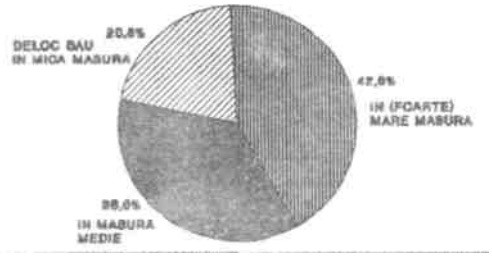

Figura nr. 11. Aprecierea calității spectacolelor – din totalul răspunsurilor

Pe categorii socioocupaționale răspunsurile se prezintă astfel:

Tabelul nr. 16

Categoria socioocupațională	Ponderea celor ce au răspuns că apreciază în (foarte) mare măsură calitatea spectacolelor, din totalul răspunsurilor	Ponderea celor ce apreciază calitatea spectacolelor, din totalul subiecților	Media
Studenți	65	56,5	3,70
Pensionari	54,1	22,9	3,42
Intelectuali	45,8	39,8	3,37
Muncitori	36,3	25,8	3,15
Total eşantion	42,6	27,4	3,27

Din totalul celor ce au răspuns acestei întrebări, doi studenți din trei (65%) apreciază mult aceste spectacole, un pensionar (54%) sau un intelectual (46%) din doi precum şi unul din trei muncitori (36%) apreciază în acelaşi mod spectacolele de teatru şi/sau operetă.

Nivelul studiilor este direct proporțional cu aprecierile privind calitatea spectacolelor precum şi cu capacitatea de a face aceste aprecieri. Astfel nu au putut aprecia calitatea spectacolelor unul din doi subiecți (51,9%) ce au studii preliceale şi doar unul din patru subiecți (24,8%) ce au absolvit liceul sau învățământul superior.

Tabelul nr. 17

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce au răspuns că apreciază în (foarte) mare măsură calitatea spectacolelor, din totalul celor ce au apreciat	Ponderea celor ce au apreciat în (foarte) mare măsură calitatea spectacolelor din totalul subiecților	Media
Şcoală generală (ne)terminată sau şcoală profesională	33,7	16,5	2,97
Liceal	44,1	32,9	3,36
Studii superior	49,7	38,0	3,46
Total eşantion	42,6	27,4	3,27

- **Calitatea filmelor** ce rulează pe ecranele Capitalei a fost astfel apreciată de subiecții cuprinşi în eşantion:

Tabelul nr. 18

- în procente -

Cum apreciaţi calitatea filmelor							
Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
1,8	6,8	18,6	26,6	12,7	4,5	29,0	
	9,9	26,8	38,4	18,4	6,5		2,85 ± 0,08

Dacă trei subiecți din zece (30,8%) consideră că nu pot aprecia (sau nu răspund) calitatea filmelor, probabil ca urmare a faptului că nu le vizionează prea des, doar un subiect din şase (17,2%) le apreciază în (foarte) mare măsură. Cei ce nu pot aprecia calitatea filmelor sunt în principal persoanele în vârstă de peste 45 ani (jumătate dintre aceştia) pensionarii (56,7% dintre ei) şi persoanele cu studii preliceale (40,6% dintre aceştia). Dintre cei care au răspuns acestei întrebări, fiecare al patrulea subiect (24,9%) apreciază în (foarte) mare măsură filmele ce rulau pe ecranele Capitalei, dar în acelaşi timp un subiect din trei (36,5%) apreciază în mică măsură calitatea acestor filme.

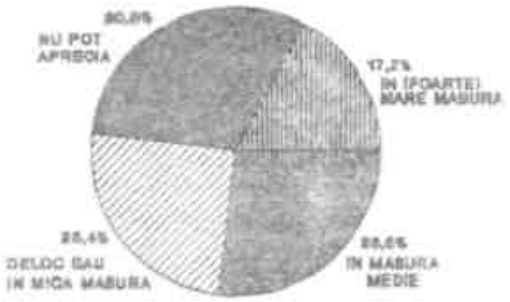

Figura nr. 12. Aprecierea calității filmelor – din totalul subiecților

Nivelul pregătirii şcolare influențează invers proporțional aprecierea pozitivă a calității filmelor:

Tabelul nr. 19

Pregătirea şcolară	Ponderea* celor ce au răspuns că apreciază în (foarte) mare măsură calitatea filmelor	Media
Studii preliceale	31,7	2,93
Studii (post)liceale	26,2	2,92
studii superioare	9,6	2,53
Total eşantion	24,9	2,85

*) Ponderile au fost calculate din totalul celor ce au făcut aprecieri.

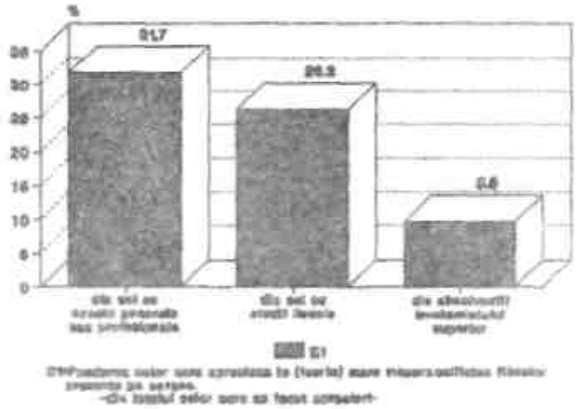

Figura nr. 13. Aprecierea calităţii filmelor de către segmentele de subiecţi bazate pe pregătirea şcolară

Dacă unul din trei muncitori (32,2%) sau unul din patru studenţi (25,6) sau pensionari (22%) apreciază în (foarte) mare măsură calitatea acestor filme, doar un intelectual din douăzeci (5,1%) are aceeaşi opinie.

- **Calitatea pieselor şi filmelor difuzate de televiziune** este percepută de subiecţi în modul următor:

Tabelul nr. 20

- în procente -

Aprecierea calităţii pieselor şi filmelor difuzate de televiziune					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
7,1	21,5	39,9	24,1	7,4	3,03 ± 0,06

Şi în acest domeniu aprecierile sunt dispersate, putând să spunem că fiecare al treilea subiect apreciază în mică măsură (28,6%), apreciază într-o măsură medie (39,9%) sau apreciază în (foarte) mare măsură (31,5%) calitatea acestor emisiuni oferite de televiziune.

Figura nr. 14. Aprecierea calităţii pieselor şi filmelor difuzate de televiziune

Diferenţieri mari în ce priveşte aprecierea acestor emisiuni se constată între segmentele de subiecţi formate pe baza pregătirii şcolare a acestora.

Tabelul nr. 21

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" calitatea acestor emisiuni	Ponderea celor ce nu sunt mulţumiţi "deloc" sau doar "în mică măsură" de calitatea acestor emisiuni	Media
Şcoală generală (ne)terminată	49,3	16,9	3,38
Şcoală profesională	36,9	23,3	3,17
Studii liceale	27,6	30,4	2,94
Studii superioare	15,2	37,5	2,71
Total eşantion	31,5	28,6	3,03

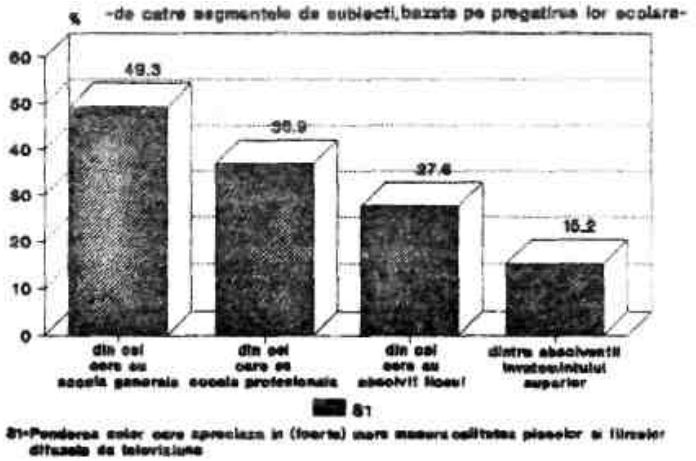

Figura nr. 15. Aprecierea calităţii pieselor şi filmelor difuzate de televiziune

Această situaţie se reflectă şi în cadrul categoriilor socioocupaţionale unde muncitorii (39,9%) şi pensionarii (37,1%) apreciază în (foarte) mare măsură calitatea pieselor şi filmelor difuzate de televiziune într-o proporţie de câte un subiect din trei în timp ce numai un intelectual sau student din nouă (11,2%) apreciază în acelaşi mod emisiunile respective. De reţinut şi faptul că persoanele din primele două grupe de vârstă (18-34 ani) apreciază în mai mică măsură (25%) calitatea acestor emisiuni decât o fac ceilalţi subiecţi (35%).

- **Calitatea cărţilor** apărute în ultimii doi trei ani şi care îi interesează pe subiecţi este apreciată de aceştia în modul următor:

Tabelul nr. 22

- în procente -

Cum apreciaţi calitatea cărţilor apărute şi care vă interesează							
Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
1,6	3,8	7,8	22,5	28,0	17,9	18,4	
	4,8	9,7	28,1	35,0	22,4		3,60 ± 0,08

Unul din cinci subiecţi (20%) nu poate aprecia (sau nu răspunde) calitatea cărţilor apărute şi care îi interesează ceea ce ne poate face să credem că aceşti subiecţi nu se numără printre consumatorii constanţi de carte, indiferent de specificul ei. Nu pot aprecia unul din trei subiecţi (30,9%) în vârstă de peste 45 ani, faţă de numai un subiect din opt (12,1) în vârstă de 18-44 ani, nu pot aprecia subiecţii cu studii generale, terminate sau nu, în proporţie de un subiect din doi (46%) în comparaţie cu subiecţii ce au studii liceale sau superioare şi care nu pot aprecia calitatea cărţilor într-o proporţie de un subiect din unsprezece (8,8%). De asemenea nu pot aprecia un pensionar din trei (31,2%), unul din patru – cinci muncitori (22,5%) şi doar 2,4% din totalul intelectualilor şi studenţilor cuprinşi în eşantion. Aproape fiecare al doilea subiect din eşantion (45,9%) apreciază în (foarte) mare măsură calitatea cărţilor ce fac obiect constant al preocupărilor sale în timp ce fiecare al nouălea subiect din eşantion nu sunt deloc sau doar în mică măsură satisfăcuţi de calitatea acestora.

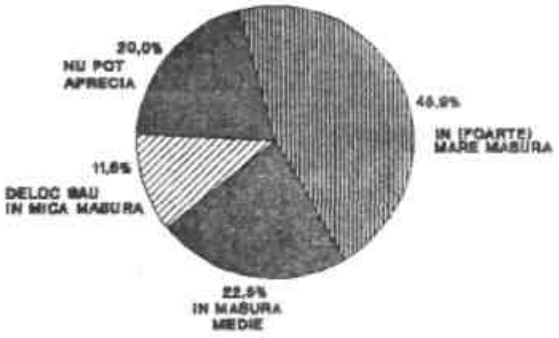

Figura nr. 16. Aprecierea calităţii cărţilor apărute şi care îi interesează pe subiecţi

Dintre cei ce "consumă" în mod curent cărţile, trei subiecţi din cinci (57,4%) apreciază în (foarte) mare măsură cărţile apărute şi care îi interesează în timp ce fiecare al şaptelea (14,5%) consumator de carte apreciază în (foarte) mică măsură calitatea cărţilor pe care şi le doreşte.

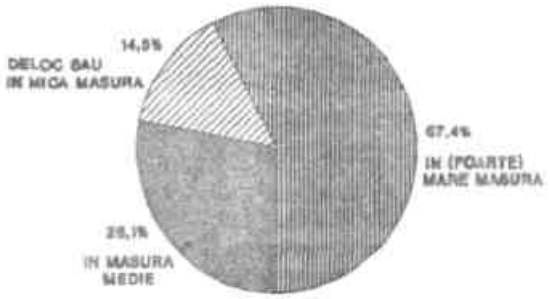

Figura nr. 17. Aprecierea calității cărților apărute şi care îi interesează pe subiecți – din totalul răspunsurilor

Aprecierea calității cărților ce fac obiectul preocupării subiecților este corelată direct proporțional cu nivelul pregătirii şcolare a acestora:

Tabelul nr. 23

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" calitatea cărților apărute şi care îi interesează - din total răspunsuri	Ponderea celor care apreciază în (foarte) mare măsură - din total eşantion	Media
Studii preliceale	48,1	31,0	3,35
Studii liceale	57,8	53,5	3,65
Studii superior	69,1	64,4	3,89
Total eşantion	57,4	45,9	3,60

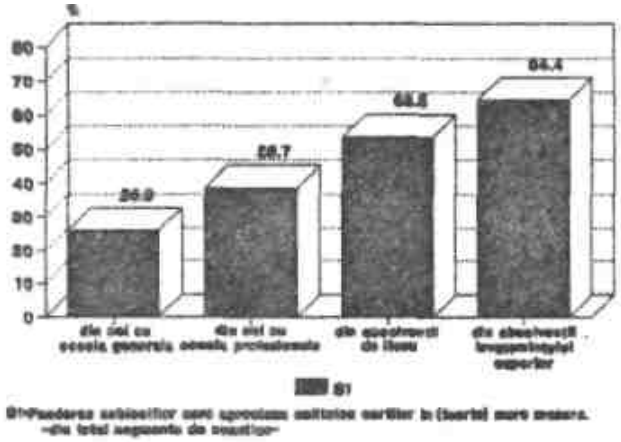

Figura nr. 18. Aprecierea calității cărților apărute şi care îi interesează pe subiecți – din total eşantion

Intelectualii (69%) şi mai ales studenții (80%) apreciază mult mai mult calitatea cărților apărute şi care îi interesează, comparativ cu pensionarii (57%) şi cu muncitorii (49%).

- Observațiile formulate de subiecți se referă în principal la:
  - costul enorm al culturii[1] - 12,0%;
  - emisiunile TV nu sunt corecte din punct de vedere politic - 6,1%;
  - emisiunile TV, mai ales filmele, sunt vechi, de proastă calitate, plicticoase - 3,8%;
  - ziarele nu sunt sincere, mai mult dezorientează decât informează opinia publică - 3,7%;
  - calitatea cărților ce apar e slabă - 2,6%.

Muncitorii sunt nemulțumiți mai ales de calitatea emisiunilor TV, de costul ridicat al cărților şi de nesinceritatea ziarelor; intelectualii nu sunt mulțumiți de costul ridicat al culturii, precum şi de calitatea slabă a cărților apărute) în timp ce pensionarii au nemulțumiri față de costul ridicat al culturii şi față de calitatea emisiunilor de televiziune.

II.4. Asistența socială

- **Preocuparea societății pentru orfani, copii abandonați şi persoane handicapate** este perceput astfel de către subiecții cuprinşi în eşantion:

Tabelul nr. 24

- în procente -

Cum apreciază preocuparea societății pentru orfani, copii abandonați şi persoane handicapate					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
10,2	34,6	25,6	20,7	8,9	2,83 ± 0,08

Preocuparea societății[2] pentru orfani şi copii abandonați precum şi pentru persoane handicapate este percepută diferit de către subiecții cuprinşi în eşantion, 44,8% apreciind că această preocupare nu există deloc sau există în mică măsură, 25,6% apreciind preocuparea societății la un nivel mediu în timp ce 29,6% consideră că societatea se ocupă în (foarte) mare măsură de aceste categorii defavorizate.

Pe grupe de vârstă percepția acestei preocupări este următoarea:

[1] "Cultura noastră generală costă mult prea scump".

[2] În chestionar preocuparea societății pentru orfanii şi copii abandonați şi preocuparea societății pentru persoane handicapate au constituit întrebări distincte dar, având în vedere faptul că structurile răspunsurilor au fost asemănătoare, cele două şiruri de răspunsuri au fost cumulate, calculându-se nivelul mediu.

Tabelul nr. 25

Grupa de vârstă	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" preocuparea societății pentru aceste categorii de persoane	Ponderea celor ce nu apreciază "deloc" sau doar "în mică măsură"	Media
18-34 ani	23,5	49,0	2,65
35-59 ani	29,3	40,0	2,87
60 ani şi peste	42,2	33,0	3,10
Total eşantion	29,6	44,8	2,83

Aşadar persoanele în vârstă de peste 60 ani percep în mult mai mare măsură (42%) decât ceilalți subiecți (26%) preocuparea societății pentru aceste categorii de persoane defavorizate.

- **Preocuparea societății pentru bătrâni fără posibilități de întreținere, şomeri şi familii cu mulți copii** este astfel apreciată de către subiecții cuprinşi în eşantion:

Tabelul nr. 26

- în procente -

Cum apreciază preocuparea societății pentru bătrâni fără posibilități de întreținere, şomeri şi familii cu mulți copii					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
26,2	38,0	22,6	10,3	3,0	2,26 ± 0,06

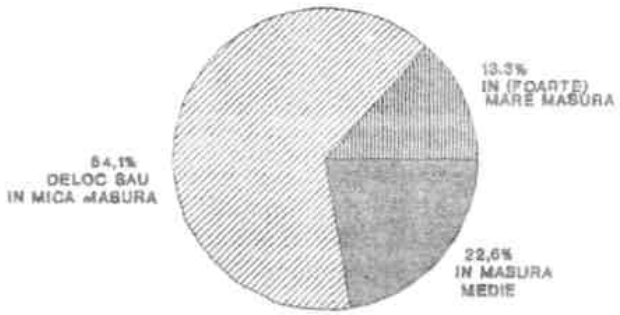

Figura nr. 19. Aprecierea preocupării societății pentru bătrânii fără posibilități de întreținere, şomeri, familiile cu mulți copii

Spre deosebire de preocuparea pentru celelalte categorii defavorizate (orfani, handicapați, copii abandonați), preocuparea societății[1] pentru bătrânii

[1] În chestionar preocuparea societății pentru bătrânii fără posibilitatea de întreținere, preocuparea societății pentru şomeri şi preocuparea societății pentru familiile cu mulți copii au constituit întrebări separate dar, având în vedere că structurile răspunsurilor au fost asemănătoare, cele trei şiruri de răspunsuri au fost cumulate, calculându-se valorile lor medii.

fără posibilitate de întreținere, şomeri şi familiile cu mulți copii este percepută în mult mai mică măsură, doar un subiect din opt (13%) apreciind în (foarte) mare măsură această preocupare (față de trei subiecți din zece – 29,6% - câți au apreciat preocuparea pentru orfani şi handicapați).

Deşi toate segmentele de eşantion (în funcție de sex, vârstă, categorie socioocupațională şi pregătire şcolară) percep în foarte mică măsură această preocupare a societății, există şi între ele unele diferențieri. Astfel, dacă dintre muncitori sau pensionari fiecare al şaselea subiect (15-18%) apreciază în (foarte) mare măsură aceste preocupări, doar un subiect din 11 (9%) casnice şi şomeri şi doar un subiect din 16 (5,8%) intelectuali apreciază în acelaşi mod.

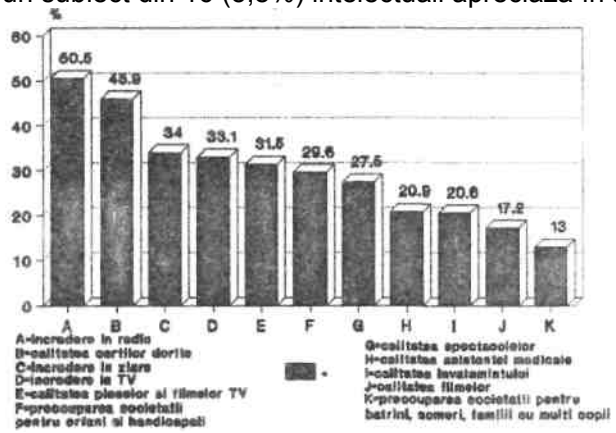

Figura nr. 20. Aprecierea calității unor servicii sociale – ponderea subiecților ce apreciază în (foarte) mare măsură calitatea (preocuparea, încrederea) unor servicii sociale, din totalul subiecților cuprinşi în eşantion (·)

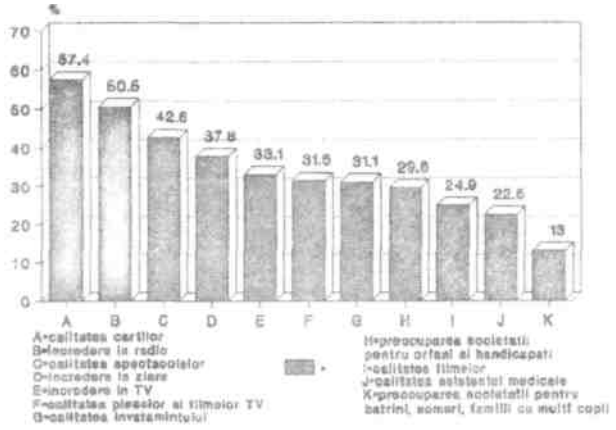

Figura nr. 21. Aprecierea calității unor servicii sociale – ponderea subiecților ce apreciază în (foarte) mare măsură calitatea (preocuparea, încrederea) unor servicii sociale, din totalul subiecților ce au făcut aprecieri (·)

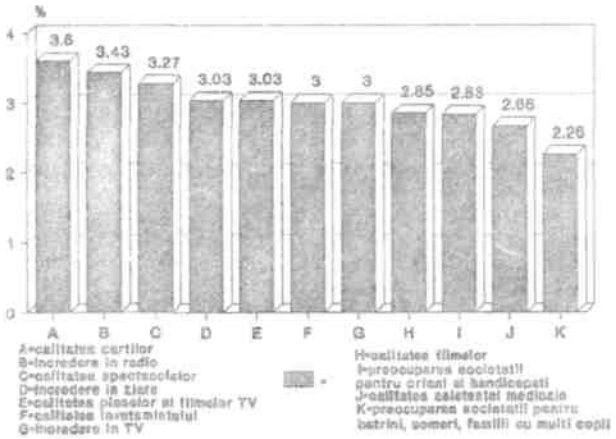

Figura nr. 22. Media răspunsurilor oferite de subiecți calității unor servicii sociale (·)

III. EVALUAREA PERCEPȚIEI CALITĂȚII UNOR AUTORITĂȚI (INSTITUȚII) PUBLICE

III.1. Primăria

Primăria este astfel văzută de subiecții din eşantion:

Tabelul nr. 27

- în procente -

În ce priveşte gospodărirea oraşului activitatea actualei primării corespunde aşteptărilor dvs.?					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
52,2	27,0	16,2	3,4	1,2	1,74 ± 0,06

Patru subiecți din cinci (79,2%) consideră că în ce priveşte gospodărirea oraşului primăria nu a făcut nimic (52%) sau s-a implicat doar într-o mică măsură (27%).

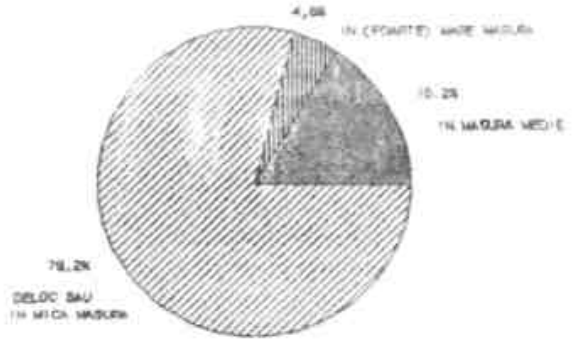

Figura nr. 23. Aprecierea preocupării primăriei pentru gospodărirea oraşului

Întrebați ce nemulțumiri au față de activitatea primăriei subiecții s-au referit la:

- lipsa (slaba) preocupării pentru curățenia (estetica) oraşului (salubrizare, ecarisaj, canalizare, dughezinare) - 31,0%;
- nu-şi face datoria cum trebuie (nu face nimic pentru oameni, dezinteres, nu s-a ținut de promisiuni) - 25,8%;
- starea proastă a drumurilor şi străzilor construcțiile neterminate - 4,9%;

- construcțiile neterminate - 4,9%;
- corupția (preocuparea pentru rezolvarea problemelor personale) - 3,9%;
- neamenajarea spațiilor verzi, a locurilor de joacă - 3,0%;
- proasta organizare a transportului în comun - 2,5%.

III.2. Armata

Întrebați dacă armata dispune de capacitatea necesară apărării granițelor țării subiecții au răspuns în modul următor:

Tabelul nr. 28

- în procente -

Considerați că armata dispune de capacitatea necesară apărării granițelor țării?							
Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
2,2	5,2	11,6	10,0	33,6	15,4	22,0	
	6,8	15,3	13,3	44,3	20,3		3,56 ± 0,08

Unul din patru subiecți (24,2%) nu poate aprecia (sau nu răspunde) dacă armata dispune de capacitatea necesară apărării granițelor țării. Un bărbat din şapte (14,7%) dar o femeie din trei (32,6%), nu pot aprecia această capacitate a armatei noastre.

Un subiect din doi (49%) apreciază în (foarte) mare măsură capacitatea armatei de a apăra granițele țării.

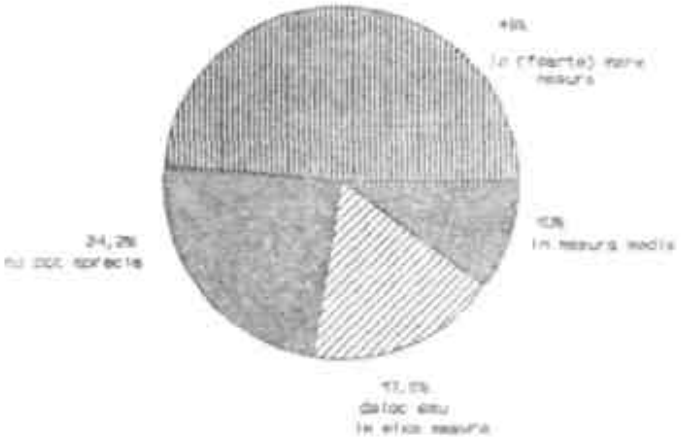

Figura nr. 24. Aprecierea capacității armatei – total eşantion

III.3. Poliția

Întrebați[1] dacă poliția: are un comportament civilizat, este corectă, obiectivă în anchetarea cazurilor, este eficace în activitatea ei, subiecții au răspuns astfel:

Tabelul nr. 29

Cum apreciați comportarea şi activitatea poliției:							
Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
1,3	10,1	16,0	33,9	22,8	5,2	10,7	
	11,5	18,3	38,3	26,0	5,9		2,98 ± 0,06

Unul din opt subiecți (12%) cuprinşi în eşantion nu poate aprecia comportamentul şi activitatea poliției. De subliniat că ponderea acestui tip de răspuns a fost de 7% pentru întrebarea privind comportamentul (civilizat) poliției, 17% pentru cea referitoare la corectitudinea (obiectivitatea) anchetelor şi 11% pentru cea referitoare la eficacitatea activității poliției; 28% din subiecții cuprinşi în eşantion apreciază în (foarte) mare măsură această activitate dar cam tot atâția subiecți (26%) nu sunt mulțumiți deloc sau doar în mică măsură de comportarea civilizată, corectitudinea şi eficacitatea poliției.

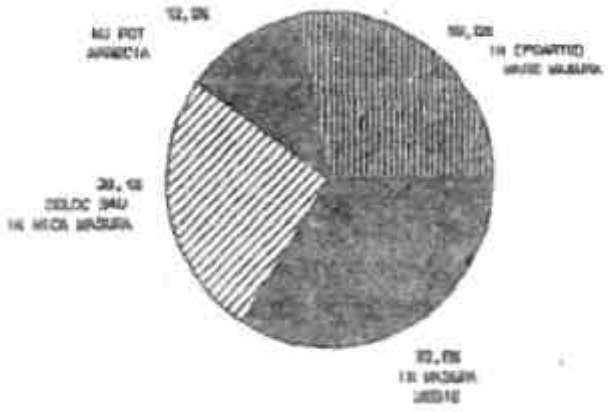

Figura nr. 25. Aprecierea comportamentului şi obiectivității poliției

- Întrebați în legătură cu modul în care apreciază *protecția oferită de poliție*, subiecții au răspuns în modul următor:

[1] Cele trei întrebări au primit structuri ale răspunsurilor apropiate fapt ce a determinat tratarea lor ca o singură întrebare.

Tabelul nr. 30

- în procente -

Consideraţi că poliţia asigură securitatea dvs.?					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
29,0	24,8	27,9	14,3	4,0	2,39 ± 0,08

Aşadar unul din cinci – şase subiecţi (18,3%) consideră că poliţia îi asigură în (foarte) mare măsură securitatea în timp ce mai mult de jumătate din subiecţii cuprinşi în eşantion (53,8%) nu percep deloc (29%) sau doar în mică măsură (24,8%) această protecţie a poliţiei.

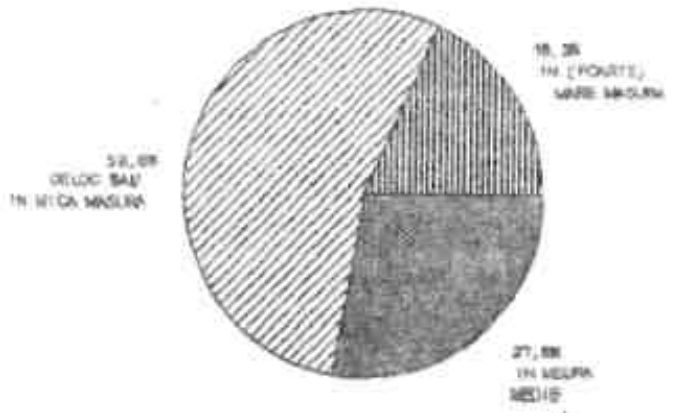

Figura nr. 26. Aprecierea protecţiei oferite de poliţie

Deşi percepţia protecţiei poliţiei are un nivel atât de scăzut în rândul subiecţilor din eşantion, pe diferitele segmente ale acestuia diferenţierile sunt totuşi semnificative, în sensul că gradul de protecţie resimţit de subiecţi se corelează direct proporţional cu nivelul pregătirii şcolare.

Tabelul nr. 31

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" protecţia oferită de poliţie	Media
Şcoală generală sau şcoală profesională	24,8	2,5
Studii liceale	16,4	2,4
Studii superioare	9,6	2,2
Total eşantion	18,3	2,39

În ce priveşte observaţiile făcute de subiecţi asupra poliţiei, acestea se referă la:

– nu-şi fac datoria, nu-şi fac simţită prezenţa - 25,8%;

– sunt corupți, primesc mită, tolerează bişnița şi specula - 11,9%;
– să fie mai mulți polițişti, dotați corespunzător pentru a putea asigura securitatea indivizilor - 7,1%.

III.4. Serviciul român de informații

- În ce priveşte **eficacitatea SRI** în realizarea funcțiilor sale, subiecții au răspuns astfel:

Tabelul nr. 32

- în procente -

Considerați că S.R.I. este eficace în realizarea funcțiilor sale?						
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
6,4	9,7	14,1	21,3	9,7	38,8	
10,0	15,8	23,2	34,9	16,0		3,31 ± 0,1

Se constată că un subiect din trei (38,8%) nu poate aprecia eficacitatea SRI, dintre segmentele preponderate în ce priveşte acest răspuns numind femeile (43,3 – față de 33,8% bărbați) şi persoanele cu studii preliceale (44% - față de 35% celelalte segmente).

Tot un subiect din trei (31%) cuprinşi în eşantion apreciază în (foarte) mare măsură eficacitatea SRI.

Din totalul celor ce au putut aprecia activitatea SRI, un subiect din doi (50,9%) consideră că ea a fost în (foarte) mare măsură eficace iar un subiect din patru (25,8%) consideră că această eficacitate nu s-a manifestat deloc sau s-a manifestat doar într-o mică măsură.

- Există o controversă publică în legătură cu faptul că SRI s-a **amestecat în problemele de politică internă**.

Subiecții au fost întrebați în ce măsură consideră ca fiind adevărată această informație.

Tabelul nr. 33

- în procente -

Considerați că SRI s-a implicat în problemele de politică internă?						
Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**
1,3	2,9	8,8	8,2	17,8	13,4	47,6
	5,7	17,2	16,0	34,9	26,2	

Un subiect din doi (48,9%) nu poate aprecia (sau nu răspunde) dacă SRI s-a implicat sau nu în problemele de politică internă, în timp ce un subiect din trei (31,2%) consideră că SRI s-a implicat în (foarte) mare măsură.

Segmentele de populație care prezintă diferențe semnificative în capacitatea de apreciere a implicării SRI-ului sunt cele bazate pe pregătirea şcolară. Astfel, trei subiecți din cinci (57,1%) având studii (ne)terminate de gimnaziu şi/sau şcoală profesională nu pot aprecia dacă SRI s-a implicat în problemele de politică internă, în aceeaşi situație fiind unul din doi (46,9%) absolvenți de liceu şi numai unul din trei subiecți (30,8%) având studii superioare.

Implicarea SRI-ului în politica internă este percepută într-un raport direct proporțional cu nivelul studiilor.

Tabelul nr. 34

Pregătirea şcolară	Ponderea celor care nu pot aprecia implicarea SRI	Ponderea celor ce apreciază că SRI s-a implicat în (foarte) mare măsură - din total subiecților	Ponderea celor care apreciază că SRI s-a implicat în (foarte) mare măsură - din total răspunsurilor
Şcoala generală sau profesională	57,1	21,5	50,0
Liceu	46,9	32,9	62,0
Învățământ superior	30,8	46,6	68,3
Total eşantion	47,6	31,2	61,1

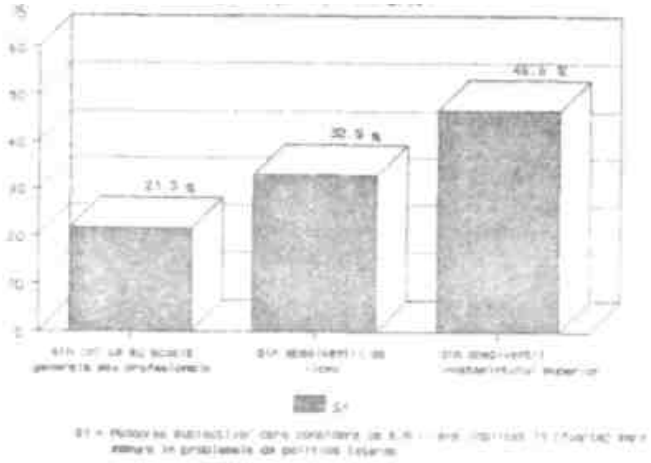

Figura nr. 27. Măsura în care segmentele bazate pe pregătirea şcolară percep implicarea SRI în problemele de politică internă

Observațiile[1] referitoare la SRI făcute de subiecți sunt următoarele: să-şi facă datoria, să fie mai eficace; sunt aceleaşi persoane ca înainte (vechile cadre să renunțe la diferitele obiceiuri): să-şi vadă de treburile lor, să nu fie "aserviți puterii".

[1] Menționăm că aceste răspunsuri libere au ponderi de 4-6%.

III.5. Garda financiară

Întrebați[1] în legătură cu activitatea gărzii financiare, subiecții au răspuns astfel:

Tabelul nr. 35

- în procente -

Considerați că activitatea gărzii financiare este eficace în prevenirea şi sancționarea infracțiunilor?						
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
11,8	22,1	22,5	19,4	10,2	14,0	
13,4	25,7	26,2	22,6	11,8		2,39 ± 0,08

Un subiect din şapte (14%) consideră că nu poate aprecia activitatea gărzii financiare iar unul din trei (29,6%) apreciază în (foarte) mare măsură eficacitatea gărzii financiare în timp ce tot un subiect din trei (33,9%) apreciază numai în (foarte) mică măsură eficacitatea gărzii financiare în prevenirea şi sancționarea infracțiunilor.

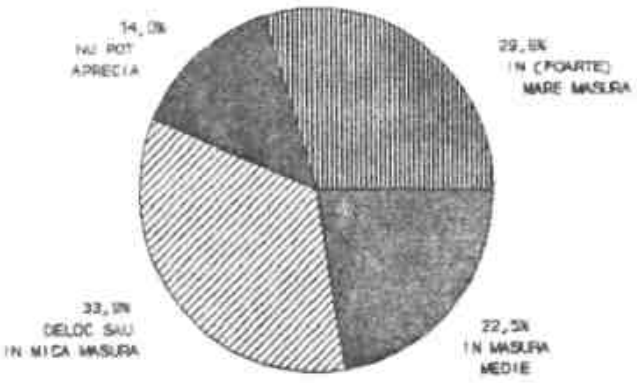

Figura nr. 28. Aprecierea eficacității Gărzii financiare

Cu cât este mai ridicat nivelul pregătirii şcolare a subiecților, cu atât este mai redusă percepția eficacității gărzii financiare.

Astfel, subiecții ce au absolvit (sau nu) doar şcoala generală sau au urmat şcoala profesională apreciază în proporție de 34% (din totalul acestor subiecți cuprinşi în eşantion) eficacitatea gărzii financiare, cei ce au absolvit liceul apreciază în proporție de 29,3% iar cei cu studii superioare în proporție de nu-

[1] Cele două întrebări au fost puse separat în chestionar dar, ca urmare a structurilor asemănătoare ale răspunsurilor, au fost tratate în mod unitar.

mai 19,8% apreciază garda financiară, instituție publică față de care subiecții îşi declară următoarele nemulțumiri:

- trebuie să fie mai activă, mai promptă în efectuarea unor controale mai riguroase, mai severă (amenzile sunt prea mici) - 17,2%;
- este coruptă (coruptibilă), influențabilă, nu opreşte bişnița nu controlează pe cine trebuie - 14,8%;
- trebuie să fie mai numeroasă şi să beneficieze de un cadru legislativ adecvat - 3,4%.

III.6. Autoritățile judecătoreşti

- Întrebați dacă procuratura îşi desfăşoară anchetele în mod corect şi dacă deciziile luate de judecători sunt corecte, considerentele subiecților au fost următoarele:

Tabelul nr. 36

- în procente -

Considerați că anchetele procuraturii şi deciziile justiției sunt corecte?						
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
9,6	15,0	25,3	23,4	4,1	22,6	
12,2	19,5	32,6	30,4	5,3		2,97 ± 0,08

Unul din patru-cinci subiecți cuprinşi în eşantion (22,6%) nu poate aprecia corectitudinea procuraturii şi a justiției, neavând probabil nicio experiență față de aceste instituții publice şi nici alte informații, indirecte, referitoare la activitatea lor. Un subiect din patru (27,55) apreciază în (foarte) mare măsură corectitudinea procuraturii şi deciziile judiciare dar tot un subiect din patru (24,4%) apreciază numai în (foarte) mică măsură caracterul corect, nepărtinitor al anchetelor şi deciziilor luate de justiție.

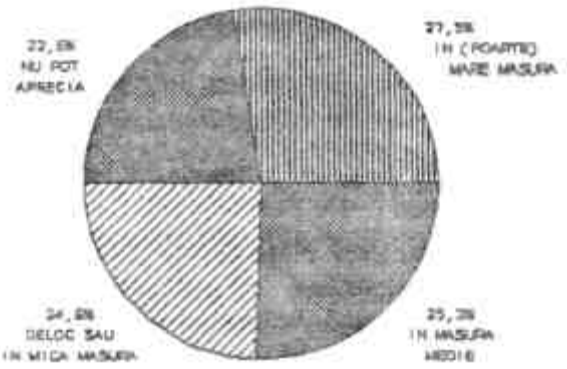

Figura nr. 29. Aprecierea corectitudinii procuraturii şi justiției

- În ce priveşte răspunsurile subiecților la întrebarea “Considerați că în prezent toți **cetățenii sunt tratați în mod egal** de către cei ce aplică legea?”, acestea s-au structurat în modul următor:

Tabelul nr. 37

- în procente -

Considerați că în prezent toți cetățenii sunt tratați în mod egal de către cei ce aplică legea?						
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
28,6	26,8	18,5	13,5	3,0	9,6	
31,6	29,7	20,5	14,5	3,7		2,29 ± 0,08

Surprinzător poate, ca urmare a faptului că un subiect din patru apreciază în (foarte) mare măsură corectitudinea justiției, numai unul din şase subiecți cuprinşi în eşantion (16,5%) consideră în (foarte) mare măsură că toți cetățenii sunt tratați în mod egal de către cei ce aplică legea în timp ce aproape şase subiecți din zece 855,4%) consideră că acest deziderat nu este atins deloc sau doar în mică măsură.

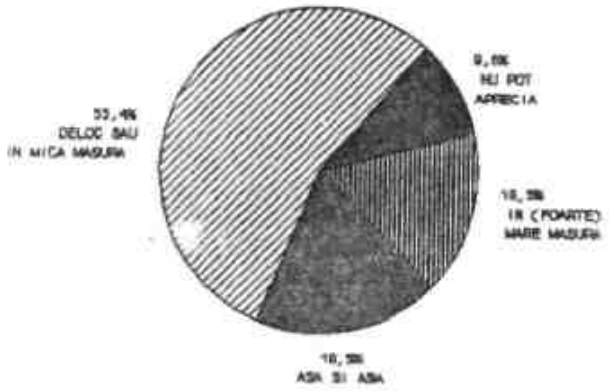

Figura nr. 30. Considerați că în prezent toți cetățenii sunt tratați în mod egal de către cei ce aplică legea?

III.7. Partidele politice

Aprecierile referitoare la partidele politice actuale în ce priveşte responsabilitatea acestora față de interesele colectivității au fost următoarele:

Tabelul nr. 38

Răspunsul	Ponderea
Doar un singur partid	11,7
Sunt mai multe (câteva) partide	27,3
Toate partidele sunt interesate doar de putere, ignorând interesele colectivității	52,0
Nu răspunde	9,0

Mai mult de jumătate din totalul subiecților cuprinşi în eşantion (52%) consideră că toate partidele sunt interesate doar de putere, ignorând interesele colectivității, trei subiecți din zece (27,3%) consideră că există în prezent mai multe partide ce manifestă o înaltă responsabilitate, iar un subiect din opt (11,7%) consideră că există un singur partid pe care se poate conta în timp ce 9% dintre subiecți nu şi-au exprimat opinia.

III.8. Parlamentul

În ce priveşte modul în care subiecții consideră că parlamentul s-a achitat de sarcinile sale, răspunsurile au fost următoarele:

Tabelul nr. 39

- în procente -

Cum apreciați că s-a achitat până acum parlamentul de sarcinile sale?					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
40,2	26,2	28,2	4,6	0,8	2 ± 0,06

Doar un subiect din 20 (5,4%) apreciază favorabil activitățile parlamentului în timp cei doi subiecți din trei (66,4%) consideră că acesta nu s-a achitat deloc sau s-a achitat numai în mică măsură de sarcinile sale.

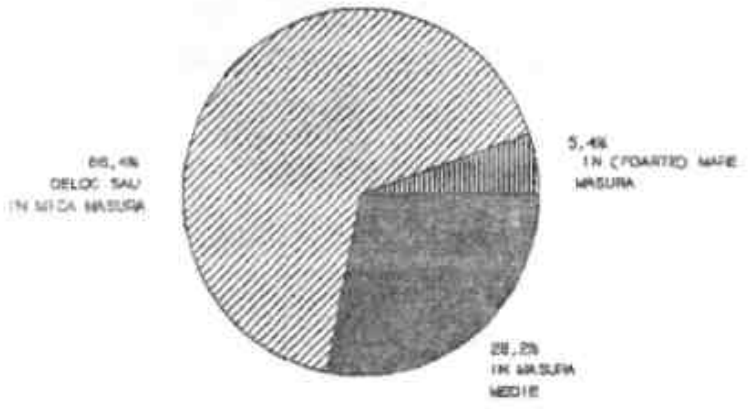

Figura nr. 31. Aprecierea modului în care Parlamentul s-a achitat de sarcinile sale

III.9. Preşedintele țării

Modul în care preşedintele țării s-a achitat de sarcinile sale este apreciat de subiecți:

Tabelul nr. 40

- în procente -

Cum apreciați că s-a achitat până acum preşedintele de sarcinile sale ?					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
32,0	21,8	28,7	13,1	4,4	2,36

Fiecare al şaselea subiect (17,5%) apreciază că preşedintele țării s-a achitat în (foarte) mare măsură în timp ce mai mult de jumătate din subiecții cuprinşi în eşantion (53,8%) apreciază că acesta nu s-a achitat deloc, sau a făcut-o în mică măsură, de sarcinile sale.

Dintre cei care apreciază doar în (foarte) mică măsură activitatea preşedintelui țării se remarcă persoanele cu studii superioare din rândul cărora 65,4% califică astfel modul în care s-a achitat de sarcinile sale preşedintele țării față de 47,1% dintre subiecții care au absolvit alte trepte de învățământ.

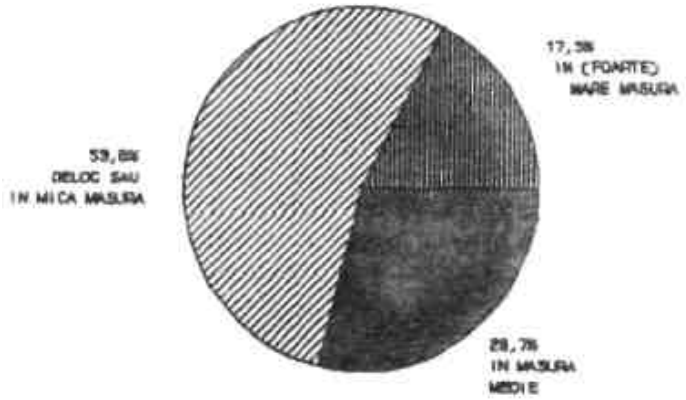

Figura nr. 32. Aprecierea modului în care preşedintele țării s-a achitat de sarcinile sale

III.10. Guvernul Stolojan

Aprecierile populației privind modul în care guvernul Stolojan s-a achitat de sarcinile sale au fost următoarele:

Tabelul nr. 41

- în procente -

Cum apreciați că s-a achitat până acum preşedintele de sarcinile sale ?					
Deloc	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Media**
15,0	16,3	36,3	25,1	7,3	2,93

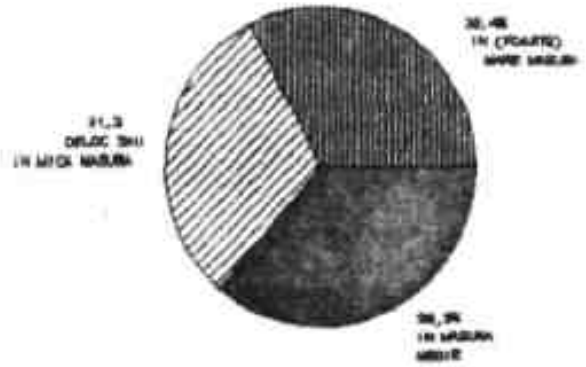

Figura nr. 33. Aprecierea modului în care guvernul Stolojan s-a achitat de sarcinile sale

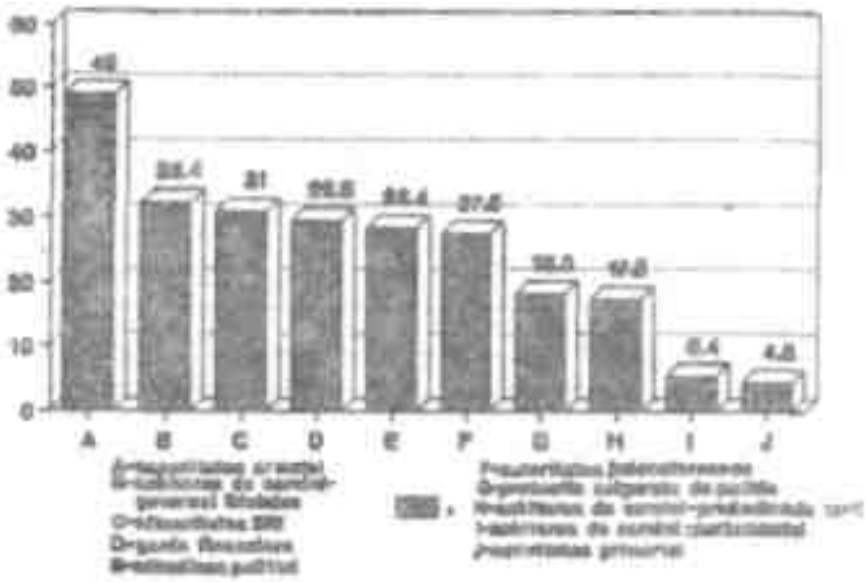

Figura nr. 34. Aprecierea calității activității autorităților (instituțiilor) publice – ponderea subiecților ce apreciază în (foarte) mare măsură calitatea activității, din totalul subiecților (·)

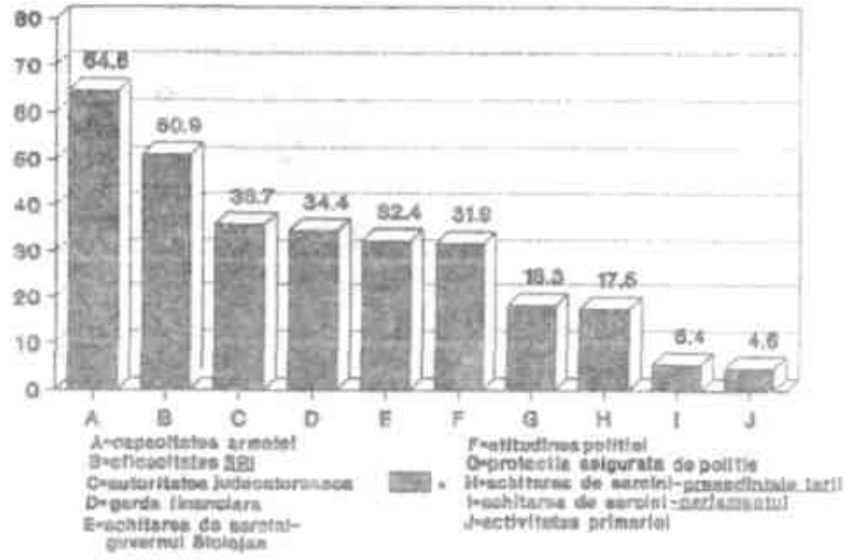

Figura nr. 35. Aprecierea calității activității autorităților (instituțiilor) publice – ponderea subiecților ce apreciază în (foarte) mare măsură calitatea activității, din totalul subiecților ce au făcut aprecieri (·)

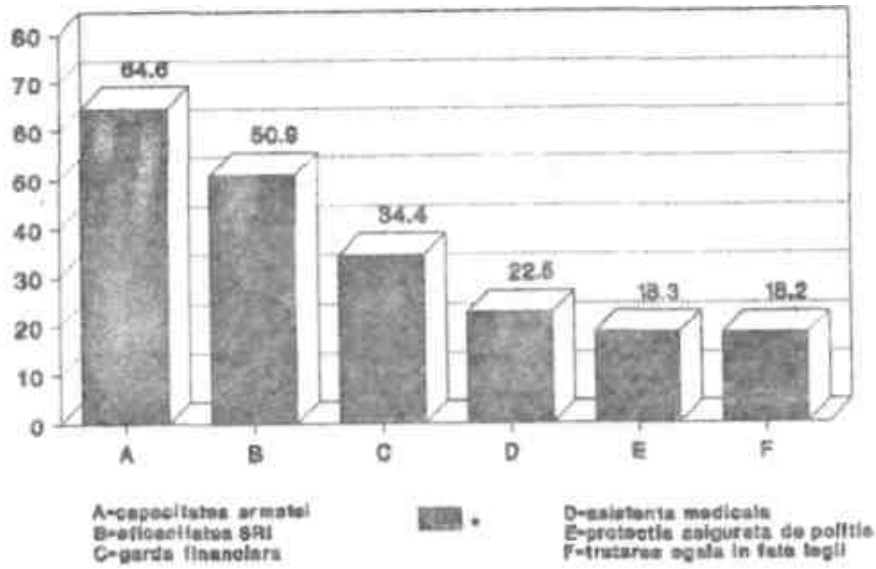

Figura nr. 36. Protecția percepută de populație din partea autorităților (instituțiilor) publice corespunzătoare – ponderea subiecților ce percep în (foarte) mare măsură, din totalul subiecților ce au făcut aprecieri (·)

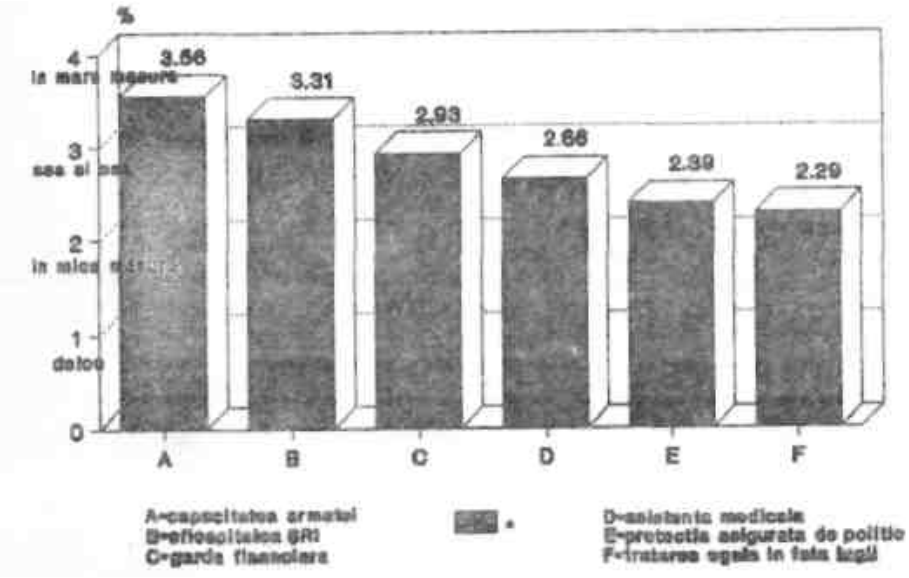

Figura nr. 37. Media aprecierilor efectuate de subiecți asupra protecției oferite de instituțiile specializate (·)

IV. FENOMENUL CORUPȚIEI ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ

Întrebarea la care au fost solicitați să răspundă subiecții cuprinşi în eşantion a fost formulată astfel: "în ce măsură considerați că acordarea unor "atenții" este de natură să influențeze rezolvarea problemelor dvs. legate de..."

- **Învățământ * asistență medicală * armată * poliție * garda financiară * autoritățile judecătoreşti * primărie**

Tabelul nr. 42

- în procente -

În ce măsură acordarea unor "atenții" influențează rezolvarea problemelor legate de:								
	Nu răspunde	**Deloc**	**În mică măsură**	**Aşa şi aşa**	**În mare măsură**	**În foarte mare măsură**	**Nu poate aprecia**	**Media**
Învățământ	1,4	6,7	12,9	18,1	21,7	21,6	17,5	3,48
Asistență medicală	1,3	2,7	4,6	10,2	31,0	47,6	2,8	4,21
Armată	2,4	12,3	10,2	12,1	13,4	15,0	34,6	3,14
Poliție	2,0	9,6	8,2	16,0	17,0	22,7	24,6	3,48
Gardă financiară	2,0	9,9	8,4	9,7	12,6	20,1	37,4	3,39
Autoritățile judecăt.	1,7	9,7	8,5	12,2	15,3	19,1	33,5	3,39
Primărie	1,5	5,3	5,2	9,8	21,1	35,8	21,2	4,00
Total servicii şi instituții publice	1,7	8,0	8,3	12,6	18,9	26,0	24,5	3,63

Pe ansamblul celor şapte servicii şi autorități/instituții publice supuse atenției, un subiect din patru (26,2%) nu poate aprecia existența corupției, un subiect din şase (16,3%) consideră că aceasta nu există sau există în mică măsură în timp ce fiecare al doilea subiect (44,9%) percepe corupția ca fiind în (foarte) mare măsură prezintă în cadrul acestor servicii şi instituții publice.

Ierarhizând serviciile şi instituțiile publice pe baza ponderii celor ce percep în (foarte) mare măsură existența corupției se obține următorul tablou:

Tabelul nr. 43

Serviciul sau instituția publică	**Ponderea celor ce percep "în (foarte) mare măsură" existența corupției – din totalul subiecților**	**Ponderea celor ce percep "în (foarte) mare măsură" existența corupției – din totalul celor ce au făcut aprecieri**	**Media**
Asistență medicală	78,6	81,9	4,21
Primăria	56,9	73,6	4,00
Învățământul	43,3	53,4	3,48
Poliție	39,7	54,0	3,48
Autoritățile judecăt.	34,4	53,1	3,39
Garda financiară	32,7	53,8	3,39
Armata	28,4	45,1	3,14
TOTAL	44,9	60,8	3,63

Mediile (3,14-4,21) reflectă faptul că populația percepe existența corupției în mare – foarte mare măsură, mai ales în ce priveşte asistența medicală şi primăria (4-4,21) dar mult mai puțin în privința armatei (3,14).

Din totalul subiecților, patru din cinci consideră că în cadrul asistenței medicale corupția se manifestă în (foarte) mare măsură, şase subiecți din zece (56,9%) şi respectiv patru subiecți din zece (43,3-39,7) percep existența corupției în (foarte) mare măsură în cadrul primăriei şi, respectiv, în învățământ şi poliție în timp ce pentru unul din trei subiecți cuprinşi în eşantion (2,84-34,4%) corupția se manifestă în (foarte) mare măsură în cadrul autorității judecătoreşti, al gărzii financiare sau al armatei.

Din totalul celor ce au putut face aprecieri asupra nivelului corupției existente în serviciile şi instituțiile publice cuprinse în studiu, trei subiecți din patru (73,6-81,95) consideră existența corupției ca fiind în (foarte) mare măsură în cadrul asistenței medicale şi primăriei în timp ce unul din doi subiecți (45,1-54%) apreciază în acelaşi mod prezența corupției în celelalte cinci servicii sau instituții publice. Se pare că percepția fenomenului corupției este foarte puternică, ponderea celor ce consideră că aceasta nu există sau există doar în mică măsură fiind foarte mică între: 7,3-22,5% din totalul subiecților sau între 7,6-35,7% din totalul celor ce au făcut aprecieri.

De reținut că în ce priveşte corupția din învățământ, asistența medicală, poliția, autoritate judecătorească şi primăria, percepția acesteia este direct proporțională cu nivelul pregătirii şcolare.

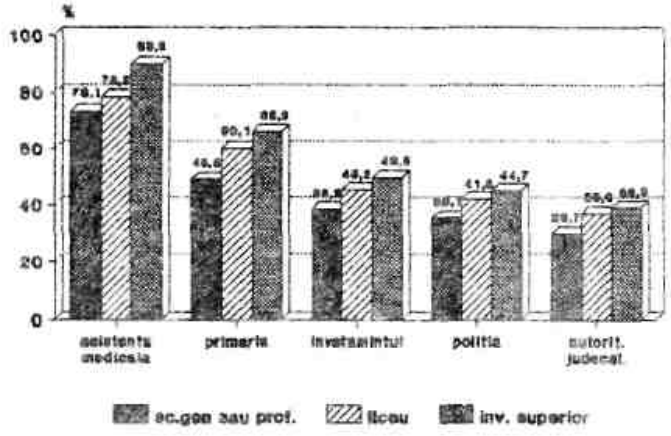

Figura nr. 38. Ponderea subiecților – din segmente bazate pe pregătirea şcolară – care percep în (foarte) mare măsură existența corupției

V. BENEFICIARII SERVICIILOR SOCIALE ŞI INSTITUȚIILOR PUBLICE

Pentru ai cunoaşte pe beneficiarii diferitelor servicii sociale şi instituții publice, subiecții cuprinşi în eşantion au fost întrebați astfel: “În ultimii doi – trei ani, dvs. Sau un membru al familiei dvs. A fost în contact (a fost cuprins, a apelat sau a beneficiat de) cu serviciile...”; dacă da, experiența dvs. (efectele serviciului) a fost: pozitivă, negativă, nu pot aprecia”.

Ponderile beneficiarilor din totalul subiecților cuprinşi în eşantion precum şi aprecierea experienței acestora sunt prezentate în tabelul următor:

Tabelul nr. 44

Serviciul social sau instituția publică	Ponderea beneficiarilor în totalul eşantionul	Experiența (efectele serviciului) a fost (%)		
		Pozitivă	Negativă	Nu poate aprecia
Asistență medicală	82,5	40,9	21,3	37,8
Învățământ	59,5	51,2	11,2	37,6
Radio-TV	38,0	42,2	14,6	43,2
Presa scrisă	32,1	42,5	13,7	44,8
Primărie	32,0	23,2	41,3	35,5
Poliție	24,7	31,8	24,2	44,0

Pentru numai unul din doi beneficiari ai învățământului (51,2%) şi pentru numai doi din cinci beneficiari ai asistenței medicale (40,9), radio –TV (42,2) sau ai presei scrise (41,5%) experiența (efectele) a fost (este) benefică, în timp ce doar unul din trei beneficiari ai serviciilor oferite de poliție (31,8%) şi unul din 4 beneficiari ai celor oferite de primărie (23,2) percep în acelaşi mod efectele experiențelor avute în legătură cu serviciile şi instituțiile studiate. În ce priveşte structurile subeşantioanelor de beneficiari ai diferitelor servicii şi instituții, în funcție de variabilele de reprezentativitate ale eşantionului, acestea se prezintă astfel:

Tabelul nr. 45

Serviciul sau instituția publică	Structura pe vârste ale subeşantioanelor		
	18-34 ani	35-44 ani	45 ani şi peste
Învățământ	38,1	28,3	33,3
Asistență medicală	33,1	22,9	43,0
Presa scrisă	33,6	19,6	46,8
Radio-TV	34,0	19,3	46,6
Poliție	38,6	19,3	42,1
Primărie	36,1	21,7	42,2
Structura întregului eşantion	36,2	22,8	41,1

Tabelul nr. 46

Serviciul sau instituția publică	Structurile subeşantioanelor în funcție de pregătirea şcolară a beneficiarilor			
	Şcoală generală	Şcoală profesională	Învățământ (post)liceal	Învățământ superior
Învățământ	18,2	15,8	44,2	21,8
Asistență medicală	22,6	15,7	40,3	21,4
Presa scrisă	19,0	18,8	35,2	27,0
Radio-TV	23,0	19,0	35,2	22,8
Poliție	17,8	21,6	37,5	23,1
Primărie	22,0	16,1	38,1	23,8
Structura întregului eşantion	23,3	16,5	40,4	19,5

Tabelul nr. 47

Serviciul sau instituția publică	Structurile subeşantionului în funcție de categoria socioocupațională a subiecților				
	Muncitori	Intelectuali şi studenți	Pensionari	Casnice şi şomeri	Funcționari şi altele
Învățământ	41,0	21,1	15,0	14,3	8,6
Asistență medicală	40,5	17,0	23,4	11,2	7,9
Presa scrisă	34,8	20,2	25,1	11,4	8,5
Radio-TV	38,8	17,7	25,4	8,9	9,2
Poliție	38,7	18,5	21,2	10,6	11,0
Primărie	39,6	16,7	22,3	11,1	10,3
Structura întregului eşantion	42,5	15,8	21,6	12,0	8,0

VI. IMPORTANȚA PERCEPUTĂ A SERVICIILOR SOCIALE ŞI INSTITUȚIILOR PUBLICE ŞI GRADUL DE SATISFACȚIE OFERIT DE ACESTEA

Pentru a cunoaşte importanța pe care o acordă subiecții cuprinşi în eşantion serviciilor sociale şi instituțiilor publice, li s-a pus următoarea întrebare:

"În ce măsură viața dvs. este (a fost sau ar putea fi) influențată de funcționarea următoarelor servicii şi autorități publice şi, în consecință, ele sunt importante pentru dvs."

Tabelul nr. 48

- în procente -

Serviciul sau autoritatea publică	Importanța acordată						
	Deloc	În mică măsură	Aşa şi aşa	În mare măsură	În foarte mare măsură	Nu poate aprecia	Media
1. Calitatea învățământului	9,5	9,3	10,9	26,2	28,2	15,9	3,64
2. Calitatea asistenței medicale	3,0	7,1	14,0	27,1	45,4	3,4	4,09
3. Calitatea ziarelor şi revistelor	12,5	15,4	26,5	23,4	14,8	7,4	3,14
4. Calitatea programelor TV	7,8	12,5	22,8	30,6	20,7	5,6	3,46
5. Preocuparea societății pentru persoanele defavorizate	15,1	18,2	19,7	20,4	13,4	13,2	3,00
6. Capacitatea armatei	9,7	10,7	13,5	23,0	22,6	20,5	3,48
7. Calitatea activității poliției	7,5	10,4	17,0	24,2	27,7	13,2	3,62
8. Calitatea activității SRI	14,2	10,9	13,3	17,8	15,0	28,8	3,12
9. Calitatea procuraturii şi a tribunalului	11,5	12,3	14,0	21,1	19,5	21,6	3,31
10. Calitatea activității primăriei	7,2	8,7	13,5	23,7	35,6	11,3	3,81

Ierarhizarea serviciilor sociale şi a autorităților publice studiate, în funcție de importanța acordată acestora de subiecții cuprinşi în eşantion, se prezintă în modul următor:

Tabelul nr. 49

Serviciul sau instituția publică	Ponderea celor ce consideră ca fiind (foarte) important – din totalul subiecților	Ponderea celor ce consideră ca fiind (foarte) important – din totalul celor ce au făcut aprecieri	Media
Asistență medicală	72,5	75,0	4,01
Primărie	59,3	66,8	3,81

Serviciul sau instituția publică	Ponderea celor ce consideră ca fiind (foarte) important – din totalul subiecților	Ponderea celor ce consideră ca fiind (foarte) important – din totalul celor ce au făcut aprecieri	Media
Învățământ	54,3	64,6	3,64
Poliție	51,9	59,7	3,62
Radio-TV	51,3	54,3	3,46
Armata	45,6	58,3	3,48
Autoritățile judecăt.	40,6	51,6	3,31
Ziarele şi revistele	38,2	41,2	3,14
Preocupările pentru persoanele defavorizate	33,8	38,9	3,00
SRI	32,8	46,1	3,12

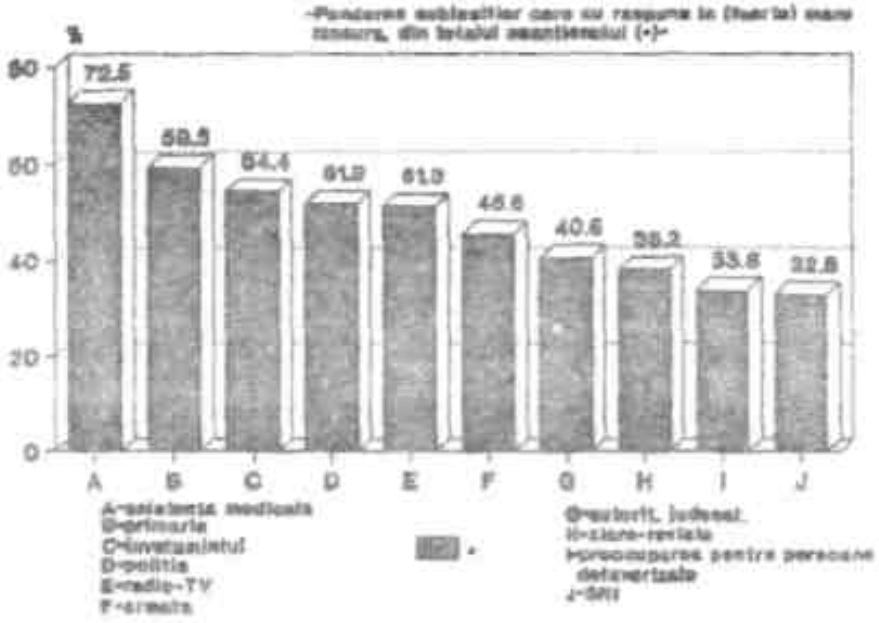

Figura nr. 39. Importanța acordată diferitelor servicii sociale şi autorități (instituții) publice

- Asistența medicală; trei subiecți din patru (72,5%) apreciază în (foarte) mare măsură importanța asistenței medicale față de numai un subiect din cinci (18,8%) cuprinşi în eşantion care nu acordă deloc sau acordă doar în mică măsură importanță acestui serviciu; importanța acordată asistenței medicale este direct proporțională cu vârsta subiecților:

Tabelul nr. 50

Serviciul sau instituția publică	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" importanța asistenței medicale – din total subiecți	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mică măsură" importanța asistenței medicale	Media
18-34 ani	65,7	15,4	3,83
25-34 ani	69,8	12,8	3,92
35-44 ani	76,8	9,0	4,10
45-59 ani	79,9	7,5	4,28
60 ani şi peste	81,5	6,6	4,23
Total eşantion	72,5	10,1	4,09

- **Primăria.** Trei subiecți din cinci (59,3%) apreciază în (foarte) mare măsură, în timp ce doar fiecare al nouălea subiect (11,3%) nu acordă deloc sau doar în mică măsură importanță acestei instituții publice în viața societății. Pregătirea şcolară a subiecților influențează aprecierile privitoare la importanța primăriei în sensul că persoanele cu studii superioare acordă o mai mare măsură importanței acestui serviciu.

Tabelul nr. 51

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" importanța primăriei– din total subiecți	Ponderea celor ce acordă importanță în mică măsură sau deloc	Media
Şcoală generală sau profesională	53,4	20,0	3,60
Studii liceale	60,3	14,6	3,84
Studii superioare	69,0	9,1	4,16
Total eşantion	59,3	15,9	3,81

Intelectualii (74%) apreciază importanța primăriei în mult mai mare măsură decât muncitorii (54,5%)

- **Învățământul**

Unul din doi subiecți cuprinşi în eşantion (54,3%) apreciază în (foarte) mare măsură importanța serviciului de învățământ în timp ce un subiect din cinci (18,8%) nu-l consideră deloc (sau aproape deloc) important, iar un subiect din şase (15,9%) nu poate face aprecieri privind importanța învățământului.

Aceste aprecieri sunt influențe de vârsta subiecților, în mod invers proporțional şi de pregătirea şcolară, în mod direct proporțional.

Tabelul nr. 52

Grupa de vârstă	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" importanța învățământului – din total subiecți	Ponderea celor ce acordă importanță "în mică măsură" sau "deloc"	Media
18-44 ani	63,4	15,8	3,85
45-59 ani	47,1	23,8	3,39
60 ani şi peste	35,1	23,72	3,17
Total eşantion	54,3	18,8	3,64

Tabelul nr. 53

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" importanța învățământului – din total subiecți	Ponderea celor ce acordă importanță "în mică măsură" sau "deloc"	Media
Şcoala generală	36,4	29,7	3,00
Şcoală profesională	47,7	22,7	3,43
Liceu	61,3	14,1	3,85
Studii superioare	67,3	12,0	4,09
Total eşantion	54,3	18,8	3,64

Intelectualii apreciază în mult mai mare măsură (74,8%) importanța învățământului decât o fac muncitorii (53,0) şi mai ales pensionarii (35%).

- **Poliția** este apreciată ca fiind (foarte) importantă de fiecare al doilea subiect cuprins în eşantion 851,9%), în timp ce pentru un subiect din cinci (17,9%) această instituție publică nu are deloc sau are doar în mică măsură importanță, iar un subiect din opt (13,1%) nu poate face aceste aprecieri.

Persoanele care au studii superioare apreciază importanța poliției în mai mare măsură (59,6%) decât o fac cele care au absolvit liceul (52,7%) şi mai ales cele care au absolvit doar şcoala generală (43,5). Şi reciproc este valabilă, în sensul că persoanele cu studii superioare care apreciază doar în mică măsură importanța poliției sunt mai puține (11,5%) dintre acestea decât cele cu şcoală generală (22,5%) dintre ele.

- **Emisiunile radio-TV** sunt (foarte) importante pentru jumătate din totalul subiecților cuprinşi în eşantion (51,3%) în timp ce pentru un subiect din 5 (20,3%) acestea nu reprezintă deloc sau prezintă importanță în mică măsură. Pensionarii acordă în mai mare măsură (63,5%) importanță radioului şi televiziunii, în comparație cu muncitorii (51,5%) şi cu intelectualii (50,0%).
- **Armata** este considerată a fi (foarte) importantă de unul din doi subiecți cuprinşi în eşantion (45,6%) doar unul din cinci subiecți (20,4%) nu percepe importanța acesteia în timp ce un alt subiect din cinci (20,5) nu poate formula aprecieri asupra acestui subiect.
- **Autoritățile judecătoreşti** sunt considerate de către doi subiecți din cinci ca fiind (foarte) importante în timp ce câte un subiect din patru fie că nu poate aprecia (23,8%) fie că nu apreciază deloc sau apreciază numai în mică măsură (21,5%) importanța corectitudinii acestor instituții publice. Percepția este direct proporțională cu pregătirea şcolară, astfel că ponderea persoanelor care apreciază în (foarte) în mare măsură importanța acestora este de (32,0%) dintre cele cu şcoală generală, (41,0%) dintre cele cu studii liceale şi (49,0%) dintre absolvenții instituțiilor de învățământ superior.

- **Ziarele şi revistele** cunosc o apreciere a importanței mult diferită de la un segment la altul pregătiri şcolare:

Tabelul nr. 54

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" protecția oferită de poliție	Media
Şcoală generală	29,8	2,91
Şcoală profesională	37,9	3,02
Liceu	42,5	3,13
Învățământ superior	53,8	3,49
Total eşantion	38,2	3,14

Intelectualii şi pensionarii acordă în mai mare măsură (47,5%) importanță calității ziarelor şi revistelor decât o fac muncitorii (35,6%) iar bărbații (46,3%) sunt mai interesați decât femeile (36,9%) de calitatea presei.

- **Preocuparea societății pentru persoanele defavorizate** (copii orfani şi abandonați), persoane handicapate, bătrâni fără posibilități de întreținere, şomeri, familii cu mulți copii este importantă pentru unul din trei subiecți (33,8%) dar tot pentru unul din trei subiecți (38,4%) această preocupare nu are importanță sau importanța este percepută în mică măsură.
- **Serviciul român de informații** este o instituție publică de (foarte) mare importanță pentru unul din trei subiecți (32,8%) dar pe de altă parte, un subiect din trei (28,8%) nu poate face aprecieri iar un subiect din patru (25,1%) nu apreciază (sau o fac în mică măsură) importanța acesteia; altfel spus, jumătate dintre subiecții (53,9%) solicitați să-şi formuleze opinia în privința importanței SRI, fie că nu o pot face, fie că nu apreciază deloc (sau în mică măsură) această importanță. Percepția importanței SRI este direct proporțională cu pregătirea şcolară a subiecților cuprinşi în eşantion.

Tabelul nr. 55

Pregătirea şcolară	Ponderea celor ce apreciază "în (foarte) mare măsură" importanța SRI – din totalul subiecților	Media
Şcoală generală	23,8	2,89
Şcoală profesională	30,1	3,09
Liceu	34,8	3,17
Studii superioare	41,3	3,26
Total eşantion	32,8	3,12

VII. GRADUL DE SATISFACȚIE OFERIT DE UNELE SERVICII SOCIALE ŞI INSTITUȚII PUBLICE

Pentru a constata gradul în care subiecții cuprinşi în eşantion sunt satisfăcuți de calitatea prestațiilor (efectelor) diferitelor serviciilor sociale şi instituții publice se calculează un **indicator de satisfacție**.

Indicatorul de satisfacție propus se obține raportând la totalul celor ce apreciază în (foarte) mare măsură importanța unui serviciu (instituție), parte dintre aceştia care apreciază în (foarte) mare măsură calitatea (prestațiilor, activităților, efectelor, încrederea) serviciului (instituției) respectiv.[1]

Un dezavantaj al acestui indicator îl constituie faptul că este puțin cam dur în sensul că nu ia deloc în considerare ponderea subiecților care apreciază în (foarte) mare măsură importanța unui serviciu dar îl apreciază calitatea activității (efectelor) doar într-o măsură medie ("aşa şi aşa"). Putem spune despre aceşti subiecți că sunt "parțial" satisfăcuți ei neputând fi nici asimilați – într-o anumită proporție – celor satisfăcuți dar nici celor ce nu apreciază (deci nu sunt satisfăcuți deloc) sau în mică măsură calitatea serviciului respectiv.

Pentru a reflecta cât mai fidel gradul de satisfacție propunem utilizarea a trei indicatori:

1. **Indicatorul de satisfacție** (I_s) calculat ca pondere a subiecților care, apreciind în (foarte) mare măsură importanța serviciului, apreciază în (foarte) mare măsură şi calitatea acestuia.
2. **Indicatorul de satisfacție parțială** (I_{sp}) calculat ca ponderea a subiecților care, apreciind în (foarte) mare măsură importanța serviciului, apreciază într-o măsură medie ("aşa şi aşa") calitatea serviciului (instituției) respectiv.
3. **Indicatorul general de satisfacție** (I_{gs}) calculat după formula:

$$I_{gs} = I_s + ½\ I_{sp}$$

Chiar dacă pot exista rezerve asupra nivelului coeficientului (0,5) cu care se ponderează indicatorul de satisfacție parțială (considerând că între "aşa şi aşa" (foarte) mare măsură "există" aproximativ acest raport în percepția calității sau importanței unui serviciu) considerăm că este necesară luarea în considerare a ambelor niveluri de satisfacție (integral şi parțial). O mai fină estimare a nivelului de satisfacție s-ar putea realiza în viitor, în felul următor:

– reamintind că scala de apreciere este deloc (1),

[1] Mai grosier, dar mai rapid (sau invers) indicatorul se putea calcula prin raportarea ponderii celor ce apreciază în (foarte) mare măsură calitatea, la ponderea celor ce apreciază în (foarte) mare măsură importanța serviciului respectiv putându-se întâmpla însă (în mai mică sau mai mare măsură) să nu fie vorba de aceleaşi persoane (unii pot aprecia în foarte mare măsură calitatea activității unei instituții fără a-i acorda însă acesteia o importanță prea mare).

– în mică măsură (2), “aşa şi aşa” (3), în mare măsură (4) şi
– în foarte mare măsură (5) şi că numărătorul C se referă la ponderea celor care acordând importanța i au acordat anumite calificative pentru calitatea serviciului respectiv, formula ar fi:

$$I_p = C_2 I_2 + 0.8 C_4 I_4 + 0.66 C_3 I_3 + C_4 I_4 + 0.75 C_5 I_5$$

Coeficienții de ponderare fiind obținuți din raportarea nivelului scalar al numărătorului la cel al numitorului.

Evident însă că această formulă este foarte sensibilă la tipul de scală utilizată. De exemplu, dacă s-ar folosi tot scala cu cinci trepte, dar notate de la 0 la 4 – în loc de notarea de la 1 la 5 – atunci formula ar deveni:

$$I_p = C_2 I_2 + 0.75 C_4 I_4 + 0.5 C_3 I_3 + C_4 I_4 + 0.66 C_5 I_5$$

În continuare sunt prezentați indicatorii de satisfacție calculați după prima formulă, cu observația că una din (multele) carențele chestionarului a constat în faptul că nu s-a solicitat subiecților aprecierea importanței acordate *tuturor* serviciilor sociale şi instituțiilor publice cuprinse în cercetare (lipsesc aprecierile referitoare la importanța spectacolelor de teatru, filmelor, cărților, gărzii financiare, parlamentului, instituției prezidențiale şi guvernului).

Tabelul nr. 56

Indicatorii de satisfacție oferită de serviciile sociale

Serviciul social	Importanța	Indicatorii		
		de satisfacție	de satisfacție parțială	generali de satisfacție
1. Învățământul	54,3	24,4	27,3	38,1
2. Asistența medicală	72,5	21,1	30,4	36,3
3. Presa scrisă	38,2	45,1	27,3	58,8
4. Radio	51,3	52,0	28,6	66,3
5. Televiziunea	51,3	38,6	30,3	48,3
6. Filmele (piesele) TV	51,3	35,0	36,7	53,4
7. Preocuparea pentru orfani, handicapați	33,8	25,9	25,1	38,5
8. Preocuparea pentru bătrâni, şomeri, familii cu mulți copii	33,8	15,2	19,9	25,2

Tabelul nr. 57

Indicatorii de satisfacție oferită de unele instituții publice

Instituția (autoritatea) publică	Importanța	Indicatorii		
		de satisfacție	de satisfacție parțială	generali de satisfacție
1. Primăria	59,3	5,2	14,6	12,5
2. Armata	45,6	59,8	7,9	63,8

Instituția (autoritatea) publică	Importanța	Indicatorii		
		de satisfacție	de satisfacție parțială	generali de satisfacție
3. Poliția	51,9	32,7	34,2	49,8
4. SRI	32,8	45,6	14,6	52,9
5. Autorități judecătoreşti	40,6	28,2	22,6	41,5

- În acelaşi mod se pot calcula şi **indicatorii ce reflectă percepția de către populație a protecției individuale** dar **şi colective** ce ar trebui oferită de instituțiile corespunzătoare.

Tabelul nr. 58

Indicatorii de percepere a protecției individuale şi colective

Serviciul social	Importanța	Indicatorii		
		de satisfacție	de satisfacție parțială	generali de satisfacție
1. Capacitatea armatei	45,6	59,8	7,9	63,8
2. Eficiența SRI	32,8	45,6	14,6	52,9
3. Calitatea asistenței medicale	72,5	21,1	30,4	36,3
4. Protecția poliției	51,9	19,1	23,4	30,8
5. Egalitatea în fața celor ce aplică legea	40,6	19,4	17,6	28,2

- Am considerat că în acelaşi mod trebuie elaborați şi **indicatorii de intensitate a percepției corupției**, prin calcularea ponderii celor ce, răspunzând că serviciul sau autoritatea publică respectivă are o importanță (foarte) mare, apreciază existența corupției în acel serviciu (sau autoritatea publică) în (foarte) mare măsură. Comparativ cu ponderea tuturor celor ce apreciază existența în (foarte) mare măsură a corupției în serviciul/autoritatea publică indiferent de importanța acordată (serviciului), pondere ce reflectă nivelul perceput al corupției, aceşti indicatori exprimă intensitatea acestei percepții.

Tabelul nr. 59

Indicatorii de intensitate a percepției corupției

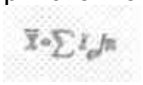
Serviciul social	Importanța	Ponderea – din totalul celor ce consideră (foarte) important serviciul – celor ce percep corupția		Indicatori generali
		În (foarte) mare măsură	Măsură medie	
1. Învățământ	54,4	53,0	19,7	62,9
2. Asistență medicală	72,5	85,8	7,7	89,7
3. Armată	45,6	35,2	10,1	40,4

Serviciul social	Impor-tanța	Ponderea – din totalul celor ce consi-deră (foarte) important serviciul – celor ce percep corupția		Indicatori generali
		În (foarte) mare măsură	Măsură medie	
4. Poliție	51,9	48,4	15,2	56,0
5. Autoritatea judecătorească	40,6	48,5	11,5	54,3
6. Primărie	59,3	70,4	8,1	74,6

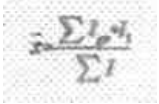
- Dacă am accepta, teoretic, că în studiu au fost cuprinse toate, **sau cele mai importante**[1] servicii sociale şi autorități publice s-ar putea calcula **NIVELUL MEDIU** al indicatorilor de satisfacție, de percepere a protecției şi/sau de intensitate a percepției corupției.

Nivelul mediu se poate calcula în două moduri:

– printr-o *medie simplă* a indicatorilor generali de satisfacție:

– printr-o *medie ponderată* între indicatorii generali de satisfacție şi importanța acordată de subiecți serviciilor respective, utilizând formula:

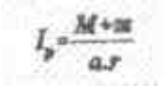

în care valorile lui I_i se obțin ca rapoarte între nivelul importanței serviciului (autorități publice) respective şi nivelul cel mai redus de importanță existent în serie.

Pentru exemplificare să notăm că nivelul mediu de satisfacție oferit de serviciile sociale (cuprinse în studio) a fost de 45,6 sau 45,9% (după fiecare din cele două moduri propuse), cel aferent instituțiilor (autorităților) publice a fost 43,7 sau 41,6%, cel referitor la protecția individului a fost de 42,4 sau 41,2% iar cel ce exprimă intensitatea percepției corupției a fost de 63 şi respective 65,7%.

- **Indicatorii de polarizare**

Calculați sub forma unui raport între ponderea subiecților care au răspuns fie că nu apreciază deloc sau că apreciază în mică măsură, fie că apreciază în (foarte) mare măsură şi ponderea subiecților care fie că nu pot aprecia fie că apreciază la un nivel mediu (aşa şi aşa) **indicatorii de polarizare exprimă măsura în care subiecții au opinii tranşante (**da/nu; mult/puțin; mare măsură/mică măsură ş.a.).

[1] Desigur că **nivelul mediu** se poate calcula şi în situația (concretă) în care în studiu au fost cuprinse doar **unele** (presupuse a fi cele mai importante) servicii sociale şi/sau autorități publice, dar semnificația indicatorilor este, în acest caz, mai redusă.

unde:

M = ponderea subiecților care au răspuns în (foarte) mare măsură;

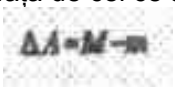
m = ponderea subiecților care au răspuns: "deloc" sau "în mică măsură";

a.r = ponderea subiecților care au oferit alte răspunsuri (aşa şi aşa; nu pot aprecia).

Un nivel al indicatorului mai mare decât 1 reflectă faptul că sunt mai mulți subiecți care au opiniile polarizate decât ceilalți subiecți.

- **Diferențele apreciative**

Calculați prin scăderea ponderii celor ce au răspuns negativ la întrebare (sau în "mică măsură") din ponderea celor ce au răspuns pozitiv, diferențele apreciative reflectă cu cât sunt mai mulți (+) sau mai puțini (-) cei au opinii favorabile față de cei ce au opinii defavorabile.

unde:

M = ponderea subiecților care au acordat răspunsuri favorabile (în - foarte - mare măsură);

m = ponderea subiecților care au acordat răspunsuri nefavorabile ("deloc" sau "în mică măsură").

Tabelul nr. 60

Indicatorii de polarizare şi diferențele apreciative privind calitatea unor servicii sociale

Nr. crt.	Serviciul social	Indicatorii de polarizare I_p = (M + m) / a.r	Diferențele apreciative ΔA = M - m
1	Învățământul	0,68	0,7
2	Asistența medicală	2,22	- 24,0
3	Ziarele	1,66	5,6
4	Radio	2,16	32,6
5	Televiziunea	1,91	0,9
6	Spectacole	0,69	14,0
7	Filmele	0,74	-8,2
8	Piesele, filme la TV	1,51	2,9
9	Cărți	1,35	34,3
10	Preocuparea pentru orfani, handicapați	2,91	-15,2
11	Preocuparea pentru bătrâni, şomeri, familii cu mulți copii	3,42	-50,8

Notă: M = ponderea răspunsurilor: "în (foarte) mare măsură";

m= ponderea răspunsurilor: "deloc" şi "în mică măsură";

a.r = ponderea răspunsurilor: "aşa şi aşa" şi "nu pot aprecia".

Aşadar, răspunsurile cu grad ridicat de polarizare se înregistrează referitor la preocuparea societăţii pentru grupurile defavorizate (în special datorită răspunsurilor negative), calitatea asistenţei medicale (unde sunt cu 24% din totalul populaţiei mai multe răspunsuri negative decât cele pozitive), radio ş.a.

Tabelul nr. 61

Indicatorii de polarizare şi diferenţele apreciative privind calitatea activităţii desfăşurate de unele instituţii (autorităţi) publice

Nr. crt.	Instituţia (autoritatea) publică	Indicatorii de polarizare I = (M + m) / a.r	Diferenţele apreciative ΔA = M - m
1.	Primăria	5,17	- 74,6
2.	Armata	2,01	32,2
3.	Poliţia	1,18	1,9
4.	SRI	0,93	13,9
5.	Garda financiară	1,74	-4,3
6.	Autoritatea judecătorească	1,09	2,9
7.	Parlamentul	2,52	-60,8
8.	Preşedintele	2,48	-36,3
9.	Guvernul	1,75	1,1

Notă: M = ponderea răspunsurilor: “în (foarte) mare măsură”;

m = ponderea răspunsurilor: “deloc” şi “în mică măsură”;

a.r = ponderea răspunsurilor: “aşa şi aşa” şi “nu pot aprecia”.

Aprecierile privind activitatea primăriei, parlamentului şi preşedintelui înregistrează nivelurile cele mai ridicate ale indicatorilor de polarizare (2,48-5,17) mai cu seamă ca urmare a faptului că diferenţele apreciative negative sunt foarte mari (36,3-74,6%) în timp ce diferenţa apreciativă pozitivă cea mai ridicată (32,2%) este înregistrată la răspunsurile referitoare la încrederea în capacitatea armatei.

Tabelul nr. 62

Indicatorii de polarizare şi diferenţele apreciative privind importanţa unor servicii sociale şi instituţii publice

Nr. crt.	Serviciul social sau autoritatea (instituţia) publică	Indicatorii de polarizare I = (M + m) / a.r	Diferenţele apreciative ΔA = M - m
1	Învăţământul	2,72	35,5
2	Asistenţa medicală	4,75	61,4
3	Ziarele	1,95	10,3
4	Radio-TV	2,52	31,0
5	Preocuparea pentru grupuri defa-		

Nr. crt.	Serviciul social sau autoritatea (instituția) publică	Indicatorii de polarizare I = (M + m) / a.r	Diferențele apreciative ΔA = M - m
	vorizate	2,04	0,5
6	Armata	1,94	25,2
7	Poliția	2,38	34,0
8	SRI	1,37	7,7
9	Autoritatea judecătorească	1,81	16,8
10	Primăria	3,03	43,4

Notă: M = ponderea răspunsurilor: "în (foarte) mare măsură";
m = ponderea răspunsurilor: "deloc" şi "în mică măsură";
a.r = ponderea răspunsurilor: "aşa şi aşa" şi "nu pot aprecia".

Indicatorii de polarizare au niveluri ridicate ceea ce înseamnă că răspunsurile subiecților au fost tranşante şi pozitive în toate cazurile (diferențele apreciative fiind pozitive).

Tabelul nr. 63

Indicatorii de polarizare şi diferențele apreciative privind percepția corupției din cadrul unor servicii sociale şi instituții publice

Nr. crt.	Serviciul social sau autoritatea (instituția) publică	Indicatorii de polarizare I = (M + m) / a.r	Diferențele apreciative ΔA = M - m
1	Învățământul	1,70	23,7
2	Asistența medicală	6,10	71,3
3	Armata	1,04	5,9
4	Poliția	1,35	21,9
5	Garda financiară	1,04	14,4
6	Autoritatea judecătorească	1,11	16,2
7	Primăria	2,07	46,4

Notă: M = ponderea răspunsurilor: "în (foarte) mare măsură";
m = ponderea răspunsurilor: "deloc" şi "în mică măsură";
a.r.= ponderea răspunsurilor: "aşa şi aşa" şi "nu pot aprecia".

Nivelurile cele mai ridicate ale indicatorilor de polarizare s-au înregistrat la asistența medicală (sunt de şase ori mai mulți subiecți care au opinat într-un sens sau altul decât cei ce nu pot aprecia sau care nu au o opinie tranşantă), primărie (de două ori mai multe răspunsuri tranşante decât cele oscilante) şi învățământ. În ce priveşte diferențele apreciative se constată în primul rând că sunt pozitive toate, ceea ce înseamnă că este mai mare numărul celor ce nu percep corupția sau apreciază prezența acesteia doar într-o mică măsură.

Cel mai ridicat nivel al diferențelor apreciative se înregistrează în cadrul asistenței medicale (71,3%) şi al primăriei (46,4%).

VIII. APRECIERI FINALE

Cuprinderea la cercetarea unora din principalele servicii sociale şi instituţii (autorităţi) publice a avut ca finalitate oferirea unei diagnoze asupra percepţiei calităţii acestora şi a importanţei acordate de către populaţia adultă bucureşteană.

Desigur că indicatorii folosiţi – media, ponderea celor ce au dat răspunsuri favorabile – au semnificaţia lor intrinsecă, reliefând nivelul percepţiei este o anumită scală sau în comparaţie cu suta de procente. Pentru a cunoaşte, însă, cât de bine sau cât de rău este apreciată calitatea (importanţa, încrederea) unui serviciu (instituţiei) de către populaţie (sau segmente ale acesteia) este necesară evaluarea acestor rezultate. Pentru a se evita cele două criterii obişnuite de evaluare – fie cel minim, care are ca punct de referinţă mijlocul scalei, fie cel maxim, bazat pe valoarea maximă a scalei – ambele prezentând deficienţe importante, literatura de specialitate oferă o interesantă încercare de elaborare a unor criterii mai eficace de evaluare. Schema de evaluare a datelor absolute (SEDA) pentru scala cu 5 valori are următoarele zone:

Tabelul nr. 64

SEDA pentru scala cu cinci valori

Situaţie gravă	**Situaţie normală**			**Situaţie foarte bună**	
	Puncte critice	Atenţie, probleme	Bine		
1,00	3,00	3,50	3,75	4,00	5,00

- În zona **Situaţie foarte bună** (4,00-5,00) cad acele caracteristici care reprezintă punctele “tari”, neproblematice ale sistemului, care, chiar dacă pot fi perfecţionate, nu acţiunea asupra lor duce la modificarea substanţială a sistemului.
- În zona **Situaţie normală: Bine** (3,75-4,00%) sunt cuprinse caracteristicile care, deşi prezintă şi ele deficienţe, putând fi substanţial perfecţionate, ele nu constituie problemele sistemului.
- **Situaţie normală: Atenţie, probleme** (3,50-3,75) constituie zona în care intră caracteristicile normale ale căror deficienţe încep să se accentueze, anunţând problemele latente ale sistemului.
- În zona **Situaţie normală: Puncte critice** (3,00-3,50) cad acele caracteristici care, deşi în ansamblul lor sunt estimate pozitiv (peste punctul neutru al scalei), prezintă deficienţe marcante. Asupra lor sistemul trebuie să-şi concentreze întreaga acţiune. Prin agravare, ele pot deveni surse importante de perturbare.

- **Situația gravă** (sub 3%) – este zona ce cuprinde sursele de puternice perturbări, de procese negative. Acțiunea asupra lor reprezintă o necesitate urgentă.

Acceptând această schemă şi aplicând-o în evaluarea percepției ei calității unor servicii sociale şi autorități publice, putem încerca unele aprecieri finale.

- În ce priveşte **calitatea** (încrederea) percepută, se constată că în zonele "situației foarte bună" şi "bine" nu se situează niciun serviciu sau instituție, în timp ce în zona atenție probleme, se situează calitatea cărților solicitate şi încrederea în capacitatea armatei. În zona puncte critice "se plasează eficacitatea SRI , încrederea în ştirile furnizate de radio şi – chiar la limita inferioară a intervalului – încrederea în (unele) ziare, emisiunile TV şi calitatea învățământului, în timp ce alte servicii sociale şi autorități publice se situează în zona "situației gravă" (asistența medicală, poliția, parlamentul, primăria ş.a.).
- În ce priveşte protecția percepută de subiecți – atât cea individuală, cât şi cea colectivă – se constată, din păcate, că în zona "Situația normală – atenție" se află numai capacitatea armatei (la limita inferioară), în zona "situația normală – puncte critice" se află numai eficacitatea SRI, în timp ce garda financiară, asistența medicală, protecția asigurată de poliție şi tratarea egală a cetățenilor de către cei care aplică legea sunt plasate în zona "Situație gravă"!

În ce priveşte fenomenul corupției, inversând pe scală ordinea zonelor, se constată, că în zona gravă se situează asistența medicală şi primăria; în zona atenție, probleme se află învățământul, garda financiară, autoritățile judecătoreşti şi poliția (ca aceasta din urmă la zona de contact cu punctele critice), în timp ce armata se află în zona de "bine". Nivelul mediu al percepției corupției din cele şapte servicii sociale şi instituții publice este plasat în zona "punctelor critice" reliefând – cel puțin în ce priveşte această percepție – o problemă gravă societății noastre. Elaborarea sau modificarea unor legi, mai ales, urmărirea aplicării lor ar putea duce, dacă nu la eliminarea, cel puțin la diminuarea dimensiunilor acestui fenomen.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 36-37/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

MODELAREA PROCESELOR ECONOMICE

Centrul de Informare şi Documentare Economică
Bucureşti, 1992

SUMAR

Schema unui macromodel experimental 134

Caracterizarea stării şi evoluției agriculturii prin utilizarea modelării economico-matematice 145

Probleme ale modelării produsului intern brut (crearea şi utilizarea) 151

Proiecții privind produsul intern brut cu ajutorul unui model macroeconomic 155

Posibilitățile de integrare şi utilizare a balanței legăturilor dintre ramuri într-un model de prognoză 172

Elemente pentru modelarea formării produsului intern brut în agricultură 175

Câteva considerații cu privire la modelarea calitativă macroeconomică 181

Cu privire la componenta socială în modelarea macroeconomică 184

Comensurarea ofertei agriculturii – limite şi unele posibilități de modelare 193

Modele ale dobânzii. încercări de endogenizare a ratei dobânzii 197

Specificitatea modelării evoluției fenomenelor demoeconomice în perioada de tranziție 200

Model algoritmic pentru evaluarea indicatorilor de gestiune a exploatației agricole 205

Seminarul de “Modelare macroeconomică” funcționează de circa doi ani, cu participarea cercetătorilor unităților componente ale INCE şi specialiştilor din învățământul superior şi alte instituții. În acest răstimp s-a bucurat de un consistent sprijin din partea Consiliului Ştiințific al INCE şi conducerilor institutelor de specialitate. Au avut loc peste 40 de dezbateri, în cadrul unui larg perimetru tematic:principiile sistemului conturilor naționale, structura unor modele aplicative utilizate în statele dezvoltate şi organismele financiare internaționale, metodele de prelucrare a datelor, problemele modelării în condițiile tranziției la economia de piață.

Prezentul buletin reuneşte comunicările expuse în sesiunea din 12 martie 1992, consacrată examinării lucrărilor prevăzute pentru seminarul nostru, în tematica “Fundamentele strategiei dezvoltării economiei româneşti”. Având caracterul unei evaluări de fază, sesiunea a continuat stadiul elaborării unui macromodel experimental şi a unor modele sectoriale adiacente, precum şi direcțiile de urmat pentru finalizarea acestor obiective.

Autorii îşi exprimă cu anticipație gratitudinea pentru eventualele observații şi sugestii pe care cititorii le vor formula pe marginea comunicărilor cuprinse în buletin.

acad. Emilian DOBRESCU

SCHEMA UNUI MACROMODEL EXPERIMENTAL

acad. Emilian DOBRESCU

Tematica pentru “Fundamentele strategiei dezvoltării economiei româneşti” a prevăzut, între lucrările pregătitoare, studierea posibilităților de utilizare a modelării ca instrument de analiză şi predicție.

1) Dificultățile – existente în acest domeniu în condițiile tranziției – provin, pe de o parte, din absența, încă, a unei teorii coerente a acestei faze istorice, care să faciliteze construcția deductivă a unor modele relevante. Pe de altă parte, însă, nici practica nu este îndeajuns de edificatoare pentru a conferi consistența necesară demersului inductiv. Cele mai complicate probleme sunt generate de faptul că destructurarea vechiului mecanism se produce mai repede decât pot deveni operaționale reglajele de piață, astfel că o mare parte a vieții economice nu se mai conformează unor regularități comportamentale previzibile.

a) Modelarea macroeconomică trebuie să țină cont de constrângerile ce se manifestă, în această perioadă, în domeniul ofertei: unele capacități productive sunt oprite în contextul proceselor de ajustare structurală, iar gradul de utilizare a celorlalte este afectat de insuficiența unor resurse (în cazul României, energia primară şi unele materii prime se manifestă ca cele mai dure restricții). Evoluția veniturilor nominale este însă inversă, sub influența presiunii mişcărilor revendicative.
b) Fluxurile băneşti, puternic dinamizate de reformă, se grefează pe structuri tehnico-materiale rigide. Se produce, astfel, o anumită ruptură între economia nominală şi economia reală. Ca urmare, modelarea nu se poate limita la una din ele, trebuind să surprindă laturi esențiale ale ambelor. Se impun, de aceea, unele soluții specifice şi în domeniul măsurării. Astfel, în anumite segmente ale macromodelului se justifică utilizarea prețurilor constante (interne sau externe), şi chiar a unor mărimi fizice – mai apte pentru investigarea economiei reale, - iar în altele este necesar să se apeleze la prețurile curente, care sunt indispensabile în analiza economiei nominale. Pe de altă parte, reflectarea dependenței cursului valutar de corelația dintre prețurile interne şi cele externe este obligatorie pentru exprimarea conexiunii dintre economia națională şi economia mondială.
c) Absența, încă, a unor trenduri stabilizate îngreunează elaborarea unor modele de prognoză pe termen lung; mai realiste apar cele cu orizont de timp mediu-scurt. Chiar criteriile de performanță se cer definite mai nuanțat, punându-se accentul nu atât pe exactitatea estimațiilor previzionale,

cât, îndeosebi, pe simularea corectă a sensului şi implicațiilor majore pe care le pot avea diferite scenarii de dezvoltare a economiei.

d) În aceeaşi ordine de idei, se cer evitate orice scheme preconcepute în ceea ce priveşte corelația dintre mărimile endogene şi exogene. Desigur, o pondere mare a primelor pare a conferi obiectivitatea sporită macromodelului, dar numai la prima vedere, deoarece mecanicismul generat de prevalența mărimilor endogene îl poate îndepărta serios de realitate, îndeosebi atunci – cum este cazul tranziției – când ea înregistrează mutații frecvente şi de amploare considerabilă. În sens invers, preponderența mărimilor exogene accentuează relativismul macromodelului sporindu-i în schimb adaptabilitatea, dacă aceste mărimi se fundamentează pe studierea atentă a tendinței proceselor economice. Este interesant de remarcat că şi în statele avansate, cu mecanisme de piață moderne, modelarea înclină spre asigurarea unui anumit echilibru între cele două categorii de variabile.

e) S-a demonstrat, de altfel, că valoarea cognitivă a unui model nu este deloc proporțională cu numărul relațiilor sale. "Cu cât este mai complicat modelul şi cu cât este mai mare numărul variabilelor pe care le conține – menționa N. Georgescu-Roegen – cu atât mai mult scapă controlului nostru mintal, singurul posibil în ştiințele sociale". La urma urmelor, un model simplist poate fi o reprezentare mai lămuritoare a procesului economic, cu condiția ca economistul să-şi fi dezvoltat priceperea în aşa măsură încât să poată alege câteva elemente semnificative din mulțimea faptelor învălmăşite. "Un model simplist care conține numai puțini factori, aleşi cu grijă, este şi un îndrumător de acțiuni mai puțin înşelător" (*Legea entropiei şi procesul economic*, Editura Politică, Bucureşti, 1979, p. 545-546). Această subliniere trebuie reținută în mod special în cazul tranziției, caracterizată prin accentuate iregularități în comportamentul economic.

2) În cadrul INCE se efectuează cercetări pentru elaborarea atât a unui macromodel agregat, cât şi a unor modele specializate (procesele demografice, agricultura, resursele interne de materii prime şi de energie primară, formarea şi utilizarea PIB, comerțul exterior, fluxurile financiare, protecția socială[1]).

În continuare se prezintă schema unui macromodel experimental.

[1] Pentru elaborarea macromodelului s-a organizat un colectiv interdisciplinar alcătuit din dr. M. Ciumara, dr. H. Puwak, dr. M. Constantin, dr. D. Mateescu, M. Comşa, drd L. Begu, drd. P. Fomin, drd. C. Ciupagea, I. Florescu. În unitățile componente ale INCE s-au constituit echipe de lucru pentru modele de specialitate. O sinteză cu privire la stadiul elaborării acestor modele se prezintă în anexă. La lucrările seminarului de modelare au luat parte şi specialişti din afara INCE, între care menționăm: dr. ing. N. Costake (Comisia Națională de Informatică), prof. dr. M. Stoica (Academia de Studii Economice), C. Ungureanu (Comisia Națională de Statistică), drd. A. Camara şi drd. I. Ghizdeanu (Departamentul de Prognoză şi Orientare Economică), drd. Gh.H. Sandu (secretariatul Academiei Române).

După cum se cunoaşte, în perioada tranziției tipologia agenților economici este în curs de schimbare, ca efect al procesului de dezetatizare a vieții economice (instituirea autonomiei gestionare a întreprinderilor de stat, privatizarea etc.). Tendința generală este, însă, de apropiere față de configurația existentă în economiile de piață stabilizate. Apare, de aceea, întru totul îndreptățită adoptarea grupării utilizate în sistemul conturilor naționale şi anume: gospodăriile populației (menajele), firmele, administrația publică, sistemul bancar, străinătatea (restul lumii). Soluția se impune şi datorită faptului că în țara noastră se introduce un nou mod de organizare şi agregare a informațiilor economice, construit pe principiile SCN.

a) În actuala versiune a macromodelului, grupa gospodăriilor populației (notată cu indice 1) este concepută ca furnizoare de forță de muncă şi deținătoare a unei părți din capital. Acestea primesc, drept venituri, câştigurile din muncă (salarii, alte adaosuri legate de munca prestată etc.), câştigurile din capital (dividende etc.) şi alocațiile bugetare cu destinație socială (pensii, indemnizații de şomaj, diverse tipuri de ajutoare etc.), pe care le utilizează pentru cheltuielile curente, plata taxelor şi impozitelor către bugetul administrației publice, economii.
b) Grupa firmelor (notate cu indice 2) include toate unitățile creatoare de bunuri şi servicii ce intră în calculul produsului intern brut, indiferent de mărime, proprietate şi gen de activitate. Ea cuprinde – în accepțiunea adoptată în macromodel – nu numai firmele de stat şi private din industrie, agricultură, construcții, transporturi, telecomunicații, comerț, turism, alte servicii etc., ci şi producția ce se desfăşoară la nivelul gospodăriilor populației; la fel, instituțiile bancare sau ale administrației publice – ca prestatoare de servicii specifice (luate în considerare la determinarea PIB) – aparțin acestei grupe. Rezultatul global al funcționării firmelor îl reprezintă PIB-ul.
c) În mod corespunzător, administrația publică (centrală şi locală, luate împreună) apare numai ca primitoare de resurse de la alte grupe de agenți economici şi ca efectuare de plăți către acestea; în cazul ei se utilizează indicele 3.
d) Sistemul bancar (notat cu indice 4) este reprezentat în macromodel exclusiv prin soldul fluxurilor băneşti, adică prin variația masei monetare pe ansamblul economiei.
e) Străinătatea (restul lumii) – pentru care se foloseşte indicele 5 – apare în macromodel prin intermediul balanței comerciale, ca diferență între exportul şi importul de bunuri şi servicii care intră în calculul PIB.

Fiind conceput ca un macromodel cu pas anual, indicatorii se exprimă ca mărimi anuale; ei pot fi reuniți în trei mari categorii.

3) O parte a lor se determină "separat, inclusiv prin utilizarea modelelor specializate, în curs de elaborare în unitățile componente ale Institutului Națio-

nal de Cercetări Economice; aceste mărimi se vor prezenta în ordinea în care apar în sistemul de ecuații comportamentale şi contabile:

u_t - ponderea capitalului ce se scoate definitiv din funcțiune în totalul capitalului existent la începutul anului; capitalul cuprinde valoarea mijloacelor fixe şi stocurilor, definită – dacă nu se fac alte precizări – în prețurile în care componentele respective apar în patrimoniul firmelor. Determinarea acestui indicator se va baza pe analiza structurii capitalului din punctul de vedere al uzurii şi unele estimări de expertiză tehnico-economică;

$\overline{K}_{2t}$ – capitalul ce se scoate temporar din funcțiune, ca efect al proceselor de ajustare structurală a economiei; acest capital poate fi supus unor modernizări tehnologice sau doar trecut în conservare până la precizarea opțiunii finale (reabilitarea sau scoatere definitivă din funcțiune). Principala sursă informațională pentru calcularea lui $\overline{K}_{2t}$ o vor reprezenta studiile ce se elaborează în cadrul INCE, precum şi la nivelul ramurilor şi al unor categorii semnificative de agenți, cu privire la restructurarea şi retehnologizarea celor mai importante sectoare ale economiei naționale;

$\overline{N}_{2t}$ – stocurile cuprinse în $\overline{K}_{2t}$;

E_{ot} – volumul de resurse energetice (petrol, gaze naturale, cărbuni, hidroenergie, alte resurse, inclusiv energia nucleară) ce se pot asigura din producția internă. Pentru determinarea acestuia se va concepe un model special. Indicatorul se va exprima în unități energetice convenționale (echivalent petrol sau huilă);

h_t – prețul de bază (constant) al unității energetice convenționale obtenabile din import, în dolari (se va examina oportunitatea utilizării DST sau ECU – unități mai stabile – mențiunea fiind valabilă pentru toți indicatorii exprimați în valută externă);

$\widetilde{p}_{et}$ – indicele prețurilor de import, comparativ cu nivelul de bază h, la resursele energetice, care se va calcula în cadrul modelului special pentru comerțul exterior;

B_t – soldul balanței comerciale în dolari, prețuri curente, a cărui estimare va trebui să aibă în vedere – în afara tendințelor ce se conturează pe plan intern – sursele accesibile de creditare externă. De regulă, în cadrul negocierilor cu Fondul Monetar Internațional şi alte organisme financiare externe, mărimea B se dimensionează cu aproximație satisfăcătoare. Acest indicator poate fi considerat, cel puțin în parte, şi ca opțional; l-am inclus, totuşi, în prima grupă, deoarece el depinde foarte mult de exterior;

m_t – importul specific de materii prime (fără resurse energetice), evaluat în dolari pe unitatea monetară de PIB, atât prețurile externe, cât şi cele interne fiind constante. Pentru fundamentarea acestui indicator se preconizează utilizarea unui mini-BLR (rezultat din agregarea balanței legăturilor dintre ramuri elaborate de Comisia Națională de Statistică), precum şi a estimărilor de ex-

pertiză tehnico-economică privind limitele de variație a structurii sectoriale şi tendința importurilor specifice pe sectoare;

$\widetilde{p}_{yt}$ – indicele prețurilor de import (față de nivelul de bază luat în calculul lui m) pentru grupa produselor intermediare; se calculează în cadrul modelului special al comerțului exterior;

g_t – consumul specific de resurse energetice, estimat pe unitatea monetară de PIB în prețuri constante. Se poate utiliza o procedură de calcul similară celei prezentate la indicatorul m;

ω_t – coeficientul de echivalare a lui $\widetilde{K}_{2t}$ în prețurile în care s-au determinat parametrii econometrici ai funcției de producție Y^*_{qt}. În condițiile unei inflații prelungite, această echivalare este esențială, întrucât investițiile şi capitalurile noi care intră în funcțiune se exprimă în prețuri curente;

$\overline{L}_{2t}$ – numărul de persoane afectate de oprirea capacităților productiv reprezentate de $\widetilde{K}_{2t}$;

L_t – populația activă. Fiind vorba de un macromodel cu orizont scurt-mediu, se va adopta o formulă simplă de genul $L_t = \sum P_i l_i$ în care P_i reprezintă numărul de persoane din grupa de vârstă *i* (definit în modelul demografic) şi l_i – ratele corespunzătoare de activitate (estimate separat, prin anchete şi alte cercetări sociologice);

X_{max} – exportul posibil, în dolari, prețuri curente. În determinarea acestui indicator – care se va face pe baza modelului special al comerțului exterior – se va ține seama atât de evoluția previzibilă a proceselor interne, cât şi de conjunctura piețelor internaționale;

H_t – raportul dintre valoarea rămasă de executat şi valoarea realizată la lucrările de investiții în curs, ca indicator al inerțialității frontului investițional;

$\widetilde{p}_t^o$ – indicele general al prețurilor anticipat de firme şi care ar urma să fie estimat pe baza consultării organizațiilor patronale şi a unui eşantion reprezentativ de firme;

k_{21t} şi k_{23t} – ponderile sectorului privat şi sectorului de stat în totalul capitalului utilizat. Pentru calcularea acestor ponderi se vor utiliza, în afara datelor statistice, referitoare la anul precedent, informațiile cuprinse în programele de ajustare structurală şi de privatizare.

$\widetilde{p}_{xt}$ – indicele prețurilor externe pentru export, care se evaluează în cadrul modelului special al comerțului exterior;

a^*_t – rata medie a amortizării pentru capitalul fix utilizat, ca diferență între $\widetilde{K}_{2t}$ şi $\widetilde{N}_{2t}$. Mărimea a^*_t se estimează pe baza analizei structurii capitalului fix şi regimului de amortizare în vigoare.

4) Ca instrument de testare a coerenței unora din componentele principale ale politicii macroeconomiei, modelul conține un număr important de variabile opționale:

M_{rt} – celelalte importuri (în afara resurselor energetice şi materiilor prime), în dolari, prețuri curente;

τ_{23t} – coeficientul taxelor şi impozitelor plătite de firme bugetului administrației publice, calculat ca o rată medie față de PIB în prețuri curente;

d_{rt} – rata reală a dobânzii, pentru creditele de investiții;

C_{gt} – alte cheltuieli ale administrației publice, cu excepția salariilor plătite personalului retribuit din fonduri bugetare, a transferurilor către gospodăriile populației şi firme;

τ_{13t} – coeficientul taxelor şi impozitelor pe care gospodăriile populației le plătesc bugetului administrației publice, calculat ca o rată medie față de veniturile din muncă şi din capital ale acestora. Variația acestui coeficient indică tendința fiscalității în raport de sectorul gospodăriilor populației;

w_{2t} şi w_{3t} – venitul din muncă în sectorul firmelor şi al administrației publice, calculat în medie pe o persoană ocupată. În determinarea acestor indicatori trebuie luate în considerare toate formele de venituri legate de munca prestată;

L_{3t} – numărul de salariați retribuiți din fondurile bugetului administrației publice;

f_{1t} – rata medie a venitului din capital pentru gospodăriile populației (sectorul privat), calculat față de $\widetilde{K}_{2t}k_{21t}$; se includ dividendele, alte forme de participație şi, în general, toate veniturile legate de capital şi care ajung în mod direct la gospodăriile populației;

τ_{31t} – coeficientul transferurilor gratuite (de toate categoriile) de la bugetul administrației publice către gospodăriile populației, calculat ca o medie față de veniturile brute ale acestui buget. Modificarea coeficientului τ_{31t} definește orientarea politicii sociale în perioada respectivă;

T_{32t} – volumul transferurilor gratuite (subvenții, alocații bugetare, alte facilități) de la bugetul administrației către sectorul firmelor;

f_{3t} – rata medie a veniturilor din capital pentru proprietatea de stat şi care constituie sursă pentru bugetul administrației publice; se definește față de $\widetilde{K}_{2t}k_{23t}$. Date fiind diferențele în ceea ce privește structura sectorului privat şi a celui de stat, f_{3t} se poate deosebi de f_{1t}.

5) Prin rezolvarea sistemului de ecuații comportamentale şi contabile, pentru fiecare set de variabile opționale se obțin o serie de indicatori derivați. ΔK_{2t} capitalul fix ce rezultă din procesul investițional realizat în perioada precedentă şi continuat în anul curent:

K_{2t} – capitalul total, din care N_{2t} reprezintă stocurile;

$\widetilde{K}_{2t}$ – capitalul total, utilizat, din care $\widetilde{N}_{2t}$ reprezintă stocurile;

E_t – volumul total al resurselor energetice disponibile, din țară şi din import;

E_{mt} – volumul resurselor energetice disponibile din import;

M_{et} – importurile de resurse energetice, evaluate în dolari, prețuri curente;

M_t – importurile de materii prime, calculate în dolari, prețuri curente;

M_{yt} – importurile de materii prime, calculate în dolari, prețuri curente;

X_t – volumul exporturilor, exprimat în dolari, prețuri curente;

K^*_{2t} – capitalul utilizat, exprimat în prețurile care au stat la baza determinării funcției de producție;

Y^*_{qt} – produsul intern brut, în prețuri constante, rezultat din funcția de producție; acesta caracterizează oferta potențială, în condițiile capacităților utilizate;

L_{2t} – forța de muncă disponibilă pentru sectorul firmelor;

Y^*_{qt} – produsul intern brut, în prețuri constante, realizabil în cadrul restricției energetice definite de mărimile E_t şi g_t; la fel ca Y^*_{qt}, acest indicator evaluează oferta potențială, cu respectarea restricției menționate. Y^*_t – produsul intern brut, în prețuri constante; nivelul acestuia satisface ambele restricții (de capacitate productivă şi energie);

$\widetilde{L}_{2t}$ – forța de muncă ocupată în sectorul firmelor;

λ_t – gradul de neutralizare a capacităților productive ca efect al restricției energetice;

I_{2t} – acumularea brută a firmelor;

b^0_t – rata anticipată a profitului firmelor al cărei nivel influențează deciziile de investiții;

d^0_{nt} – dobânda nominală anticipată;

d_{nt} – dobânda nominală efectivă;

I^0_{2t} – variația volumului de stocuri;

N_{2t} - volumul stocurilor;

b_t – rata efectivă a profitului firmelor, care rezultă din setul dat al variabilelor opționale. Nivelul anormal al acestei rate (prea ridicat sau excesiv de scăzut, comparativ de exemplu cu dobânda) poate fi considerată ca o expresie a incoerenței politicilor macroeconomice definite prin indicatorii opționali;

C_t – cererea agregată pe piața națională;

C_{1t} – cheltuielile gospodăriilor populației;

V_{1t} – veniturile nete ale gospodăriilor populației V^0_{1t}, veniturile brute ale gospodăriilor populației;

S_{1t} – economiile gospodăriilor populației;

V_{3t} – veniturile nete ale bugetului administrației publice;

V^0_{3t} - veniturile brute ale bugetului administrației publice;

$\widetilde{p}_t$ – indicele general al prețurilor interne, care rezultă din setul dat al variabilelor opționale;

o_t – cursul valutar (exprimat în lei față de un dolar); se defineşte în ipoteza că este unic atât pentru importuri, cât şi pentru exporturi;

Y_t – produsul intern brut, în prețuri curente;

Δ_{2t} – soldul financiar al sectorului firmelor;

Δ_{3t} – soldul bugetului administrației publice;

Δ_{4t} – modificarea resurselor monetare pe ansamblul economiei;

L^*_t – totalul forței de muncă ocupate în economie;

r_t – rata şomajului calculată față de populația activă.

6) Macromodelul conține următoarele constante econometrice: a_0, a_1, a_2, a_3, A, α, β, γ, z, u, φ, s_t.

Dubla determinare a ofertei potențiale (Y^*_{qt} şi Y^*_{et}) este impusă de caracteristicile structurale ale economiei româneşti şi de contextul internațional în care se desfăşoară tranziția.

Prima (Y^*_{qt}) ține seama numai de potențialul productiv disponibil ($\widetilde{K}_{2t}$ şi $L_{2t} - \widetilde{L}_{2t}$). Este drept, acesta se stabileşte în condițiile generate de procesele ajustării structurale a economiei naționale, deci cu luarea în considerare a opririi – pentru reabilitare sau dezafectarea unei părți din capacități.

Cea de-a doua (Y^*_{et}) se dimensionează în raport de restricția energetică, dependentă – la rândul său – atât de resursele interne, cât şi de cele obtenabile de la import în ipoteza soldului dat al balanței comerciale şi a exportului maxim posibil în perioada respectivă.

Probabilitatea ca cele două mărimi să difere este foarte mare. Pentru România, cel puțin pentru o anumită perioadă viitoare, cazul tipic este Y^*_{et} Y^*_{qt}. În astfel de situație, trebuie să se tindă spre realizarea exportului maxim posibil; un nivel mai scăzut al acestuia ar agrava deficitul energetic (soldul balanței comerciale fiind dat). Forța de muncă ocupată s-ar restrânge în corelare cu gradul de încărcare a capacităților productive aflate în funcțiune.

Macromodelul explicitează şi cazul invers, când $Y^*_{et} > Y^*_{qt}$, deşi pentru următorii ani el este doar ipotetic. Exportul ar coborî în aceste împrejurări sub nivelul maxim posibil, iar ocuparea forței de muncă n-ar mai fi afectată de subutilizarea capitalului din cauza restricției energetice.

Pornindu-se de la mărimile ce rezultă nemijlocit din macromodel, se pot estima – prin calcule suplimentare – o serie de alți indicatori importanți cum sunt economiile totale ale populației, soldul balanței de plăți externe, datoria internă şi externă.

7) Sistemul de ecuații comportamentale şi contabile (prin t se notează anul curent) se prezintă astfel:

1. $\Delta\kappa_{2t} = \sum_{i=0}^{3} a_i \left[I_{2t-i} - I^{0}_{2t-i} \right]$

2. $K_{2t} = K_{2t-1}(1-u_t) + \Delta K_{2t} + I^{0}_{2t}$

3. $N_{2t} = N_{2t-1} + I^{0}_{2t}$

4. $\widetilde{K}_{2t} = K_{2t} - \overline{K}_{2t}$ $K_{2t} = K_{2t} - K_{2t}$

5. $\widetilde{N}_{2t} = N_{2t} - \overline{N}_{2t}$

6. $E_t = E_{ot} + E_m$

7. $E_{nt} = \dfrac{M_{et}}{h\widetilde{p}_{et}}$

8. $M_t = X_t - B_t = M_{rt} + M_{et} + M_{yt}$

9. $M_{yt} = \dfrac{m_t \widetilde{p}_{yt} E_{0t}}{g_t} + M_{et} \dfrac{m_t \widetilde{p}_{yt}}{g_t h\widetilde{p}_{et}}$

Relația 9 se deduce din egalitatea obligatorie:

$$\frac{E_{ot} + E_{mt}}{g_t} = \frac{M_{yt}}{m_t \widetilde{p}_{et}}$$

şi din relația 7. În mod corespunzător, rezultă:

9 bis. $M_{et} + M_{yt} = \dfrac{m_t \widetilde{p}_{yt} E_{0t}}{g_t} + M_{et}[1 + \dfrac{m_t \widetilde{p}_{yt}}{g_t h\widetilde{p}_{et}}$

10. $K^{*}_{2t} = \widetilde{K}_{2t}\omega_t$

11. $Y^{*}_{qt} = AK^{*\alpha}_{t}\left(L_{2t} - \overline{L}_{2t}\right)^{\beta} e^{\gamma} t$

12. $L_{2t} = L_t - L_{2t}$

13. $Y^{*}_{et} = \dfrac{E_{ot} + E_{mt}}{g_t}$

În relația 13, M_{et} se deduce din:

$M_t = X_{max\,t} - B_t$

Cazul Y^{*}_{et} Y^{*}_{qt} Cazul Y_{et} Y^{*}_{qt}

14 . $Y^{*}_{t} = Y^{*}_{et}$ 14 bis. $Y^{*}_{t} = Y^{*}_{qt}$

15. $X_t = X_{max\,t}$ 15 bis. $X_t = M_{rt} + B_t + \dfrac{m_t \widetilde{p}_{yt} E_{0t}}{g_t} + M_{et}[1 + \dfrac{m_t \widetilde{p}_{yt}}{g_t h\widetilde{p}_{et}}]$,

în care: $M_{et} = h\widetilde{p}_{et}[g_t Y^{*}_{qt} - E_{ot}]$

16. $\widetilde{L}_{2t} = \left[\frac{Y^*_{et}}{AK^{\alpha}_{2t} e^{rt}} \right]^{1/\beta}$ 16 bis. $\widetilde{L}_{2t} = L_{2t} - \overline{L}_{2t}$

17. $\lambda_t = 1 - \frac{Y^*_{et}}{Y^*_{qt}}$ 17 bis. $\lambda_t = 0$

18. $I_{2t} = I_{2t-1} \times H_t^z \left[\frac{b_t^0}{d_{nt}^0} \right]^{\upsilon}$

19. $b_t^0 \widetilde{K}_{2t} = Y^*_{2t} \widetilde{p}_t^0 [1 - \tau_{23t}] + T_{32t} - w_2 \widetilde{L}_{2t} - \alpha_t^* [\widetilde{K}_{2t} - \widetilde{N}_{2t}]$

20. $d_{nt}^0 = d_{rt} + (p_t^0 - 1)$

21. $I_{2t}^0 = N_{2t} - 1 \widetilde{p}_t^0 \left[\frac{Y_t^*}{Y_{t-1}^*} \right] \varphi - N_{2t-1}$

Relația 21 este valabilă pentru $Y^*_t \geq Y^*_{2t}$; în caz contrar, sunt necesare ipoteze suplimentare.

22. $\alpha C_t = C_{1t} + I_{2t} + C_{gt}$

23. $C_{1t} = \widetilde{p}_t C_{1t-1} + s_t [V_{1t} - \widetilde{p}_t V_{1t-1}]$

24. $V_{1t} = V_{1t}^0 - \tau_{13t} [w_{2t} \widetilde{L}_{2t} + w_{3t} L_{3t} + f_{1t} k_{21t} \widetilde{K}_{2t}]$

25. $V_{1t}^0 = w_{2t} \widetilde{L}_{2t} + w_{3t} L_{3t} + f_{1t} k_{21t} \widetilde{K}_{2t} + \tau_{31t} V_{3t}^0$

26. $S_{1t} = V_{1t} - C_{1t}$

27. $V_{3t} = V_{3t}^0 (1 - \tau_{31t}) - T_{32t}$

28. $o_t = o_{t-1} \frac{\widetilde{p}_t}{\widetilde{p}_{xt}}$

29. $V_{3t}^0 = \tau_{23t} Y_t + f_{3t} k_{23t} \widetilde{K}_{2t} + \tau_{13t} [w_{2t} \widetilde{L}_{2t} + w_{3t} L_{3t} + f_{1t} k_{21t} \widetilde{K}_{2t}]$

30. $Y_t = \widetilde{p}_t Y_t^*$

31. $Y_t - o_t B_t = C_t$

32. $\Delta_{2t} = a_t^* [\widetilde{K}_{2t} - \widetilde{N}_{2t}] + b_t \widetilde{K}_{2t} + T_{32t} - I_{2t} - \widetilde{K}_{2t} [f_{1t} k_{21t} + f_{3t} k_{23t}]$

33. $\Delta_{3t} = V_{3t} - [C_{gt} + w_{3t} L_{3t}]$

34. $S_{1t} + \Delta_{2t} + \Delta_{3t} + \Delta_{4t} - o_t B_t = 0$

Această relație exprimă echilibrul financiar al economiei (unele mărimi fiind pozitive, iar altele negative). Astfel, un eventual necesar neacoperit al firmelor şi un deficit bugetar se pot compensa prin economiile populației, masa

monetară suplimentară şi un sold negativ al balanței comerciale. În funcție de situația economiei sunt posibile, fireşte, şi alte combinații.

35. $b_t \widetilde{K}_{2t} = Y_{2t}(1-\tau_{23t}) + T_{32t} - w_2 \widetilde{L}_{2t} - a_t^*[\widetilde{K}_{2t} - \widetilde{N}_{2t}]$

36. $d_{nt} = d_{rt} + (\widetilde{p}_t - 1)$

37. $L_t^* = \widetilde{L}_{2t} + L_{3t}$

38. $r_t = 1 - \dfrac{L_t^*}{L_t}$

8) În raport cu indicatorii opționali se calculează indicatorii rezultativi, care dimensionează implicațiile primilor. Macromodelul înlesneşte, astfel, identificarea zonelor de compatibilitate ale unor variabile esențiale ale vieții economice cum sunt: politica veniturilor, fiscalitatea, cheltuielile guvernamentale, dobânda, prețurile, cursul valutar. Plauzibilitatea indicatorilor opționali se poate aprecia indirect, prin plauzibilitatea indicatorilor rezultativi.

Între aceste două grupe de indicatori derivați sunt posibile permutări, ceea ce sporeşte mobilitatea funcțională a macromodelului.

Continuarea lucrărilor este concepută fa mai multe direcții:

a) În primul rând, se impune o minuțioasă verificare a coerenței sistemului de ecuații comportamentale şi contabile. Programele de rezolvare vor fi testate pe câteva exemple cifrice convenționale.
b) Se cere, de asemenea, un studiu aprofundat al posibilităților de a "traduce" datele vehiculate în evidența actuală (ea însăşi în curs de adaptare la principiile SCN) în indicatorii reprezentați în schema de mai sus. Din această examinare s-ar putea să devină necesară reconsiderarea unor segmente ale macromodelului.
c) Multe complicații provin din faptul că parametrii funcțiilor econometrice urmează a fi determinați în condițiile unor serii de date care, chiar dacă sunt omogenizate metodologic, în fond rămân eterogene, dată fiind trecerea de la mecanismele economiei de comandă la mecanismele de piață. Aplicarea mecanică a metodelor uzuale de ajustare poate transforma modelul într-un exercițiu steril. Pentru a se preveni acest pericol, seriile statistice hibride se cer utilizate cu deosebită precauție şi numai după examinarea inerțialității proceselor evaluate. Absența seriilor de date cu trenduri cristalizate şi stabile ar urma să fie suplinită prin estimări de expertiză tehnico-economică şi sociologică. Frecvența şi amplitudinea mutațiilor ce se produc în cursul tranziției fac necesară recalcularea periodică a constantelor econometrice.
d) Prima versiune a macromodelului - cea schițată mai sus - nu poate avea decât caracter experimental, formativ. Prin testarea repetată a acestuia, ca şi prin dezvoltări ulterioare (introducerea de noi variabile, detalierea unor relații, calcularea mai precisă a funcțiilor econometrice), vor putea fi elaborate variante mai complexe, cu un grad superior de relevanță din punct de vedere nu numai cognitiv, ci şi predictiv.

CARACTERIZAREA STĂRII ŞI EVOLUȚIEI AGRICULTURII PRIN UTILIZAREA MODELĂRII ECONOMICO-MATEMATICE

Gheorghe AVRĂMIȚĂ,
Institutul de Economie Agrară

Producția agricolă poate fi caracterizată ca un ansamblu de procese complexe de transformare a unei mulțimi de forme de substanțe şi energie (fosilă, chimică, biologică, solară etc.) - desfăşurată sub impactul muncii şi al factorilor naturali prin intermediul organismului viu al plantelor şi animalelor într-o categorie specifică de bunuri materiale, menite să satisfacă cerințele de produse agroalimentare ale societății, la un nivel determinat al eficienței economice.

Desfăşurarea activității de producție în agricultură este condiționată de existența şi reunirea următoarelor elemente:

- munca;
- obiectul muncii;
- mijloacele de muncă.

În acest cadru general, natura, conținutul material şi eficiența elementelor primare ale procesului de producție sunt puternic marcate de specificul activității agricole.

Îmbinarea proceselor de muncă cu procesul natural de creştere şi dezvoltare a materialului biologic - una din principalele particularități ale producției agricole - exercită o influență contradictorie asupra eficienței utilizării resurselor materiale, financiare şi umane. Această caracteristică generează, pe de o parte, posibilitatea multiplicării potențialului productiv al forței de muncă prin participarea factorilor naturali în desfăşurarea procesului de producție, iar pe de altă parte, determină sezonalitatea utilizării resurselor naturale şi umane, ca urmare a neconcordanței dintre timpul de muncă şi timpul de producție. De aici derivă cerințe şi restricții specifice în conducerea şi organizarea proceselor de muncă cu implicații directe în eficiența utilizării resurselor de producție.

Utilizarea în cadrul procesului de producție a unor obiecte ale muncii şi mijloace de muncă specifice sub raportul naturii lor şi al conținutului material constituie o altă particularitate a activității agricole ce îşi pune şi ea amprenta asupra eficienței resurselor utilizate şi, în ultimă instanță, a economicității procesului.

În ansamblul resurselor atrase în producția agricolă, prin caracteristicile definitorii şi funcțiile care le asigură, pământul deține o poziție aparte. Mijloc de muncă şi, în acelaşi timp, obiect al muncii, pământul reprezintă principalul mijloc de producție în agricultură.

În vederea structurării mulțimii de factori şi conexiuni, a desprinderii pe această bază a rolului pe care îl dețin diferite elemente în desfăşurarea procesului analizat, se impune necesitatea abordării sistemice a producției agricole, analiza proceselor, a resurselor necesare şi a rezultatelor obținute în unitatea şi interdependența lor.

Rezultatul final - asigurat prin alternanța proceselor biologice ca o succesiune finită de procese de muncă - reprezintă o sinteză a interacțiunii tuturor factorilor care participă la realizarea lui. Acest rezultat constituie un element nou, diferit cantitativ şi calitativ față de factorii ce concură la formarea lui.

Analizat prin prisma unității şi conexiunii factorilor - resurse şi procese de transformare - ce contribuie la obținerea rezultatului final, procesul agricol se conturează ca un sistem de producție complex ce integrează o mulțime de laturi şi componente, care evoluează într-o strânsă interdependență cu mediul ambiant.

Modelarea proceselor în perioada tranziției la economia de piață este o activitate dificilă şi pretențioasă, care cere a fi împletite elemente raționale cu aproximații privind realitatea, care se transformă continuu, din cauza prăbuşirii unei structuri politico-administrative vechi şi care nu a fost încă înlocuită de o nouă structură viabilă.

Un obiectiv al modelării agriculturii este elaborarea de modele pentru caracterizarea şi evoluția proceselor care au loc în această ramură importantă a economiei, a unui sistem de modele care să permită caracterizarea agriculturii la nivel de exploatație, asociație şi respectiv ramură, privite din punct de vedere al mutațiilor structurale, cantitative şi calitative ale resurselor (funciare, forță de muncă, materiale, financiare, tehnologice, biologice etc.), pe de o parte, şi din combinările posibile ale resurselor, pe de altă parte.

În cele ce urmează vom focaliza atenția asupra unei asociații agricole şi vom încerca să răspundem la întrebarea: cum să fie folosită suprafața arabilă şi cu ce să fie cultivată pentru a fi asigurată o hrănire rațională a unor efective de animale?

Facem ipoteza că asociația îşi desfăşoară activitatea pe o suprafață de teren, cunoscută, pe care o foloseşte pentru asigurarea necesarului de hrană a efectivelor (total/parțial).

Formularea problemei generale a optimizării este prezentată în (1 - p. 30). O problemă de programare liniară care reprezintă un caz special al problemei generale a optimizării se prezintă în (1 - p. 40).

Notăm:

S - suprafață agricolă disponibilă (ha);

x_{ij} - suprafața de teren arabil (ha) cultivată cu cultura vegetală principală i pe sola j;

i - tipul de cultură vegetală principală;

j - sola de pământ arabil;

$y_{i'j}$ - suprafața de teren arabil (ha) cultivată cu cultura succesivă i' pe sola j;

i' - tipul de cultura succesivă;

b_i - indicii culturilor duble următoare lui i conținând în prezent o cultură sau nici una;

r - culturi în rotație;

S_r^{min}, S_r^{max} - suprafețe de teren arabil (ha) - minime şi maxime - ocupate cu cultura aparținând lui r rezultate din restricția de rotație;

t - numărul de ani cât rezistă o cultură perenă;

e_i - % din recolta producției vegetale estimată a rămâne după recoltare (se scad pierderile din calamități naturale şi la recoltare) - subunitar;

e'_i - % de pierderi la manipulare (încărcarea, transportul, descărcarea) produselor vegetale - subunitar,

e''_i - % de pierderi ia depozitarea produselor vegetale - subunitar;

p_{ij} - producție medie la ha la cultura i pe sola j;

d_i - cumpărări de produse vegetale;

v_i - vânzări de produse vegetale;

s_i, s'_i - stocuri de produse vegetale (la începutul şi respectiv sfârşitul anului);

C_{ik} - necesar de furaje i pentru hrana efectivelor de animale k;

f_{ik} - necesar de furaje i pentru aşternut la animale k;

g_i - necesar de semințe;

k - categorii de animale;

n_{Ck}^{min}, n_{ck}^{max} - necesar de componente nutritive c pentru un cap de animal k (minim şi maxim);

c - componente nutritive (la 1 kg furaje);

x_k - efective de animale pe categorii;

a_{ic} - cantitatea de componente nutritive la cultura i din componenta nutritivă c;

h_{ij} - consum ore-om pentru obținerea recoltei din cultura i pe sola j;

h_k - consum ore-om pentru creşterea unui cap de animal;

A - disponibil de forță de muncă (ore-om);

l_{ijq} - consum de îngrăşăminte la ha pentru cultura i pe sola j din îngrăşământul q;

q - tipuri de îngrăşăminte substanță activă;

l'_{kq} - cantitatea de substanță activă din dejecții obținută de la categoria de animale k de îngrăşăminte q;

l^*_{ijq} - substanță activă rămasă în sol de la cultura premergătoare i pe sola j din îngrăşământul q;

h_q - volum de substanță activă rămasă în sol din anul precedent;

B_q - disponibil de îngrăşăminte (kg) pe tipuri;

o_{ijd} - consum de ore-agregat maşini agricole pentru cultivarea unui ha din cultura i pe sola j cu maşina d;

d - maşină agricolă, utilaj, serviciu;

o_d - ore-agregat maşini agricole, utilaje şi servicii proprii;

o^k_d - coeficient de transformare a forței de tracțiune animală în unități mecanice;

D_d - disponibil ore-agregat maşini, utilaje şi servicii;

$O_{i'}$ - furaje cumpărate;

$V_{i'}$ - cumpărări de furaje posibile (tone);

Q'_i - vânzări furaje;

$\overline{V}_{i'}$ - vânzări furaje posibile (tone);

c'_{ij} - preț de cost la o tonă din cultura *i* pe sola *j*;

p'_i - preț de vânzare/cumpărare pentru o tonă din cultura *i*.

Un model de programare liniară privind caracterizarea agriculturii este prezentat în (2), definind detaliat structura producției agricole.

Modelul de programare liniară privind asociația agricolă are următoarele constrângeri:

1. $\sum_j \sum_i x_{ij} \le S$ încadrarea culturilor vegetale în suprafața agricolă;

2. $\sum_{i'b_i} y_{i'j} - \sum_i x_{ij} \le 0$ încadrarea în suprafață arabilă pentru culturi succesive;

3. $\sum_i x_{ij} \le S_j$ încadrarea culturilor vegetale în suprafața agricolă pe sole;

4. $S_r^{\min} \le \sum_{ir} x_{ij} \le S_r^{\max}$ încadrarea în suprafața arabilă la rotație între culturi;

5. $\sum_i x_{ij} = t \sum_i x_{ij}$ asigurarea reînnoirii suprafețelor ocupate cu culturi perene;

6. $\sum_i x_{ij} \le \%S$ încadrarea în suprafața stabilită a unor culturi vegetale de volum;

7. $\sum_{i'} y_{i'j} \le \%S$ încadrarea în suprafața stabilită a culturilor succesive;

8. $\sum_j e_i p_{ij} (x_{ij} + y_{i'j}) + e'_i (d_i - v_i) + e''_i (s_i - s'_i) - \sum_k C_{ik} + f_{ik} + g_i) = 0$,

determinarea producției vegetale pentru acoperirea necesarului de furaje;

9. $\sum_k n_{ck}^{\min} x_k \le \sum_i e_i a_{ic} (x_{ij} p_{ij} + y_{i'} j p_{ij}) + \sum_i e'_i a_{ic} (d_i - v_i) + \sum_i e''_i a_{ic} (s_i - s'_i)$

$\le \sum_k n_{ck}^{\max} x_k$ balanța de furaje exprimată în componente nutritive;

10. $\sum_i h_{ij}(x_{ij} + y_{i'j}) + \sum_k h_k x_k \le A$ necesar de forță de muncă;

11. $\sum_i l_{ijq}(x_{ij} + y_{i'j}) - \sum_k l'_{kq} x_k + \sum_{ir} l^*_{ijq} x_{ij} - h_q \le B_q$ necesar de îngrăşăminte;

12. $\sum_i o_{ijd}(x_{ij} + y_{i'j}) - o_d - o^k_d x_k \le D_d$ necesar de maşini, utilaje şi servicii;

13. $Q_{i'} \le V_{i'}$ cumpărări furaje;

14. $Q'_i \le \overline{V}_{i'}$ vânzări furaje;

15. $J = \sum_i [(p'_i - c'_{ij}) p_{ij}(x_{ij} + y_{i'j}) + p'_i v_i]$ maximizarea profitului;

În vederea obținerii rezultatelor în hectare şi respectiv în tone, pe lângă variabilele *x* şi *y* care ne permit determinarea suprafețelor de culturi vegetale în hectare, introducem şi variabila *z* pentru determinarea cantităților posibile de obținut în tone la culturi vegetale.

Prin introducerea variabilei *z* modelul se modifică în modul următor:

8'. $\sum_j e_i z_{ij} + e'_i(d_i - v_i) + e''_i(s_i - s'_i) - \sum_k (C_{ik} + f_{ik} + g_i) = 0$;

9'. $\sum_k n^{\min}_{ck} x_k \le \sum_i e_i a_{ic} z_{ij} + \sum_i e'_i a_{ic}(d_i - v_i) + \sum_i e''_i a_{ic}(s_i s'_i) \le \sum_k n^{\max}_{ck} x_k$;

15'. $J = \sum_i [(p'_i - c'_{ij}) z_{ij} + p'_i v_i]$.

Acesta este un mod de determinare a structurilor de producție vegetală la nivelul asociației agricole care permite maximizarea profitului.

*

* *

Dacă ne ridicăm la nivelul ramurii, problema modelării este mult mai complexă şi necesită o analiză mai profundă a implicațiilor pe care le generează. Structurile ce vor rezulta din transpunerea modalităților de satisfacere a cererii sociale solvabile, generatoare de relații corespunzătoare costuri-venituri vor fi amendate cu corective care decurg din introducerea în model a unor criterii suplimentare precum cel energetic şi variația indicilor de prețuri, ca urmare a funcționării mecanismelor economiei de piață.

În condițiile actuale, în care energia este o problemă strategică pentru toate țările lumii, agricultura este aceea care, convertind energia solară în produse necesare omului, se constituie într-o principală ramură producătoare de energie.

Bibliografie

1. Lancaster, Kelvin, *Analiza economică matematică*, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1973
2. Straszak, Andrezej; Kacprzyk, Janusz; Oswsinski, Jan W., *Agricultural policy-making for integrated regional development in a mixed economy through a large-scale LP model*, IFAC Symposium, Toulouse, France, 24-26 June 1980, Large scale system theory and applications, p. 369-377

PROBLEME ALE MODELĂRII PRODUSULUI INTERN BRUT (CREAREA ŞI UTILIZAREA)

Marian COMŞA, cercet. şt. pr. gr. I,
Mădălina DOGARU, cercet. şt. pr. gr. III,
Institutul de Prognoză Economică

În cadrul schemei generale privind elaborarea unui sistem de model pentru analiza şi prognoza macroeconomică, schema convenită în cadrul colectivului economic constituit la nivelul Institutului Național de Cercetări Economice, Institutului de Prognoză Economică i-a revenit ca sarcină construirea unui model privind crearea şi utilizarea produsului intern brut.

Menționăm că a fost elaborată o concepție preliminară a acestui model, care a fost discutat în seminar, urmând să definitiveze relațiile atât în urma sugestiilor făcute, cât şi pe baza relațiilor obținute în urma testărilor cifrice.

În continuare, se prezintă pe scurt obiectivele, premisele şi funcționarea modelului şi se insistă asupra principalelor modele cu care ne-am confruntat, supunând atenției şi discuției modul de rezolvare propus de colectivul de elaborare.

Concepția generală a modelului se bazează pe interacțiunea dintre cererea finală, producție şi venituri, în care rolul principal îl deține cererea. Având în vedere caracterul limitat al ofertei, trebuie identificate acele politici care asigură echilibrul cerere-ofertă. Pornind de la estimarea, într-o primă variantă de evoluție, a cererii finale şi a componentelor acestea (consumul populației), consumul de interes general, investițiile, variația stocurilor, exportul), se determină, după număr de iterații, producția, în condiții de echilibru cerere-ofertă. Consumând producția prin simularea unor politici în domeniul prețurilor veniturilor şi în cel fiscal, se calculează nivelul veniturilor disponibile ale populației, statului şi întreprinderilor. Pe baza analizei concordanței între nivelurile rezultate şi cele inițiale ale unor indicatori macroeconomici care intervin în relații, se poate decide reluarea calculelor prin modificarea mărimilor "de pornire" sau oprirea acestora şi trecerea la următorul an de prognoză.

Modelul este cu pas anual şi va putea funcționa atât cuplat cu celelalte modele, caz în care "mărimile" de pornire vor fi preluate din acestea cât şi independent, când mărimile "de pornire" vor fi endogenizate în cadrul modelului privind cererea şi utilizarea produsului intern brut. Principalele mărimi "de pornire" care intervin în model se referă la indicele prețurilor, al inflației, la venituri şi, într-o variantă a algoritmului, la import.

Conform concepției generale în prima iterație se determină evoluția componentelor cererii finale pentru primul an de prognoză, ținând seama de

proiecția pentru anul respectiv a mărimilor "de pornire" şi de nivelul din anii anteriori ai altor indicatori care intervin în funcțiile respective. Consumul final şi componentele sale se determină atât pe ansamblul economiei, cât şi pe un nomenclator de 9 ramuri, utilizat în cadrul acestui model (agricultură şi silvicultură, energie, materii prime neenergetice, industria alimentară, industria bunurilor de consum nealimentare, industria de primă prelucrare, alte industrii prelucrătoare, construcției, servicii). De menționat că se folosesc funcții specifice pentru fiecare componentă a cererii finale (funcții de comportament, funcții ale cererii de consum şi alte tipuri de funcții), consumul final rezultând prin însumarea componentelor. Cu mărimile astfel determinate trebuie interpretate ca nivel limită de atins în anul de prognoză, dar, în timp ce pentru consumul populației, consumul de interes general şi export ele sunt considerate limite inferioare, pentru investiții şi variația stocurilor ele constituie limite superioare.

Se constată că în acest punct al algoritmului este determinat practice cadrul doi al balanței legăturilor dintre ramuri.

Următorul pas îl constituie determinarea producției aferente acestui consum final care se poate face în modul următor: cu ajutorul uneia din modelele cunoscute din literatura de specialitate se prognozează matricea coeficienților cheltuielilor directe pentru anul de prognoză (metoda RAS, programarea liniară, metoda dublei proporționalității). Cunoscând vectorul consumului final şi dispunând de matricea actualizată, se calculează producția ramurilor sau total utilizării pe baza relației:

$$Y_{i,t+1} = (E - A)^{-1} + CF_{i,t+1}$$

Se poate calcula, în acest moment, şi în consumul intermediar atât **pe linie**, ca diferență dintre producție şi consumul final, cât şi **pe coloană**.

Un alt indicator care se presupune cunoscut, este importul obținut în modul de comerț exterior sau determinat separat, fie prin prognozarea gradului de acoperire a importului de către export, pe ramuri exportul total fiind cunoscut, fie prin metoda bazată pe utilizarea legăturilor dintre ramuri, prezentate în comunicarea domnului Ionel Florescu. Având în vedere egalitatea dintre totalul utilizării şi totalul resurselor în cazul balanței legăturilor dintre ramuri, dintre diferența dintre total resurse, import şi consumul intermediar pe coloane, va rezulta valoarea adăugată pe ramuri şi prin însumarea, produsului intern brut pe ansamblul economiei.

Analiza concordanței dintre acest nivel al produsului intern brut cel obținut în macromodelul elaborate în Institutul Național de Cercetări Economice, poate duce la modificarea unor mărimi "pe pornire" şi reluarea calculelor sau trecerea la următorul an de prognoză.

Elemente deosebit de utile în aprecierea nivelului producțiilor totale pot rezulta din utilizarea unor funcții de producție, considerate ca funcții ale ofertei. Concordanța dintre nivelurile astfel obținute şi cele rezultate prin metoda descrisă anterior poate conduce şi ea la reluarea sau continuarea calculelor. Considerăm că utilizarea unor tipuri diferite de funcție de producție, care să ți-

nă seama de specificul activității fiecărei dintre cele două ramuri, poate aduce un plus de informații şi argumente în susținerea unui nivel sau altul al producției.

Dacă funcțiile de producție sunt utile pentru dimensionarea ofertei corelațiile inter-ramuri, stabile pe coloane şi interpretate ca funcții ale cererii de producție, pot contribui la o mai justă dimensionare a consumurilor intermediare pe coloană. Din analiza balanțelor legăturilor dintre ramuri pe anul 1980, 1982 şi 1989, considerând coeficienți semnificativi pe cei cu valoare mai mare de 30 de lei/1000 lei producția totală, au rezultat o serie de legături stabile existente între cele nouă ramuri menționate.

În cadrul seminarului au fost prezentate şi analizate aceste corelații şi s-a discutat asupra posibilităților de utilizare a acestora în model. Asupra modului exact de utilizare a corelațiilor interramuri în prognoza macroeconomică ne vom putea pronunța, însă, după ce vom analiza şi balanța legăturilor dintre ramuri pe anul 1990, în curs de definitivare de către Comisia Națională de Statistică.

Considerăm că, în acest mod se ajunge la un set de indicatori macroeconomici coerent şi bine fundamentat, pe baza căruia se pot face o serie de analize şi detalieri. Mărimile obținute pot sta la baza proiecțiilor din celelalte blocuri a sistemului de model şi pot întregi informațiile obținute în acest.

O altă metodă care ar putea fi utilizată pentru prognoza creării şi utilizării produsului intern brut, dar, care este încă în studiu, constă, în prognoza acestui indicator după cele trei metode cunoscute.

După metoda de producție se prognozează valoarea adăugată pe ramuri şi, prin însumare, se obține produsul intern brut făcând posibilă analiza structurii pe ramuri a acestui indicator.

După metoda cheltuielilor se poate estima evoluția acumulării brute (investiții şi variația stocurilor), consumului final al populației şi societății şi a exportului net.

După metoda veniturilor se estimează veniturile din muncă ale populației, impozitele şi taxele, beneficiile nete şi amortizarea fondurilor fixe.

Într-un ciclu iterativ se va urmări apropierea sau chiar egalizarea nivelului produsului intern brut calculat după cele trei metode, obținându-se informații deosebit de utile pentru corectarea nivelului mărimilor "de pornire" care intervin în algoritmul anterior şi pentru analiza corelației cerere-producție-venituri.

Una din principalele probleme, care considerăm că apare, se referă la însăşi posibilitatea utilizării BLR, având în vedere că acestea sunt elaborate în prețurile anului pentru care au fost întocmite şi s-ar putea ca indicii diferiți ai prețurilor pe ramuri să influențeze nivelul coeficienților, deşi la un asemenea grad de angajare (9 ramuri), influențele să nu distorsioneze legăturile.

O altă problemă se referă la seriile de date pe baza cărora se vor calcula parametrii funcțiilor econometrice, având în vedere "ruptura" intervenită după 1989 în evoluția indicatorilor macroeconomici.

Nu trebuie omisă dificultatea de apreciere a comportamentului agenților economici, având în vedere instabilitatea actuală a economiei.

O ultimă problemă, dar nu cea mai puțin dificilă, va fi trecerea de la profitul de ramură, în care este conceput modelul, la cel pe forme de proprietate şi pe categorii de agenți economici.

PROIECȚII PRIVIND PRODUSUL INTERN BRUT CU AJUTORUL UNUI MODEL MACROECONOMIC

Aurel CAMARA

Dilema dintre imposibilitatea construirii unui model perfect, care să se potrivească perioadei pe care o traversăm, de tranziție spre economia de piață, şi riscul unor critici severe generate de construcția unui model "hibrid" ne-au plasat pe cea de-a doua alternativă.

Suntem convinşi că acțiunea la care ne-am angajat este pretențioasă şi vom comporta discuții şi critici datorită simplificărilor pe care am fost nevoiți să le acceptăm la formalizarea unor fenomene.

Lipsa unor serii de date omogene, contradicția dintre economia reală şi cea nominală şi, nu în ultimul rând, instabilitatea comportamentului agenților economici definesc drept ambițioasă orice încercare de evitare şi, în consecință, construcția unui model macroeconomic.

Este binecunoscută neîncrederea, mai mare sau mai mică, în muncă sau capacitatea predictivă a prognozistului teoretician față de cea a practicianului şi nu de puține ori şi invers.

Se pare că dificultățile etapei au făcut posibil, dacă nu o colaborare perfectă, cel puțin un armistițiu între practicieni şi teoreticieni, promovarea paralelismului fiind de natură să conducă, nu la dispute ca de obicei, ci la diversitate, în final alegându-se cele care combină intuiția şi flerul practicianului cu rigoare şi acuratețea teoreticianului.

Aducem în apărare "circumstanțe atenuate" ale criticilor care obiectiv vor fi aduse, alături de lipsa de experiență mondială în modelarea procesului de tranziție la economia de piață, dotarea precară cu tehnică electronică de calcul.

Nu facem un secret din faptul că, la elaborarea modului ne-am inspirat de oriunde ne-am putut singurul criteriu fiind similitudinea. Înscriem totuşi pe prim-plan experiența franceză şi cea a Băncii Mondiale, cu care legăturile au fost mai strânse.

Modelul folosit, schema, relațiile şi instrucțiunile de utilizare stau la dispoziția oricărui beneficiar care îşi manifestă intenția de a îl testa şi/sau perfecționa.

Suntem anticipat recunoscători tuturor celor care, prin sugestii şi observații concrete, vor participa la perfecționarea modelului propus. De asemenea, suntem interesați să confruntăm rezultatele obținute prin utilizarea acestuia cu cele obținute cu alte modele.

Produsul informatic folosit[1] oferă suplețe şi facilități multiple de prezenta-

[1] S-a utilizat un soft de producție americană SORITEC SAMPLER specializat pentru analize economice, utilizat pentru construcția unor modele mici de către Banca Mondială, OCDE,

rea şi/sau extensie ulterioară a interrelațiilor, calculul funcțiilor de regresie, al funcțiilor de comportament, compararea variabilelor dintr-un scenariu simulat, realizarea de grafice ş.a.

Descrierea succintă a modelului

Categoria-cadru a modelului o constituie produsul intern brut, relațiile fiind preponderent de tip contabil şi anume ecuațiile care definesc legăturile logice dintre variabilele echilibrului dintre crearea şi utilizarea finală a produsului intern brut. Modelul operează în general cu agregate specifice SECN şi este astfel conceput încât să permită elaborarea de variante de previziune a echilibrului macroeconomic. Prin injectarea de ipoteze privind evoluția unor parametrii de comandă, modelul asigură elaborarea unor scenarii coerente în condiții de echilibru. S-a încercat ca pe cât posibil, prezentarea să se facă prin utilizarea agregatelor specifice SCN-ONU. Preponderența variabilelor exogene, cerută de specificul etapei actuale, pune în balanță avantajul creşterii adaptabilității şi supleței modelului cu dezavantajul sporirii caracterului subiectiv.

Din punct de vedere al câmpului geografic descris, este un model de tip național în această etapă neavând preocupări în calcularea dimensiunilor regionale. Modelul funcționează pas cu pas, respective calculează valorile pentru un an urmând ca numai după încheierea şi echilibrarea acestuia să se treacă la anul următor. Acest mod de abordare face ca modelul să fie caracterizat de orizont scurt, cel mult mediu.

Este, din această cauză, un model de tip linear, pasul anului făcând dificilă utilizarea unor funcții nelineare.

Se examinează şi posibilitățile ca într-o etapă viitoare să fie transformată într-un model cu pas trimestrial.

În ceea ce priveşte tipologia agenților economici s-a acționat pentru apropierea pe cât de posibil de gruparea propusă de SCN.

S-au luat în considerare următorii agenți economici: firmele (statul-întreprinderi) grupate pe ramuri ale economiei naționale (industrie, agricultură, silvicultură, construcții, transporturi, telecomunicații, comerț interior, comerț exterior, restul ramurilor), menajele (gospodăriile populației) şi restul lumii (comerț exterior). Modelul este conceput să fie utilizat în regim de simulare şi, în măsura în care i se asociază unele funcții scop, pe unele segmente ale lui, poate fi utilizat şi în regim de optimizare. În ambele abordări se porneşte de la o variantă de bază – contul de referință, față de care se compară şi propun şi alte alternative obținute prin simularea unor parametrii de comandă, parametri care pot fi schimbați multiplicați şi/sau aprofundați.

Modelul permite să se examineze:

- ce se întâmplă dacă se ia următoarea decizie – rezultă diferite alternative de politică economică;

Tezaurul Marii Britanii şi bineînțeles de organismele specializate din Franța, via prin care a fost procurat de DPOE.

- ce se întâmplă dacă din hazard se produce un anumit eveniment – rezultă variante de risc sau de şoc. Prezentând scenarii alternative, se atenționează agenții economici, cât şi întreaga populație, asupra efectelor posibile, directe şi propagate.

Pornind de la restricțiile legate de energie, utilizarea forței de muncă şi balanța comercială, considerate ca esențiale, ne-am oprit asupra următoarelor grupe de variabile exogene care să fie considerate drept "parametri de comandă":

- energointensivitatea în industrie, exprimată ca produs intern brut creat în industrie pe tona de combustibil convențional;
- productivitatea socială a muncii pe total şi în industrie;
- elasticitatea exportului şi importului față de PIB;
- consumul final pe locuitor şi rata formării brute a capitalului.

Modelul este construit într-o asemenea manieră încât, în raport cu seriile de date disponibile şi cu scopul prognozei, unele variabile pot fi abordate ca variabile exogene şi/sau ca variabile endogene (exemplu: ritmul de creştere a consumului final).

Modelul reiterează schema de interacțiuni sub influența uneia sau a unui ansamblu de tensiuni şi calculează consecințele impuse variabilelor exogene "parametrilor de comandă" pentru realizarea echilibrului macroeconomic în noile ipoteze.

Funcționarea modelului

Varianta (contul) de referință se determină printr-o serie de iterații succesive până la armonizarea raportului dintre cerere şi ofertă exprimate ca elemente ale utilizării finale ale PIB şi respective creării acestuia.

În ceea ce priveşte cererea identificată cu utilizarea finală a produsului intern brut utilizat (PIBU) se pleacă de la premisa că, pentru evitarea unor tensiuni sociale, consumul final pe locuitor trebuie să fie cel puțin egal cu cel din anul anterior, iar rata acumulării să se înscrie între limite rezonabile, atunci când se doreşte ca străinătatea să acorde credibilitate politicii economice.

Relația centrală a modelului fiind egalitatea dintre cerere şi ofertă, la prima iterație se pune condiția ca aceasta (cererea) să fie satisfăcută integral de oferta internă, respectiv produsul intern brut creat (PIBC).

Se examinează care ar trebui să fie creşterea PIBC față de anul trecut şi dacă aceasta este rezonabilă se trece la formarea acestuia.

Evident că, teoretic, PIBU poate fi mai mare, mai mic sau egal cu PIBC, dar pentru încă câțiva ani de acum încolo el este cu mult mai mare decât PIBC.

În această situație se procedează la determinarea unei evoluții plauzibile a ramurilor, a aportului acestora la crearea PIB.

Diferența între PIBU şi PIBC reprezintă necesarul de resurse externe (REX) a căror mărime este din nou examinată din punct de vedere al plauzibilității.

Resursele externe atrase plauzibile de obținut sunt, la rândul lor, defalcate în soldul balanței comerciale şi extragerea de capital străin, pentru ca apoi, printr-un sistem de elasticități şi al cursului de schimb al dolarului față de leu, să se determine exportul şi importul, contul comercial extern şi datoria externă la sfârşitul anului, un alt criteriu de reținere sau nu, a unei alternative.

Variantei reținute i se determină, în final, un coeficient de energointensivitate şi de productivitate a muncii care pot fi ulterior simulați, rezultând evident alte alternative.

Modelul reflectă însă, numai efectul modificării acestor parametri, fără a fi în măsură, în această etapă, să evidențieze şi măsurile care ar trebui luate pentru ca aceste simulări să nu rămână doar jocuri pe hârtie.

Astfel, dacă se modifică coeficientul de energointensivitate, rezultă fie modificarea PIB obținut cu acelaşi volum de resurse energetice, fie un alt necesar de resurse energetice în condițiile aceluiaşi PIB.

De asemenea, dacă se modifică productivitatea socială a muncii, rezultă fie modificarea PIB în condițiile menținerii numărului celor ocupați, fie modificarea acestora (creşterea numărului de şomeri) în alternativa în care se păstrează PIB.

Şi într-un caz şi în altul modificarea acestui parametru implică modificări de structură a retehnologizării şi, implicit, alt necesar de investiții alocat cu totul altfel pe ramuri şi subramuri.

Schemele de principiu ale modelului pe blocuri (conturi) se prezintă în anexele 1 şi 2.

O altă utilizare a modelului o constituie determinarea deflatorului PIB prin introducerea ca variabilă exogenă a indicilor prognozați de prețuri.

Proiecții privind PIB pe anul 1992

Evoluția înregistrează în 1990 şi cea preliminată în 1991, privind consumul final pe locuitor şi rata acumulării brute în PIB, comparativ cu anul 1989, impun niveluri minime ale acestora pentru primul an al prognozei şi pe principiul interdependențelor pentru restul perioadei.

Facem precizarea că alternative privind reatingerea nivelului consumului final pe locuitor din anul 1990[1] s-a dovedit în final aproape imposibilă, motiv pentru care va fi analizată în continuare, doar ca o alternativă superoptimistă. Prin interpolare între varianta minimă (nivelul din 1991) şi cea optimistă (nivelul din 1989) s-a determinat o alternativă medie.

[1] Datorită volumului mare al importurilor, consumul final pe locuitor a înregistrat o creştere de circa 14% în 1990 față de 1989. Nivelul preliminat pentru anul 1991 înregistrează o diminuare cu circa 17% față de 1990 şi cu 6% față de 1989. Menționăm că dinamicile au fost calculate în prețurile anului 1992, precizare necesară datorită diferențelor față de cele determinate în alte prețuri.

Deoarece prin combinări de alternative privind evoluția consumului final pe locuitor şi diferite rate ale acumulării brute rezultă o mulțime de variante de "analiză", pentru a le reduce la un număr rezonabil s-a acceptat ca, pentru prima iterație, rata acumulării brute să se examineze într-o singură variantă, respectiv cea care asigură un nivel aproximativ egal cu cel din anul 1991.

Dacă alocăm o parte mai mare sau mai mică pentru dezvoltare, aceasta reprezintă criteriul în funcție de care se apreciază, pe plan extern, dacă dorim cu adevărat o restructurare, o retehnologizare, că obiectivul nostru nu este o creştere imediată a consumului pe baza creditelor externe, ci o dezvoltare reală şi, pe această bază, o creştere a consumului.

Alternativele luate în considerare privind evoluția consumului final pe locuitor şi al ratei acumulării brute se prezintă potrivit graficului.

Pornind de la această evoluție rezultă următoarele alternative:

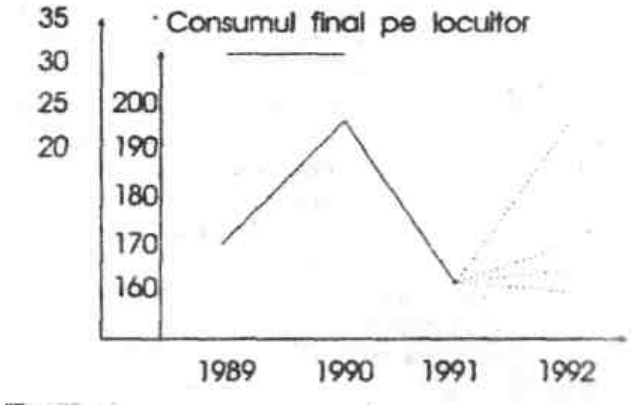

Figura nr. 1. Rata acumulării brute în PIB (mil. lei/loc.)

Tabelul nr. 1

Alternative privind cererea reprezentate grafic în anexa nr. 3)

	1989	1990	1991	1992		
				I	II	III
Consum final pe locuitor (mii lei/loc.)	168	191	158	158	163	168
Consum final (mld. lei)		4439,5	3660	3668	3792	3936
Acumularea brută (mld. lei)		1665	1160	1100	1100	1100
TOTAL CERERE (mld. lei)		6104,5	4820	4768	4892	5036

Pentru determinarea ofertei interne a PIB posibil de creat, s-a pornit de la premise că anul 1992 va reprezenta punctual de inflexiune a inovației înregistrate până acum respectiv că nivelul PIB din 1992, în termeni reali, va fi egal cu

cel din 1991, alternativă care, în funcție de estimările altor organisme[1], poate fi considerată ca optimistă.

Argumentarea participării ramurilor la crearea PIB este prezentată în programul pentru anul 1992 cu care prezentul este corelat.

Structura procentuală şi rata anuală de creştere a ramurilor la crearea PIB constituie elemente de analiză a factorilor politici şi implicit transformarea acestora în "parametrii de comandă", în variabile exogene ale modelului.

Dacă se apreciază că o anumită ramură ar putea creşte în alt ritm decât cel luat în considerație, modelul permite redeterminarea PIBC în funcție de aceste premise şi implicit a ritmului de creştere a participării fiecărei ramuri la formarea PIB.

Modelul permite şi examinarea alternativei de creştere cu un anumit ritm dorit al PIB, situație în care dacă participarea celorlalte ramuri se consideră drept rezonabilă, se determină care ar trebui să fie creşterea industriei, a participării ei la crearea PIB, respectiv la crearea PIB în anul 1992 în una din alternativele reținute, este prezentată în anexa nr. 4.

Deoarece producția (oferta) este dependentă la rândul ei de participarea importului şi a capitalului străin în asigurarea cu materii prime, resurse energetice şi importuri pentru investiții, echilibrul între cerere şi ofertă se face printr-o serie de iterații succesive în care un loc important îl au legăturile de tip feedback între producție şi resursele externe.

Examinând pe o perioadă mai mare de timp (1985-1991) elasticitatea exportului şi importului în funcție de evoluția PIB rezultă că dispersia este relativ mică existând o concentrare de evoluție a PIB. Rezultă că dispersia este relativ mică existând o concentrare a acesteia în jurul unității, respectiv la o creştere cu un procent a PIB se poate asigura o creştere similară a exportului şi corelat cu aceasta a importului (graficele nr. 3 şi 4).

În ceea ce priveşte exportul, importul şi participarea capitalului străin (au fost renunțate pentru analiza următoarelor scenarii:

Tabelul nr. 2

Resurse externe atrase

	1991	1992		
		I	II	III
Resurse externe (mld. lei), din care:	270	378	432	486
I. Soldul balanței comerciale:				
- mil. $	1400	1400	1700	2000
- mld. lei	252	252	306	360

[1] Potrivit estimărilor făcute de unele organisme internaționale, oprirea involuției s-ar produce în țara noastră, în jurul anului 1995, urmând ca aproximativ în anul 2000 să reatigem nivelul PIB din anul 1989, evident într-o cu totul altă structură şi formă de proprietate.

	1991	1992		
		I	II	III
1. Export (mil. $)	3250	3600	3600	3600
2. Import (mil. $)	4650	5000	5300	5600
II. Participarea capitalului străin:				
- mil. $	100	700	700	700
- mld. lei	18	126	126	126

Adăugând la produsul intern brut creat oferta internă, resursele externe atrase (tabelul nr. 2), rezultă tabelul ofertei, respectiv:

Tabelul nr. 3

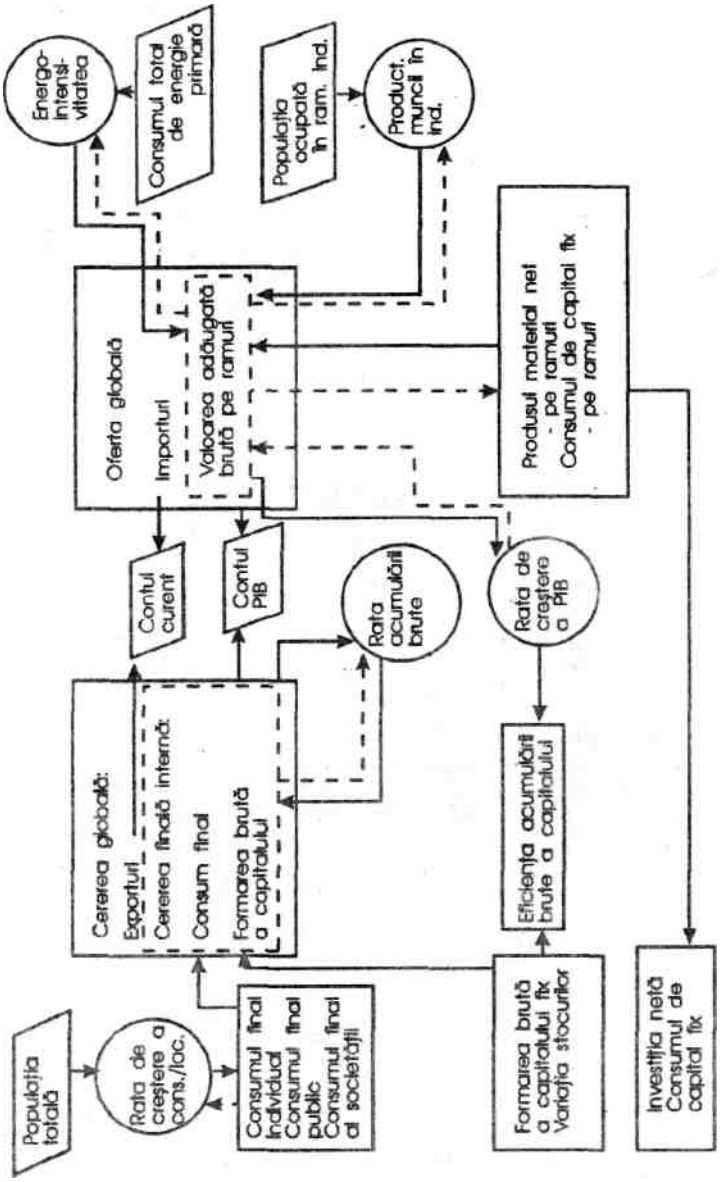
Alternative privind oferta

- mld. lei -

	1991	1992		
		I	II	III
PIB	4550	4390	4460	4550
Resurse externe atrase	270	378	432	486
TOTAL OFERTĂ	4820	4768	4892	5036

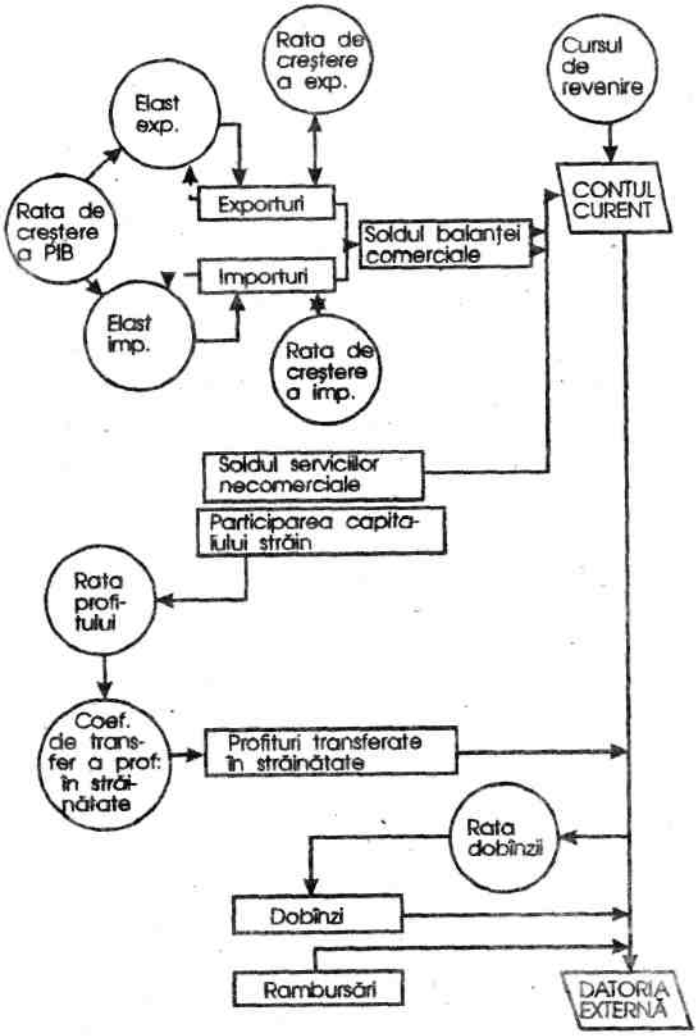
Anexa nr. 1

Schema de ansamblu a modulului "CONTUL PIB"

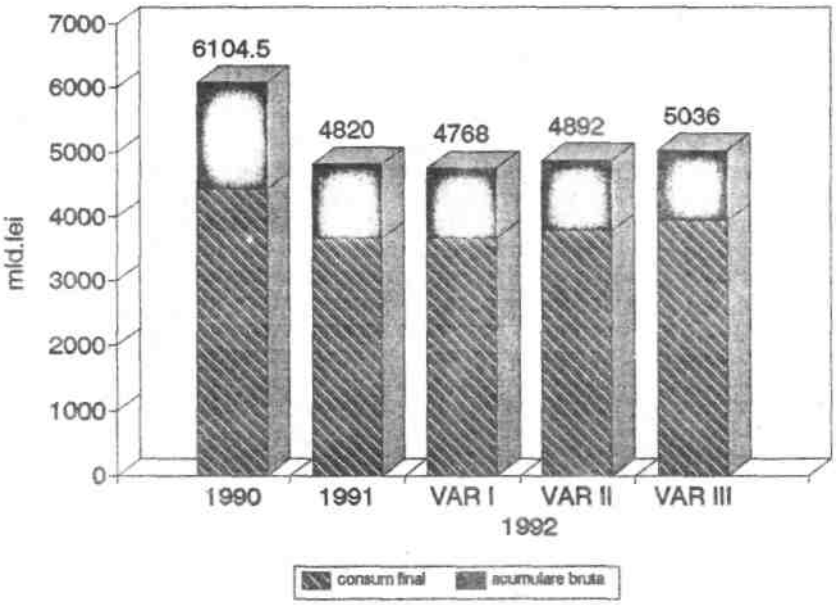
Anexa nr. 2

Schema de ansamblu a modulelor "CONT CURENT" şi "DATORIA EXTERNĂ"

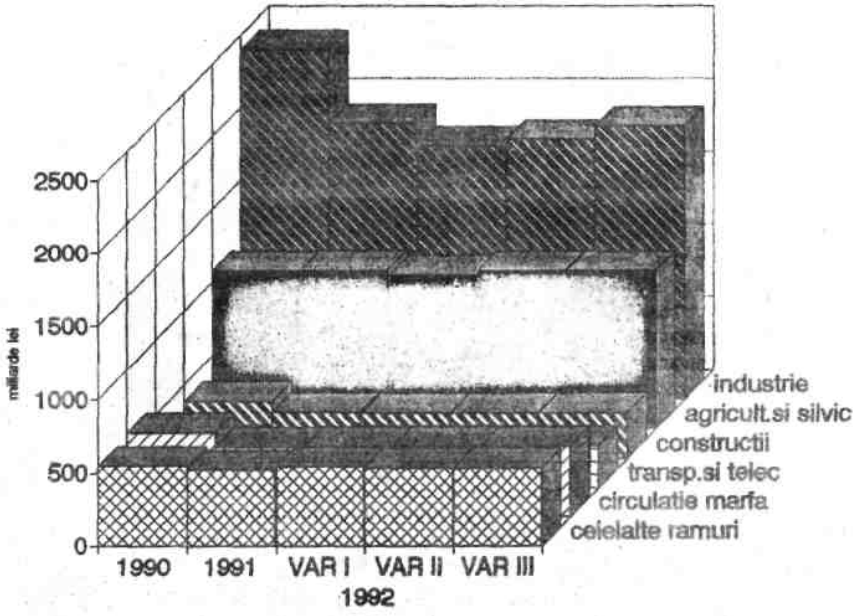
Anexa nr. 3

Utilizarea resurselor totale pentru consum final şi acumulare brută

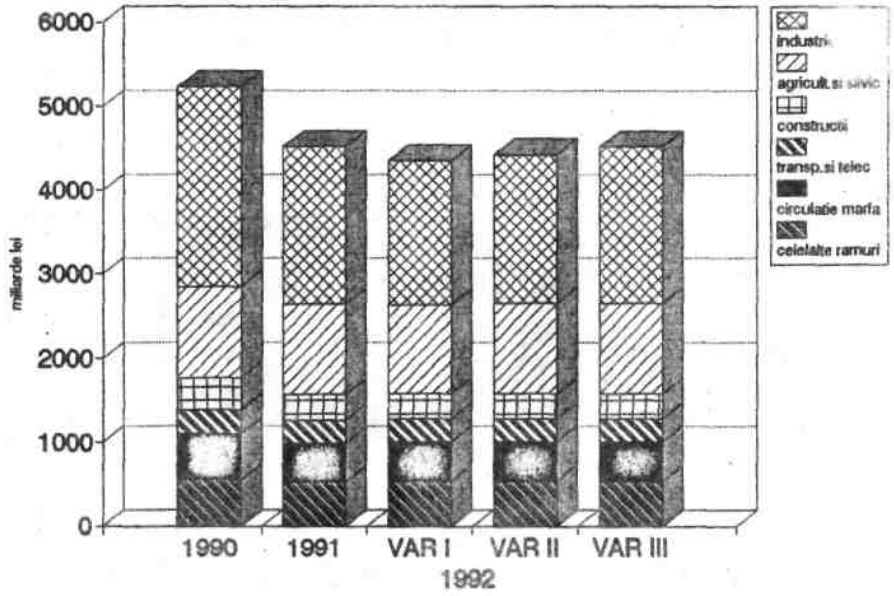

Anexa nr. 4

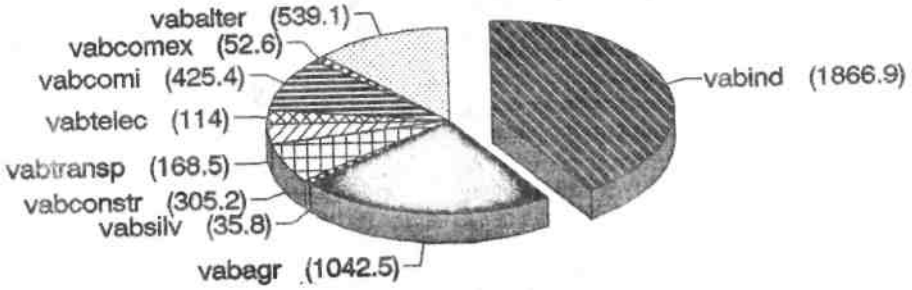
Produsul intern brut pe ramuri

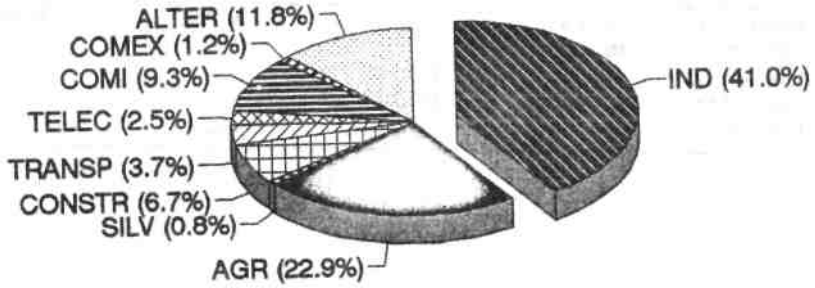
Produsul intern brut pe ramuri

Structura produsului intern brut pe anul 1992

Structura produsului intern brut pe anul 1992

Anexa nr. 5

R03/VARIANTA III
Preţuri 1992

Contul produsului intern brut

- mld. lei -

	1990	1991	1992
RESURSE totale	6104,50	4820,00	5036,00
PIB	5260,00	4550,00	4550,00
Resurse externe atrase	844,50	270,00	486,00
- contul curent (-)	844,50	252,00	360,00
- participarea capitalului străin	0,00	18,00	126,00
Alte resurse	0,00	0,00	0,00
UTILIZĂRI	6104,50	4820,00	5036,00
Consumul final	4439,50	3660,00	3936,00
- consumul populaţiei	3717,10	2959,60	3211,50
- consumul de interes general al societăţii	722,40	700,40	724,50
Acumularea brută	1665,00	1160,00	1100,00
- FBCF	1180,00	890,00	950,00
- variaţia stocurilor	485,00	270,00	150,00

Parametrii de comandă

Energointensivitatea - mii lei/tcc	56,95	61,85	58,65
Productivitatea muncii în industrie - mii lei/pers.	594,14	503,08	530,96
Consum final pe loc. - mii lei	191,30	157,86	169,44
Rata acumulării brute - %	27,27	24,07	21,84

R02/VARIANTA III
Preţuri 1992

Produsul intern brut pe ramuri

- mld. lei -

Denumire indicator	1990	1991	1992
Produsul intern brut (PIB)	5260,0	4550,0	4550,0
PIB în industrie	2394,1	1889,6	1866,9
PIB în agricultură	1047,1	1047,5	1042,5
PIB în silvicultură	34,8	34,8	35,8
PIB în construcţii	383,2	311,4	305,2
PIB în transporturi	193,8	163,5	168,5
PIB în telecomunicaţii	95,4	111,0	114,0
PIB în comerţ interior	517,3	421,3	425,4
PIB în comerţ exterior	52,6	52,6	52,6
PIB în alte ramuri	541,7	518,4	539,1

Structura pe ramuri a produsului intern brut

- % -

	1990	1991	1992
Produsul intern brut (PIB)	100,00	100,00	100,00
PIB în industrie	45,52	41,53	41,03
PIB în agricultură	19,91	23,02	22,91
PIB în silvicultură	0,66	0,76	0,79
PIB în construcţii	7,29	6,84	6,71
PIB în transporturi	3,68	3,59	3,70
PIB în telecomunicaţii	1,81	2,44	2,51
PIB în comerţ interior	9,83	9,26	9,35
PIB în comerţ exterior	1,00	1,16	1,16
PIB în alte ramuri	10,30	11,39	11,85

R04/VARIANTA
Preţuri 1992

Rata de creştere anuală

- % -

	1990	1991	1992
PIB	- 7,40	-13,50	0,00
- pe locuitor	-7,50	-13,42	-0,19
PIB în industrie	-16,50	-21,07	-1,20
PIB în agricultură	10,80	0,04	-0,47
PIB în silvicultură	-0,70	0,01	2,87
PIB în construcţii	-9,50	-18,75	-1,99
PIB în transporturi	-14,00	-15,65	3,08
PIB în telecomunicaţii	4,10	16,37	2,70
PIB în comerţ interior	0,00	-18,56	0,98
PIB în comerţ exterior	0,00	0,01	0,00
PIB în alte ramuri	2,50	-4,31	3,99
Resurse externe atrase	0,00	- 68,03	80,00
FBCF	-38,30	-24,58	6,74
Consumul final	9,80	-17,56	7,54
- pe locuitor	13,70	-17,48	7,33

R03/VARIANTA
Preţuri 1992

Contul curent

	1990	1991	1992
CONTUL CURENT - mld. lei	- 844,50	252,02	-360,30
- mil. $	-4691,67	-1400,09	-2001,65
Soldul comercial - mld. lei	-808,40	-252,02	-360,30
- mil. $	-4491,11	-1400,09	-2001,65

	1990	1991	1992
- exportul total - mld. lei	1116,30	683,66	647,43
- mil. $	6201,67	3798,11	3596,81
- importul total - mld. lei	1924,70	935,67	1007,72
- mil. $	10692,78	5198,19	5598,46
Soldul serviciilor necomerciale - mld. lei	-36,10	0,00	0,00
- mil. $	-200,56	0,00	0,00

Parametrii de comandă

Elasticitatea exportului -%	0,00	0,708	0,947
Elasticitatea importului -%	0,00	0,56	1,08
Cursul de revenire - lei/$	180,00	180,00	180,00
Rata de creştere a volumului exportului - %	0,00	-38,76	-5,30
Rata de creştere a volumului importului - %	0,00	-51,39	7,70

R03/VARIANTA
Preţuri 1992

Datoria externă

	1990	1991	1992
Contul curent - mld. lei	- 844,50	-252,02	-360,30
- mil. $	-4691,67	-1400,09	-2001,65
Participarea capitalului străin - mld. lei	0,00	18,00	-36.00
- mil. $	0,00	-100,00	-200,00
- Profituri transferate în străinătate - mld. lei	0,00	0,00	0,00
- mil. $	0,00	0,00	0,00
- Dobânzi plătite - mld. lei	-64,67	-20,16	-28,82
- mil. $	-359,29	-112,01	-160,13
Rambursări de credite - mld. lei	0,00	0,00	0,00
- mil. $	0,00	0,00	0,00
DATORIA EXTERNĂ - mld. lei	-873,07	-1145,25	-1534,37
- mil. $	-4850,40	-6362,49	-8524,27

Parametrii de comandă

Rata dobânzii - %	0,08	0,08	0,08
Rata profitului - %	0,08	0,08	0,08
Cota de transfer a prof. - %	1,00	1,00	1,00
Cursul de revenire - lei/$	180,00	180,00	180,00

R03/VARIANTA I
Prețuri 1992

Formarea brută de capital

- mld. lei -

	1990	1991	1992
ACUMULAREA BRUTĂ	1665,00	1160,00	1100,00
- Formarea brută a capitalului fix	1180,00	890,00	950,00
Formarea netă a capitalului fix	1079,50	784,80	844,60
- Consumul de capital fix (excl. uzura f. neprod.)	100,50	105,20	105,40
- Variația stocurilor	485,00	270,00	150,40
SPORUL ANUAL AL PIB	-420,30	-710,00	-160,00
EFICIENȚA ACUMULĂRII BRUTE	-277,00	-426,43	-137,93

Structura formării brute de capital

- % -

	1990	1991	1992
ACUMULAREA BRUTĂ	100,00	100,00	100,00
- Formarea brută a capitalului fix	70,87	76,72	86,36
- Variația stocurilor	29,13	23,28	13,64

Structura formării nete de capital

- % -

	1990	1991	1992
FORMAREA BRUTĂ A CAPITALULUI FIX	100,00	100,00	100,00
Formarea netă a capitalului fix	91,48	88,18	88,91
- Consumul de capital fix (excl. uzura f. neprod.)	8,52	11,82	11,09

R07/VARIANTA III
Prețuri 1992

Consumul de capital fix pe ramuri

- mld. lei -

Denumire indicator	1990	1991	1992
Consumul de capital fix - total	109,2	112,8	113,0
- în industrie	62,7	64,8	64,9
- în agricultură	12,2	12,6	12,6
- în silvicultură	0,1	0,1	0,1
- în construcții	5,9	6,1	6,1
- în transporturi	12,8	13,2	13,2
- în telecomunicații	1,1	1,1	1,1
- în comerț interior	3,0	3,1	3,1
- în comerț exterior	0,2	0,2	0,2
- în alte ramuri	11,2	11,6	11,6

Structura pe ramuri a consumului de capital fix

- % -

	1990	1991	1992
Consumul de capital fix - total	100,00	100,00	100,00
- în industrie	57,42	57,42	57,42
- în agricultură	11,17	11,17	11,17
- în silvicultură	0,09	0,09	0,09
- în construcţii	5,40	5,40	5,40
- în transporturi	11,72	11,72	11,72
- în telecomunicaţii	1,01	1,01	1,01
- în comerţ interior	2,75	2,75	2,75
- în comerţ exterior	0,18	0,18	0,18
- în alte ramuri	10,26	10,26	10,26

POSIBILITĂȚILE DE INTEGRARE ŞI UTILIZARE A BALANȚEI LEGĂTURILOR DINTRE RAMURI ÎNTR-UN MODEL DE PROGNOZĂ

Ionel FLORESCU, cercet. şt. pr. II,
Nicuşor AFLOROAIEI, cercet. şt.,
Institutul de Prognoză Economică

Utilizarea balanței legăturilor dintre ramuri în modele de prognoză, presupune, ca principală condiție, stabilitatea coeficienților tehnologici într-o perioadă oarecare de timp. Deşi dinamica progresului tehnic este actualmente deosebit de înaltă, s-a observat că o schimbare radicală a relațiilor tehnologice are loc într-o perioadă mai îndelungată de timp, fapt ce implică o stabilitate relativ mare a coeficienților tehnologici; aceasta, în majoritatea ramurilor (sau în totalitatea celor importante), cel puțin pe termen mijlociu.

Pornind de la această premisă, autorii propun o modalitate de calcul al importului pe ramurile economiei naționale prin utilizarea balanței legăturilor dintre ramuri atunci când se dispune de vectorii producției totale sau ai consumului final prognozați anterior, pe o perioadă scurtă sau medie.

Calculul importului prin această metodă necesită existența a două matrice tehnologice, calculate în raport cu:

- producția totală, notată cu A;
- producția internă, notată cu A*.

Pentru ilustrarea modului de calcul, vom lucra pe exemplul unei balanțe cu două ramuri, evidențiind atât ecuațiile de repartiție cât şi cele de costuri.

Pentru matricea A:

$x_{11} + x_{12} + y_1 = X_1$
$+ \quad +$
$x_{21} + x_{22} + y_2 = X_2$
$+ \quad +$
$v_1 \quad v_2$
$+ \quad +$
$m_1 \quad m_2$
$II \quad II$
$X_1 \quad X_2$

în care:

x_{ij} – producția muncii i necesară ramurii j;
X_i – producția totală a ramurii i;
Y_i – consumul final din ramura i;
v_j – elementele valorii adăugate din ramura j (în afara importului);

m_j – importul ramurii j.

$$A = \begin{vmatrix} \frac{x_{11}}{X_1} & \frac{x_{12}}{X_2} \\ \frac{x_{21}}{X_1} & \frac{x_{22}}{X_2} \end{vmatrix}$$

$AX + Y = X$

$Y = X - AX$

$Y = (I - A)\, X$

$X = (I - A)^{-1}\, Y$

Pentru matricea A*:

$x_{11} + x_{12} + y_1 = X_1 - m_1$

\+ +

$x_{21} + x_{22} + y_2 = X_2 - m_2$

\+ +

v_1 v_2

\+ +

$X_1 - m_1$ $X_2 - m_2$

$$A^x = \begin{vmatrix} \frac{x_{11}}{X_1 - m_1} & \frac{x_{12}}{X_2 - m_2} \\ \frac{x_{21}}{X_1 - m_1} & \frac{x_{22}}{X_2 - m_2} \end{vmatrix}$$

$A^* \times (X - M) + Y - M = X - M$

dar $Y = X - AX$ şi, înlocuind, se obține:

$A^* \times (X - M) + X - AX - M = X - M$

iar după reducerile necesare rezultă:

$A^* \times (X - M) = AX$

Urmează calculele matriceale obişnuite:

$A^* \times X - A^* \times M = A \times X$

$A^* \times M = A^* \times X - A \times X$

$M = (A^*)^{-1} \times A^* \times X - (A^*)^{-1} \times A \times X$

$$M = X - (A^*)^{-1} \times A \times X$$

şi, în final: $M = (I - (A^*)^{-1} \times A) \times X$.

Se vede că, pentru a calcula importul este necesar ca matricea A* să fie nesingulară.

Este, de asemenea, evident că, dacă matricea

$$I - (A^*)^{-1} \times A$$

este inversabilă, se poate determina producția totală posibil de obținut în condițiile unui import dat:

$$X = (I - (A^*)^{-1} \times A) \times M$$

Deoarece:

$$X = (I - A)^{-1} \times Y$$

se poate calcula direct necesarul de import pentru un consum final, Y, dat:

$$M = [I - (A^*)^{-1} \times A] \times (I - A)^{-1} \times Y$$

sau consumul final corespunzător unui import dat:

$$Y = (I - A) \times [I - (A^*)^{-1} \times A]^{-1} \times M$$

Se obține deci importul în funcție de nivelul şi structura pe ramuri a producției totale sau a consumului final; de asemenea, el este condiționat de calitatea matricilor utilizate – element important care permanent trebuie avut în vedere.

ELEMENTE PENTRU MODELAREA FORMĂRII PRODUSULUI INTERN BRUT ÎN AGRICULTURĂ

dr. Simona BARA

Vorbind despre "managementul unei schimbări rapide şi profunde" una din publicațiile Academiei Naționale de Ştiințe a SUA subliniază: "Cu cât este mai mare schimbarea, cu atât este mai imperioasă nevoia de înțelegere a factorilor care o susțin sau o blochează, care o ajută sau o împiedică...Schimbarea lentă, bazată pe încercări, poate avea loc şi fără ghidare, aşa cum s-a întâmplat în lumea industrializată, dar asta înseamnă irosire..." (1).

Multitudinea fenomenelor socioeconomice declanşate de procesul de restructurare supune provizoratului, şi fără îndoială chiar şi erorilor, multe din deciziile luate datorită, pe de o parte, lipsei unei teorii coerente privind tranziția de la sistemul economiei de tip centralizat la sistemul economiei de piață şi, pe de altă parte, a inadecvării instrumentarului economico-matematic, care continuă încă să fie folosit.

Punctarea unora din elementele implicate în modelarea formării produsului intern brut din agricultură este strâns legată de o serie de aspecte cu caracter general cum ar fi: particularitățile proceselor şi fenomenelor economice în perioada tranziției la economia de piață; specificul procesului de elaborare (proiectare) şi analiză a deciziilor; cantitatea şi calitatea datelor şi informațiilor disponibile; tehnicile de calcul utilizate.

I. Particularități ale proceselor şi fenomenelor economice în perioada tranziție

1. Dacă în cadrul economiilor de tip centralizat[1] au predominat modele de decizie bazate pe instrumentare economico-matematice accentuat deterministe, în cazul economiilor de piață teoria care stă la baza organizării economico-sociale are un pronunțat caracter probabilist.

Economia de tranziție specifică statelor foste socialiste, deşi la început, va fi puternic influențată de elemente deterministe, în timp, va deveni un hibrid în care se va realiza, din punct de vedere teoretic, un mix în care va predomina o direcție de gândire sau alta, în funcție de stadiul de dezvoltare atins la un moment dat.

2. O altă particularitate care influențează procesul decizional în perioada tranziției este structura modului de producție, care față de EC se completează în EP cu încă un element distinct şi anume informația. În EP, informația nu în-

[1] EC – economie centralizată; EP – economie planificată; ET – economie în tranziție.

deplineşte doar rolul de suport material al relațiilor de producție, ca în cazul EC, ci este un element activ, hotărâtor în influențarea modelării deciziilor de funcționare a întregului ansamblu. În EP, prin volum, calitate şi modalități de prelucrare informația devine element determinant în direcționarea dezvoltării economico-sociale.

3. Există mari deosebiri în ceea ce priveşte relațiile dintre fenomene şi procese în funcție de sistemul economico-social. Astfel, în EC, relațiile dintre fenomene şi procese sunt coordonate centralizat şi se caracterizează prin orizontalitate, conducerea de la centru fiind predominantă. În EP, se urmăreşte asigurarea unor echilibre între fenomene şi procese conducerea de la centru îmbinându-se însă cu aceea de la diferitele niveluri componente. Relațiile dintre fenomene şi procese în cazul ET câştigă în verticalitate, față de acelea din EC, creându-se elemente pentru atingerea unor posibile echilibre între conducerea de la centru şi unele niveluri componente specifice, care încep să apară şi în cadrul noilor structuri.

4. În directă legătură cu aspectele enumerate, apar particularități şi în ceea ce priveşte conținutul proceselor de producție, şi al celor economico-financiare. Spre exemplu, clasica corelație dintre cerere şi ofertă în EC situează cererea peste ofertă, ca efect a crizelor de subproducție, în aceste cazuri dezechilibrele fiind susținute de la nivel central, prin diferite măsuri de subvenționare la consumator.

În EP, cererea este mai mică sau, în unele state mai puțin dezvoltate aceasta este chiar apropiată de ofertă, încurajând apariția crizelor de supraproducție. În atare condiții, inflația are rolul de corecție a prețurilor în jurul unor valori de echilibru, subvenția la consumator asigurându-se numai la grupele de populație defavorizate.

În ET, decalajul dintre cerere şi ofertă se accentuează, ajungându-se la practicarea unor prețuri înalte, care în scurt timp devin paralizante generând inflație galopantă.

II. Procesul de elaborare şi analiză a deciziilor

5. Procesul de elaborare şi analiză a deciziilor este influențat de structurile economico-sociale existente. În EC, elaborarea şi analiza deciziilor este limitată doar la acelea care prezintă interes direct pentru un decident general. În EP, recunoaşterea complexității lumii reale impune formularea unor decizii dispersate care se referă la anumite secvențe de activitate şi, care uneori sunt în conflict cu abordările globale. În realitate, însă, în cadrul acestor sisteme, marea majoritate a deciziilor disperate se află în corelație cu direcțiile generale de dezvoltare ale societății. În condițiile ET, elaborarea unor decizii secvențiale, cu grad ridicat de precizie, contrastează puternic cu imprecizia fenomenelor globale reale. Pentru a apropia rezultatele tehnicilor de investigare secvențială de cele ale tehnicilor globale este necesară modificarea tipurilor de modele utilizate, tratarea aleatorie devenind o modalitate de abordare care se impune.

III. Cantitatea şi calitatea informațiilor disponibile

6. Schimbarea rapidă a structurilor economico-sociale în fostele state socialiste a creat un "vid de informații" ceea ce a afectat şi va afecta atât calitatea deciziilor proiectate şi procesele de analiză a acestora cât şi corectarea erorilor apărute. În aceste condiții, pentru conducerea fenomenelor şi proceselor din perioada tranziției vor fi necesare: identificarea gradului de inerție al fenomenelor şi proceselor specifice şi selectarea acelor informații care prezintă stabilitate (inerție) semnificativă în noile condiții istorice; organizarea de experiențe pentru acele fenomene şi procese care în noile condiții s-au modificat semnificativ şi pentru care vechile informații nu mai au valabilitate; proiectarea pe fiecare nivel ierarhic (societate, ramură, sector de activitate, unitate...) a unor sisteme de date şi informații spre care se tinde în domeniul respectiv. În acest mod se realizează o completare a setului inițial de informații ce permit conturarea viitoarelor fenomene şi procese şi, deci, a deciziilor. De asemenea, prin dublarea informațiilor existente la un moment dat cu probabilitățile de modificare se realizează completarea cantitativă şi calitativă a acestora.

7. În directă corelație cu informațiile utilizate sunt erorile pe care acestea le pot genera. Astfel, în EC caracterizarea relativ limitată şi inegală a fenomenelor şi proceselor nu numai că generează decizii arbitrare, dar erorile apărute nefiind declarate şi nici urmărite cu rigurozitate nu este posibilă corectarea acestora, iar eventualele corecții aplicate au caracter parțial şi insuficient. În EP, arbitrarul îşi reduce din influență, erorile fiind urmărite şi corectate pentru a fi menținute la un nivel controlabil.

Multiplicarea elementelor probabiliste în procesul de formulare a deciziilor conduce, în ET, la o îmbunătățire calitativă a deciziilor proiectate; în noile condiții, erorile apărute încep să fie declarate. Menționăm însă că deficiențele existente în ceea ce priveşte informațiile, tehnicile de elaborare a deciziilor şi complexitatea fenomenelor şi proceselor îngreuiază analiza şi corecția, dar prin acumularea treptată de experiență calitatea informațiilor prelucrate se va îmbunătăți.

IV. Tehnicile de calcul utilizate

8. Tehnicile de calcul utilizate în procesul de elaborare şi analiză a deciziilor sunt diverse. În EC acestea sunt simple, bine structurate, statistice şi deterministe, de cele mai multe ori referindu-se la: programarea liniară; metoda input-output (balanța legăturilor dintre ramuri); metodele dinamice pentru estimarea creşterii economice. O critică a utilizării acestor modele în elaborarea şi analiza deciziilor a fost făcută de N. Georgescu-Roegen (2), care consideră că teoria standard a creşterii economice ignoră faptul că procesul de creştere economică implică nu numai schimbări cantitative ci şi transformări calitative. În EP tehnicile de calcul utilizate se bazează pe: programarea matematică ne-

lineară; modelele comportamentele; mulțimi fuzzi; alte modele complexe care reflectă în diferite grade incertitudinea evoluției fenomenelor socioeconomice.

Ca efect, deciziile formulate sunt calitativ superioare comparativ cu cele proiectate în condițiile EC. Utilizarea unor modele care suplinesc lipsa de precizie a datelor, a unor modele care presupun schimbări spontane şi discontinue se impune şi pentru studiul fenomenelor şi proceselor din ET.

9. Analiza deciziilor formulate foloseşte diferite tehnici de simulare a efectelor cantitative şi calitative induse (pe diferite niveluri ierarhice) de către hotărârile posibile de luat.

În funcție de tipul fenomenelor şi proceselor economico-sociale modelate, analiza deciziilor poate fi predominat calitativă la nivel global, predominat calitativă pentru anumite niveluri ierarhice etc.

Fiecare evaluare a deciziilor formulate se poate compara cu un "model" menit să asigure echilibrul – fie în condiții relativ fixe, cum este cazul EC, fie în condiții variabile, cum este cazul EP.

Menționăm că, în timp. evaluările realizate se transformă în comenzi (feedback) a căror apelare asigură atingerea unei stabilități structurale "dorite".

Lipsa acestora poate duce la înghețarea structurii sistemului şi, în ultimă instanță, la oprirea funcționării sistemului de referință care devine închis favorizând blocarea.

V. Particularități ale modelării formării produsului intern brut în agricultură

10. Agricultura, respectiv procesele de obținere a producției vegetale şi animale, prezintă o serie de particularități legate de: participarea resurselor naturale; timpul de utilizare a resurselor implicate (mai mult extensiv); structura de proprietate etc.

Rezultă deci că, în procesul de modelare la nivelul ramurii, vor trebui îmbinate, într-o primă etapă, raționalitatea tehnică cu cea economică.

Raționalitatea tehnică este aceea care ia în considerare: potențialul resurselor (pământ, muncă, capital, tehnologie), nivel de utilizare al resurselor; restricțiile tehnice şi tehnologice apărute în procesul dezvoltării reale.

Raționalitatea economică ține seama de combinațiile posibile ale factorilor de producție ale investițiilor în special într-o manieră eficace de ridicare a constrângerilor (de dezvoltare a ramurii şi de creşterea consumurilor).

11. Sistemul de restricții sau modele privind formarea PIB în cadrul agriculturii poate fi realizat fie la nivel global (pe total ramură), fie pe regiuni. Menționăm că prin descentralizarea pe regiuni urmărirea formării PIB agricol asigură:

- o mai bună evidențiere a potențialului resurselor implicate;
- identificarea unui mai bun nivel de utilizare a resurselor şi chiar şi realizarea unor combinări de factori înlocuitori;

– luarea în considerare a unor restricții specifice locale, regionale fapt ce permite abordări de structuri de producție de politici adecvate etc.

12. Luând în considerare tipologia largă a modelelor econometrice şi manifestarea, în perioada de tranziție la economia de piață a unor noi fenomene şi procese ale căror corelații sunt încă relativ "ascunse" şi deci induc dificultăți în evaluarea efectelor de antrenare, opinăm că în prezent nu mai este posibilă simpla extrapolare a unor tendințe manifestate anterior. Devin în continuare operante însă, sistemele informatice care includ modelele parțiale pentru prognozarea formării şi respectiv utilizării resurselor ramurii, dar au şi legătură cu alte elemente din celelalte sectoare (consumul final, resursele de muncă, investițiile şi fondurile, relațiile externe etc.).

13. Formarea şi utilizarea produsului intern brut în agricultură pot fi tratate fie printr-un model, care să includă elementele menționate, fie printr-un sistem de model – în funcție de nivelul de agregare/dezagregare adoptat.

O astfel de tratare include diferite tipuri de restricție blocuri sau modele după cum urmează:

a) pentru a răspunde necesității de fixare a cadrului şi a obiectivelor dezvoltării agriculturii:
   – restricții blocuri sau modele pentru populație, care să permită proiectarea numerică a acesteia şi determinarea populației active în agricultură;
   – restricții, blocuri sau modele de determinare a cheltuielilor pentru consumul alimentar pe locuitor;
   – restricții, blocuri sau modele pentru stabilirea nivelului cererii alimentare interne;
   – restricții, blocuri sau modele pentru populația agricolă internă şi a celei pentru export;
b) pentru realizarea unor analize ale producției (din punct de vedere fizic):
   – restricții, blocuri sau modele pentru producția vegetală, în care se includ aspecte privind pământul, structura culturilor, producțiile medii;
   – restricții, blocuri sau modele pentru producția animală şi pentru necesarul de furaje;
c) pentru faza de analiză valorică a resurselor;
   – restricții, blocuri sau modele privind factori de producție care evidențiază inputurile necesare (materiale, umane, animale, mecanice, energetice) respectiv consumurile intermediare aferente;
   – restricții blocuri sau modele, privind forța de muncă şi implicațiile din punctul de vedere ale ocupării acesteia;

– restricții blocuri sau modele, pentru investiții comerț exterior şi valoare adăugată etc.

Menționăm că utilizarea acestor categorii de "modele/secvențe" permite proiectarea nivelului PIB-ului din agricultură.

14. În condițiile introducerii sistemului conturilor naționale, ca instrument macroeconomic de reflectare a structurilor şi funcționării unei economii, unei ramuri, procesele şi fenomenele reale, vor pute fi investigate din cel puțin două puncte de vedere: sectorial şi operațional.

În actuala etapă de dezvoltare a sistemului de date şi informații, sectoarele, care sunt definite pe criterii instituționale, conțin inadvertențe generate de structurile anterioare, care fiind brusc lichidate, înregistrează un proces mai confuz şi mai greoi de formare.

În schimb însă toți participanții la activitatea economică efectuează între ei diferite operații cum ar fi:

- operații cu bunuri şi servicii (care regrupează tot ce priveşte producția, consumul, investițiile, tranzacțiile comerciale);
- operații de repartiție (care includ vărsăminte fără contrapartidă directă sub forma unor bunuri sau servicii);
- operații financiare (ce corespund apariției sau mişcării creanțelor şi datoriilor).

Diversele operații pot fi incluse în "agregate" (exprimate sub formă de restricții, blocuri sau modele) şi pot fi folosite în diagnoza economică la nivel de ramură. Din punct de vedere practic această modalitate de reflectare a activității economice facilitează structurarea datelor şi informațiilor pentru principalele produse obținute în agricultură în perioada tranzacției. Totodată, se realizează ceea ce în analiză este cunoscut sub denumirea "filieră a produsului agricol"

Recursul la abordarea realității fenomenelor şi proceselor din agricultură prin agregate operaționale permite identificarea structurii PIB pe filiere (canale).

Astfel, nu numai că este facilitat procesul de proiectare a unor alternative de dezvoltare a ramurii, dar se pot suplini şi unele deficiențe actuale generate de procesul de formare a structurilor de proprietate în cadrul ramurii, care încă nu au un contur bine precizat.

Bibliografie

1. National Academy of Sciences (National Research Council), *System Analysis and Operations Research: A Tool for Policy and Program Planning for Developing Countries*, Washington, D.C., 1976
2. Georgescu-Roegen, N., *Dynamic Model and Economic Growth*, Chapter 8, în "Energy and Economic Myth", Pergamon Press, N.Y., 1976
3. Suppes, Patrick, *Metafizica probabilistică*, Editura Humanitas, 1990

CÂTEVA CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA MODELAREA CALITATIVĂ MACROECONOMICĂ

dr. ing. Nicolae COSTAKE,
Comisia Națională de Informatică

Se prezintă un exemplu de model calitativ macroeconomic, cu necesitate foarte agregat.

Mesajele prezentei lucrări sunt următoarele:

(I) complexitatea deosebită a sistemului economico-social justifică şi demersul modelării macroeconomice calitative, ca o primă etapă de precizare a problemelor;

(II) modelarea calitativă poate constitui un instrument eficace de definire a sistemului de informație economico-social.

1. Modelarea calitativă macroeconomică

Modelarea calitativă macroeconomică este înțeleasă în sensul unei prezentări a sistemului economico-social, eventual ierarhizată, logic consecvent, în care sunt identificate principalele procese şi fluxurile de bunuri, financiare, de informație şi eventual de personal, care le interconectează. În acest sens, modelarea calitativă macroeconomică, reprezintă:

a) o primă etapă în modelarea macroeconomică, ce identifică principalele tipuri de mărimi (indicatori) şi de tipuri de relații necesare descrierii ulterioare cantitative;
b) o convenție de descriere a sistemului economico-social care poate constitui un instrument de comunicare, într-un sens similar schemelor de circuite electronice;
c) un posibil demers rațional pentru proiectarea sistemului de informație necesar statisticii economico-sociale, precum şi acțiunilor posibile ale administrației publice.

Pentru a se încadra în limite rezonabile, prezenta expunerea se va limita la un nivel foarte agregat şi va introduce importante simplificări. Nu se va discuta problema blocurilor de bază, observându-se în treacăt că elementele utilizate în descrierea dinamicii sistemelor în sens Forrester nu sunt suficiente, de exemplu asocierea mărimilor timp şi vârstă implică utilizarea unui element de bază de tip linie de întârziere cu pierderi.

2. Un prim model macroeconomic calitativ

Un prim model macroeconomic calitativ este indicat în fig. 1. În acest model s-a încercat o reprezentare adaptată specificului sistemelor în tranziție economică.

Modelul cuprinde următoarele simplificări esențiale:

(I) lipsa blocului resurselor naturale (biologice şi nebiologice) care este conectat, prin fluxuri materiale, cu blocurile firmelor şi quasi-firmelor;

(II) lipsa blocului activității parlamentare, care generează informație legislativă generală, ce influențează funcționarea tuturor celorlalte blocuri;

(III) lipsa circuitelor de informație, de exemplu prețurile generate de piață şi/sau de decizii ale administrației publice şi/sau ale restului lumii şi care conectează fluxurile de bunuri cu cele financiare.

Modelarea calitativă presupune şi detalierea în continuare a blocurilor.

De exemplu:

a) pentru a descrie comportarea blocului gospodăriilor populației, este necesară considerarea, cel puțin, a:

(I) dinamicii populației, utilizând linii de întârziere cu pierderi;

(II) definirii categoriilor de gospodării (proprietari, salariați, susținuți sociali);

(III) definirii distribuției veniturilor pe categoriile de gospodării şi implicit curbele de repartizare a veniturilor populației;

(IV) relațiilor consum (în funcție de venitul mediu pe persoană).

Pe măsura scăderii puterii de cumpărare, creşte ponderea consumului bunurilor de primă necesitate.

(V) relațiilor economisire-venit mediu pe persoană;

b) pentru a descrie comportarea blocurilor piață este necesară considerarea regimurilor posibile de funcționare:

- în condițiile în care mărimile cererii şi ofertei sunt apropiate, prețul este reglat automat;

- în condițiile cererii mult mai mari decât oferta sau a ofertei mult mai mari decât cererea, prețul rezultă din raportul mijloace financiare posibil de alocat/cantitate posibil de consumat din intervenția administrației publice.

c) pentru a descrie comportarea blocurilor firmelor sunt necesare submodele de tip intrare/ieşire dezvoltate corespunzător.

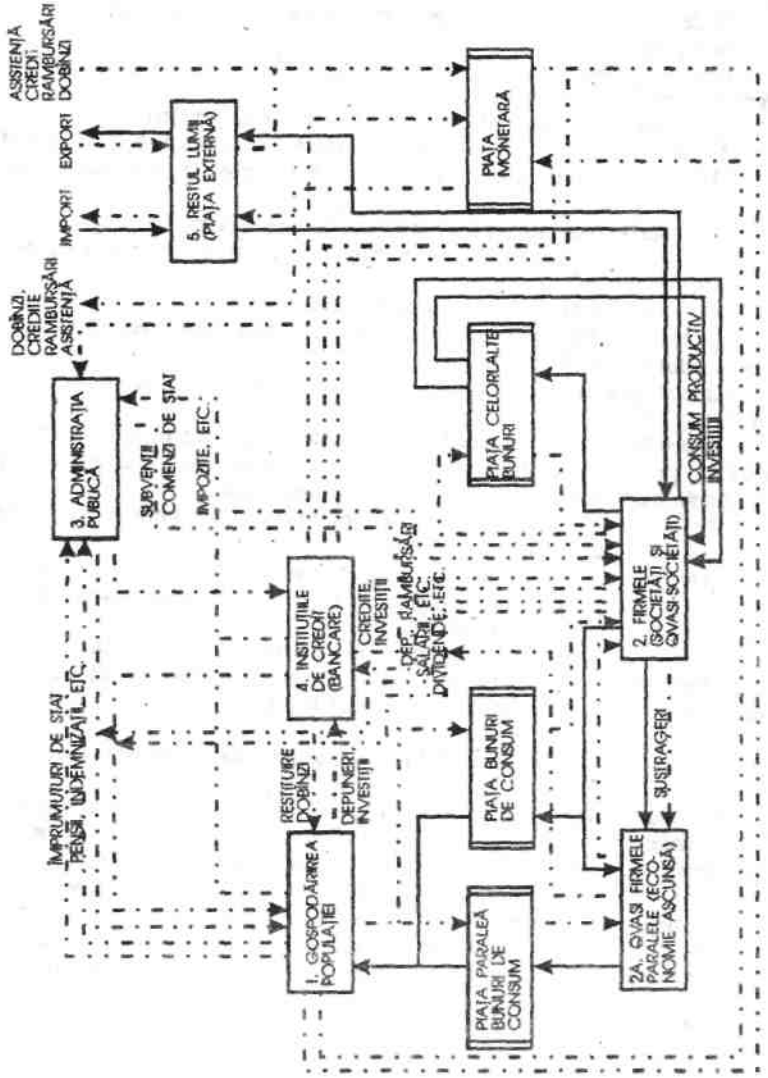
Întrucât producția bunurilor este, în esență, rezultatul unor procese de transformare de bunuri cu transfer de informație cu ajutorul energiei, se justifică considerarea individualizată a ramurii energie.

Modelul calitativ agregat sugerat în fig. 1 permite şi formularea unei concluzii importante: întrucât fluxurile de bunuri şi financiare nu sunt duale, modelele cantitative trebuie să cuprindă ambele tipuri de fluxuri.

3. Câteva concluzii privind sistemul de informație

Modelul macroeconomic calitativ poate fi utilizat şi pentru identificarea elementelor invariante ale unui sistem economico-social: persoane, bunuri (materie, energie, etc.), unități teritoriale (geografică), unități teritorial-administrative, entități legislative, precum şi a relațiilor dintre ele. Identificarea acestor elemente este importantă pentru proiectarea sistemelor de informație

integrate. Acest demers este utilizat în elaborarea proiectului director al informatizării în România, care se elaborează în baza prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 490/1991.

CU PRIVIRE LA COMPONENTA SOCIALĂ ÎN MODELAREA MACROECONOMICĂ

dr. Hildegard PUWAK, cercetător ştiinţific principal,
Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii
Gabriel STICLARU, cercetător ştiinţific principal,
Institutul de Cercetare a Calităţii Vieţii
Liviu BEGU, cercetător ştiinţific principal, colectivul
de cercetare ştiinţifică asistată de calculator al INCE

Dintre cele două direcţii de cercetare a calităţii vieţii, cea integratoare (la nivel conceptual) şi cea analitică (la nivel de indicatori parţiali) – modelarea macroeconomică este legată mai direct de ultima . Aceasta, datorită faptului că doar delimitarea componentei economice din funcţia calităţii vieţii este posibilă prin tehnicile actuale de măsurare a gradelor de satisfacere a nevoilor.

1. Premisele generale ale elaborării blocului "social" şi obiectivele funcţionării sale

În raport cu finalitatea socială a oricărei activităţi economice – asigurarea bunăstării materiale şi spirituale a societăţii – structura blocului a fost subordonată funcţiei economicului de satisfacere a socialului. S-a recurs la o asemenea abordare, avându-se în vedere următoarele:

a) în politica decizională la scară macro, criteriul economic (care în esenţă se referă la consumul de muncă socială, atât pentru efect, cât şi pentru efort) joacă un rol decisiv în raportul economic-social, întrucât prin el se pot delimita, în cadrul eforturilor pe care le face societatea pe de o parte şi în cadrul unor efecte sociale scontate pe de altă parte, diferitele nevoi de alocare a resurselor materiale, financiare, umane pentru realizarea obiectivelor privind calitatea vieţii în ansamblu şi a celor vizând fiecare componentă a acesteia;
b) între multiplele funcţii ale procesului conducerii societăţii, doar funcţia economică permite dimensionarea resurselor necesare realizării obiectivelor sociale, înlesnind astfel armonizarea cerinţelor de ordin sociouman cu posibilităţile oferite de fondurile disponibile pentru realizarea unor anumite scopuri;
c) dat fiind faptul că nu este posibilă convertirea în efecte economice a tuturor aspectelor care definesc calitatea vieţii, în ciuda caracterului său limitativ relativ, atribuim criteriului economic rolul primordial în asigurarea cerinţelor social-umane de consum şi de protejare a individului. Pe această bază, considerăm că se asigură compatibilitatea cri-

teriului economic cu celelalte criterii (cultural, ecologic, tehnologic etc.), care, deşi necuantificabile prin tehnica actuală a conversiei "extraeconomic – economic", se vor regăsi chiar şi dacă numai parțial în structurile modelului;

d) chiar dacă interferențele şi cumulul legăturilor directe şi inverse dintre componente sporesc complexitatea modelului, apreciem că numai prin modelarea integrată a unui număr cât mai mare de componente ale calității vieții se creează posibilitatea rezolvării coerente a problemelor sociale într-o perspectivă unitară, ce poate fi efectiv operaționalizată prin perspectivă unitară, prin decizii pe termen mediu, aşa cum îşi propune modelul, implementate prin intermediul mecanismelor economiei de piață.

1.1. Premisele elaborării blocului social

Premisele de la care s-a pornit la elaborarea blocului social au fost următoarele:

a) să fie adaptat condițiilor reale de desfăşurare a proceselor şi fenomenelor caracteristice economiei româneşti în tranziție;
b) să se integreze conceptual şi funcțional modelului agregat, dar să permită în acelaşi timp modelarea componentelor la niveluri ierarhice cât mai joase;
c) să permită simularea pe termen mediu, cu pas anual;
d) să fie adaptat categorial sistemului conturilor naționale.

1.2. Obiectivele funcționării blocului "social"

Blocul a fost astfel proiectat încât informația rezultată din aceasta să servească proiectării principalilor indicatori sintetici ai dezvoltării economiei naționale într-o anumită perspectivă. În al doilea rând, s-a ținut cont de faptul că, prin modelarea componentelor sale structurale, informația să satisfacă cerințele derivate din punerea în aplicare a politicii sociale, avându-se în vedere următoarele funcții ale acesteia:

a) reglarea intrasistemică a componentelor economice ale calității vieții pentru asigurarea echilibrului sistemului social;
b) funcționarea normală a sistemului economic produce inevitabil o serie de consecințe negative asupra colectivității care nu pot fi complet prevenite prin funcțiile de reglare necesitând operarea cu ajutorul unor funcții de compensare;
c) apărarea indivizilor şi colectivității împotriva unor perturbări interne (procese sociale patologice, delicvența etc.);
d) protecția întregii populații față de anumite situații de risc sau pentru anumite grupuri sociale defavorizate;
e) satisfacerea unor nevoi colective care nu pot fi acoperite în mod eficient prin mecanismele pieții.

Proiectarea blocului a impus restricții de ordin metodologic derivând în natura sistemului informațional existent în țara noastră, precum şi din lipsa unor studii sistematice asupra evoluției sociale în perioada de tranziție în întregul său.

De asemenea, complexitatea domeniului privind calitatea vieții determină numărul mare de componente. Includerea tuturor componentelor în blocul social este, din punctul nostru de vedere, o cerință pentru abordarea coerentă a problemelor omului în mediu său de muncă şi viață. În acest context, singura modalitate de operare eficientă în vederea obținerii unor informații a stabilirii unor conexiuni interne şi externe, precum şi a mecanismelor de funcționare a blocului este abordarea sistemică, deci considerăm blocul social un subsistem al sistemului economico-social.

Structurarea subsistemului a avut la bază următoarele criterii:

- delimitarea, pe cât posibil, a componentelor materiale ale calității vieții de cele nemateriale;
- evidențierea distinctă a condițiilor de muncă în ansamblul subsistemului social;
- surprinderea, pe de o parte a fenomenului social la nivelul întregii populații şi pe de altă parte nivelul anumitor categorii sociale defavorizate din cadrul acesteia.

Tabelul nr. 1 prezintă modelele principale ale subsistemului şi submodulele corespunzătoare acestuia.

Modulele subsistemului sunt:

A. Condițiile materialelor de trai;

B. Condițiile sociale de trai;

C. Condițiile de muncă;

D. Protecția socială;

Corespunzător acestei structuri a subsistemului, fiecare componentă este caracterizată de un număr de indicatori economico-sociali (mărimi absolute şi relative) care caracterizează foarte concret modulul din care face parte. Astfel, numărul indicator variază în funcție de complexitatea fenomenului social-economic respectiv, gradul de cunoaştere al acesteia, posibilitățile de cuantificare ale fenomenului şi de formalizarea matematică a relațiilor dintre factori care-l determină.

Pentru cele 14 componente au fost stabiliți 474 de indicatori.

Stabilirea mărimilor caracteristice subsistemului a avut la bază existența a două feluri de variabile, convențional denumite indicatori şi factori ai calității vieții.

Menționăm că, la stabilirea indicatorilor caracteristici fiecărei componente a subsistemului, am avut în vedere alegerea numai a celor cuantificabili, aceasta nealterând structura, funcționalitatea şi valoarea cognitivă a informațiilor referitoare la componentele calității vieții.

Fiecare modul, la rândul său, este descompus în mai multe submodule, corespunzând principalelor componente ale calității vieții.

În tabelul nr. 2, se regăsesc, pe de o parte componentele subsistemului cu modulele corespunzătoare lor şi pe de altă parte, numărul indicatorilor la nivelul dezagregat, asociați caracteristicilor principale ale acestora.

2. Definirea calitativă a funcțiilor econometrice

În stabilirea dependențelor între factori s-a avut în vedere separarea influenței prevalente a factorilor ierarhizați după gradul de intensitate al manifestării lor asupra fenomenului social-economic pe care indicatorul agregat îl caracterizează la nivelul macroeconomic.

Separarea influențelor se dovedeşte dificilă din cel puțin două puncte de vedere şi anume:

Pe de-o parte, datorită multitudinii factorilor de influență al căror mecanism nu este elucidat pentru condițiile actuale ale perioadei de tranziție; pe de altă parte, factorii reziduali exercită şi ei, chiar dacă nu cu ponderea celorlalți, o influență demnă de luat în seamă în manifestarea fenomenului tocmai în actuala etapă de tranziție.

Au fost definite funcțiile econometrice pentru cei 9 indicatori selectați pentru nivelul agregat, menționați anteriori.

3. Caracterizarea variabilelor

Stabilirea caracterului de mărime exogenă sau endogenă față de blocul social s-a putut face numai având la bază anumite criterii.

Astfel,

a) din punct de vedere al momentului la care se află modelul în funcționarea sa, toți indicatorii modelului la nivel agregat se constituie în mărimi exogene sistemului social;
b) din punct de vedere al delimitării stricte, indiferent de momentul la care se află modelul în funcționare, indicatorii la nivel agregat pot fi:
   - indicatori exogeni sau cu dublă funcțiune;
     1. investițiile pentru servicii sociale;
     2. fonduri necesare pentru protecția socială;
     3. venituri din muncă;
     4. veniturile din proprietate;
   - indicatori endogeni blocului social;
     1. veniturile totale ale populației;
     2. veniturile din fondurile sociale;
     3. venitul disponibil al populației;
     4. consumul final;
c) din punct de vedere al utilizării modelului în etapa de elaborare de variante, toți indicatorii agregați ai modelului sunt, indiferent de moment, atât indicatori de natură exogenă cât şi endogenă. Acest lucru asigură posibilitatea comparării indicatorilor rezultați din funcționarea modelu-

lui cu cei calculați pe componente ale modelului, având ca bază diversele variante de optimizare în conformitate cu anumite politici sociale, funcție de situația socială concretă.

4. Relații de identitate şi de balanță existente în blocul "social"

La nivelul indicatorilor agregați în blocul social, există următoarele relații:

$$V_t = W + U_w + I_p \quad (1)$$

$$Q_p = C + S \quad (2)$$

$$C = C_h + C_p \quad (3)$$

unde:

V_t = veniturile totale ale populației;
W = veniturile din muncă;
U_w = veniturile din fondurile sociale;
I_p = veniturile din proprietate;
Q_p = venitul disponibil;
C = consumul final;
S = economiile populației;
C_h = consumul final al gospodăriilor;
C_p = cheltuielile publice pentru servicii sociale.

Relația (1) reprezintă structura veniturilor totale ale populației, şi anume: veniturile din muncă, veniturile din fondurile sociale şi veniturile din proprietate.

Relația (2) reprezintă structura venitului disponibil, format din consumul final, care la rândul său este alcătuit din consumul final al gospodăriilor şi din cheltuielile publice pentru servicii sociale (vezi relația nr. 3) şi din economiile populației.

5. Modele econometrice adaptate funcțional cerințelor blocului "social"

Deşi recunoscută de teoria economică drept o necesitate, în practica modelării nu s-a reuşit până în prezent elaborarea unui model global al sistemului social, fiind construite însă şi experimentate cu succes unele modele, la un nivel de agregare destul de înalt, ca de pildă: modelul nivelului de trai aparținând Institutului de Cercetare a Nivelului de Trai din Bratislava, modelul SECO din Franța pentru sistemul securității sociale, modelul Lengyel în Ungaria pentru consumul social ş.a.

Literatura de specialitate este generoasă prin numărul mare de parțiale la problemele modelării în domeniul social, dat fiind faptul că prin concepția lor ele au în vedere componente şi economii stabile. În aceste condiții, utilizarea modelelor econometrice experimentate din alte țări devine restrictivă prin prisma posibilităților de preluare a acestora, fiind necesară adecvarea lor la cerințele concrete pe care demersul nostru trebuie să le satisfacă.

Dintr-un inventar de modele, structurate după componenta supusă modelării, după gradul lor de complexitate şi după nivelul la care acțiunea umană a fost formalizată, am optat pentru adaptarea unora, cerințelor noastre, încercând ca prin parametrizări să suplinim sau să completăm acele variabile a căror evoluție nu o stabilim pe deplin, pentru ca informația rezultată să fie totuşi operantă şi relevantă.

Avem în vedere astfel:

a) utilizarea funcțiilor cererii de tip Cournot-Marshall pentru formalizarea consumului la categoriile de populație cu venituri mici, dată fiind incidența fenomenului pauperizării, cel puțin până în faza relansării economiei;
b) modelele previzionale ce au la bază curbele Engel cu o aplicare a funcțiilor statice ale acestora la o secțiune transversală pentru evidențierea factorilor demografici, profesionali, sociali, în schimbare şi a influenței lor asupra cererii şi consumului;
c) luarea în considerare a modelelor de consum Kweeland, Tornquist, Dorothy Brady, Wald şi Jureen care țin cont de comportamentul consumatorilor în funcție de veniturile reale şi de substituția produselor în procesul de satisfacere a nevoilor, fenomen ce va fi prezent în consum şi cu caracterul său forțat cel puțin până la rezolvarea dezechilibrului între cerere şi ofertă;
d) recurgerea la modele mixte pentru facilitățile pe care le oferă în formalizarea dispersiei repartiției veniturilor din eşantioane succesive de familii şi introducerea lor ca o variabilă în ecuația constituită pe indicatorii macroeconomici şi seriile cronologice;
e) modelele statistice ale consumului final pentru legăturile lor de determinare cu produsul final, investițiile şi cheltuielile în sectorul public.

6. Încercări proprii de dezvoltare a unor modele

Cea de-a doua direcție în preocupările noastre a constituit-o construirea unor modele pentru unele din componentele prezentate anterior. Succint, ele vizează:

a) submodulul “Sărăcia”, pornind de la faptul că în delimitarea problematicii şi componentelor protecției sociale, sărăcia este în mod sigur un grup prioritar, iar procesul ca atare impune menținerea sub control a relațiilor de feed-back între factorii care generează sărăcia (şomajul, inflația, excluderea şi autoexcluderea socială, diminuarea capacității de muncă ş.a.) şi posibilitățile societății de a acționa asupra sa. Pentru această componentă, au fost identificate 34 de variabile care caracterizează categoriile de populație în sărăcie sau expuse la sărăcie; starea economiei şi evoluția proceselor cu care se corelează fenomenul analizat, indicatori caracterizând statutul material al individului sau familiei (venituri, cheltuieli, consum, active etc.) şi parametri variaționali de genul probabilităților, pentru estimarea redistribuirii populației expuse la risc în funcție de un

punct de referință, în cazul nostru pragul sărăciei, sub acțiunea a cel puțin doi factori (inflația şi şomajul).

Am considerat că putem recurge la metodele de modelare a seriilor de timp, multivariabile, optând pentru metoda ortogonalizării succesive şi utilizând reprezentarea de medie alunecătoare, triunghiulară bilaterală a seriilor, care simplifică fiecare din etapele de construcție a modelului. Am găsit această soluție avantajoasă comparativ cu alte metode (matricea de densitate spectrală, metodele parametrice, metodele autoregresive multivariabile ş.a.).

Datele efective ni le oferă ancheta de sondaj efectuată de institutul nostru, pe un eşantion reprezentativ național pe cote, stratificat după trei criterii: nivelul dezvoltării economico-sociale în profil teritorial, pe categorii socioprofesionale şi pe tipuri de familii după numărul de membri;

b) pentru acele componente care comportă abordări structurale (veniturile – pe categorii socioprofesionale şi grupe de mărime, şomerii – pe grupe de vârstă, ocupații ş.a.), testăm un model probabilistic de prognoză în două variante: una de bază, folosind algoritmul de programare pătratică Theil-Van de Panne şi într-o variantă extinsă, asociind primului diferite alte variabile;
c) pentru prognozarea "Cererii şi consumului populației" experimentăm un model de decizie multicriterială care ține cont de trei tipuri de factori ai cererii (demografici – vârsta; socioeconomici – gradul de ocupare, de urbanizare; strict economici – veniturile băneşti, oferta). Am recurs la metoda dispersiei maxime (metoda indicatorului unifactorial), încercând să estimăm cererea populației şi structurile ei. Încercăm în prezent, să dezvoltăm o construcție bazată pe metoda predictorilor analitici, pe care am putea-o utiliza în acelaşi scop dacă din verificarea seriilor dinamice pentru consumul unor produse, rezultă că ele sunt coerente;
d) pentru modelarea fluxurilor blocului social ne-am propus:
   - stabilirea indicilor pentru compararea fluxurilor (de şomeri, pensionari, populația şcolară şi altele) între care se stabilesc ecuațiile de recurență care se impun;
   - verificarea timpului de dependență funcțională dintre fiecare flux şi factorii săi;
   - asocierea de lanțuri Markov fluxurilor blocului social pentru obținerea unor metode de evoluție probabilistice;
   - asocierea de obiective finale fluxurilor interne ale blocului social pentru determinarea resurselor necesare pentru atingerea acestora, ajungându-se astfel la elemente de cost-beneficiu necesare evaluării eficienței programelor de politică socială.

Dorim ca demersul nostru să-şi dovedească în final utilitatea în mai multe direcții: generarea de traiectorii relevante privind evoluția calității vieții într-un context social-economic dat, anticiparea consecințelor pe termen asupra calității vieții ale unor strategii de conducere a economiei şi a unor măsuri de politică economică. Deşi dificultățile sunt numeroase, avem totuşi convingerea că ele

vor putea fi depăşite, modelarea socială globală fiind unul din instrumentele de care nu ne putem lipsi în abordarea domeniului uman.

7. Probleme teoretice şi practice privind blocul social

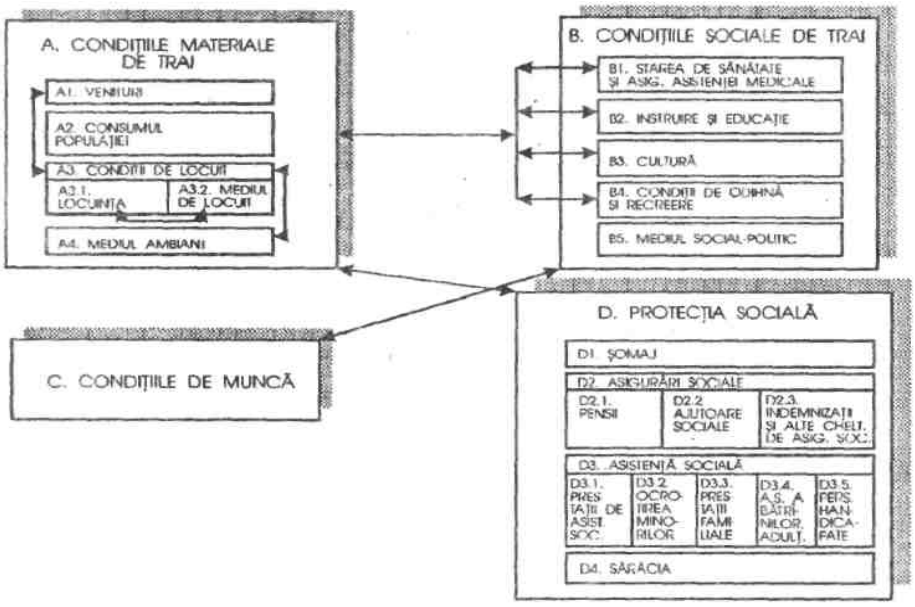
O primă problemă metodologică constă în compatibilitatea indicatorilor sub aspectul conținutului utilizat în subsistemul social pentru caracterizarea consumului populației şi indicatorii cererii agregate, exogeni calculați de blocul produsul intern brut. Aceasta rezultă din metodologia actuală utilizată pentru calculul consumului total al populației, neadaptată încă Sistemului Conturilor Naționale.

A doua problemă constă în modul de îmbogățire, încă restrictiv sub aspectul tehnicii de calcul, al completării datelor obiective cu informații sociopsihologice de natură să ajute la identificarea relațiilor de comportament specifice procesului tranziției la economia de piață.

Având în vedere faptul că nu este încă posibilă conversia în efecte economice a tuturor aspectelor care definesc calitatea vieții, suntem nevoiți să acceptăm criteriul economic ca singurul posibil de luat în prezent în considerare în modelarea domeniului social. Urmează să găsim soluții de conversie care să asigure compatibilitatea criteriului economic cu celelalte criterii (cultural, ecologic, tehnologic etc.), având ca funcție obiectiv maximizarea nivelului de trai şi îmbunătățirea calității vieții.

Tabelul nr. 1

Blocul social

Tabelul nr. 2

Componentele subsistemului			Indicatori statistici ai subsistemului	
			Număr indicatori	**Caracteristici principale ale modulelor**
CONDIȚIILE	MATERIALE	VENITURI	19	Veniturile totale, nominale şi reale, structuri, economiile şi activele populației
		CEREREA SI CONSUMUL POPULAȚIEI	22	Consumul final, privat şi public, componente, cheltuieli de consum, consum real
		CONDIȚII DE LOCUIT	45	Fondul de locuințe, dotări, cheltuieli şi investiții pentru locuințe
		MEDIUL AMBIANT	4	Calitatea mediului, investiții
		TOTAL INDICATORI	90	
CONDIȚIILE	SOCIALE	STAREA DE SĂNĂTATE ŞI ASISTENȚA MEDICALĂ	20	Caracteristici ale stării de sănătate, baza materială, cheltuieli bugetare, investiții, resurse de muncă
		INSTRUIRE ŞI EDUCAȚIE	40	Baza materială, populația şcolară, resurse de muncă, cheltuieli şi investiții
		CULTURA	19	Baza materială, accesibilitate, cheltuieli, investiții
		ODIHNĂ ŞI RECREERE	17	Baza materială cheltuieli, investiții
		MEDIUL SOCIAL-POLITIC	14	Cheltuieli cu ordinea publică, stare infracțională, organizații publice şi sindicate
		TOTAL INDICATORI	110	
		CONDIȚIILE DE MUNCĂ	27	Durata timpului de muncă, condiții grele de muncă, protecția muncii, morbiditate profesională
		TOTAL INDICATORI	27	
PROTECȚIA	SOCIALĂ	ŞOMAJ	13	Starea şomajului, cheltuieli, locuri de muncă
		SĂRĂCIE	34	Numărul săracilor, categorii sociale potențiale, cheltuieli
		ASISTENȚĂ SOCIALĂ	133	Prestații de asistență socială pentru bătrâni, minori ocrotiți, prestații familiale
		PENSII, AJUTOARE, INDEMNIZAȚII	67	Pensii, indemnizații şi alte cheltuieli de asigurări sociale
		TOTAL INDICATORI	247	
		TOTAL INDICATORI	474	

COMENSURAREA OFERTEI AGRICULTURII
– limite şi unele posibilităţi de modelare –

Filon TODEROIU,
INCE – Institutul de Economie Agrară

1. Modelarea econometrică a agriculturii – privită din perspectiva racordului său cu ansamblul economiei naţionale – comportă luarea în considerare a unei particularităţi importante acestei ramuri: situarea sa în zona de contact direct cu consumul final al populaţiei îndeosebi prin componenta sa esenţială – consumul agroalimentar – care prin ponderea sa ridicată în cheltuielile pentru consum ale populaţiei şi prin ritmul evoluţiei preţurilor bunurilor agroalimentare, poate avea un rol "prenator" (cum este cazul în majoritatea economiilor dezvoltate) sau, dimpotrivă un rol "accelerator" al indicelui costul vieţii (cum este cazul economiei noastre în ultimii ani) de aici decurg cel puţin două modalităţi de abordare în comensurarea ofertei agregate a agriculturii. Pe de o parte, din perspectiva cererii potenţiale care, la rândul său poate avea ca suport determinativ fie aşa-numitul "consum fiziologic normal" (chiar dacă pare "demonetizat", conceptul există şi trebuie să constituie cel puţin un punct de reper în determinarea nevoii naţionale de producţie agricolă), fie cererea solvabilă a populaţiei, care presupune o serie de variabile economico-sociale mai complexe şi a căror cuantificare este mai puţin transparent.

Pe de altă parte, comensurarea ofertei agregate a agriculturii trebuie să pornească de la resursele disponibile care, de fapt, presupune a se răspunde – în ipoteza cunoaşterii volumului structurii şi stării funcţionale a resurselor umane, materiale, financiare şi informaţionale – la cel puţin două probleme: a) care este combinaţia costurilor minimale de resurse care permite obţinerea unei oferte agricole (determinată exogen în acest caz); b) şi ce combinaţie de produse agricole (structura de produs) asigură valorificarea maximă a unei resurse sau a unei "fascicul" de factori de producţie.

2. Înainte de abordarea demersului metodologic de comensurare a ofertei agregate, în oricare dintre cele două modalităţi, este de ţinut cont de specificitatea agriculturii, conform căreia zonalitatea înzestrării şi favorabilităţii resurselor de producţie agricolă imprimă şi ofertei agricole un accentuat caracter diferenţial zonal, care se manifestă prin neconcordanţa distribuţiei zonale a corelaţiilor costuri-preţuri cu zonalitatea favorabilităţii. Această distribuţie zonală a combinaţiilor de producţie translatează oarecum problema optimului macroeconomic înspre problema comensurării avantajelor şi dezavantajelor comparative a două alternative posibile: deplasarea interregională a produselor agricole dinspre zonele excedentare spre cele deficitare sau " plantarea" de capacităţi

de postprocesare agroalimentară în zonele excedentare agricol şi deplasarea interzonală a produselor alimentare.

3. Dar, până a ne pune problema soluționării acestor alternative comparative, care, oricum, presupune o anumită "rafinare" metodologică, considerăm utilă prezentarea demersului metodologic de comensurare a ofertei agregate a agriculturii din perspectiva contribuției acestei ramuri la cererea şi utilizarea valorii adăugate în economia țării.

4. Un procedeu econometric cu largă utilizare în cuantificarea relațiilor de interdependență dintre valoarea adăugată şi resursele agriculturii este reprezentată de funcțiile de producție, în care, spre deosebire de forma lor clasică, introduc o resursă fundamentală a acestei ramurii – pământul.

Tipul de funcție de producție care se pretează[1] pentru comensurarea "ofertei" de valoare adăugată a agriculturii pune în relații outputul agricol cu patru resurse esențiale: volumul de muncă, stocul de capital, volumul consumurilor intermediar şi pământul, conform expresiei:

$$Q = e^{\omega T} * L^{\alpha} * K^{\beta} * C^{\gamma} * P^{\delta} \qquad (1)$$

unde: Q = volumul producției agricole; L = alocarea de forță de muncă; K = stocul de capital; C = consumuri intermediare; P = pământ; α, β, γ, δ = elasticitățile producției în raport cu factorii muncă, capital, consumuri intermediare şi pământ; ω = rata progresului tehnic.

5. Variabilele exogene din relația sintetică (1) sunt determinate, în mare parte, simultan endogen prin relații econometrice specifice, în raport cu factorii determinativi relevați. Astfel, funcția de utilizare a factorului "muncă" (L) poate avea la bază, ca ipoteză de pornire, faptul că deşi piața muncii este imperfectă, în condiții de mobilitate deplină a forței de muncă, venitul agricol (valoarea adăugată netă) pe persoană ocupată (Y/L) ar creşte cu aceeaşi rată ca şi venitul aferent muncii neagricole. În schimb, în condiții de mobilitate intersectorială limitată forței de muncă, aceasta nu reacționează pe deplin la modificările de venituri. Aşadar, funcția aferentă resursei "muncă" poate avea expresia:

$$\ln L = c + \sigma * \ln(Y / g) + \mu * (1 - \sigma) * t \qquad (2)$$

unde: c = constanta aditivă; g = venit pe persoană ocupată în sectorul neagricol; σ = factor de pondere (când σ = 1, avem de-a face cu mobilitate deplină); μ = rata constantă de modificare a utilizării de muncă.

6. Funcția de utilizare a factorului "capital" (K) are la bază conceptul de produs marginal valoric al capitalului obținut prin derivarea relației (1) în raport cu variabila "K":

$$p * (\delta Q / \delta K) = p * \beta * Q / K \qquad (3)$$

[1] "Europenizarea" folosirii extinse a funcțiilor de producție în agricultură s-a făcut atât de către econometriştii germani Tangermann şi Henrichsmeyer, cât şi de cei din şcoala austriacă de economie agrară (Simon, Ortner etc.).

relație care înseamnă că alocarea de capital este extinsă până la punctul în care produsul marginal valoric devine egal "prețului" utilizării bunului "capital" (r), condiția de echilibru fiind:

$$K^x = \beta * (p/r) * Q \quad (4)$$

7. În mod analog, funcția utilizării "consumurilor intermediare" (C), este:

$$C = \gamma * (p/c) * Q \quad (5)$$

sau, ținând seama de relația (1):

$$dC = \gamma * (p/c) * e^{\omega T} * L^{\alpha} * K^{\beta} * P^{\delta} \quad (6)$$

În fine, funcția de utilizare a factorului "pământ agricol" prezintă, în esență, o alură tendențială de forma:

$$\ln P_t = a + b * t \quad (7)$$

8. Modelul econometric al ofertei agriculturii conține şi unele ecuații de definiție si de balanță, dintre care principală este următoarea:

$$Y = (p * Q - c \times C_r * A)/100 \quad (8)$$

unde: Y = venitul sectorului agricol) produsul intern net la prețurile pieței);

A = amortizarea capitalului fix.

Modelul econometric de cuantificare a ofertei agriculturii prin intermediul funcțiilor de producție are o structură recursivă, care facilitează o estimare separată a ecuațiilor componente.

9. După cum se observă, relația agregatului producției agricole antrenează şi un parametru de măsurare a progresului tehnic. Discuțiile şi determinările progresului tehnic (ω) reprezintă, în fond, rata de modificare a factorului de scală pe unitatea de "T" (considerăm că, pentru România, respectiv, ca "măsură" a nivelului performanței tehnice şi a condițiilor climatice este randamentul mediu la cereale).

10. Dacă pe primul palier de agregare a variabilelor constitutive ale modelului econometric al ofertei agricole nu intervin dificultăți insurmontabile, când se coboară la structura agenților economici "furnizori" de ofertă, dar, concomitent şi purtători de cerere de factori de producție durabili şi curenți, sporesc limitele aplicabilității modelelor econometrice, acestea fiind generate de puternica fluiditate a structurii dimensionale a exploatații lor agricole, ca urmare a neclarificării raporturilor interne concomitente dintre resursele antrenate în agricultura, între care două sunt esențiale: "om-pământ" şi "pământ-capital".

11. De fapt, nu greşim dacă afirmăm că, în comportamentul cantitativ şi calitativ al acestor două raporturi esențiale se cantonează şi aşa-numitul efect al "economiei de scală" în agricultură[1]. Conturarea şi consolidarea unei struc-

[1] Cu caracter pur informativ semnalăm unele determinări empirice cu un temeinic suport statistico-economic: astfel, în economia SUA, fermele foarte mici ca cifră de afaceri, având o suprafață medie de 44 ha, obțin un profit pe hectar de numai 0,3 $, pe când fermele foarte

turi agrare care să permită determinarea gradului de înzestrare cu resurse şi factori de producție al diferitelor categorii de exploataţii agricole va permite practicarea unei politici agrare care să promoveze performanța economică prin care să se anuleze efectul contraperformant structural, ştiute fiind reacțiile comportamentale diferite, în funcție de forța economică a exploatațiilor la stimulii economici ai raportului dinamic cerere/ofertă de producție agricolă.

Bibliografie

1. Cristensen, J., *New strategies at the farm level: some comments*, in ERAE, nr. 18, 1991
2. Ortner, K.M.; Simon, L., *Die Cobb-Dougias - Produktion - funktion der ostereichischen Land-und Forstwirtschaft*, in MBOL, nr. 1, 1981
3. Tangermann, S., Ein okonometrisches Modell für den Agrarsektor der BR Deutschland", in Agrarwirtschaft, nr. 2, 1974
4. Toderoiu, F. şi colab., *Un model agregat al agriculturii*, în Probleme economice, INCE-CIDE, nr. 36-37, 1991
5. Windhorst, H., *Die sozio-okonomischen Struktur des US-Farmsektor in der Mitte der achtiziger Jahre*, in Ber.ub.Landw, nr. 2, 1986

mari, care gestionau, în medie, peste 1450 ha, obțin cca 280 $/ha; pe de altă parte, în Danemarca, țară cu o agricultură intensivă şi puternic capitalizată, rata “recompensării” capitalului în exploatațiile mici (5-20 ha) s-a deplasat de la 0,2% în anii ’84-’85 la -4,4% în anii ’88-’89, iar la exploatațiile foarte mari (peste 100 ha) de la 12,4% la 5,3%.

MODELE ALE DOBÂNZII. ÎNCERCĂRI DE ENDOGENIZARE A RATEI DOBÂNZII

Marin CONSTANTIN,
Dorina ANTOHI,
Maria BÂRSANU,
Institutul de Finanțe, Prețuri şi Probleme Valutare

Se ştie că dobânda este suma de bani care este plătită de debitori creditorului pentru folosința temporară a mijloacelor băneşti luate cu împrumutul. Sau, altfel spus, dobânda este prețul pe care debitorul îl plăteşte pentru a obține resursele acum, în loc să aştepte până va câştiga bani cu care să cumpere resursele. De obicei, dobânda se stabileşte în procente anuale în raport cu mărimea împrumutului acordat. Rata dobânzii este un instrument principal al politicii monetare.

În literatura de specialitate, există două maniere de a determina politica monetară şi masa monetară, şi anume:

- prin influențare;
- prin determinare directă.

Determinarea prin influențare presupune că punctul de comandă se află mai departe de mecanismele în sine, pentru a le lăsa spațiu suficient de acordare şi autoreglare.

Determinarea directă înseamnă o abordare exogenă, înseamnă implicit, subiectivism şi preponderența unei viziuni fondate în aceste condiții.

Endogenizarea ratei dobânzii este posibilă prin existența mecanismelor de autoreglare ceea ce presupune:

- în primul rând existența unei rate a dobânzii directoare, ca de exemplu, rata scontului; dar, pentru ca aceasta să se manifeste, trebuie să existe o serie de alte elemente cum ar fi titlurile comerciale şi un grup de reguli, legi de utilizare a acestor titluri;
- în al doilea rând, trebuie să existe rata rezervelor obligatorii;
- în al treilea rând, trebuie să existe şi să se manifeste operațiunile de piață liberă (open market).

În continuare, vom prezenta două modele în care rata dobânzii este o variabilă endogenă. Astfel, Arnold Packer în lucrarea *Modele ale sistemelor economice* prezintă un model macroeconomic din tip keynesian închis. În acest model sunt prezentate ambele sectoare ale economiei: sectorul real şi sectorul monetar. În tratarea ratei dobânzii autorul pleacă de la ideea că stocurile de bani sunt cerute pentru tranzacții şi pentru speculații. Cererea pentru tranzacții

reprezintă o fracțiune din PNB nominal al ultimei perioade; cererea pentru speculații este o fracțiune din noile emisiuni guvernamentale. Dacă modificarea stocului de bani nu egalizează modificarea în cerere, piața banilor trebuie să fie echilibrată printr-o modificare a ratei dobânzii. Astfel, modificarea ratei dobânzii este pozitivă când modificarea stocului de bani este mai mică decât suma dintre fracțiunea din PNB nominale şi fracțiunea de nouă emisiune guvernamentală şi invers. Când se ocupă de sectorul monetar, autorul consideră că pe scena politicii monetare sunt patru participanți: o autoritate monetară şi trei "jucători" cu responsabilități fiscale. Cei trei "jucători" acționează ca fiind decidenți în domeniul fiscal şi sunt responsabili de şapte instrumente: două sunt variabile ale cheltuielilor exogene, una este reprezentată de cheltuielile legate de personalul militar, trei sunt rate de impozit, iar ultima este formată din plățile pentru transferuri. Singurul instrument monetar în model este rata scontului şi nu sunt tratate operațiunile de open market şi puterea băncilor de a stabili depozite de rezervă.

Rata dobânzii pe termen scurt, care este funcție de rata scontului şi rezervele libere în sistemul bancar este, în schimb, o mărime determinată pentru rata dobânzii pe termen lung. Rata dobânzii pe termen lung este o mărime determinată de investițiile din industrie în utilaje şi echipamente. Rata dobânzii la împrumuturile comerciale este prezentată ca fiind funcție de rata dobânzii la împrumuturile comerciale din anul precedent, de rata dobânzii pe termen scurt şi rata dobânzii pe termen lung.

Un alt model este cel al lui Alan Blinder, prezentat în lucrarea *Către o teorie economică a distribuirii venitului*. Acest model este unul de simulare microeconomică a distribuirii veniturilor şi bunăstării în SUA. Autorul consideră în această lucrare că rata dobânzii este o variabilă exogenă. De asemenea, autorul pleacă de la ipoteza că rata dobânzii este constantă în timp, aceasta pentru a exista o distribuție a bunăstării constantă în timp. Într-o anexă a lucrării este prezentat cazul în care rata dobânzii variază în timp, dar tot exogen iar în altă anexă este prezentată problema consumului optim cu o rată a dobânzii endogene. Legat de această ultimă problemă, autorul afirmă că un mod de a face ca rata dobânzii să fie privită ca o variabilă endogenă la nivel de individ este ca să presupunem că ea depinde de cantitatea de avere (bogăție) investită: $r = r(k(t))$. Se presupune că derivata de ordinul întâi a funcției ratei dobânzii este pozitivă, iar funcția obiectiv o reprezintă optimizarea (maximizarea) unei funcții de utilitate a consumului, ajungându-se în final, la o ecuație diferențială destul de greu de rezolvat. Rezolvarea acestei ecuații implică o serie de ipoteze subiective, care duc la concluzia că generalizarea dorită de autor, de la nivel de individ la nivel de economie privitor la rata dobânzii, este de fapt inaplicabilă.

Dacă privim aceste două modele din punct de vedere al aplicativității la economia noastră, cel mai potrivit ar fi primul model, cel al lui Arnold Parker, dar nici aceasta nu poate fi practic aplicată deoarece nu există, nu se manifestă în economia noastră mecanismele de autoreglare (rata scontului sau oricare

altă rată, rezervele obligatorii şi operațiunile de open-market). Dar, aceasta nu înseamnă că endogenizarea ratei dobânzii nu rămâne o problemă de actualitate. Experiența tranziției demonstrează că procesul conducerii monetare (al politicii monetare) a dat naştere la rigidități constând în decalaje sau evoluții divergente ale variabilelor masei monetare, care au contribuit la blocajul economic. Politica monetară trebuie să fie restrictivă, dar nu rigidă.

SPECIFICITATEA MODELĂRII EVOLUȚIEI FENOMENELOR DEMOECONOMICE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

Anca DACHIN,
Elena Antineea STROE,
Institutul de Economie Națională

Unul dintre factorii determinanți pentru dinamica economiei naționale este variabila demoeconomică, care reflectă starea şi mişcarea populației atât sub aspect demografic, cât şi al integrării ei în sistemul economic. Potrivit acestor două unghiuri de analiză, principalii indicatori care trebuie estimați sunt populația totală, populația activă şi populația ocupată, fiecare cu structurile specifice. Particularitățile perioadei de tranziție generează dificultăți noi pentru calculele de prognoză, impunând opțiuni noi pentru modele sau parametri utilizați.

Pe termen scurt şi mediu, considerăm populația ca fiind o variabilă ce evoluează după legi demografice proprii, sub influența unei inerții mari dată de numărul şi structurile populației existente.

Cercetarea în domeniul modelelor încearcă prin limitarea pe cât posibil a numărului parametrilor utilizați, să ajungă la modelele cât mai suple care să permită o apreciere satisfăcătoare a tuturor variabilelor.

În literatura de specialitate există un număr impresionant de metode de proiectare care pot fi utilizate, însă, indiferent de gradul de complexitate al acestor tehnici, exactitatea calculelor de perspectivă este influențată hotărâtor de reuşita proiectării componentelor populației. Reputați demografi sunt unanimi de acord că este mult mai important a face o analiză corectă a situației în domeniul demografic şi în domeniile conexe, decât a căuta “metode savante de extrapolare şi proiectare” (Louis Henry).

Pentru prognoza populației, am optat pentru metoda componentelor, considerând-o cea mai adecvată şi posibil de utilizat. Aceasta este cel mai mult aplicată atât în practica mondială cât şi în țara noastră. Opțiunea pentru această metodă a fost făcută având în vedere caracterul ei analitic fiecare dintre componentele evoluției populației proiectându-se separat. Cu toate că prin proiectarea separată a componentelor populației se măresc posibilele abateri ale evoluției proiectate față de cea reală, preferăm totuşi această metodă datorită luării în considerare a structurii pe vârste.

Numărul şi structura populației la un anumit moment sunt determinate de numărul populației la momentul inițial şi de întăririle şi ieşirile care vor avea loc în perioada analizată.

Conform acestei metode vor fi parcurs următoarele trei etape: proiectarea populației, determinarea numărului de născuți şi proiectarea născuților. Născuții perioadei următoare, determinanți în etapa a doua, sunt rezultatul fertilității populației în vârstă de 15-49 de ani existentă în fiecare din anii de perspectivă deci proiectată în prealabil în etapa întâi. Proiecția populației inițiale reprezintă, de fapt, determinarea supraviețuitorilor acestei populații în perioada de perspectivă în ipoteza unei anumite evoluții a mortalității pe vârste în acest interval de timp.

Pentru elaborarea calculelor de prognoză a numărului şi structurii populației vom utiliza următoarele elemente: datele privind numărul populației pe sexe şi vârste, determinate pe baza ipotezei adoptate cu privire la regimul de mortalitate în perioada de perspectivă, probabilități prospective de supraviețuire pe vârste şi sexe, determinate pe baza ipotezei adoptate cu privire la regimul de mortalitate în perioada de perspectivă.

În ceea ce priveşte evoluția mortalității s-a constatat că, în general, aceasta prezintă o anumită stabilitate în timp, mai ales pe perioade scurte şi, ca urmare, adoptarea unor anumite legi de mortalitate are şanse suficiente de realizare. Având în vedere procesul de degradare continuă a calității vieții datorat scăderii veniturilor reale ale familiei, lipsei tot mai acute de fonduri pentru asistență medicală şi socială, pe fondul manifestării fenomenului de îmbătrânire demografică a populației țării, vom considera ipoteza creşterii uşoare, în continuare, a mortalității. Presupunând că factorii care au influențat mortalitatea vor acționa în continuare în acelaşi sens cu o intensitate mai accentuată, nu excludem posibilitatea apariției unor noi factori de influență.

Pentru determinarea numărului supraviețuitorilor vom folosi procedeul permutării vârstelor, constând în înmulțirea populației din fiecare sex şi vârstă cu probabilitățile de supraviețuire corespunzătoare sexului şi vârstei respective. Probabilitățile prospective de supraviețuire vor fi determinate pe baza indicatorului "numărul mediu al supraviețuitorilor" la momentul t, în intervalul de vârstă x, x+1 ani din tabela de mortalitate corespunzătoare ipotezei cu privire la regimul de mortalitate.

Una dintre problemele cel mai greu de surmontat în estimarea evoluției fertilității în perspectivă este cunoaşterea insuficientă a mecanismelor de interacțiune a factorilor economici, sociali, culturali, psihologici, politici şi a cuantificării influenței acestora asupra comportamentului demografic al populației. Modificarea comportamentului demografic reprezintă o problemă extrem de complexă care necesită timp şi o anumită politică demografică care să vizeze contracararea acțiunii factorilor care influențează nefavorabil procesul de reproducere a populației. Având în vedere aceste considerente, cu atât mai dificilă pentru perioada pe care o traversează România apare formularea de ipoteze pertinente asupra evoluției comportamentului procreator şi transpunerea satisfăcătoare a acestora în indici necesari calculelor de prognoză.

Manifestarea accentuării fenomenului de îmbătrânire demografică este datorată în cea mai mare parte scăderii de lungă durată a fertilității în țara noastră. În momentul de față, se înregistrează o oarecare stabilizare a natalității. Însă, pentru o previziune corectă a numărului populației, trebuie luate în calcul, alături de tendințele specifice pe termen mediu şi scurt, şi posibilitatea ca evoluția fenomenului să părăsească tendința. Cu toate că factorul inerțial este foarte puternic în domeniul evoluției fenomenelor demografice, este dificil de apreciat care va fi comportamentul demografic al populației în condițiile intervenției unui fenomen perturbator care poate determina abateri puternice față de tendință. În condițiile de astăzi, când se manifestă tendința de schimbare a structurilor socioeconomice şi ale valorilor culturale ale societății, este greu de surprins impactul acestora, prin fenomene de antrenare şi cumulare generate asupra tendințelor prevăzute ale fertilității.

În funcție de momentul apariției unor astfel de factori, unele consecințe se resimt mult mai târziu, iar dintre acestea unele pot fi cuantificate, iar altele nu.

De aceea, este dificil de surprins forma mişcării care va condiționa şi determina modificările structurale demografice în viitor, aceste schimbări produse ca efecte ale unor cauze apărute uneori cu mult timp înainte fiind foarte greu, dacă nu imposibil, de corectat.

Având în vedere oscilațiile imprevizibile ale fenomenelor demografice în perioada actuală, este foarte probabil ca indicatorii natalității şi mortalității ce constituie parametrii principali pentru prognoza populației totale să nu rezulte din calcule econometrice, ci să reprezinte estimări ale specialiştilor demografi (anchete, studii, aprecieri personale).

Numărul şi structura populației pe sexe şi grupe de vârstă constituie variabilele de la care se porneşte în determinarea populației active, considerată oferta de forță de muncă la nivelul economiei naționale. Pentru calcularea acestui indicator, se recomandă, de regulă, metoda ratelor de activitate. Aceasta constă în înmulțirea numărului populației la fiecare grupă de vârstă cu o rată de activitate rezultată din extrapolarea ratelor de activitate înregistrate la ultimele recensăminte ale populației. Populația activă este, astfel, suma populațiilor active pe grupe de vârstă.

Evoluția populației active nu reflectă însă numai un model de comportament psihosocial specific, ci şi o reacție directă la schimbările din sistemul economic. Prin urmare, în perioada tranziției la economia de piață şi a unor restructurări economice profunde, ratele de activitate pentru o prognoză pe termen scurt şi mediu nu pot rezulta dintr-o simplă extrapolare, ci dintr-o corelare cu evoluția unor indicatori economici ce exprimă factori de influență determinanți.

O analiză corectă şi relevantă a tendințelor trecutului nu se poate efectua decât pe baza datelor recensământului populației, singurul prilej cu care se poate determina dimensiunea şi structura reală a populației active pe grupe de vârste.

Pornind de la datele oferite de recensămintele populației din anii 1956, 1966 şi 1977, ca şi de la evoluția ulterioară a populației şcolare la 1000 persoane de vârstă între 14-24 ani şi a numărului de pensionari la 1000 persoane peste limita legată de pensionare, se pot identifica următoarele tendințe ale ratelor de activitate până în anul 1989: a) scăderea accentuată a populației active la grupa de vârstă 14-24 ani şi la grupa de vârstă de peste 55 de ani, b) creşterea ratelor de activitate la populație feminină la grupa de vârstă 24-55 ani şi c) menținerea unor rate de activitate relativ constante ale populației masculine la grupa de vârstă 25-45 ani.

Această dinamică a avut cauze şi de ordin legislativ, în primul rând trecerea în anul 1978 la învățământul obligatoriu de 10 ani, dar şi lipsa unor stimulente pentru populația pensionată de a se menține activă.

În perioada de tranziție din următorii ani, nivelul ratelor de activitate pe grupe de vârstă va cunoaşte variații semnificative, până când, pe termen mediu, acestea se vor stabiliza. Populația şcolară la 1000 persoane între 14-24 ani a scăzut de la 438 în anul şcolar 1989/1990 la 371 în anul 1990/1991, sporind corespunzător populația activă. La grupa de vârstă 24-55 de ani, populația activă are tendințe evidente de creştere, reflectate prin numărul de persoane în evidența oficiilor forței de muncă ce nu beneficiază de prevederile Legii nr. 1/1990, fiind în mare măsură populație feminină casnică ce doreşte să lucreze. Populația pensionată va tinde să se mențină activă în condițiile scăderii continue a pensiei medii reale, prin activitate în agricultură sau alte domenii, chiar cu timp parțial de muncă, dacă aceasta nu va reduce cuantumul pensiei de asigurări sociale la care are dreptul.

Pentru a identifica mai bine corelațiile ce trebuie să se afle la baza prognozei ratelor de activitate, distingem următorii factori principali de influență a variației populației active pe grupe de vârstă reprezentative din punctul de vedere al manifestării fenomenelor demoeconomice în perioada 1956-1990:

Grupa de vârstă (ani)	Factori de influență
14-24	- venitul mediu real/persoană - trendul populației şcolare - rata şomajului pentru forța de muncă necalificată
25-45 populația masculină	- -/-
25-45 populația feminină	- venitul mediu real/persoană - intensitatea migrației urban-rural - scăderea natalității - ridicarea nivelului de calificare al femeilor
45-55	- starea de sănătate
peste 55	- starea de sănătate - pensia medie reală

Pentru prognoza pe termen scurt şi mediu, ratele de activitate trebuie calculate ca funcții de aceşti factori cu efecte cumulate, cu excepția ratelor po-

pulației masculine cuprinse între 25-45 ani, care pot fi extrapolate. În perioada tranziției, factorii de conjunctură economică tind să-şi sporească importanța, generând oscilații de comportament demoeconomic, însă fără eliminarea componenței sale inerțiale.

Pe termen lung, dacă nu apar restricții de ordin legislativ, evoluția populației active va depinde în mod esențial de mărimea veniturilor totale reale pe familie sau pe locuitor, care au, pe de o parte, un efect coercitiv în sensul că nu se va putea susține existența inactivă a unor persoane, dar şi efect stimulativ în special pentru tineri, care constată că se poate atinge un statut social superior şi un nivel ridicat al veniturilor fără parcurgerea tuturor etapelor de şcolarizare. Ceilalți factori se manifestă la rândul lor ca efecte ale variației veniturilor.

Cea mai dificilă prognoză este cea a populației ocupate deoarece reflectă în mod direct evoluția sistemului producției şi a investițiilor. Fenomenul perturbator cel mai puternic şi mai greu de evaluat va fi subtilizarea capacităților de producție ca urmare a blocajelor financiare şi de aprovizionare cu materii prime şi energie, ceea ce conduce la o reducere forțată a numărului de locuri de muncă. Fluidizarea proceselor economice generată de starea de instabilitate şi de reaşezare a structurilor economice, face ca luarea în considerare a unor factori inerțiali, reprezentați de regulă de trendul productivității muncii şi de o anumită stabilitate a structurilor socioprofesionale, să fie dificilă şi nerealistă. În contextul tranziției, populația ocupată, ca indicator macroeconomic, trebuie calculată, în funcție de volumul previzibil al capacităților de producție în funcțiune şi de nivelul proiectat al indicatorilor macroeconomici ai rezultatelor. Astfel, cu ajutorul unei funcții de producție de tip Cobb-Douglas se poate determina populația ocupată dorită care reprezintă cererea de forță de muncă.

Un model special al pieței forței de muncă trebuie să asigure o confruntare estimativă dintre cererea şi oferta de forță de muncă pe principalele structuri, din care să rezulte populația efectiv ocupată pentru anul de prognoză. În acest scop, poate fi utilizată balanța legăturilor dintre ramuri în unități de forță de muncă pentru determinarea structurii pe ramuri. Alegerea unui model pentru celelalte structuri rămâne o problemă deschisă.

Renunțarea parțială sau totală la modele ce extrapolează tendințele fenomenelor din trecut datorită plasărilor structurale în economie şi a influențelor lor asupra populației şi forțelor de muncă trebuie suplinită de modelarea comportamentului demoeconomic specific din perioada actuală. Aceasta este principala dificultate a activității de modelare pe termen scurt şi mediu.

MODEL ALGORITMIC PENTRU EVALUAREA INDICATORILOR DE GESTIUNE A EXPLOATAȚIEI AGRICOLE

Cornelia SCUTARU,
Institutul de Economie Agrară

1. Obiectivul modelului

Obiectivul modelului este evaluarea rentabilității exploatației agricole, în condițiile economice de piață, deci în condițiile în care există variații ale prețurilor atât pe piața factorilor de producție (împrumutul), cât şi pe piața produselor agricole (outputuri).

Problema principală a gestiunii economice este strategia care trebuie urmată pentru ca exploatația să fie şi să rămână rentabilă în condițiile de incertitudine generate de noul mediu economic (1).

Într-o economie de piață mediu economic este caracterizat de (2) :

- semnalele pieței, care constau în evoluția prețurilor pe piața liberă şi pe piața dirijată (politici de prețuri);
- semnalele intervenției guvernamentale, care se pot exprima prin diverse politici fiscale (taxe, impozite), politici monetare (dobânzi diferențiate asupra creditelor pentru producție sau investiție) etc. care diferă prin: sursa, durata, ponderea în ansamblul cheltuielilor.

Inflația este un fenomen de natură monetară, care se manifestă economic prin creşterea prețurilor la mărfurile şi serviciile produse de o economie dată.

Ea marchează un dezechilibru între cerere şi ofertă care se manifestă pe toate piețele economiei respective: pe piața monetară, pe piața mărfurilor şi serviciilor de consum, pe piața mijloacelor de producție şi pe piața muncii. Creşterea prețurilor la factori de producție, inclusiv forța de muncă determină fie creşteri ale prețurilor produselor finite, fie scăderi ale rentabilității economice care pot conduce la falimentul agentului economic.

Inflația este măsurată prin indici de prețuri construiți pe baza unui anumit "coş" (eşantion) de produse care determină ponderea mărfurilor luate în considerare. Există mai multe tipuri de indici care măsoară inflația fie la nivel global al economiei fie la nivelul "coşului de consum" al unei categorii sociale, fie la nivelul unui "coş" de bunuri şi servicii care servesc la producerea unui anumit produs finit. Aceştia sunt indicii prețurilor de producție care se calculează la nivelul ciclului de producție primar şi semnalează schimbările majore de prețuri în economie (3), cu mult timp înainte ca acestea să se materializeze în circuitul economic.

Calcularea indicilor prețurilor de producție permite evaluarea inflației inputurilor unui proces de producție, evidențierea secvențelor şi materialelor sensibile (3) din acest punct de vedere, a programului de rentabilitate a exploatației agricole, în funcție de structura de producție şi tehnologiile folosite.

Analiza pragului de rentabilitate a unui anumit produs sau a unei anumite exploatații, pune în evidență limitele minimale de prețuri la care exploatația este viabilă precum şi tendințele de creştere pe piața liberă a prețurilor produselor agricole. Atât cât cererea solvabilă a populației pentru produsele agroalimentare este în exces față de ofertă, aceste prețuri cresc pe piața liberă. În momentul în care raportul cerere solvabilă/ofertă se inversează apare inevitabil pericolul falimentului pentru acele exploatații care nu reuşesc să producă cu costuri care să asigure o mai mare marjă de rentabilitate suficientă.

2. Ipoteze de lucru şi posibilități de dezvoltare

Ipotezele de lucru pentru elaborarea modului sunt legate direct de obiectivul acestuia: evaluarea rentabilității exploatației în condițiile economiei de piață. Ipotezele au fost astfel formulate încât sistemul să poată fi extins prin adăugarea de noi module în direcția găsirii unei strategii de dezvoltare a exploatației agricole (6), aleasă astfel încât să minimizeze riscul în condițiile de incertitudine generate de mediul economic.

Pentru modulul de evaluare a rentabilității economice a exploatației agricole, ipotezele de lucru sunt:

a) Rentabilitatea economică depinde de:
   - factori de natură deterministă, care cuprind: condiții tehnologice, dotarea exploatației la un moment dat, structuri de producție etc.
   - factori aleatori, între care ponderea majoră o dețin condițiile climatice şi variațiile de prețuri pe piața liberă.

În aceste condiții, modelul trebuie să includă trei module:

- un modul de tip algoritmic, care conține o bază de date cu informații privind: condițiile tehnologice, dotarea exploatației, structura de producție. Informațiile din baza de date sunt preluate cu ajutorul unor programe de calcul pentru indicatorii ce caracterizează rentabilitatea economică a exploatației. Acest modul a fost elaborat şi testat pe un studiu de caz;
- un modul de evaluare a riscului indus de condițiile climatice ale zonei respective. Acest modul urmează să fie elaborat pe baza datelor statistice pentru evoluția condițiilor meteorologice din zonă (regim termic şi regim hidro);
- un modul de evaluare a riscului indus de variațiile prețului pe piața liberă. Acest modul urmează să fie elaborat pe baza evaluării statistice a cererii şi ofertei din zona respectivă, prețurile de echilibru fiind determinate cu probabilități specifice de realizare.

Cele două module de evaluare a riscului datorită variațiilor climatice şi variațiilor de preț vor furniza alternative decizionale care permit calculele în primul modul. În prezent, acest modul funcționează utilizând o bază de date care conține variante de prețuri atât pentru factori de producție, cât şi produsele agricole. În funcție de modul cum sunt construite aceste variante de prețuri ele pot să exprime fie politici dirijate de prețuri (cum sunt cele trei etape de liberalizare), fie variația prețurilor pe piața liberă.

b) Viabilitatea economică a exploatației agricole este strâns legat de două cicluri:
   - ciclul de producție agricolă;
   - ciclul familial.

Modulul elaborat de evaluarea rentabilității exploatației agricole ia în considerare aspectul determinist al ciclului de producție agricolă: condiții tehnologice, dotarea şi structura de producție pentru a determina venitul/profitul agricol al exploatației agricole. Disponibilul agricol (se adaugă alte venituri şi se scad cheltuielile curente ale familiei) are următoarele destinații:

- cheltuielile de producție pentru continuarea activității;
- satisfacerea unor nevoi familiale de lungă durată (ciclul familial);
- dezvoltarea exploatației (investiții).

Modelul se opreşte la evaluarea profitului/venitului agricol şi a rentabilității globale ale exploatației. Dezvoltările ulterioare includ două direcții:

- evaluarea ciclului familial;
- evaluarea riscului investițional determinat de piața mijloacelor de producție şi de piața pământului.

c) Considerăm că rentabilitatea economică a exploatației agricole poate fi apreciată prin ansamblul de indicatori din Sistemul Conturilor Naționale:
   - marjele de produs;
   - valoarea adăugată;
   - venitul/profitul agricol;
   - rentabilitatea globală a exploatației agricole.

Aceşti indicatori (precum şi cei auxiliari privind cheltuielile şi costurile de producție) sunt calculați în condiții deterministe de modulul elaborat până în prezent. Modulul permite simularea manuală a rezultatelor prin schimbarea variantelor de preț ale inputurilor şi outputurilor.

d) Considerăm că viabilitatea economică a exploatației agricole şi şansele dezvoltării acesteia pot fi apreciate pornind de la:
   - rentabilitatea globală a exploatației agricole;
   - utilizarea venitului/profitului său agricol în activitatea investițională (procurarea de mijloace de producție, cumpărări de pământ).

e) Inflația, ca formă de creştere a prețurilor factorilor şi mijloacelor de producție are o influență negativă asupra rentabilității şi viabilității ex-

ploatației agricole. Depăşirea unui anumit prag de inflație a costurilor de producție în condițiile în care reacția prețurilor produselor agricole se manifestă cu întârziere datorită ciclului lung de producție, poate duce exploatația la faliment.

f) Aprecierea influenței inflației asupra rentabilității exploatației se face cu ajutorul următorilor indicatori:
   - indicii de prețuri pe produse şi asolament;
   - pragul de rentabilitate al produsului (indicele de inflație care anulează profitul exploatației).

Modelul elaborat calculează indicii de prețuri pentru variantele de preț (maximum 10) incluse în baza de date, pragul de rentabilitate pe produse şi total asolament şi evoluția marjei de produs, respectiv al profitului exploatației în anumite ipoteze privind valoarea indicelui de inflație trimestrial, respectiv lunar.

În afară de posibilitățile de dezvoltare menționate, modelul se încadrează într-un sistem de modele al cărui scop final este simularea unor strategii de dezvoltare a exploatației agricole în condițiile economiei de piață, deci ținând seama de incertitudinea crescută a mediului economic, de riscul pe care îl comportă orice decizie privind activitatea exploatației.

În concepția acestui sistem, modulul elaborat de evaluarea rentabilității nu este decât un modul algoritmic, care oferă coeficienții necesari pentru construirea altor tipuri de modele:

- un model de programare liniară care preia automat coeficienții pentru restricțiile tehnice şi economice şi pentru funcția obiectiv (maximizarea profitului) de la modulul de evaluare a rentabilității produselor pentru a construi o structură optimă de producție. Acest model va lucra în condiții deterministe pe variante de prețuri (i = 1…10) până la implementarea modulelor de evaluare a riscului indus de condițiile climatice şi de piața produselor agricole, care vor conduce la construirea unor soluții optime, realizabile cu un anumit grad de probabilitate (dat de probabilitățile condiționate de realizare a anumitor “stări ale naturii” respectiv “pieței”).
- un model de evaluare a riscului decizional (tip jocuri cu natura), construite alternative de decizie (4), realizabile cu probabilitățile obținute de modulul anterior, pentru definirea strategiei optime în condiții de incertitudine după criteriul minimax.

Datele obținute prin rularea modelului, stocate într-o bază de date cu structură complexă (informații privind tipologia exploatațiilor, resurselor, forța de muncă, structuri de producție, rezultatele economice, indicii de prețuri, pragul de rentabilitate, reacția de inflație etc.), prelucrate statistic, vor furniza “regulile” pentru baza de cunoştințe a unui Sistem Expert pentru gestiunea exploatației agricole, după modelul celor elaborate la Centrul de economie şi sociologie rurală de la Grignon (5,6).

BIBLIOGRAFIE

1. Attonaty, J.M.; Soler, L.G., *Pour un renouvellement des instruments d'aide a la gestion strategique*, Congres des Economistes Agricoles: La Hays, AEEA, 3-7 septembrie 1990
2. Stoleru, Lionel, *L'ambition internationale*, Dunod, Paris, 1988
3. ×××, *Compendiu de analiză macroeconomică*, Caiet documentar INCE, ianuarie 1990
4. Austin, Larry M.; Burns, James R., *An aid for managerial decision marketing. Management science*, Mac Millan Publishing Company, New York, 1985
5. Attonaty, J.M. et col., *Simulation a base de connaissance pour l'aide a la decision en agriculture*, Economics and Artificial Intelligence, AFCET, 1990, p. 291-296
6. Attonaty, J.M.; Soler, L.G.; Maxime, F., *Aide for strategic management of farm. A proposed knowledge based simulation model*; Al 26-lea Seminar AEEA, Economics and Artificial Intellingence, Grignon, 10-12 Septembrie 1991
7. ×××, Decret-lege nr. 75/8 febr. 1990 (majorarea prețurilor de contractare şi achiziție)
8. ×××, Ordinul 20 PT/28.II 1990 (stabilirea tarifelor SMA)
9. ×××, Ordinul 98 PT/6.II. 1990 (stabilirea tarifelor SMA)
10. ×××, H.G. nr. 191/22.03.1991 (prețuri de contractare şi achiziție garantate de stat pentru produse vegetale)
11. ×××, Anexa nr. 1 la OMAIA nr. 35/martie 1991 (prețuri cu amănuntul la semințe de cereale)
12. ×××, H.G. nr. 239/1991 (cu privire la a doua liberalizare a prețurilor)
13. ×××, H.G. nr. 1231/1991 a ME şi F (negocierea indicelui maxim de modificare a tarifelor de plată a lucrărilor agricole)
14. ×××, H.G. nr. 445/27 iunie 1991 (prețuri de contractare şi achiziție)
15. ×××, Anexa nr. 1 la OMAIA nr. 16/25 iunie 1991 (prețuri la semințe de cereale)
16. ×××, H.G. nr. 464/5 iulie 1991 (reglementarea regimului prețurilor)
17. ×××, H.G. din 11 noiembrie cu privire la regimul de prețuri şi tarife în condițiile unificării cursurilor de schimb ale leului)
18. Schmitt, Gunter (Univ. of Gotingen), *Theory of Resource Allocation by Farm Households: The Role of Off-farm Employment, Household Production and Transaction Costs*, XXI-st International Conference of Agricultural Economists, August 22-29, 1991, Tokio

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 38/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

Avertisment 215

PUNCTE DE VEDERE

FUNCȚIA DE PRODUCȚIE LA PUNCTUL CULMINANT
AL SIMPLITĂȚII ANALITICE ŞI EXACTITĂȚII MATEMATICE -
Modelul SIMPLEX liniar-omogen 216

Modelul liniar-omogen al procesului de producție materială 217

Comparație cu realitatea 221

Împotriva fetişizării metodelor matematice cele mai înalte
în ştiința economică 222

Aplicații grafice şi analitice 224

AVERTISMENT

Multora dintre aceia care se vor apleca asupra notațiilor mele din paginile ce urmează, acestea or să le pară drept un punct de vedere. Un simplu punct de vedere. Rod – însă – a ani de neobosite şi continue cercetări, interpretări, reluări, alte şi alte căutări, comparații, adăugiri, eliminări, simplificări...

Aşa s-a ajuns, iubite prietene cititor, la modelul matematic ce face obiectul comunicării de față, găzduite cu inegalabilă amabilitate în paginile "Problemelor economice" de Centrul de Informare şi Documentare Economică din Institutul Național de Cercetări Economice al Academiei Române.

Aşadar, un model matematic, după şi între atâtea şi atâtea altele...

Atragem însă, în mod deosebit atenția asupra faptului că, orice încercare s-ar face în viitor de a se elabora un alt model de funcție de producție diferit de tipul input-output propus de noi, tip care nu ar respecta riguros clauza "caeteris paribus" este sortit eşecului (la fel şi orice încercare de soluționare a unei probleme de tip "perpetuum mobile").

"Pe termen lung sau chiar mai puțin lung, progresul economic este inevitabil supus unor schimbări calitative (determinate de factori exogeni n.n.) care nu pot fi mai dinainte cunoscute" afirmă N. Georgescu-Roegen în *Legea entropiei şi procesul economic*.

Fără restricții în ceea ce priveşte stabilitatea absolută a tuturor elementelor (ca şi a relațiilor dintre ele) care definesc procesul economic, nu este posibilă o transpunere analitică a procesului de producție materială.

Modelul Symplex liniar-omogen propus de noi, este, deci, unicul posibil, fără nici o posibilitate de a mai fi ulterior înlocuit sau îmbunătățit de un alt model de funcție de producție.

ing. Ion Iliescu

PUNCTE DE VEDERE

FUNCȚIA DE PRODUCȚIE LA PUNCTUL CULMINANT AL SIMPLITĂȚII ANALITICE ŞI EXACTITĂȚII MATEMATICE
- Modelul SIMPLEX liniar-omogen -

ing. Ion I. Iliescu

Motto

"La elaborarea oricărui model, cercetătorul este amenințat de două mari pericole: capcana suprasimplificării şi mlaştina supracomplicării."

R. Bellman

Preambul. În pofida faptului că în statistica matematică problema modelării procesului de producție materială este privită ca o problemă obişnuită (şi nicidecum deosebită), indiferent că, de fapt, corelația dintre factorii implicați şi produsul rezultat este de tip input-output sau oricare alt tip de dependență (a se vedea, spre exemplu, *Modelarea corelațiilor în economie*, de C. Moineagu, Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1964), în ştiința economică, lucrurile sunt privite cu totul altfel:

"Estimarea legăturii dintre inputuri, factorii producției, şi outputuri, rezultatul acesteia, este una dintre problemele cele mai complicate ale econometriei" spune autorul în *Metode econometrice moderne* (T. Chatteles, Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1991)"; ca rezultat al unor îndelungate cercetări în acest domeniu, sunt în măsură a arăta, totuşi, pe căile cele mai simple, în prezentul material, contrariul acestei răspândite opinii în literatură: modelul analitic al procesului de producție, material de tip input-output reprezintă una dintre problemele cele mai simple ale econometriei, chiar de tipul "oului lui Columb" sau a "nodului gordian".

Problema a făcut însă, şi face şi în prezent, obiectul unei asidue cercetări în literatura economică, numărul titlurilor de funcții de producție lansate până în prezent fiind, de la lansarea conceptului de către P.H. Wicksteed în 1894 şi până în prezent, extraordinar de mare, de ordinul zecilor (şi chiar al sutelor), 40-50 (număr care aminteşte cunoscuta butadă a lui Poincaré, după care "ştiința economică ar fi ştiința cu cele mai multe modele şi cu cele mai puține rezultate" (în domeniul funcției de producție, cel puțin, n.n.), o selecție dintre cele

mai caracteristice oferind-o tabelul din anexa noastră, care demonstrează între altele, de la prima vedere, faptul că autorii consideră modelul funcției de producție nu ca un instrument analitic util în activitatea practică de producție materială, ci mai curând ca un scop în sine, iar altfel, justificând din plin cunoscuta caracterizare potrivit căreia "a dispărut materia, au rămas ecuațiile" sau "din cauza copacilor nu se mai vede pădurea".

Literatura în domeniul funcției de producție este, deci, până în prezent, extrem de vastă; în anul 1963, Walters publică în "Econometrica" o amplă sinteză privind costurile de producție cu o bibliografie care selectează 245 titluri, iar mai recent, C. Kennedy şi A.P. Thir-Cwall publică în "The Economic Journal", o sinteză privind progresul tehnic şi funcțiile de producție, cu o bibliografie de 294 titluri.

Aceasta fiind situația, după îndelungi şi laborioase căutări, am reuşit să găsim, consider, o cale principial nouă de abordare a problemei, susceptibilă de o amplificare nebănuită, conducând în plus la unele rezultate necunoscute, de o extremă importanță, după cum sper că se va constata.

Modelul liniar-omogen al procesului de producție materială

Principiile generale care domină, inexorabil, domeniul producției materiale, care sub nici o formă nu pot fi ignorate de autor, sunt următoarele:

- **principiul conservării materiei şi energiei în univers**, în sensul că "nimic nu se pierde, nimic nu se creează, ci totul se transformă" (Lavoisier);
- **principiul omogenității produselor materiale** (existente în natură sau create de om), în sensul că, răspândirea diferiților factori care intervin în crearea unui produs material util este, în mod absolut, aceeaşi în întreg cuprinsul produsului (exprimat în ml, mp, mc, kg ...); acestora trebuie alăturat, desigur, cunoscutul adagiu **caeteris paribus**, în sensul că în decursul procesului de producție trebuie repetate cu rigurozitate toate elementele inițiale ale procesului, măsuri tehnico-organizatorice, soluție tehnologică, stare tehnică a aparatului de producție, calitate a materiilor prime şi a forței de muncă.

$$P = \frac{f_i}{c_i} = \frac{f_j}{c_j} = ...N = \frac{P_n}{P_1} \qquad (1)$$

Mecanismul analitic de transformare a factorilor de producție în produs material fiind un autentic "Deus ex machina" prezent în rezolvarea tuturor problemelor care se ridică în activitatea de producție materială, este, în mod fidel, reflectat prin şirul de relații analitice (1) completat cu graficul din figura nr. 1, fundamentate pe următoarele legități cu caracter inexorabil în domeniul producției materiale, şi anume:

- răspândirea factorilor de producție f_1, f_2, …, f_n în fiecare unitate a produsului material este uniformă în întreg cuprinsul acesteia (C_1 + C_2 + … C_n) pe unitate de produs;

– în oricare moment al procesului de producție, numărul de unități (şi subunități) corespunzător diferiților factori de producție este acelaşi, N, în unități naturale sau P_n în unități valorice.

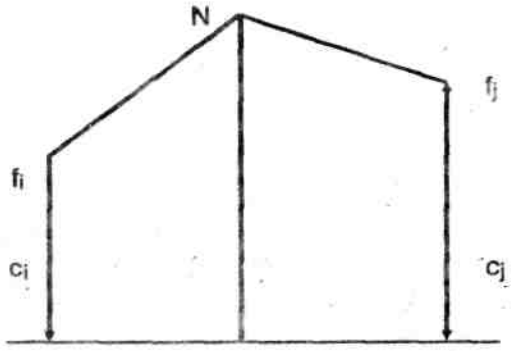

Figura nr. 1

Celelalte simboluri se referă la următoarele:

– $f_1, f_2, \ldots, f_i, f_j, \ldots, f_n$ factorii de producție implicați în obținerea produsului material considerat;

– $C_1, C_2, \ldots, C_i, C_j, \ldots, C_n$, consumurile specifice (necesare realizării unei unități de produs material); precizăm că este vorba de un indicator nou, necunoscut în literatură, de o importanță excepțională totuşi, care constituie un act de identitate al fiecărui produs material, indicând prin indicatorul de structură $I_s = (c_1 + c_2 + c_3 + \ldots c_n)$ întreaga structură materială a acestuia (întru totul asemănător unei buletin de identitate);

– $a_1, a_2, a_3, \ldots, a_n$, costurile unităților de produse de factori $f_1, f_2, \ldots, f_n$ (care conduc la costul unității de produs material obținut);

$$P_{(1)} = a_1 c_1 + a_2 c_2 + \ldots + a_n c_n$$

– N, nivelul producției (volumul producției) exprimat în unități naturale;

– P_N, P_1 – nivelul (volumul) producției, a N, respectiv a unei singure unități naturale; condiția de proporționalitate cere ca $P_{(N)} = NP_{(1)}$.

Pentru ca omogenitatea produsului să fie realizată şi, implicit, producția să fie uniformă, între elementele de mai sus, este necesar, şi suficient, să existe şirul de relații (1), sau, desfăşurat:

$$\frac{a_1 f_1}{a_1 c_1} = \frac{a_2 f_2}{a_{i2} c_2} = \ldots \frac{a_i f_i}{a_i c_i} = \frac{a_n f_n}{a_n c_n} = N = \frac{P_n}{P_1}$$

sau, în final,

$$\frac{\sum_{1}^{n} a_i f_i}{\sum_{1}^{n} a_i c_i} = \frac{P_N}{P_1} = \frac{f_i}{c_i}$$

$$P = \frac{\sum_{1}^{n} a_i c_i}{c_i} f_i \qquad (i = 1,2\ldots n) \qquad (2)$$

relație de o simplitate analitică şi exactitate absolută, care dă, imediat şi nemijlocit valoarea producției $P_{(N)}$ în funcție de valoarea oricăruia dintre factorii f_i implicați în procesul de producție materială şi, invers, valoarea oricăruia dintre factori în funcție de nivelul $P_{(N)}$ al procesului de producție realizată. În final, modelul analitic liniar-omogen care decurge constă în următorul "sistem" de relații:

a) în cazul general al procesului de producție în care intervin factori de producție:
   - o relație de însumare:

   $P = a_1f_1 + a_2f_2 + ... + a_if_i + ... a_nf_n$

   - relații de proporționalitate:

   $$C_n^2 = \frac{n(n-1)}{2}, \frac{f_i}{c_i} = \frac{f_j}{c_j}$$

în total, $1 + \frac{(n-1)n}{2}$ relații de proporționalitate;

b) în cazul particular al unui proces cu numai 2 factori de producție, intervin:
   - o relație de însumare:

   $P = a_MM + a_FF$

   - o relație de proporționalitate:

   $$\frac{M}{F} = \frac{C_M}{C_F}$$

în total, două relații.

Simplitatea analitică extremă, precum şi **exactitatea absolută a rezultatelor** la care conduce, nu pot fi comparate cu nici unul dintre numeroasele modele lansate în literatură, apariția prezentului model "Simplex", constituind nu o remarcabilă cotitură în activitatea de cercetare a problemei funcției de producție, ci termenul final, sfârşitul perioadei de cercetare a acestei probleme considerate de unii autori ca o versiune econometrică a problemei "quadraturii cercului" din geometrie; contrariu oricărui alt model al procesului de producție

materială, reprezentarea grafică a acesteia este de o simplitate şi totodată corectitudine non plus ultra, aşa cum se vede în figura nr. 2.

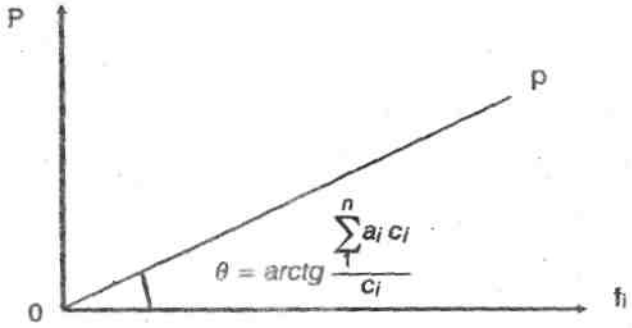

Figura nr. 2

Un alt fapt de o noutate principială incomparabilă constă în aceea că, **relaţiile care stau la baza noului model elaborat fără intervenţia vreunei ipoteze sau afirmaţii care să poată face obiect de discuţii contradictorii**, decurgând de la început până la sfârşit, întocmai ca demonstrarea "more geometrico" a unei teoreme de geometrie, şi deci, tot atât de adevărată şi intangibilă ca şi realitatea analitică a relaţiei $(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$ spre exemplu, demonstrează inexorabil faptul că factorii f_i implicaţi în procesul de producţie acţionează nu ca variabile independente (cum eronat se consideră de către mulţi autori în literatură), ci interdependent, aşa cum rezultă din luarea în considerare a oricărui cuplu de factori f_x, f_y între care există relaţia:

$$\frac{f_i}{c_i} = \frac{f_j}{c_j}$$

din care rezultă relaţia fundamentală:

$$\frac{f_i}{c_i} = \frac{f_j}{c_j} = K_{i-j} \qquad (3)$$

La diferite niveluri ale procesului de producţie, factorii se menţin deci într-un raport de proporţionalitate constant, egal cu raportul dintre consumurile specifice corespunzătoare factorilor f_x şi f_y consideraţi; nu orice cuplu de factori intră într-un oarecare nivel de producţie, ci numai acel cuplu care satisface realitatea

$$\frac{f_i}{c_i} = \frac{f_j}{c_j} = K_{i-j}$$

Această relaţie, condiţie sine qua non, eliminatorie, cu caracter inexorabil, **nu este îndeplinită de nici unul dintre modelele exprimate printr-o relaţie analitică unică**, de tipul tuturor celor selectate în anexa noastră şi multe al-

tele, fapt de o importanță **considerabilă, deşi de o noutate absolută** în activitatea de elaborare a modelelor proceselor **de producție materială**.

Ignorarea relației (3) de interdependență-proporționalitate a factorilor nu rămâne fără grave consecințe în literatură.

"Un lucru trebuie să fie clar; relația P = aK + bF nu poate reprezenta un model al funcției de producție, căci aceasta ne-ar duce la concluzia absurdă că în cazul când M=0 şi F>0 s-ar putea realiza un P pozitiv; absurditatea constă în aceea că în acest caz am admite mijloace de producție care să producă "de la sine", fără intervenția forței de muncă" (din *Modelul în ştiințele economice*, de T. Chatteles, Ed. Politică, Bucureşti, 1967, p. 224-225).

În realitate însă, în modelul liniar omogen pe care-l prezentăm, F = aM + bF; "absurditatea" ar căpăta o explicație foarte simplă şi anume faptul că **relația de proporționalitate** $\frac{M}{F} = \frac{C_M}{C_F}$ **arată clar că M = 0, atrage după sine şi F > 0, deci procesul producției la sfârşit, implicit P = 0**.

(Aceeaşi afirmație de respingere a celui mai bun model al procesului de producție prezentat în materialul de față, o întâlnim la acelaşi autor, care la p. 47-48 din *Metode econometrice moderne*, Ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1971, scrie: "putem deci respinge în general o funcție de producție de forma $y = a_1x_1 + a_2x_2 + ... + a_nx_n$").

Comparație cu realitatea

Confruntarea cu realitatea este primul examen, cu caracter eliminatoriu, pe care trebuie să-l treacă orice lege pretins ştiințifică.

Ca documentare în compararea cu alte modele existente, prezentăm mai întâi, în copie, anexa la "Probleme privind identificarea funcțiilor de producție macroeconomice pentru economia românească", material dezbătut în şedința de lucru a Seminarului din 4 martie 1975, organizat de Catedra de cibernetică economică a Academiei de Studii Economice, difuzat – la acea vreme – în xerox.

Pentru evidențierea uneia dintre metodologiile de elaborare a modelelor de funcție de producție, de o complexitate care atinge apogeul, făcând uz chiar şi de funcții de tipul:

$$F(L,K) = f_{(1)} \exp\left[f'_{(1)} \int_1^{K/L} \frac{\exp(-\int_1^{K/L} \frac{K}{L}\sigma(\frac{K}{L})\partial(\frac{K}{L}))}{f_{(1)} + f'_{(1)} \int_1^{K/L} (1-\sigma(\frac{K}{L}))\exp(-\int_1^{K/L} \frac{K}{L}\sigma(\frac{K}{L})\partial(\frac{K}{L})} \right]$$

redăm în copie anexa lucrării, cuprinzând şi un tabel de modele de funcții de producție dintre cele mai caracteristice, punând în paralel simplitatea modelului liniar-omogen pe care îl propunem:

$$P = \frac{\sum a_i c_i}{c_i} f_i ; \frac{f_i}{f_j} = \frac{c_i}{c_j}$$

cu complexitatea inextricabilă a modelelor pe care le lansează, reținând modelul Lu-Fletcher de sub poz. 10.

Menționăm unele grave erori (care pot fi întâlnite şi la alte modele lansate în literatură): unii autori ignoră faptul elementar că producția F şi factorii y, care o determină, iau sfârşit (după cum s-a arătat) de îndată ce unul dintre aceste elemente se anulează; situație contrarie oglindesc modelele de sub poz. 2, 3, 4, 7, 9 şi 10 (5 cazuri din 10) care conduc totuşi la producții diferite de zero, când unul dintre aceştia se anulează sau devine infinit. Astfel:

- la modelul de sub poz. 2, pentru L=0, F<0;
- la modelele de sub poz. 3 şi 4, pentru L=0, F=∞;
- la modelele de sub poz. 7, pentru L=0, F=imaginar;
- pentru modelul de sub poz. 9, pentru L=0, F≠0;
- la modelul de sub poz. 10, pentru K=0, F≠0;

La aceste situații-limită, cu caracter de evidentă absurditate, mai trebuie adăugat şi faptul că fiecare model este fundamentat pe o ipoteză (care ca orice ipoteză este fundamentată pe o presupunere susceptibilă de discuții contradictorii: "dacă..., atunci...").

Şi în plus, celor de mai sus trebuie adăugat modelul C-D de sub poz. 1, care, în cazul foarte frecvent în practică, al coeficienților α şi β negativi, arată pentru producția P o scădere de la ∞ la 0 când factorul f creşte de la 0 la ∞ (şi invers, o creştere pentru P de la 0 la ∞, când factorul f scade de la ∞ la 0, fapt care reprezintă o absurditate tot atât de evidentă ca şi susținerea existenței unor cursuri de apă care ar avea scurgerea din aval în amonte).

Atragem atenția asupra faptului că absurdități de genul celor de mai sus nu sunt posibile în modul Simplex liniar-omogen pe care îl propunem.

Împotriva fetişizării metodelor matematice cele mai înalte în ştiința economică

Un mare specialist în Econometrie, T.C. Kopmans, în *Three Essays in The State of Economic Science*, N.Y., 1957, ne dezvăluie concluzia la care a ajuns după o îndelungată experiență: "Trebuie să acceptăm faptul că modelele care folosesc noțiuni şi instrumente statistice complicate, ingrediente rafinate, nu au dat rezultate categoric mai bune în majoritatea testelor existente decât formulele de extrapolare cele mai simpliste şi mecanice. Cu cât este mai complicat modelul (a se vedea modelul Lu-Fletcher din anexă) şi cu cât este mai mare numărul variabilelor pe care le conține, cu atât mai mult scapă controlului nostru mintal, singurul posibil în ştiințele sociale..." La urma urmelor, "model simplist" poate fi o reprezentare mai lămuritoare a procesului cu condiția ca

economistul să-şi fi dezvoltat priceperea în aşa fel încât să poată alege câteva elemente semnificative din mulțimea faptelor învălmăşite; alegerea faptelor care contează este principala problemă a oricărei ştiințe (după cum au insistat şi Poincaré şi Bridman). “Din păcate, se pare că avem tendința de a ne lăsa fascinați în aşa măsură de meritele modelelor aritmomorfice, încât ne gândim numai la bisturiu şi uităm bolnavul; dacă uităm aceasta riscăm să devenim nu în primul rând matematicieni şi nu numai în al doilea rând economişti şi depănători de formule şi nimic mai mult,” spune subtilul matematician-economist N. Georgescu-Roegen.

Un model simplist care conține nu mai puțin factori aleşi cu grijă (este ceea ce s-a încercat în cazul de față, n.n.), este şi îndrumător de acțiuni mai puțin înşelător. De aceea, reputați economişti au trecut de la modelele gigant macroeconomice la o analiză mai valoroasă (de felul celei profesate îndeosebi de S. Kuznets, n.n.). O astfel de analiză poate să nu pară destul de rafinată, dar rafinamentul în domeniul analizei economice nu trebuie să fie un scop în sine, (fapt pe care l-am avut în vedere în tot ceea ce am realizat în domeniul funcțiilor de producție).

Cel mai strălucit exemplu al conciziunii aparatului matematic judicios folosit în economie în prezent este chiar modelul linear-omogen-proporțional pe care îl propunem, dat fiind că acesta, compus numai din două simple relații analitice, de însumare şi de proporționalitate exprimă mai exact şi mai complect decât oricare alt model de funcție de producție apărut până în prezent, toate aspectele, mai vizibile sau mai ascunse pe care le prezintă orice proces de producție materială de tip input output; ele permit rezolvarea grafică sau analitică a oricărei probleme s-ar ivi în activitatea de producție materială.

Cu privire la prioritatea în lansare a tipului simplex liniar-omogen de producție materială, trebuie făcute unele precizări.

Primul autor cunoscut în literatură, care a anunțat acest tip este cunoscutul matematician economist N. Georgescu-Roegen, în 1965 la lucrările Conferinței Asociației Internaționale Economice ținute la Roma. Ulterior, în 1971 apare la Bucureşti, *Legea entropiei şi procesul economic* în care autorul, N. Georgescu-Roegen, din motive greu de înțeles, tratând foarte aprofundat problema funcției de producție, enunță la p. 402 faptul că “catalogul tuturor sistemelor de fabrică care produc aceleaşi produse cu aceeaşi factori, fluxuri sau fonduri, constă nu dintr-una, ci din 7 funcții fundamentale” (de tipul a = F(r, i, n, w; L, K, S, C, H), în care r, i, n, w, L, K, S, C, H sunt simbolurile factorilor de producție care intervin, fără să facă însă nici un fel de mențiune privitoare la tipul liniar omogen pe care îl enunțase autorul anterior).

În concluzia celor de mai sus, tipul liniar – omogen al funcției de producție propus în prezentul material pentru prima dată se demonstrează a fi cel mai rațional, operativ, simplu şi corect înlăturând oricare alte modele succeptibile numai de discuții “academice” interminabile însă total incapabile de a răspunde

sarcinilor care – îi revin modelului de proces de producție în actuala stare a activității de producție materială.

Aplicații grafice şi analitice

Pentru demonstrarea capacității de imediată rezolvare a problemelor care s-ar ivi în activitatea de producție materială prezentăm următoarele exemple:

a) Să se determine factorii de producție necesari unei cantități date de produs.

Prin aplicarea relației (2) se deduc imediat valorile f_1, f_2, f_n corespunzătoare nivelului P de producție

$$f_i = \frac{c_i}{\sum_{1}^{n} a_i c_i} P$$

Este deci vorba nu de rezolvarea unor sisteme complexe de ecuații, ci doar de imediate înlocuiri.

b) Cunoscându-se fondul de factori, f_1, f_2, f_3, să se determine nivelul producției ce poate fi realizat.

Relația de sub poza inversată, dă răspunsul

$$P = \frac{\sum_{1}^{n} a_i c_i}{c_i} f_i \text{ sau, încă } P = \sum_{1}^{n} a_i f_i$$

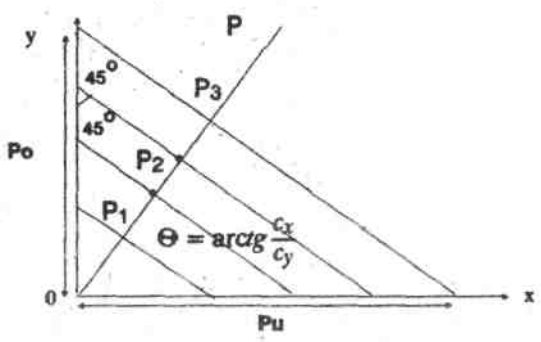

Figura nr. 3

c) Cunoscându-se unul dintre factorii implicați f_j într-un proces, să se determine toți ceilalți factori f_1, f_2, f_n ; se face uz de relația generală: se aplică relația $f_i = f_j \frac{c_i}{c_j}$;

d) Să se prezinte reprezentarea grafică a funcției de producție liniar-omogenă (alta decât cea de sub figura nr. 2, în sistemul de coordonate xoy).

Intersecțiile P_1,P_n ale dreptei OP, de înclinație $\Theta = arctg\frac{c_x}{c_y}$ cu familia de drepte paralele AB, făcând cu axa OY unghiul de 45°, reprezintă producția corespunzătoare cuplului X_0Y_0 de factori de producție; dreapta OP trecând prin origine constituie reprezentarea grafică cerută cu producțiile corespunzătoare diferitelor valori ale cuplului X_0Y_0. Cazul altor modele de funcție de producție exprimate printr-o singură relație: P = F(x,y) curba, greşit denumită "izocantă", nu reprezintă doar un singur punct al procesului de producție materială, dat fiind că numai un singur punct al ei, intersecția cu dreapta OP de înclinație $\Theta = arctg\frac{c_x}{c_y}$, independente de condiția $\frac{x}{y} = \frac{c_x}{c_y}$, cum se arată în figura nr. 4.

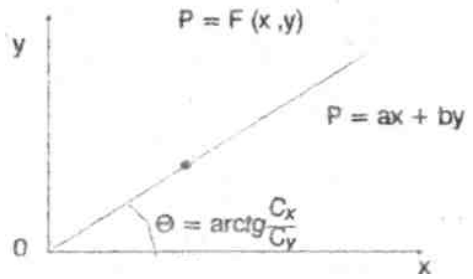

Figura nr. 4

Problemele de sub a-d reprezintă totalitatea problemelor care apar curent în activitatea de producție materială.

Subliniem în încheiere faptul că nici unul dintre modelele funcției de producție lansate în literatură nu poate rezolva nici una dintre problemele menționate mai sus, toate problemele de funcție de producție au un caracter liniar, astfel încât oricare dintre problemele enunțate pot fi rezolvate grafic pe un sistem de axe xoy, ceea ce variază de la o problemă la alta, variabil fiind numai unghiul de înclinare cum, convențional, se arată în figura nr. 5.

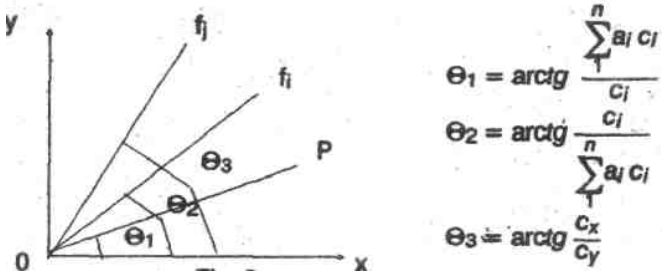

Figura nr. 5

Toate cele de mai sus justifică pe deplin calificativul de “ornamente analitice” care induc în eroare, atribuit modelelor de acest gen de subtilul economist matematician N. Georgescu-Roegen (*Legea entropiei şi procesul economic*).

Finis coronat opus. Modelul liniar-omogen mai sus expus reprezintă consider, una din remarcabilele realizări obținute de Şcoala românească de cercetare economică într-o problemă mult discutată de mulți ani (din 1894, data lansării pentru prima dată a conceptului de “funcție de producție” de către H. Wickstead şi până în zilele noastre, 1992) şi de valoroşi cercetători pe plan internațional, problema modelării analitice a procesului de producție materială; personal, consider că materialul de mai sus este de natură a pune capăt discuțiilor interminabile, reprezentând ultimul cuvânt în problema problemelor, aceea a celei mai bune modelări analitice a activității de producție materială, care a deținut afişul cercetării economice timp de aproape un secol. Cu toată modestia care se impune, însă în deplină cunoaştere a problemei pot afirma că s-a pus, prin concluziile la care am ajuns, capăt unui şir neîntrerupt de contribuții valoroase (însă de o diversitate deconcertantă şi cu unele rezultate departe de cele aşteptate) aduse de atâția cercetători din domeniul funcției de producție; personal şi păstrând proporțiile problemei şi a autorilor care intră în discuție, ca şi celebrul Arhimede în Syracuza antichității, în alte circumstanțe, afirm cu deplină convingere: Evrika, Evrika, am învins, am descoperit modelul Simplex al procesului de producție materială, concretă ilustrare a dictonului: non multa sed multum.

În final adaptăm la problema noastră motto-ul lui R. Bellman, menționat în fruntea materialului.

Capcana suprasimplificării

Modelul Simplex liniar-omogen:

$$P = \frac{\sum_{1}^{n} a_i c_i}{c_i} f_i = \sum_{1}^{n} a_i f_i \; ; \; \frac{x}{y} = \frac{C_x}{C_y}$$

Mlaştina supracomplicării

$$F_{(L,K)} = A[\delta K^{-\rho} + (1-\delta)\eta(\frac{K}{L})^{\frac{c}{1+\rho}} L^{-\rho}]^{-\frac{1}{\rho}}$$

cu mențiunea că, în cazul modelului Simplex, nu poate fi vorba de nici o capcană, ci numai de o suită de demonstrații evidente de tipul … teoremei lui Pitagora … “et ejusdem farinae”.

Anexă

În tabelul de mai jos, se arată pentru exemplificare, doar câteva tipuri (lansate în literatură până la 4.03.1975)

Nr. crt.	Ipoteza	Forma funcției	Observații (autor)
1.	$E_L(\frac{K}{L}) = \alpha$	$F(L,K)\ AK^{1-\alpha}L^{\alpha}$	Cobb-Douglas
2.	$E_L(\frac{K}{L}) = \frac{\alpha}{1}\beta - (\frac{K}{L})^{\gamma}$	$F(L,K) = AK^{1-\frac{\alpha}{\beta}}(\beta L^{\alpha} - K^{\gamma})$	Sato-Revenkar
3.	$E_L(\frac{K}{L}) = \frac{\alpha - (\frac{K}{L} - \gamma)}{\frac{K}{L} + \beta}$	$F(L,K) = AK^{1-\frac{\alpha}{\beta}} L^{\alpha}(K+\beta L)^{\alpha - \frac{\alpha\gamma}{\beta}}$	
4.	$E_L(\frac{K}{L}) = \frac{\frac{K}{L}(\frac{K}{L} - \gamma)}{\frac{K}{L} + \beta}$	$F(L,K) = \frac{K(K+\beta L)^{\alpha-\beta}}{L^{\alpha(\beta+\gamma)}} e^{-\frac{K}{L}}$	
5.	$r(\frac{K}{L} = \alpha(e^{-\frac{K}{L}} - \frac{K}{L})$	$F(L,K) = a\,[(B+L)K + \alpha L]$	
6.	$r(\frac{K}{L}) = \alpha e^{-\frac{K}{L}} - \frac{K}{L}$	$F(L,K) = AL^{\frac{1}{a}} e^{\frac{K}{L}}$	
7.	$r(\frac{K}{L}) = \frac{\gamma - \alpha\frac{K}{L}}{\beta - \gamma\frac{K}{L}}$	$F(L,K) = \sqrt{2\gamma KL - aK^2 - \beta L^2}$	Allen
8.	$r(\frac{K}{L}) = A\frac{(\frac{K}{L})^3 - 2}{(\frac{K}{L})^2 - \frac{K}{L}}$	$F(L,K) = \frac{1}{A} \times \frac{K^2L^2}{\alpha K^3 + L^3}$	Sato
9	$(\frac{K}{L}) = \frac{1}{1+\rho}$	$F(L,K) = A\,[\delta K + (1-\delta) L^{-\rho}]^{-\frac{1}{\rho}}$	CES
10	$(\frac{K}{L}) = \frac{1+\alpha(\frac{K}{L})^{\beta}}{\gamma + \alpha(\frac{K}{L})}$	$F(L,K) = A\,[\delta K - (1-\delta)\eta(\frac{K}{L})^{-\frac{C}{1+\rho}} L^{-\rho}]^{-\frac{1}{\rho}}$	Lu și Fletcher

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 39-40/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

TENDINȚE ALE RAPORTULUI DINTRE VENITURILE SALARIAȚILOR ŞI PENSIONARILOR DIN ROMÂNIA ŞI NIVELUL MINIM DE TRAI

Seria: Politica socială
Nr. 7, noiembrie 1992

Colectiv de elaborare:
dr. Gheorghe BARBU,
Vasilica GHIMPĂU,
Radu FLOREA

Bucureşti
1992

SUMAR

Precizări referitoare la conținutul lucrării 238
Diferențele procentuale între venituri (salarii, inclusiv indemnizații pentru copii sau pensii) şi nivelurile minime de trai (nivelul decent – ND, nivelul ajustat în funcție de posibilitățile actuale ale economiei naționale – NT, pragul de subzistență – NS) 240
I. Cazul familiilor de salariați constituite dintr-o persoană 240
II. Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil de vârstă şcolară) 240
III. Cazul familiilor de salariați constituite din două persoane adulte 241
IV. Cazul familiilor de salariați constituite din trei persoane (doi adulți + un copil de vârstă şcolară) 242
V. Cazul familiilor de salariați constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii de vârstă şcolară) 242
VI. Cazul familiilor de salariați constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii de vârstă şcolară) 243
VII. Cazul familiilor de salariați constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii de vârstă şcolară) 243
VIII. Cazul familiilor de pensionari de asigurări sociale de stat 244
Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – un salariu de mărime medie 245
Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – un salariu minim 245
Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – o indemnizație de şomaj 246
Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil şcolar) – un salariu mediu şi o pensie alimentară 246
Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil şcolar) – un salariu minim şi o pensie alimentară 247
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – două salarii de mărime medie 247
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu, unul minim 248
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu (soția casnică) 248
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – două salarii minime 249
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 249

Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – două salarii de mărime medie 250
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu, unul minim 250
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu (soția casnică) 251
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – două salarii minime 251
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 252
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – două salarii medii 252
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim 253
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică) 253
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – două salarii minime 254
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 254
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – două salarii medii 255
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim 255
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică) 256
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – două salarii minime 256
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 257
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – două salarii medii 257
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim 258
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică) 258
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – două salarii minime 259
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj 259
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – două pensii medii 260

Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – o pensie medie, una minimă 260
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – două pensii minime 261
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – o pensie medie 261
Cazul familiilor de pensionari constituite dintr-o singură persoană – o pensie medie 262
Cazul familiilor de pensionari constituite dintr-o singură persoană – o pensie minimă 262
Evoluția alocației pentru copii în contextul evoluției altor indicatori ai nivelului de trai 263
Principalele concluzii ce se desprind din datele şi graficele prezentate 266

Această lucrare reprezintă un tip aparte de analiză a nivelului de trai din România, obiectivul ei fiind acela de a evidenția evoluția raportului dintre veniturile familiale şi nivelul minim de trai.

Scopul urmărit a fost identificarea categoriilor de familii de salariați şi pensionari (de asigurări sociale de stat) cu situația cea mai grea, la care veniturile obținute, sub formă de salarii şi alocații pentru copii sau sub formă de pensii, nu acoperă strictul necesar.

Rezultatele cercetării pot constitui informații utile pentru orientarea prioritară a diverselor măsuri de protecție socială ce vor fi adoptate în viitor.

PRECIZĂRI
referitoare la conținutul lucrării

Una din problemele mari ale perioadei actuale este decalajul, aflat într-un proces de creştere, între veniturile unor categorii de persoane şi nivelul minim de trai. Deoarece prefacerile actuale din mediul sătesc au consecințe însemnate, dar încă greu de estimat asupra veniturilor şi asupra structurii cheltuielilor familiale şi gospodăreşti caracteristice unei familii de țărani, autorii lucrării de față şi-au restrâns sfera preocupărilor la familiile de salariați şi de pensionari (din mediul urban).

Pentru cunoaşterea tendințelor înregistrate de dezacordul menționat, colectivul din cadrul Institutului de Cercetare a Calității Vieții, care a avut ca obiect de cercetare o asemenea problemă, şi-a dezvoltat analiza pe două planuri; primul se referă la modificarea raportului dintre venituri şi cerințele minime de trai, iar cel de-al doilea priveşte schimbările survenite în contribuția alocației pentru copii (în cazul familiilor de salariați cu copii) la totalul veniturilor (mai puțin cele din gospodăria proprie).

În analiză s-a pornit de la următoarele considerente:

- **minimul de trai** (exprimat valoric) al unei familii este dependent, în principal, de numărul membrilor din componența sa, de numărul copiilor aflați în întreținere; în consecință, au fost luate în considerare familii de talii diferite, începând cu cele constituite dintr-o persoană adultă şi terminând cu cea din şase persoane (doi adulți, părinții, şi patru minori-copii şcolari);
- **minimul de trai**, cel puțin pentru perioada de tranziție la economia de piață, trebuie conceput pe mai multe nivele: 1. decent (ND); 2. ajustat în funcție de posibilitățile reale ale economiei naționale în etapa actuală (de tranziție - NT); 3. redus la cerințele subzistenței (prag de subzistență - NS); prin aceasta s-au creat instrumente pentru structurarea populației situate sub un anumit nivel de trai;
- **mărimea veniturilor** diferă de la o familie la alta, la această mărime contribuind existența mai multor surse; cazurile avute în vedere s-au bazat pe câțiva parametrii considerați ca esențiali şi suficient de concludenți pentru evaluarea situației; aceştia sunt: salariul minim net sau pensia minimă, salariul mediu net[1] sau pensia medie şi indemnizația (ajutorul) de şomaj; combinațiile avute în vedere la familiile cu doi şi mai mulți membri sunt: 1. două salarii medii; 2. un salariu mediu, altul minim; 3. un salariu mediu (soția casnică); 4. două salarii minime; 5.

[1] În salariul net au fost incluse toate drepturile salariale (inclusiv diminuarea, cu 20%, a impozitului pe salarii şi alocația pentru copii).

un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj; 6. un salariu mediu sau minim şi o pensie alimentară; 7. două pensii medii; 8. o pensie medie şi alta minimă; 9. două pensii minime; 10. o pensie medie.

- **veniturile** din gospodăria proprie, care, potrivit bugetelor de familie (din perioada anterioară), la familiile de salariați nu reprezintă mai mult de 4% din veniturile acestora, precum şi bursele, ajutoarele ocazionale[1] etc. n-au fost incluse în total venituri.

Fenomenele analizate sunt surprinse în diferite perioade de timp: luna octombrie 1990, aprilie şi octombrie 1991, aprilie şi iunie 1992; limitarea urmăririi evoluției proceselor analizate la luna iunie 1992 se datoreşte faptului că aceasta a fost ultima lună pentru care au existat datele utile şi necesare realizării lucrării de față în momentul când s-a trecut la prelucrarea informațiilor.

[1] Ajutoarele, ca şi bursele, au fost excluse din venituri pe considerentul că nu au un caracter permanent.

DIFERENȚELE PROCENTUALE ÎNTRE VENITURI (salarii, inclusiv indemnizații pentru copii sau pensii) şi NIVELURILE MINIME DE TRAI (nivelul decent – ND, nivelul ajustat în funcție de posibilitățile actuale ale economiei naționale – NT, pragul de subzistență – NS)

Precizare: Diferențele procentuale au fost determinate considerându-se că fiecare nivel de trai, luat în parte, este egal cu 100.

I. Cazul familiilor de salariați constituite dintr-o persoană

Perioada	Componența veniturilor		Un salariu mediu	Un salariu minim	O indemnizație de şomaj*
1990	octombrie	ND	+ 88	+10	-
		NT	+132	+36	-
		NS	+249	+104	-
1991	aprilie	ND	+50	+13	-28
		NT	+85	+40	-11
		NS	+178	+111	+ 34
	octombrie	ND	+54	-16	- 48
		NT	+89	+3	-35
		NS	+185	+55	-3
1992	aprilie	ND	+26	-42	-63
		NT	+55	-29	-55
		NS	+133	+7	-32
	iunie	ND	+33	-40	-62
		NT	+64	-25	-53
		NS	+147	+12	-29

* Indemnizația de şomaj acordată absolvenților instituțiilor de învățământ mediu şi tinerilor cu vechimea în muncă sub un an.

II. Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil de vârstă şcolară)

- % -

Perioada	Componența veniturilor			Un salariu mediu şi o pensie alimentară	Un salariu minim şi o pensie alimentară
1990	octombrie	ND	+	53	+8
		NT	+	89	+33
		NS	+	184	+100
1991	aprilie	ND	+	28	+10
		NT	+	58	+36

Perioada		Componența veniturilor		Un salariu mediu şi o pensie alimentară	Un salariu minim şi o pensie alimentară
		NS	+	137	+105
	octombrie	ND	+	30	-10
		NT	+	60	+11
		NS	+	141	+67
1992	aprilie	ND	+	6	-33
		NT	+	31	-18
		NS	+	97	+24
	iunie	ND	+	12	-30
		NT	+	38	-14
		NS	+	108	+30

Notă: În cele două variante considerate, pensia alimentară reprezintă o pătrime din salariu mediu brut.

III. Cazul familiilor de salariați constituite din două persoane adulte

- % -

Perioada		Componența veniturilor	Două salarii de mărime medie	Un salariu mediu şi unul minim	Un salariu mediu (soția casnică)	Două salarii minime	Un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj*
1990	octombrie	ND	+ 123	+77	+11	+31	-
		NT	+ 173	+116	+36	+60	-
		NS	+311	+226	+106	+141	-
1991	aprilie	ND	+78	+56	-11	+35	+24
		NT	+118	+91	+9	+65	+51
		NS	+228	+188	+64	+149	+128
	octombrie	ND	+82	+40	-9	-1	+38
		NT	+123	+72	+11	+21	+70
		NS	+235	+159	+68	+83	+155
1992	aprilie	ND	+48	+9	-26	-31	+13
		NT	+81	+33	-9	-16	+39
		NS	+172	+100	+37	+26	+109
	iunie	ND	+58	+15	-21	-28	+18
		NT	+93	+40	-3	-12	+45
		NS	+191	+111	+45	+32	+118

* Indemnizația de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

IV. Cazul familiilor de salariaţi constituite din trei persoane (doi adulţi + un copil de vârstă şcolară)

- % -

Componenţa veniturilor Perioada			Două salarii de mărime medie	Un salariu mediu şi unul minim	Un salariu mediu (soţia casnică)	Două salarii minime	Un salariu mediu şi o indemnizaţie de şomaj*
1990	Octombrie	ND	+77	+41	-9	+8	-
		NT	+118	+74	+13	+33	-
		NS	+228	+163	+70	+101	-
1991	Aprilie	ND	+41	+28	-27	+15	-1
		NT	+74	+58	-10	+42	+23
		NS	+162	+137	+36	+113	+85
	Octombrie	ND	+44	+14	-26	-16	+10
		NT	+77	+40	-9	+4	+36
		NS	+167	+111	+37	+57	+105
1992	Aprilie	ND	-17	-26	-48	-49	-10
		NT	+45	-8	-36	-37	+11
		NS	+118	+38	-4	-5	+67
	iunie	ND	+24	-22	-46	-47	-6
		NT	+53	-4	-33	-35	+16
		NS	+130	+45	+1	-2	+74

* Indemnizaţia de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

V. Cazul familiilor de salariaţi constituite din patru persoane (doi adulţi + doi copii de vârstă şcolară)

- % -

Componenţa veniturilor Perioada			Două salarii de mărime medie	Un salariu mediu şi unul minim	Un salariu mediu (soţia casnică)	Două salarii minime	Un salariu mediu şi o indemnizaţie de şomaj*
1990	octombrie	ND	+ 50	+21	-20	-5	-
		NT	+85	+49	-1	+18	-
		NS	+178	+124	+48	+77	-
1991	aprilie	ND	+20	+8	-36	-1	-14
		NT	+48	+34	-21	+22	+6
		NS	+122	+101	+19	-84	+59
	octombrie	ND	+21	-4	-36	-27	-6
		NT	+49	+19	-21	-10	+15
		NS	+124	+79	+19	+36	+74
1992	aprilie	ND	-2	-26	-48	-49	-24
		NT	+21	-8	-36	-37	-6
		NS	+82	+38	-4	-5	+41
	iunie	ND	+4	-22	-46	-47	-21
		NT	+28	-4	-33	-35	-2
		NS	+93	+45	+1	-2	+47

* Indemnizaţia de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

VI. Cazul familiilor de salariaţi constituite din cinci persoane (doi adulţi + trei copii de vârstă şcolară)

- % -

Componenţa veniturilor / Perioada			Două salarii de mărime medie	Un salariu mediu şi unul minim	Un salariu mediu (soţia casnică)	Două salarii minime	Un salariu mediu şi o indemnizaţie de şomaj*
1990	octombrie	ND	+24	+1	-32	-19	-
		NT	+53	+24	-16	-1	-
		NS	+130	+87	+27	+50	-
1991	aprilie	ND	-1	-10	-46	-17	-28
		NT	+22	+11	-33	+3	-12
		NS	+83	+67	+1	+54	+33
	octombrie	ND	-1	-21	-46	-38	-23
		NT	+22	-2	-34	-24	-5
		NS	+84	+47	-1	+15	+43
1992	aprilie	ND	-20	-39	-57	-57	-38
		NT	-1	-25	-47	-47	-23
		NS	+49	+13	-20	-20	+16
	iunie	ND	-10	-32	-52	-53	-31
		NT	+4	-21	-44	-45	-20
		NS	+57	+19	-16	-17	+21

* Indemnizaţia de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

VII. Cazul familiilor de salariaţi constituite din şase persoane (doi adulţi + patru copii de vârstă şcolară)

Componenţa veniturilor / Perioada			Două salarii de mărime medie	Un salariu mediu şi unul minim	Un salariu mediu (soţia casnică)	Două salarii minime	Un salariu mediu şi o indemnizaţie de şomaj*
1990	octombrie	ND	+13	-7	-36	-21	-
		NT	+39	+14	-20	-2	-
		NS	+109	+72	+20	+47	-
1991	aprilie	ND	-11	-16	-49	-23	-34
		NT	+10	+1	-37	-5	-19
		NS	+66	+52	-5	+43	+23
	octombrie	ND	-11	-28	-50	-42	-30
		NT	+10	-11	-39	-29	-13
		NS	+65	+34	-8	+7	+31
1992	aprilie	ND	- 28	-45	-60	-60	-43
		NT	-11	-32	-51	-51	-30
		NS	+33	+3	-26	-26	+5
	iunie	ND	-24	-42	-58	-59	-41
		NT	-7	-29	-49	-49	-28
		NS	+41	+8	-23	-24	+9

* Indemnizaţia de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

VIII. Cazul familiilor de pensionari de asigurări sociale de stat

a. Familia formată din două persoane

- % -

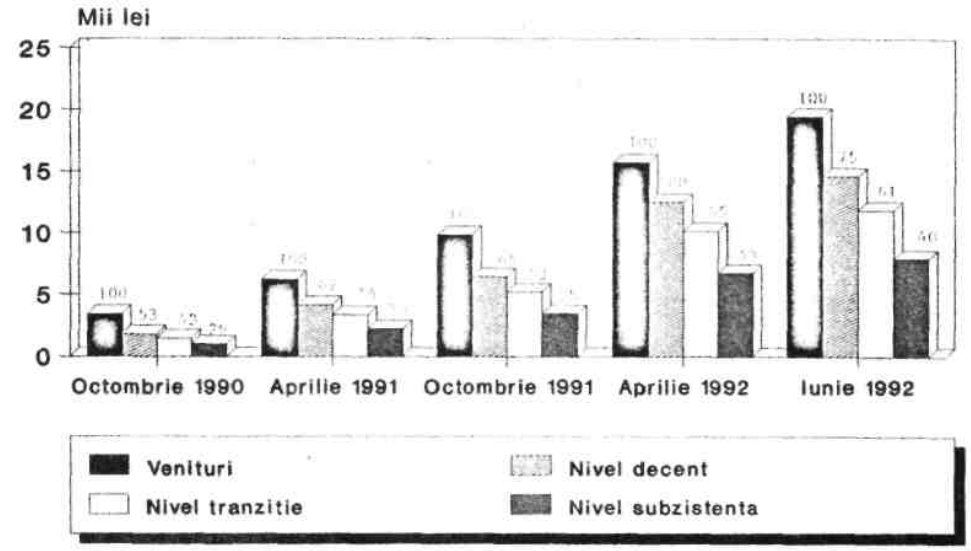
Componența veniturilor / Perioada			Două pensii de mărime medie	O pensie medie şi una minimă	O pensie de mărime medie	Două pensii minime
1990	octombrie	ND	+ 57	+20	-22	-17
		NT	+100	+53	-1	+6
		NS	+139	+83	+20	+27
1991	aprilie	ND	+18	+1	-41	-15
		NT	+50	+29	-25	+9
		NS	+79	+55	-10	+30
	octombrie	ND	+13	+3	-43	-7
		NT	+44	+31	-28	+18
		NS	+73	+57	-14	+41
1992	aprilie	ND	-18	-26	-59	-33
		NT	+4	-5	-48	-15
		NS	+25	+13	-38	+2
	iunie	ND	+7	-2	-47	-10
		NT	+36	+25	-32	+15
		NS	+63	+50	-19	+37

b. Familia formată dintr-o persoană

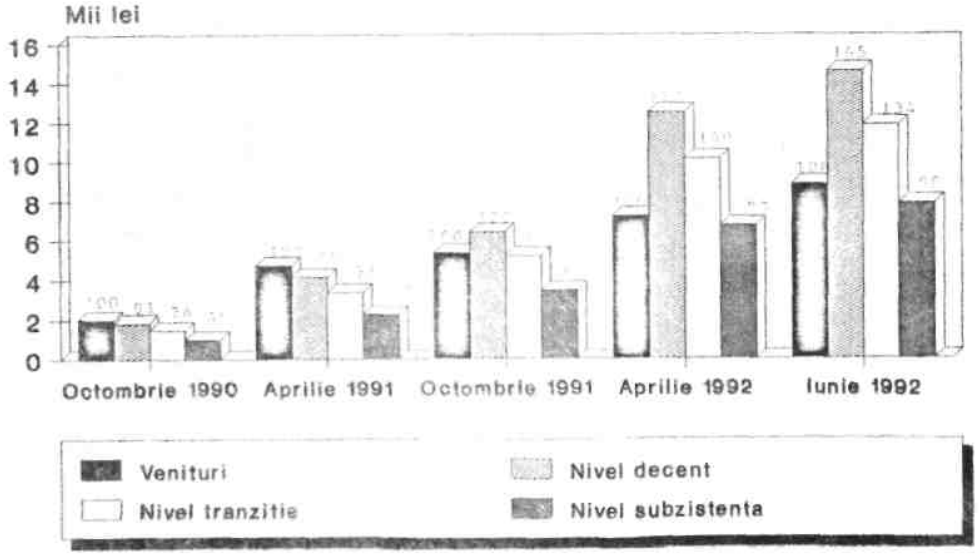
Componența veniturilor / Perioada			Pensie de mărime medie	Pensie minimă
1990	octombrie	ND	+ 33	- 29
		NT	+61	- 14
		NS	+103	+ 8
1991	aprilie	ND	-1	- 27
		NT	+21	- 12
		NS	+52	+ 11
	octombrie	ND	- 4	- 21
		NT	+ 16	- 5
		NS	+ 47	+ 20
1992	aprilie	ND	- 31	- 43
		NT	- 16	- 31
		NS	+ 6	- 13
	iunie	ND	- 9	- 24
		NT	+ 10	- 8
		NS	+ 38	+ 17

Notă: s-au avut în vedere pensiile pentru limita de vârstă şi vechime integrală.

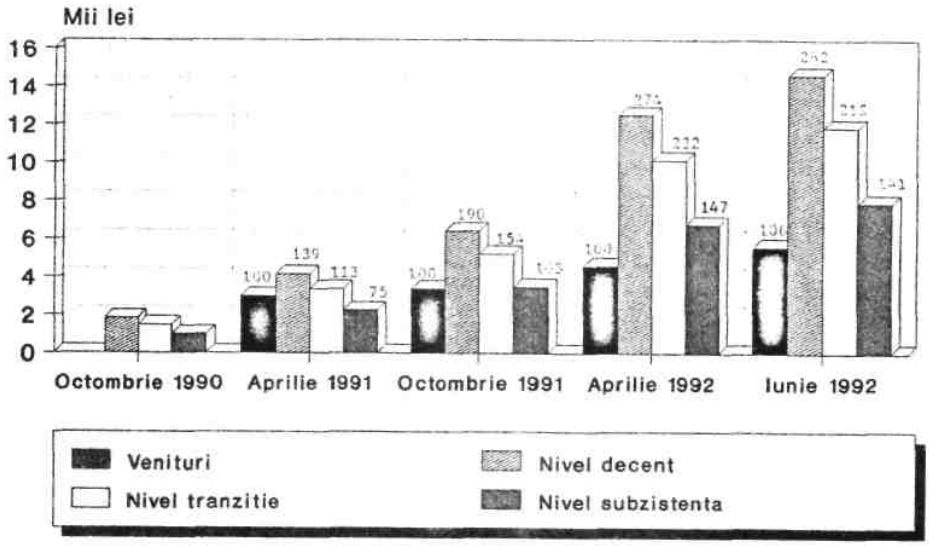
Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – un salariu de mărime medie

Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – un salariu minim

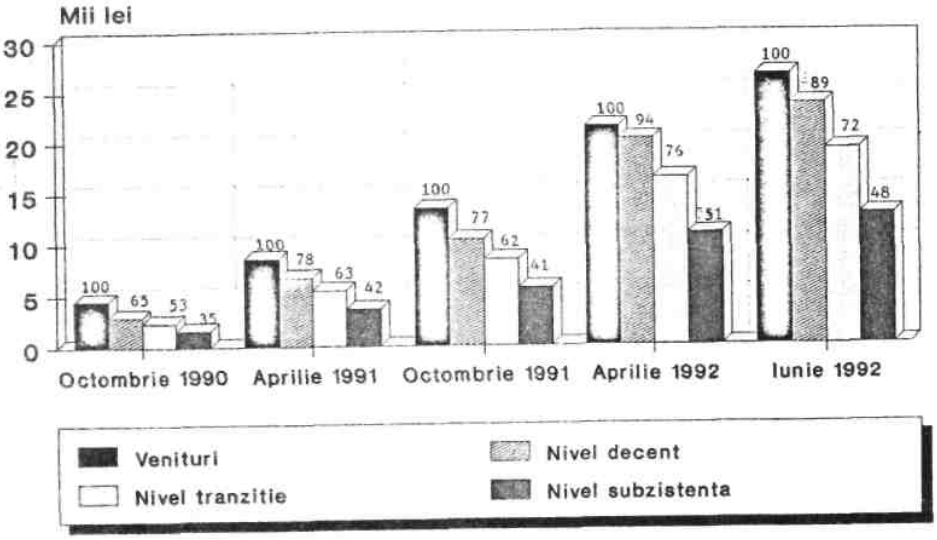

Cazul familiilor constituite dintr-o persoană – o indemnizație de şomaj*

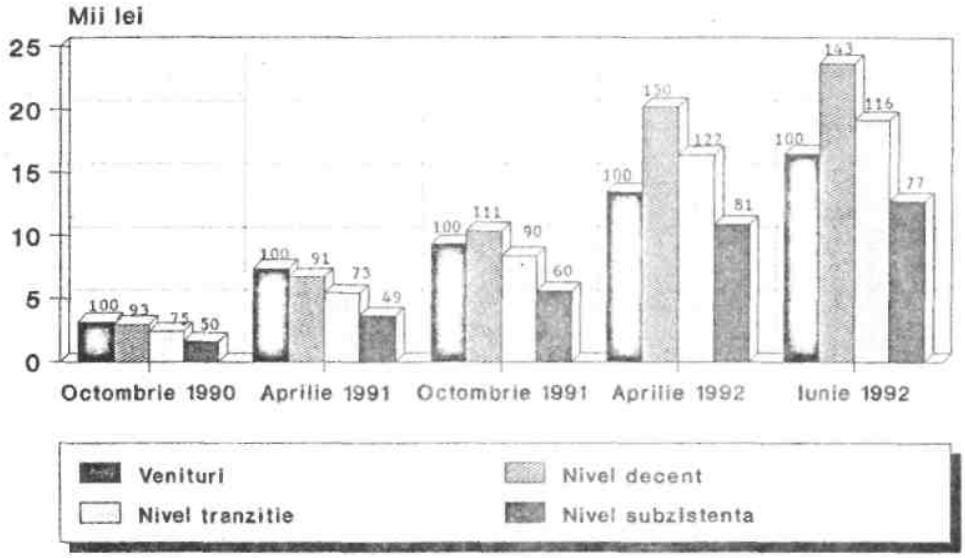

* Indemnizația de şomaj acordată absolvenților instituțiilor de învățământ mediu şi tinerilor cu vechimea în muncă de sub un an.

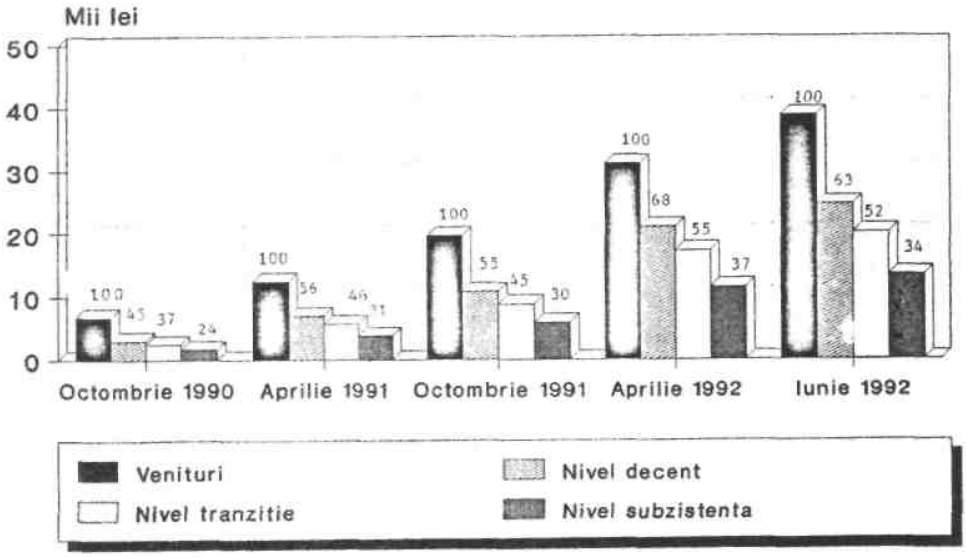
Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil şcolar) – un salariu mediu şi o pensie alimentară

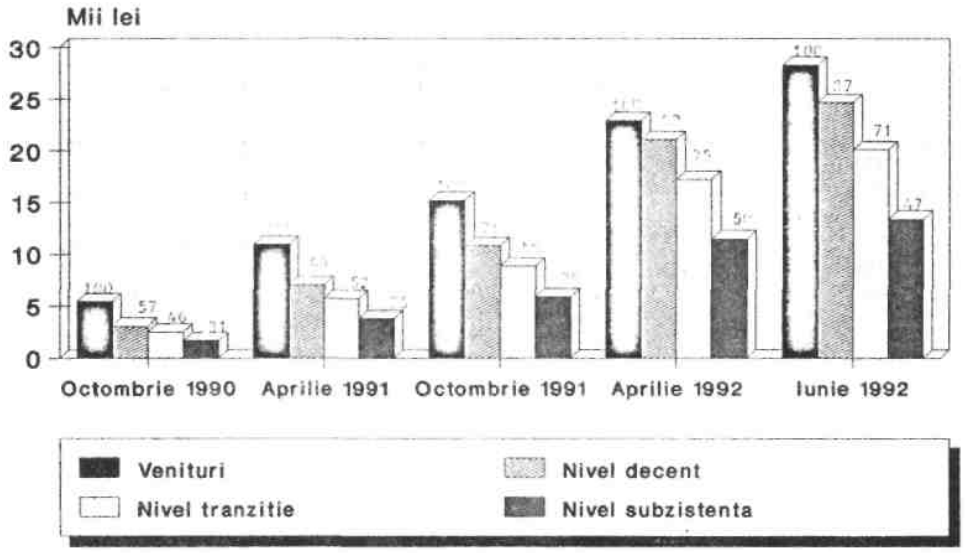
Cazul familiilor monoparentale (un adult + un copil şcolar) – un salariu minim şi o pensie alimentară

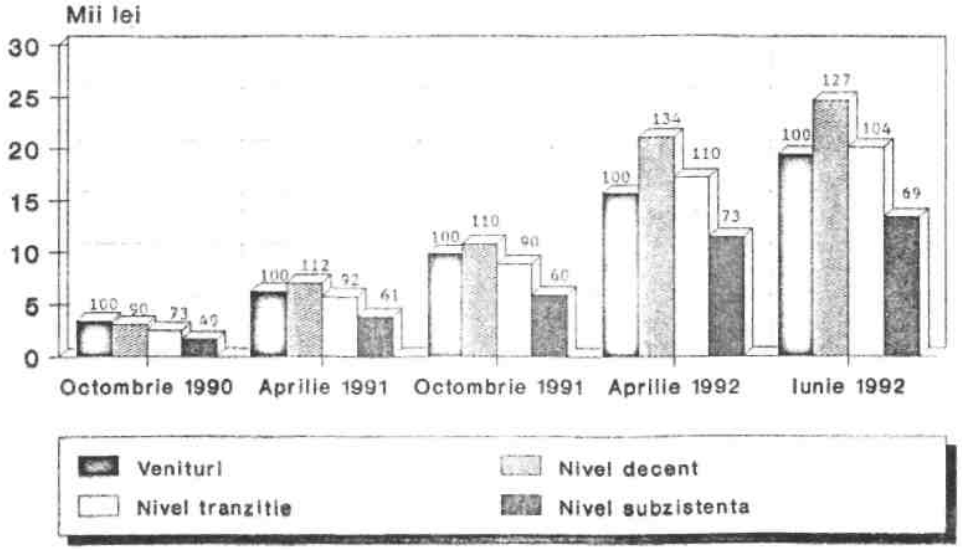
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – două salarii de mărime medie

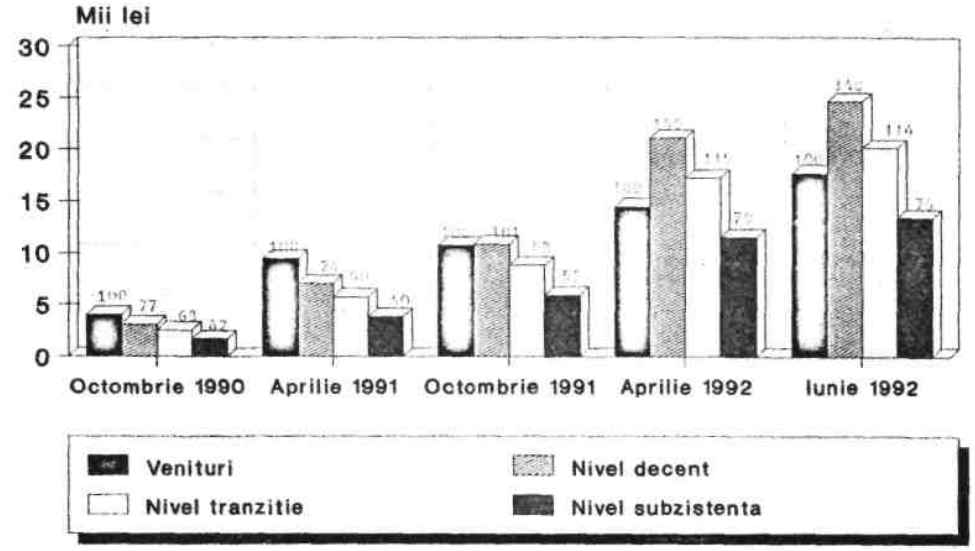
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu, unul minim

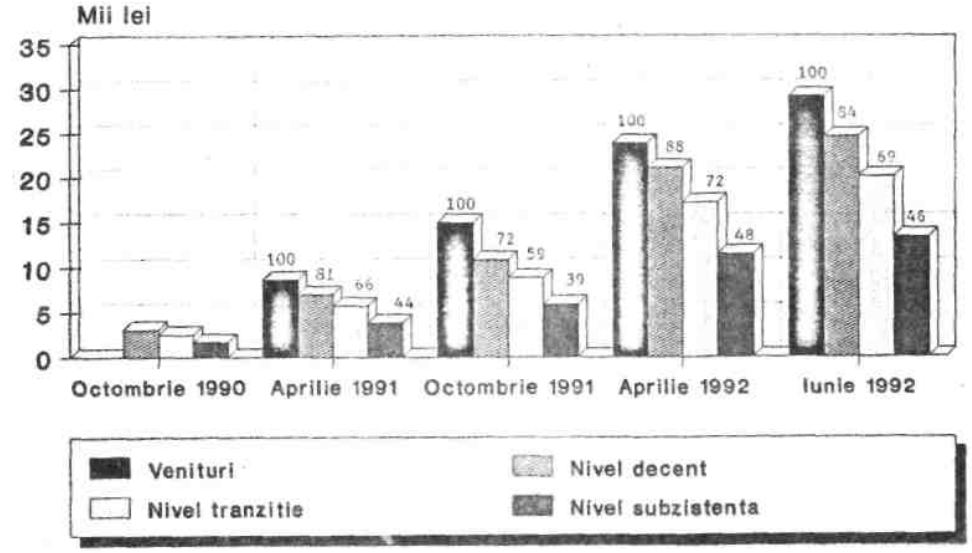
Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu (soția casnică)

Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – două salarii minime

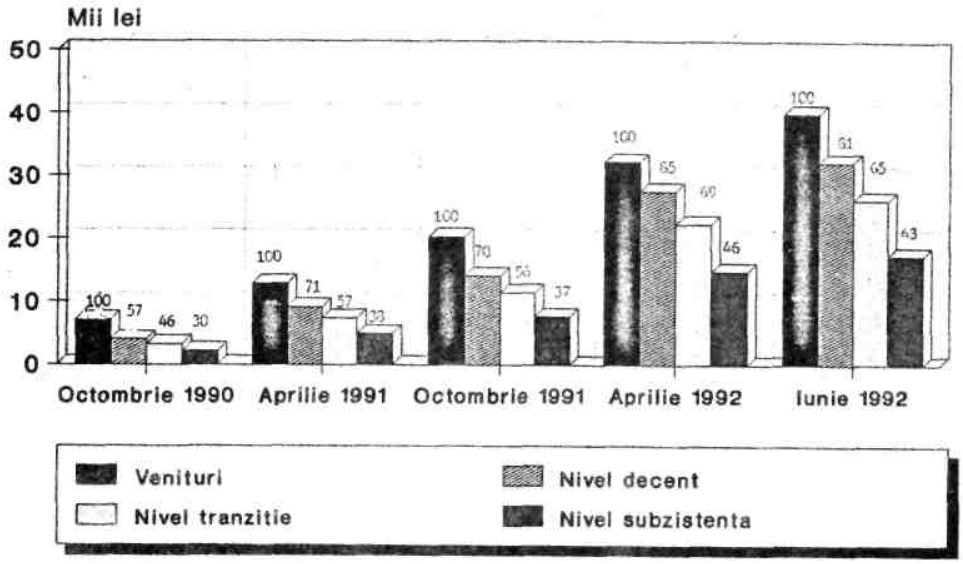

Cazul familiilor constituite din două persoane adulte – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj*

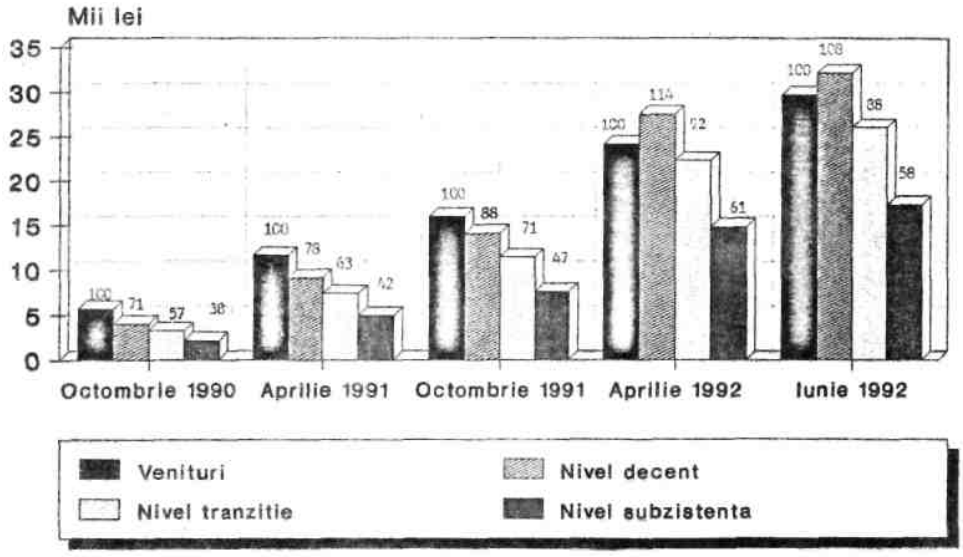

* Indemnizația de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

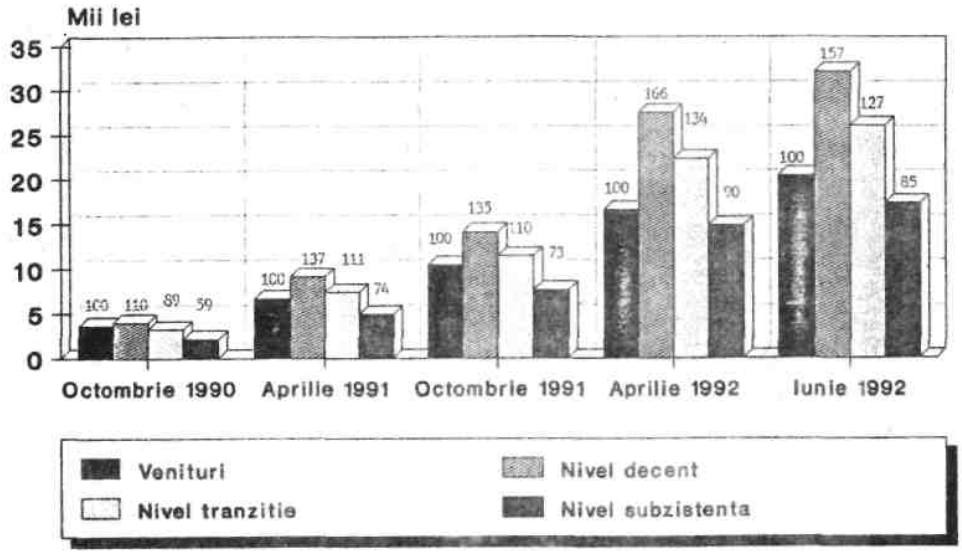
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – două salarii de mărime medie

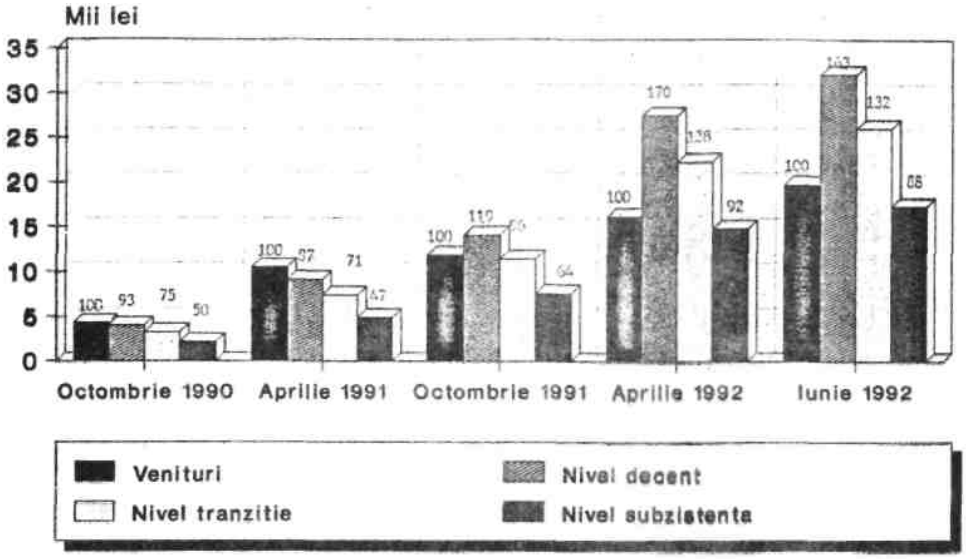
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu, unul minim

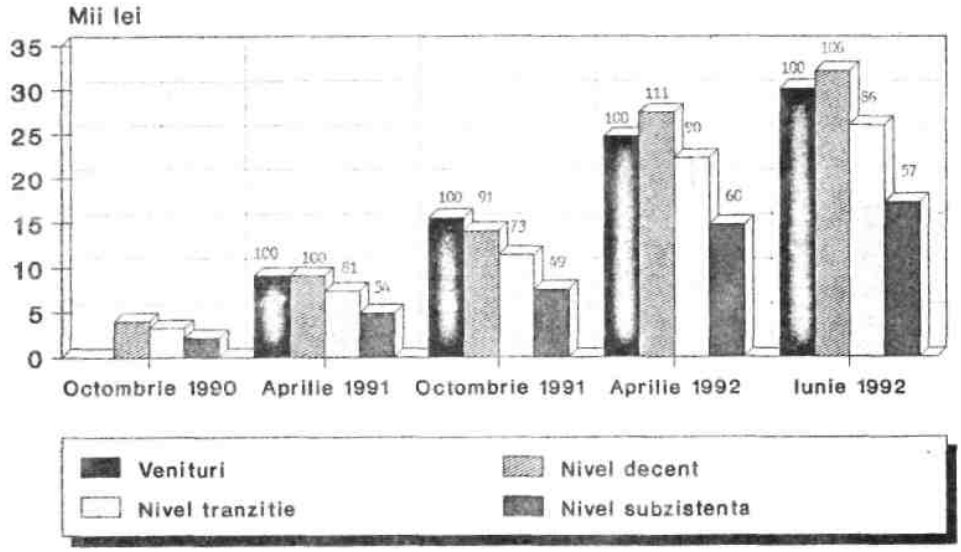
Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu (soția casnică)

Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – două salarii minime

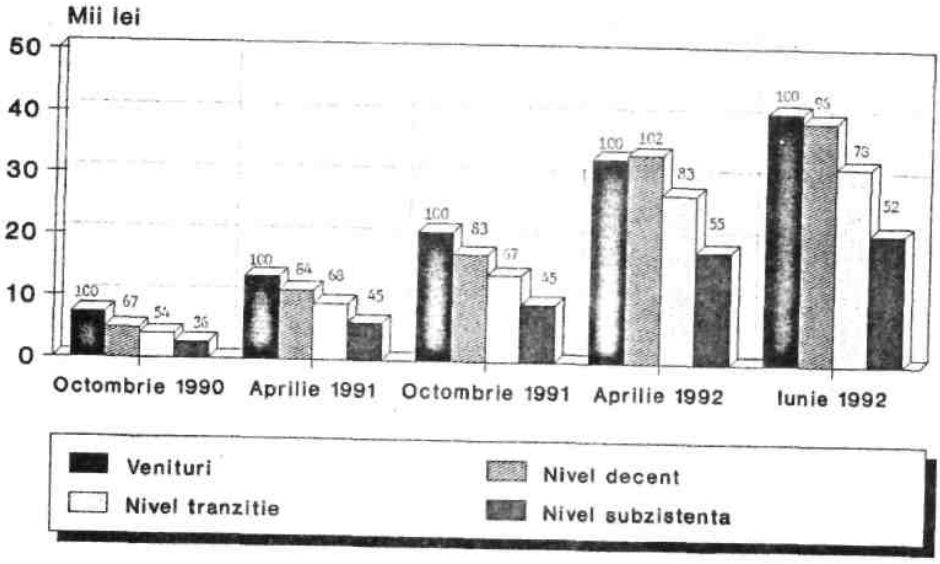

Cazul familiilor constituite din trei persoane (doi adulți + un copil şcolar) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj*

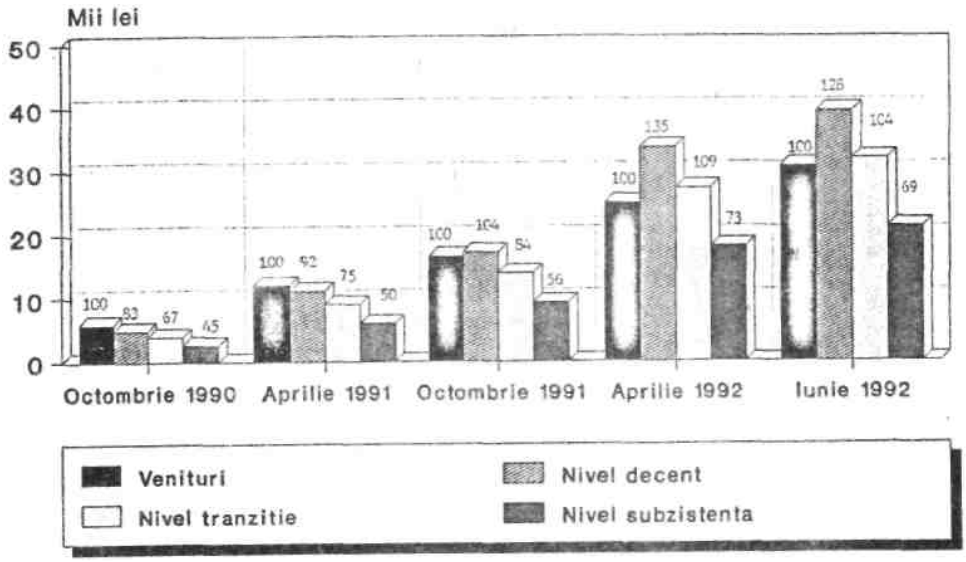

* Indemnizația de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

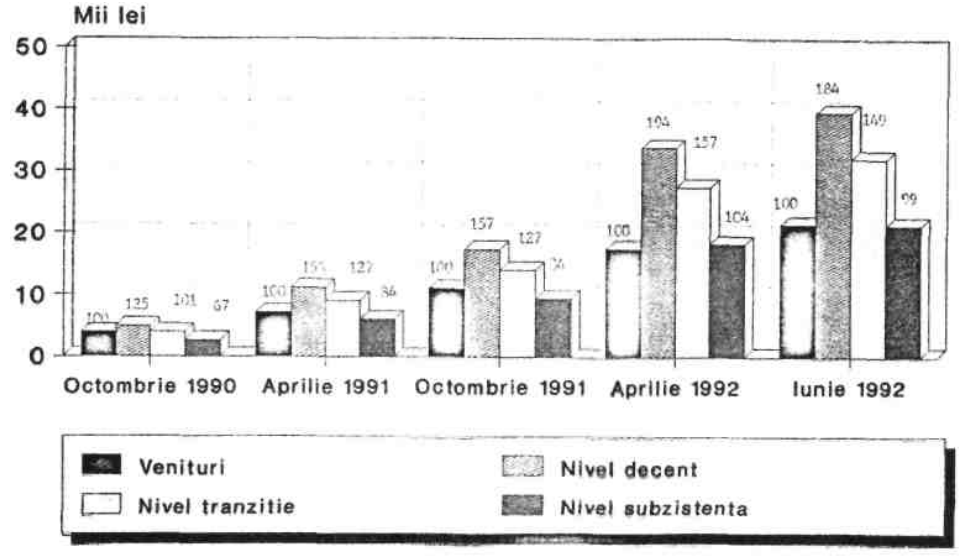
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – două salarii medii

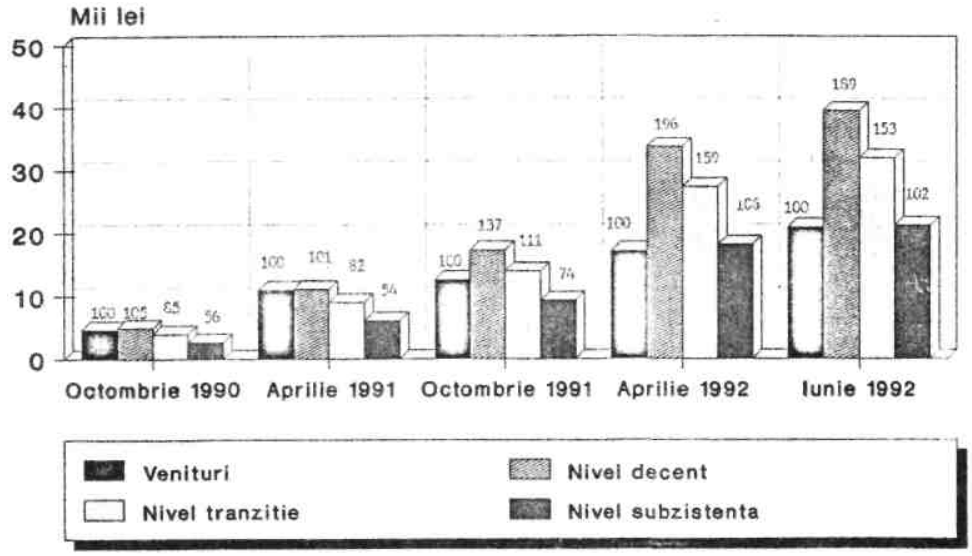
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim

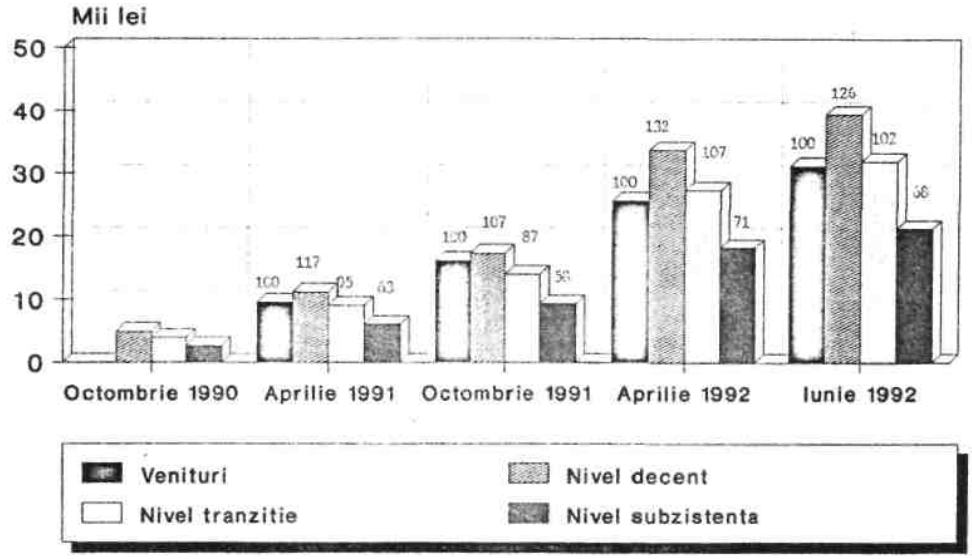
Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică)

Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – două salarii minime

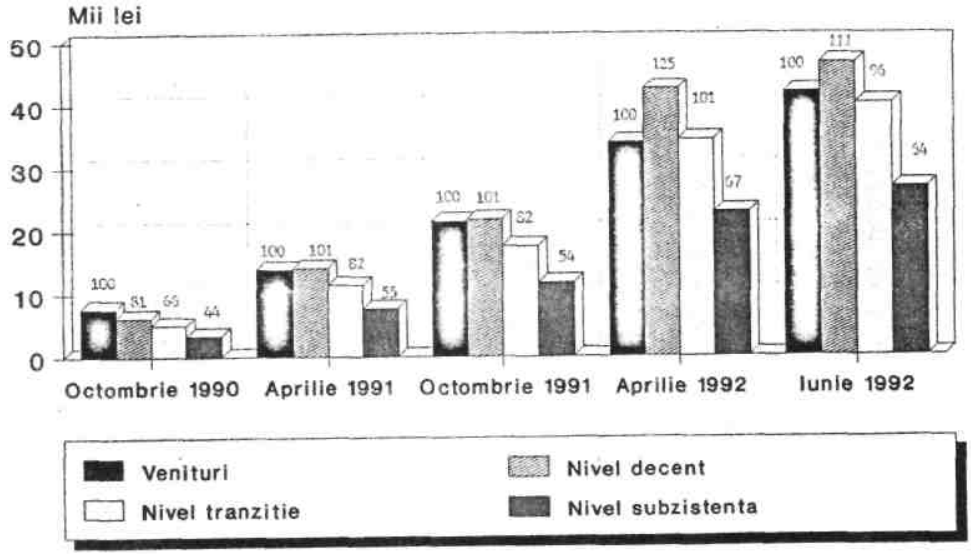

Cazul familiilor constituite din patru persoane (doi adulți + doi copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj*

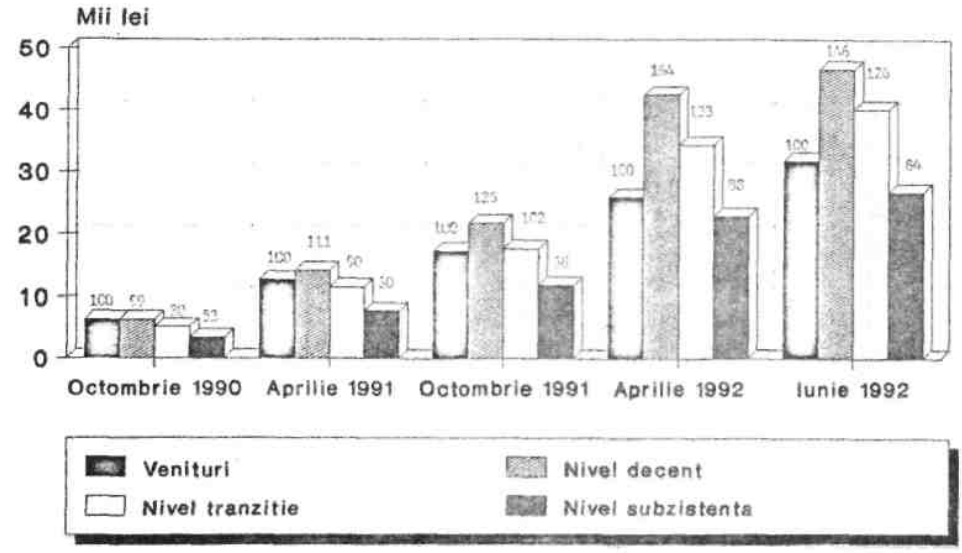

* Indemnizația de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

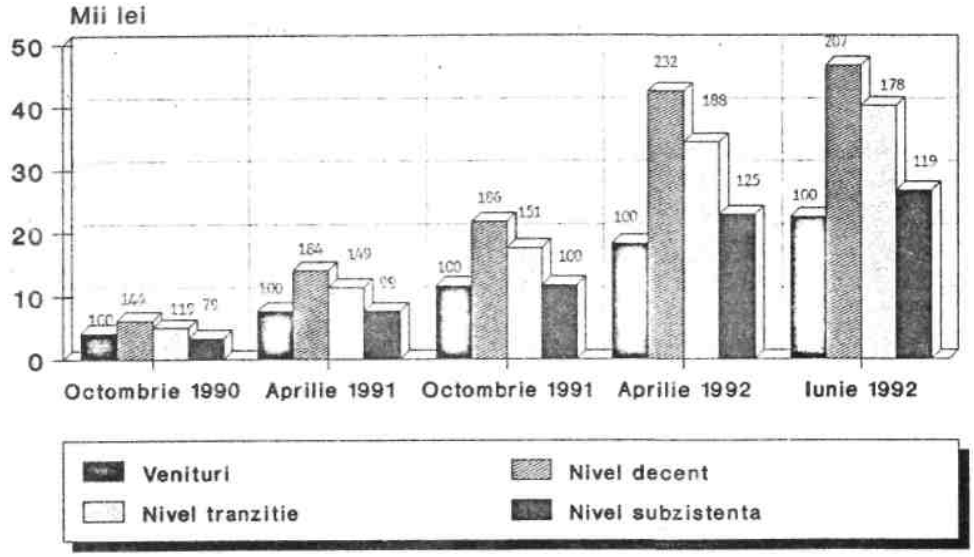
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – două salarii medii

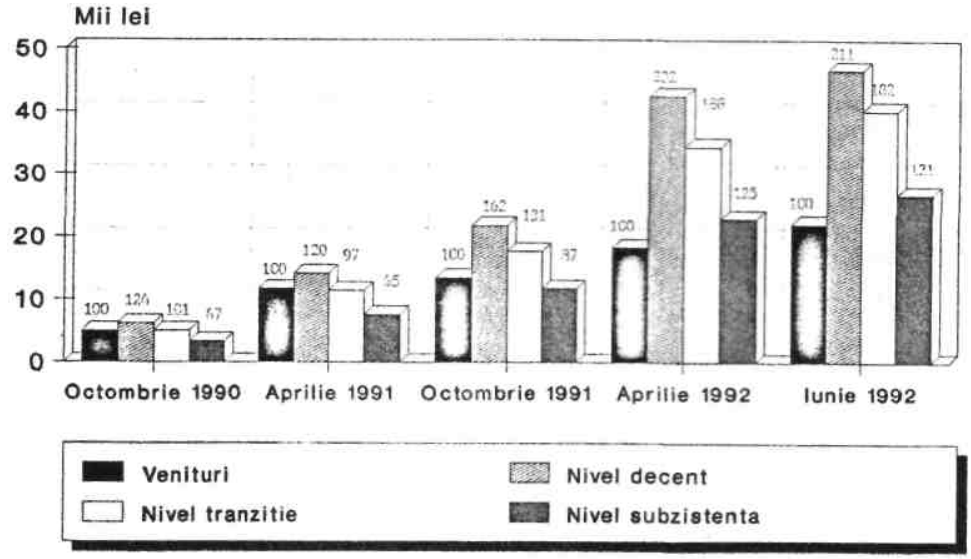
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim

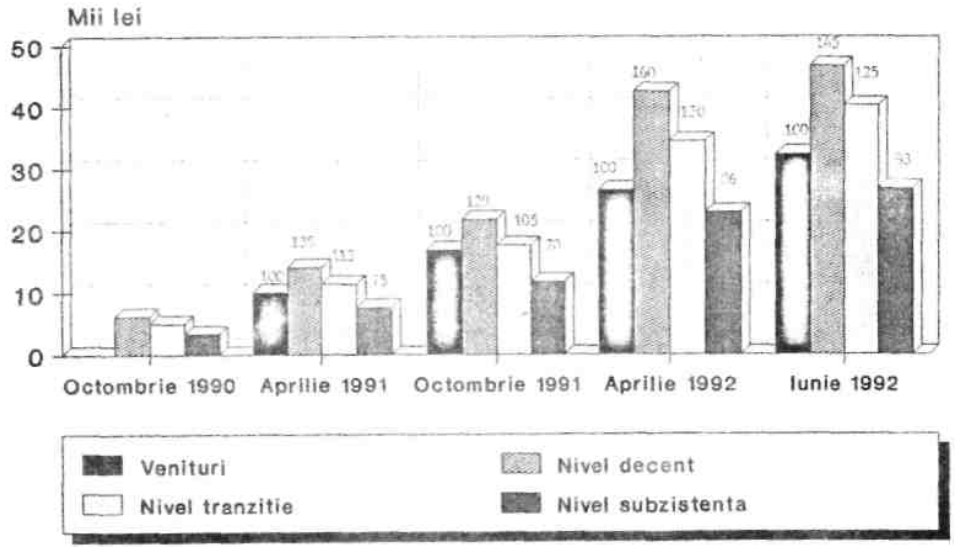
Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică)

Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – două salarii minime

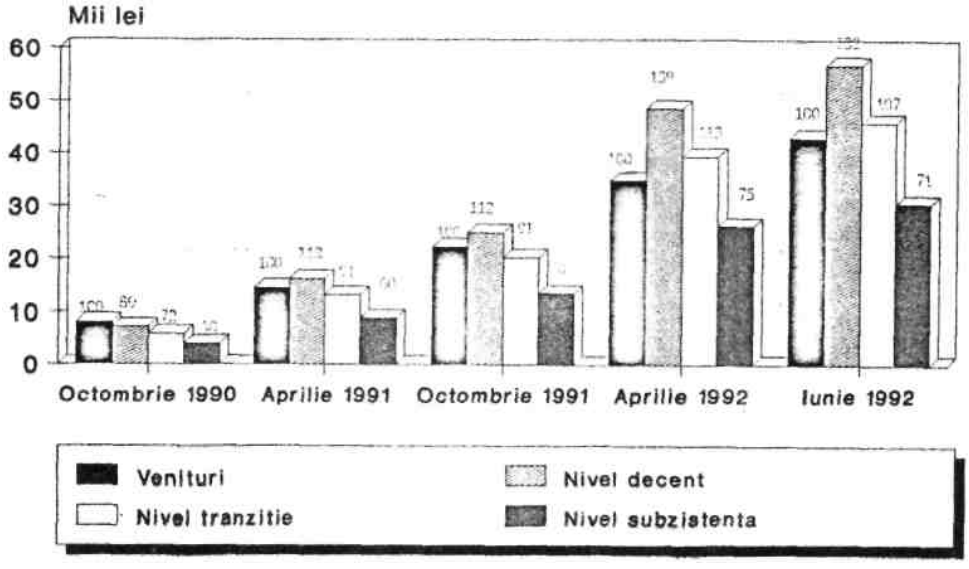

Cazul familiilor constituite din cinci persoane (doi adulți + trei copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj*

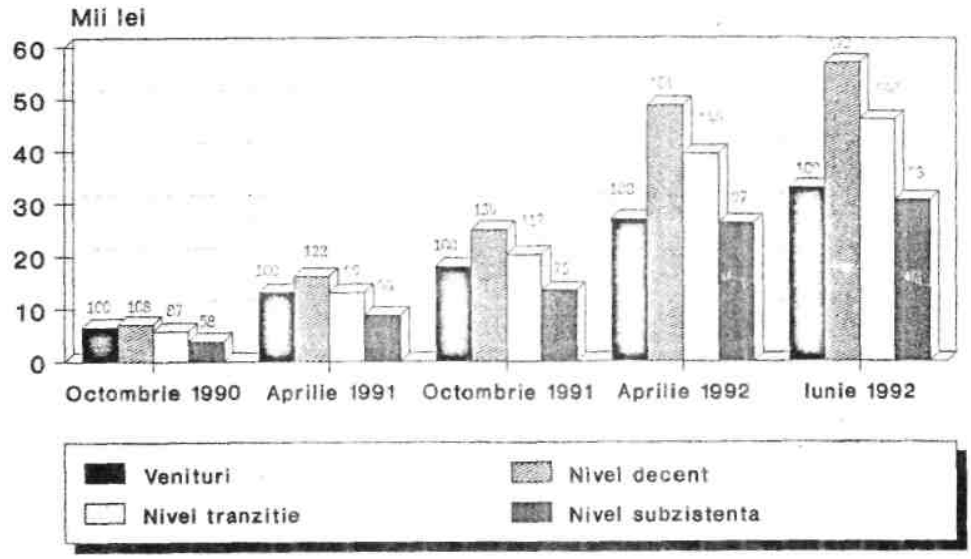

* Indemnizația de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

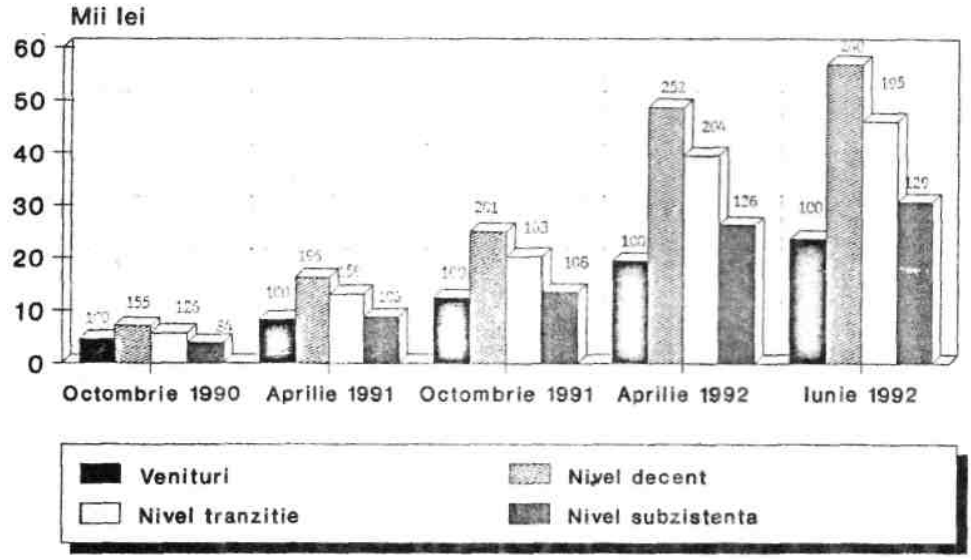
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – două salarii medii

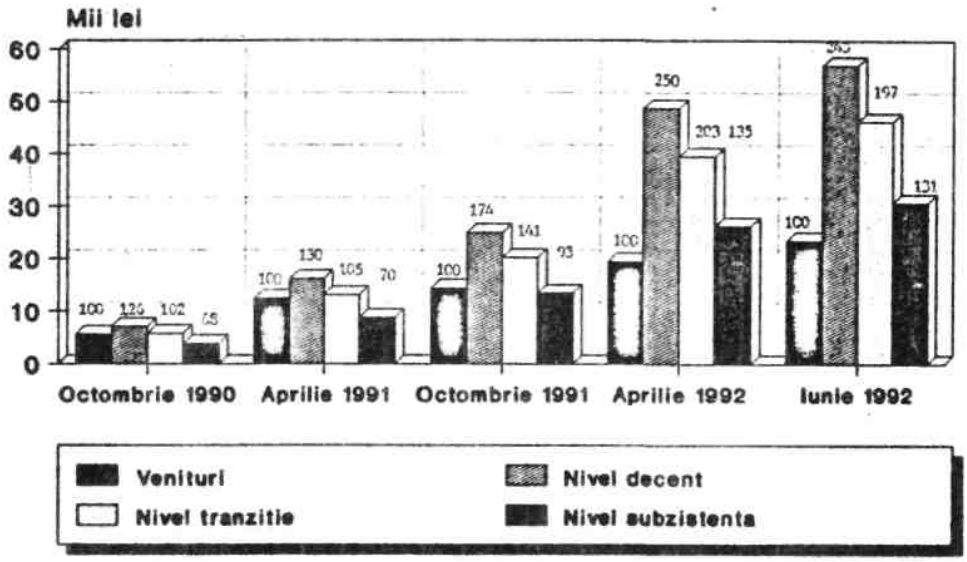
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu, unul minim

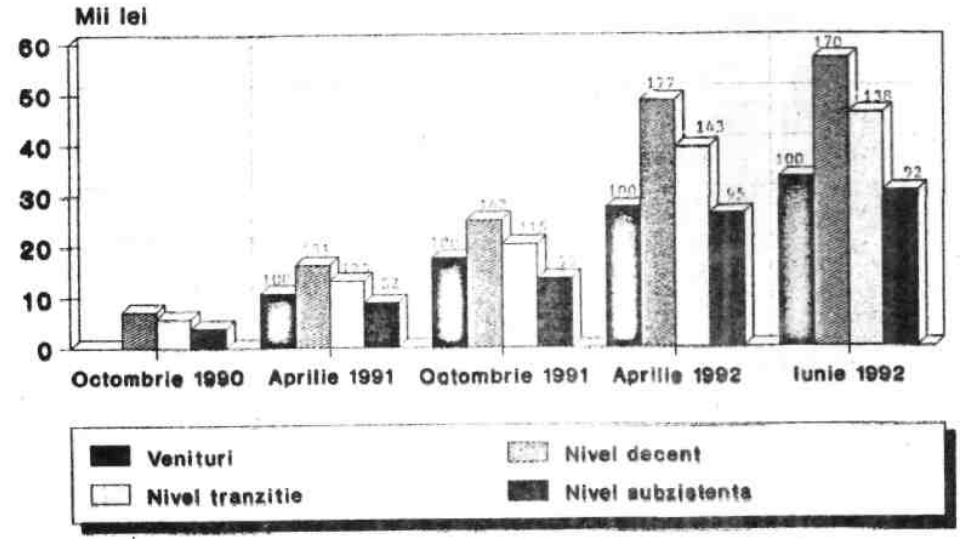
Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu (soția casnică)

Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – două salarii minime

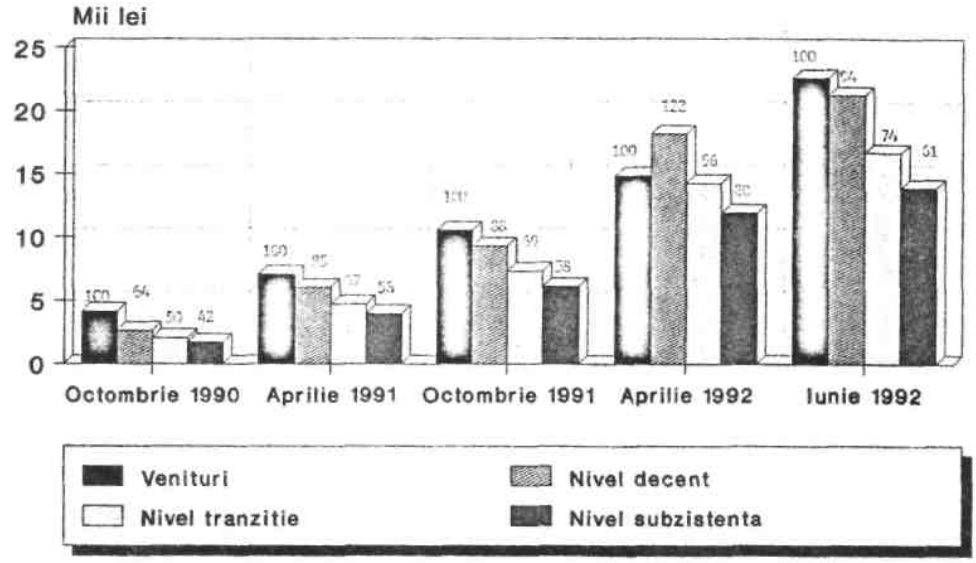

Cazul familiilor constituite din şase persoane (doi adulți + patru copii şcolari) – un salariu mediu şi o indemnizație de şomaj*

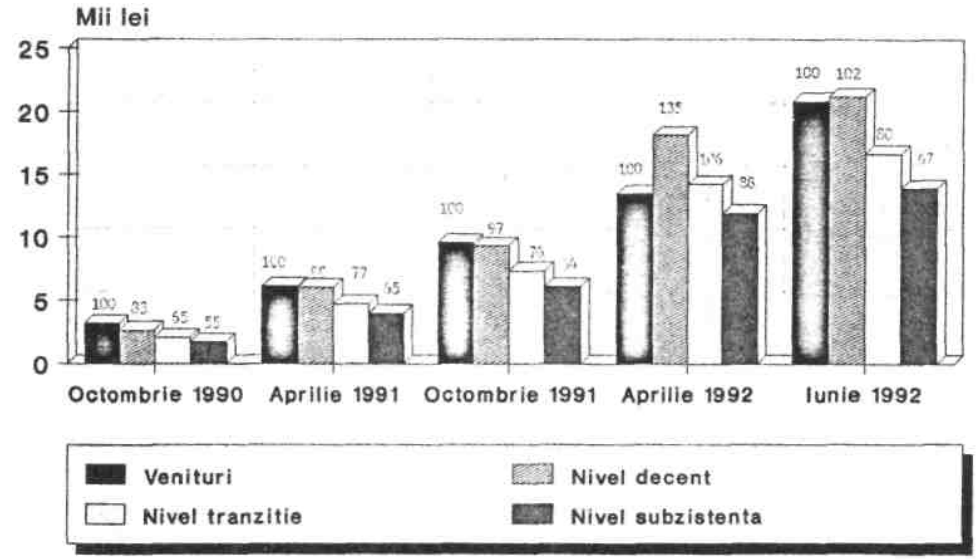

* Indemnizația de şomaj aferentă salariului mediu, pentru o vechime în muncă de minimum 15 ani.

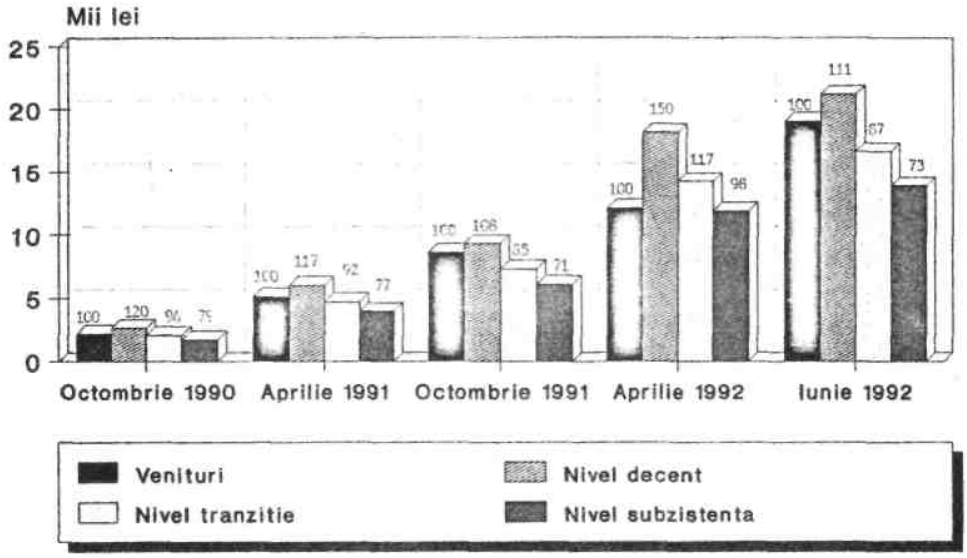
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – două pensii medii

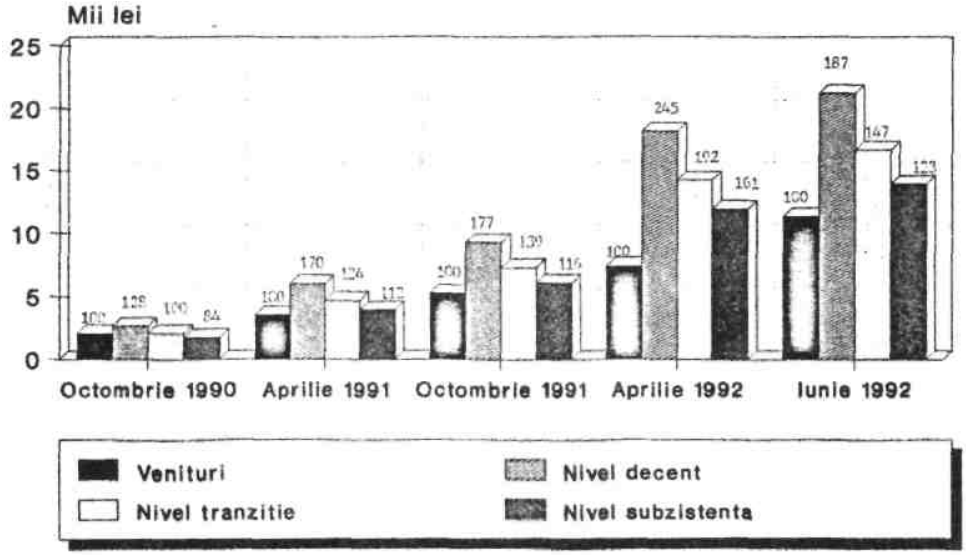
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – o pensie medie, una minimă

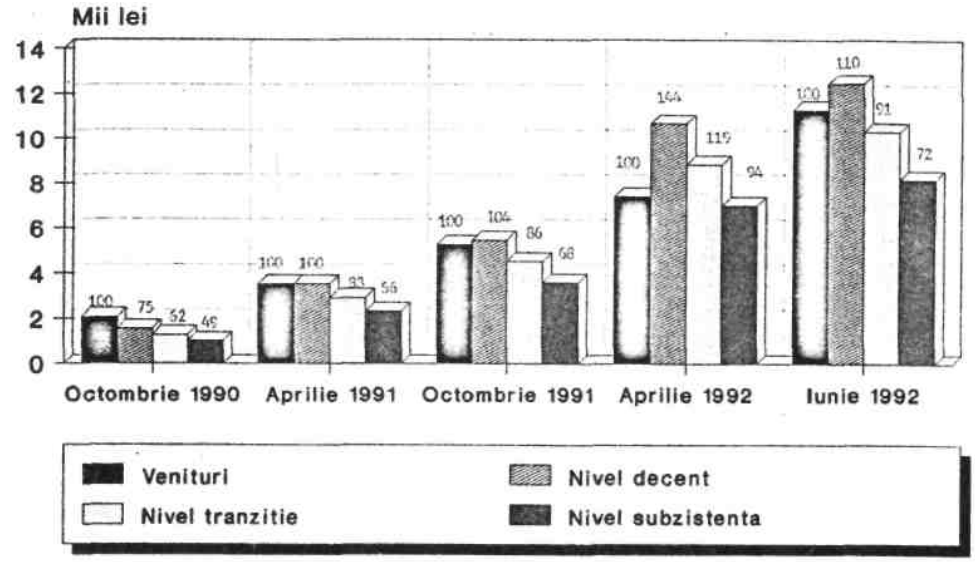
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – două pensii minime

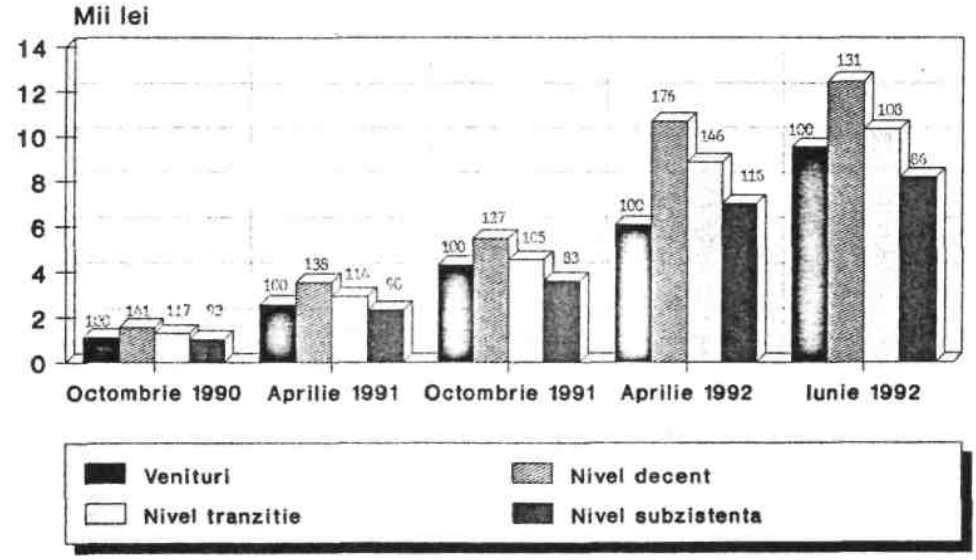
Cazul familiilor de pensionari constituite din două persoane – o pensie medie

Cazul familiilor de pensionari constituite dintr-o singură persoană – o pensie medie

Cazul familiilor de pensionari constituite dintr-o singură persoană – o pensie minimă

EVOLUȚIA ALOCAȚIEI PENTRU COPII ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIEI ALTOR INDICATORI AI NIVELULUI DE TRAI

Ponderea alocației pentru copii în totalul veniturilor – în procente

		1990	1991		1992	
Dimensiunea familiei	**Componența veniturilor**	**Octombrie**	**Aprilie**	**Octombrie**	**Aprilie**	**Iunie**
Familia constituită din 3 persoane (2 adulți + 1 copil)	2 salarii medii	3,25	3,49	2,84	2,60	2,48
	1 mediu + 1 minim	4,07	3,86	3,59	3,48	3,33
	1 salariu mediu	6,31	6,75	5,52	5,08	4,84
	2 salarii minime	7,19	5,06	5,68	5,81	5,53
	1 mediu + indm. şomaj	-	4,95	3,70	3,39	3,28
Familia constituită din 4 persoane (2 adulți + 2 copii)	2 salarii medii	6,82	7,03	5,75	5,22	4,96
	1 mediu + 1 minim	8,45	7,75	7,21	6,91	6,60
	1 salariu mediu	12,77	13,14	10,88	9,93	9,46
	2 salarii minime	14,34	10,04	11,21	11,33	10,77
	1 mediu + indm. şomaj	-	9,81	7,42	6,75	6,50
Familia constituită din 5 persoane (2 adulți + 3 copii)	2 salarii medii	10,48	10,51	8,64	7,80	7,40
	1 mediu + 1 minim	12,87	11,54	10,76	10,23	9,75
	1 salariu mediu	18,98	19,02	15,91	14,48	13,78
	2 salarii minime	22,33	15,11	16,75	16,69	15,84
	1 mediu + indm. şomaj	-	14,45	11,05	10,"00	9,62
Familia constituită din 6 persoane (2 adulți + 4 copii)	2 salarii medii	14,41	14,04	11,62	10,41	9,84
	1 mediu + 1 minim	17,51	15,36	14,35	13,53	12,87
	1 salariu mediu	25,19	24,62	20,82	18,86	17,93
	2 salarii minime	28,82	20,09	22,14	21,81	20,67
	1 mediu + indm. şomaj	-	19,02	14,73	13,24	12,70

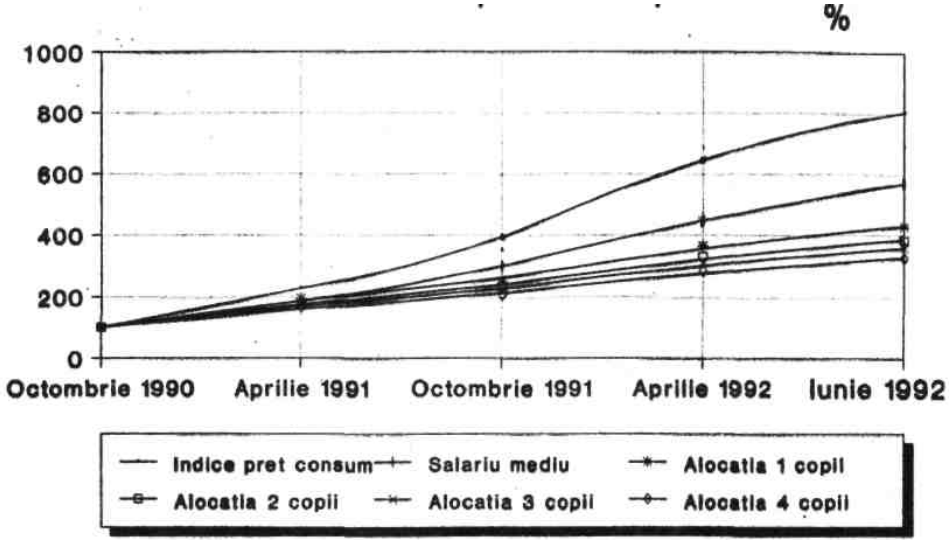
Dinamica indicilor prețurilor de consum al populației, salariului mediu şi alocației pentru copii (aferente grupei a III-a de venituri)

	Octombrie 1990	Aprilie 1991	Octombrie 1991	Aprilie 1992	Iunie 1992
Indicele prețurilor de consum al populației	100	228,2	352,6	688,0	804,1
Indicele salariului mediu	100	181,96	287,78	459,19	569,00
Indicele alocației pentru primul copil	100	195,65	250,00	365,21	430,43
Indicele alocației pentru al doilea copil	100	181,48	231,48	329,62	385,18
Indicele alocației pentru al treilea copil	100	173,33	220,00	308,33	358,33
Indicele alocației pentru al patrulea copil şi următorii	100	362,85	207,14	282,85	325,71

Dinamica indicilor prețurilor de consum al populației, salariului minim şi alocației pentru copii (aferente primei grupe de venituri)

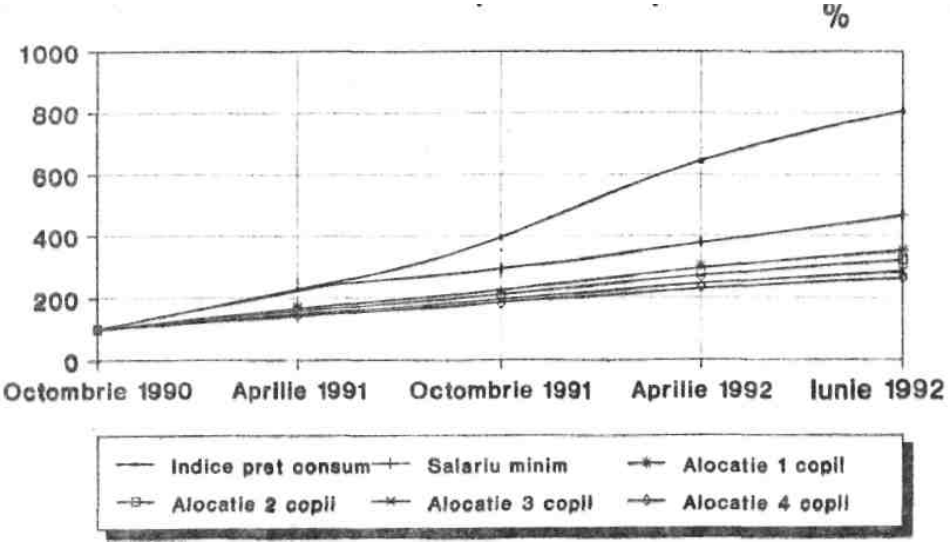
	Octombrie 1990	Aprilie 1991	Octombrie 1991	Aprilie 1992	Iunie 1992
Indicele prețurilor, de consum al populației	100	282,2	352,6	688,0	804,1
Indicele salariului minim	100	248,50	280,00	380,35	464,80
Indicele alocației pentru primul copil	100	170,96	217,74	303,22	351,60
Indicele alocației pentru al doilea copil	100	161,11	205,55	279,16	320,83
Indicele alocației pentru al treilea copil	100	150,00	190,90	251,13	285,22
Indicele alocației pentru al patrulea copil şi următorii	100	143,13	182,35	234,31	263,72

Dinamica indicilor preţurilor de consum al populaţiei, salariului mediu şi alocaţiei pentru copii

Notă: A fost luată în calcul alocaţia pentru copii aferentă grupei a treia de venituri.

Dinamica indicilor preţurilor de consum al populaţiei, salariului minim şi alocaţiei pentru copii

Notă: A fost luată în calcul alocaţia pentru copii aferentă primei grupe de venituri.

PRINCIPALELE CONCLUZII CE SE DESPRIND DIN DATELE ŞI GRAFICELE PREZENTATE

1. În perioada care s-a scurs de la debutul liberalizării prețurilor, raportul dintre veniturile populației analizate (salariați si pensionari de asigurări sociale de stat) şi nivelul minim de trai a cunoscut o modificare nefavorabilă, evidențiată de următoarele constatări:

- în cazul tuturor tipurilor de familii, diferența pozitivă dintre venituri şi fiecare minim de trai s-a diminuat continuu sau a devenit negativă;
- în iunie 1992, salariile medii mai puteau asigura acoperirea nivelului minim de trai decent doar la familiile fără copii sau la cele cu cel mult doi copii;
- sub pragul de subzistență au ajuns să trăiască şomerii tineri, familiile de salariați, cu doi sau mai mulți copii, ale căror venituri includ fie două salarii minime, fie un salariu mediu, precum şi familiile de pensionari, formate din două persoane, care dispun de o singură pensie medie sau sub medie;
- diferența procentuală negativă dintre venituri şi pragul de subzistență a devenit îngrijorătoare în special la familiile cu trei şi patru copii, care au în componența veniturilor două salarii minime sau un salariu mediu; în luna iunie 1992, în cazurile menționate, diferențele erau de -16%, -17% şi, respectiv, -23% şi -24%.

2. La deteriorarea nivelului de trai al familiilor cu copii a contribuit şi evoluția alocațiilor, care a fost mult mai lentă decât cea a salariilor şi, mai ales, decât cea a prețurilor; în iunie 1992 (comparativ cu octombrie 1990), în timp ce indicele prețurilor de consum al populației a fost de 804,1, iar indicii salariului mediu şi minim de 569,0 şi, respectiv, de 464,8, indicii alocațiilor pentru copii variau între 263,7 şi 430,4.

Deoarece mărimea alocației pentru copii depinde atât de grupa de venituri în care se încadrează salariul părintelui, cât şi de rangul copilului, se impun unele precizări:

- dacă, în mărime absolută, alocațiile pentru copii sunt mai mari la salariile mici, dinamica alocațiilor pune în evidență creşterea mai accentuată a acestora la grupa cu veniturile cele mai mari;
- în cadrul fiecărei grupe de venituri, alocația pentru copii cunoaşte o creştere cu atât mai lentă cu cât rangul copilului este mai mare; aceasta conduce la creşterea decalajelor dintre venitul pe o persoană în familiile cu mai mulți copii şi cel existent în familiile cu un singur copil.

3. Din analiza datelor prezentate se conturează necesitatea schimbării sistemului alocațiilor pentru copii, în sensul transformării acestora într-un ajutor efectiv pentru familiile numeroase, cu situații precare.

În vederea modificării actualului sistem al alocațiilor familiale au fost avansate recent o serie de propuneri, dintre care amintim:

a) Proiectul de lege, elaborat de către Ministerul Muncii şi Protecției Sociale, care prevede între altele universalizarea alocației, stabilirea unui cuantum unic lunar de 1.050 de lei (la nivelul lunii august 1992) pentru fiecare copil (suma urmând a fi indexată conform legii), stimularea continuării studiilor. În această variantă se acordă un sprijin nediferențiat tuturor salariaților părinți, indiferent de numărul copiilor aflați în întreținere sau de mărimea salariului.
b) O altă propunere vizează menținerea actualului sistem al alocațiilor pentru copii, dar în condițiile diminuării reducerii cu 20% a impozitului pe salariu şi acordării unei compensații de 3,5% (calculată la venitul impozabil) salariaților care au copii la întreținere. Rezultă că de acelaşi spor procentual al venitului salarial net beneficiază toți salariații părinți, creşterea absolută fiind însă mai mare la persoanele cu salarii mai ridicate. În fapt, nici această variantă nu vine în sprijinul celor îndreptățiți să se bucure de protecție socială.

Elementele de detaliu, referitoare la proiectele menționate ca şi la alte soluții posibile vor constitui obiectul unor analize pe care colectivul Institutului de Cercetare a Calității Vieții urmează să le efectueze în viitorul apropiat.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 41-42/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE MONDIALĂ

POLITICI DE PROTECȚIE A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR LA NIVEL DE ÎNTREPRINDERE

Iolanda DĂDUIANU VASILESCU

Bucureşti
1992

SUMAR

Prefață 275

Introducere: politici de protecție a mediului înconjurător 276

1. Diverse tipuri de instrumente referitoare la protecția mediului 280
   1.1. Criterii principale de opțiune privind instrumentele economice 280
   1.2. Costul protecției mediului înconjurător 281
   1.3. Un principiu de bază: "cine poluează plăteşte" 283
   1.4. Mijloace şi instrumente utilizate în cadrul politicilor de protecția mediului 285
      1.4.1. Criterii posibile pentru evaluarea instrumentelor existente 285
      1.4.2. Instrumente de reglementare 286
      1.4.3. Instrumente economice (redevențe, ajutoare financiare, sisteme de consignație, crearea de piețe, stimulente financiare) 288

2. Instrumente economice: avantaje, punere în aplicare, limite 293
   2.1. Unele orientări privind utilizarea instrumentelor economice 293
      2.1.1. Definiția şi scopurile utilizării instrumentelor economice 294
      2.1.2. Avantaje generale, avantaje intrinseci 294
      2.1.3. Tipuri de redevențe utilizate în protecția mediului înconjurător: de "deversare" (déversement), "pentru serviciul făcut", "pe produs" 296
      2.1.4. Permise negociabile 297
      2.1.5. Sisteme de consignație 298
   2.2. Punere în aplicare 298
      2.2.1. Aspectul financiar al utilizării instrumentelor economice 298
      2.2.2. Modalități curente de aplicare şi calcul ale instrumentelor economice specifice 300
   2.3. Consecințe economice directe şi indirecte 301
      2.3.1. Unele consecințe economice posibile ale utilizării instrumentelor economice 301
      2.3.2. Repercusiuni economice indirecte ale politicilor de protecția mediului 301

3. Modalități de gestionare a mediului înconjurător 303
   3.1. Poziția Camerei Internaționale de Comerț în legătură cu utilizarea noțiunii de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător 303

3.2. Noi orientări în politica de protecție a mediului înconjurător în Suedia 307
3.3. Noțiunea de “contabilitate“ în domeniul protecției mediului înconjurător în SUA 316
3.4. Noțiunea de “contabilitate“ în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei British Petroleum 324
3.5. Noțiunea de “contabilitate“ în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Royal Dutch/Shell 332
3.6. Noțiunea de “contabilitate“ în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Ciba-Geigy 337
3.7. Noțiunea de “contabilitate“ în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Rhône-Poulenc 338

Bibliografie 342

PREFAȚĂ

Lucrarea “Instrumente de protecție a mediului înconjurător“ poate constitui cel de-al treilea referat din cadrul tezei de doctorat “Protecția mediului înconjurător – componentă majoră a politicii macro şi microeconomice“, primele două referate susținute intitulându-se: “Politici de protecție a mediului înconjurător la nivel macroeconomic“ şi “Elemente de fundamentare ale unei posibile strategii privind protecția mediului înconjurător în România, în condițiile economiei de piață.“

S-a încercat pe această cale să se contureze cadrul general al elaborării unei politici de protecție a mediului înconjurător la nivel de întreprindere, aceasta încadrându-se în practica şi tendințele mondiale ale domeniului şi detaliindu-se şi instrumentele necesare concretizării în practica economică a politicii elaborate.

Partea a III-a a temei s-a elaborat, ținându-se seama că, anterior în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice s-a abordat de o manieră amplă experiența mondială în domeniu, în cadrul unor lucrări ca: “Strategii şi politici ale protecției mediului înconjurător în țări cu economie de piață“ coordonator dr. Camelia Cămăşoiu[1], “Abordări conceptuale, metodologice şi legislative ale protecției mediului înconjurător specifice țării noastre“ coordonator de temă Gheorghe Manea, cercetător ştiințific principal III[2] şi “Pârghii şi instrumente economice utilizate în politica de protecție a mediului, în cadrul țărilor membre OECD“, autor Victor Platon, cercetător ştiințific principal III[3].

În lucrarea prezentă s-a pornit de la un inventar al instrumentelor de protecție a mediului, instrumente uzuale în practica mondială, insistându-se asupra instrumentelor economice considerate de noi ca prezentând o incidență majoră asupra condițiilor actuale din economia României.

---

[1] Caiet editat de Centrul de Informare şi Documentare Economică, Bucureşti, 1992.
[2] Studii de economie industrială, nr. 99, Bucureşti 1991.
[3] Broşură editată de Oficiul de Informare Documentară pentru Industria Construcțiilor de Maşini, nr. 6/1991.

INTRODUCERE:
POLITICI DE PROTECȚIE A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

În cursul ultimilor douăzeci de ani, țările membre ale OCDE au recurs la diverse mijloace de acțiune pentru protecția şi conservarea mediului înconjurător. În acest scop, s-a încercat elaborarea unor politici de protecție a mediului înconjurător bazate pe examinarea relațiilor, care există între dezvoltarea economică şi calitatea mediului înconjurător în țările membre ale OCDE.

Aceste relații sunt de o mare complexitate şi presupun că:

- creşterea economică a țărilor membre OCDE care este acompaniată, pe de o parte, de schimbări structurale şi tehnice, iar pe de alta de modificări în comportamentul persoanelor particulare, al întreprinderilor particulare (private) şi publice, influențează asupra mediului înconjurător atât din punct de vedere al producției cât şi al producerii de poluanți ca şi asupra prelevării şi exploatării resurselor naturale;
- schimbările pe care le-a cunoscut starea mediului înconjurător se repercutează în diverse moduri asupra economiei: evoluția calitativă şi cantitativă a resurselor naturale disponibile, rezultatele sectoarelor economice, care sunt strâns legate de mediul înconjurător, cum sunt agricultura, silvicultura şi turismul, prejudiciile aduse clădirilor şi sănătății oamenilor.

Experiența practică a arătat că, politicile de protecție a mediului înconjurător trebuie să fie elaborate şi puse în practică, plecându-se de la date economice comparabile privind avantajele pe care aceste politici pot să le aducă şi de la costurile directe pe care aplicarea acestora poate să le antreneze ca şi de la repercusiunile economice ce pot rezulta de aici.

Evaluarea financiară a avantajelor pentru mediul înconjurător sau a prejudiciilor are drept scop principal fie să permită stabilirea unor comparații directe între costuri şi avantajele procurate de aplicarea unei politici de protecție în vigoare sau în proiect fie să ajute la fixarea nivelului redevențelor de poluare sau a altor instrumente economice.

Metodele utilizate pot fi împărțite în două mari categorii:

- **metode directe**, ce constau în estimarea directă, în termeni financiari, a câştigurilor sau a pierderilor pentru mediul înconjurător;
- **metode indirecte**, care de regulă, necesită mai întâi o estimare a câştigurilor sau a pierderilor în termeni fizici, acestea fiind apoi convertite în termeni financiari.

Cu toate că metodologiile privind dezvoltarea metodelor de evaluare ale avantajelor pentru mediul înconjurător au progresat foarte mult rămân încă multe de făcut pentru ca acestea să fie satisfăcătoare din toate privințele. În mod inevitabil, tentativele de calculare ale valorii monetare totale a prejudiciilor

aduse mediului înconjurător pe ansamblul unei țări se lovesc de dificultăți tot mai mari şi rămân în general incomplete.

În decursul ultimilor ani, obiectivul afirmat al politicilor de protecție a mediului înconjurător a fost acela de realizare practică a unei dezvoltări durabile. Conceptul de dezvoltare durabilă a fost unanim acceptat, drept scop final al acestor politici încă de la publicarea raportului Comisiei Mondiale asupra mediului înconjurător şi dezvoltării, în anul 1987.

Printre elementele considerate esențiale pentru conceptul de dezvoltare durabilă se află:

- natura din ce în ce mai internațională, chiar globală, a problemelor mediului înconjurător. Din acest punct de vedere se remarcă, faptul că persoanele în drept de a lua decizii atât la nivel local cât şi național nu mai pot ignora impactul deciziilor luate asupra colectivității, în sensul cel mai larg al termenului. Dacă de exemplu, o țară accelerează creşterea sa economică utilizând formule de creştere ce pot majora poluarea şi diminua resursele naturale în altă parte ea riscă nu numai să prejudicieze perspectivele de creştere economică în alte state ba chiar să vadă propria sa creştere economică pe termen lung prejudiciată ca urmare a interdependențelor dintre sistemele ecologice şi economice;
- luarea în considerare a perspectivei pe termen lung privind consecințele pentru generațiile viitoare ale diminuării resurselor naturale şi ale majorării poluării. Astfel trebuie luată în considerare nu numai capacitatea indivizilor şi a națiunilor de a împărți binefacerile creşterii economice şi avantajele aduse de resursele naturale în epoca actuală, dar şi ceea ce va fi lăsat drept moştenire generațiilor viitoare. Obligația de a menține sau de a majora această moştenire reprezintă un element cheie al dezvoltării durabile;
- luarea în considerare a faptului că bunăstarea generală depinde nu numai de ritmul creşterii economice, dar şi de calitatea acesteia;
- distincția între diversele forme de capital, care contribuie la crearea bunăstării şi care constituie moştenirea generațiilor viitoare. Din acest punct de vedere trebuie să facem distincția între “capitalul creat de om“ (infrastructura de bază de exemplu) şi “capitalul uman“, inclusiv calificativele şi nivelul de instruire al muncitorilor, aceste două forme de capital fiind multă vreme recunoscute drept elemente esențiale în satisfacerea nevoilor prezente şi de viitor. În acelaşi timp se poate considera că există un “capital natural“, care presupune menținerea stocurilor de resurse naturale şi limitarea poluării. Este deci indispensabil să se evite diminuarea capitalului natural, în cadrul dezvoltării durabile, prin practicarea unor politici, care vizează în acelaşi timp o bună gestiune a resurselor naturale şi controlul poluării;

- luarea în considerare a posibilității de a realiza o substituire între diversele forme de capital, ceea ce semnifică, că trebuie să ne aşteptăm la o anumită posibilitate de substituire între stocurile de capital natural pe de o parte şi capitalul creat de om pe de altă parte.

Prin adoptarea obiectivului de dezvoltare durabilă, strategia de ansamblu față de politicile de protecție a mediului înconjurător este în curs de a fi modificată. Accentul se pune pe luarea în considerare a tuturor dimensiunilor legate de problemele protecției mediului înconjurător, ca de exemplu:

- controlul poluării, gestiunea resurselor şi considerațiile mai largi privind calitatea vieții;
- crearea cadrului instituțional eficace pentru formularea şi punerea în aplicare a politicilor de protecție a mediului;
- promovarea progresului tehnologic în favoarea unei creşteri economice "verzi" (ecologice);
- o mai mare utilizare a instrumentelor economice în scopul furnizării semnalelor de piață privind protecția mediului înconjurător, care reflectă cu mai multă precizie raritățile relative;
- nevoia de a face ca instrumentele de reglementare să devină mai eficiente şi mai puțin costisitoare;
- modificarea tendințelor de producție şi consum în scopul menținerii stocului de resurse rare şi a diminuării poluării;
- o mai mare utilizare a strategiilor anticipative în formularea şi aplicarea politicilor de protecție a mediului;
- dezvoltarea unor strategii mai integrate atât în sectorul protecției mediului cât şi între acest sector şi alte sectoare ale economiei;
- o analiză mai puternică a legăturilor ce există între mediu şi economie ca şi o modalitate de a elabora indicatori de protecție a mediului pentru a măsura tendințele şi progresele înregistrate în domeniul protecției mediului.

În cadrul strategiei de ansamblu privind politicile de protecție a mediului există două laturi caracteristice: strategia cu caracter anticipativ şi strategia de integrare.

Strategia cu caracter anticipativ s-a tradus în mod progresiv în cursul ultimilor douăzeci de ani[1] prin aplicarea unor metode diferite. Acestea au indus studii de previziune (prognoze) privind creşterea economică şi progresul tehnic în anumite sectoare ce pot influența calitatea mediului înconjurător şi privind evoluția consumului de resurse naturale şi nivelul producției de deşeuri; utilizarea mai largă a principiului "pollueur-payeur" (cine poluează plăteşte) şi a stabi-

[1] Aceasta a fost aprobată de către țările membre OCDE în declarația acestei organizații din anul 1979, iar apoi reafirmată în declarația acestora din 1985.

lirii prețului resurselor; o utilizare mai intensă a studiilor de impact asupra mediului în cadrul concepției şi planificării proiectelor; un control tot mai puternic al producției şi al utilizării produselor chimice.

Strategia de integrare este adesea strâns legată de strategia cu caracter anticipativ, completându-se reciproc. Țările membre ale OCDE acordă o importanță deosebită integrării după declarația din 1985. În acest context, integrarea se poate manifesta sub două laturi:

a) în domeniul formulării obiectivelor politicilor de protecție a mediului;
b) în domeniul perfecționării mijloacelor pentru a atinge aceste obiective atât în interiorul mediului înconjurător cât şi între mediul înconjurător şi celelalte sectoare ale economiei.

În practică se constată că există obiective de politică de protecție a mediului, care prezintă un caracter global (ca de exemplu, decizia luată la 28 iunie 1990 la Londra în timpul unei reuniuni la care au participat 100 de țări şi unde s-a convenit eliminarea completă până în anul 2000 a utilizării celor 5 CFC[1] figurând în acordul din 1987, şi obiective de politică de protecție a mediului care prezintă un caracter local (ca de exemplu decizia luată în 1989, de către Noua-Zeelandă de a declara zonă protejată o suprafață de 311.000 hectare de pădure, care aparține statului şi de a propune organizației UNESCO ca această zonă să devină zonă de patrimoniu mondial. Trebuie subliniat faptul că, termenii de “global“ şi “local“ sunt utilizați luându-se în considerație amploarea fenomenului exprimat raportată la suprafață ca şi numărul de persoane afectate.

[1] Hidrocarburile clorofluorurate mai sunt cunoscute sub numele de clorofluorocarburi sau CFC. Cele cinci CFC care figurează în protocolul de la Montreal sunt: CFC 11, 12, 113, 114, 115.

1. DIVERSE TIPURI DE INSTRUMENTE REFERITOARE LA PROTECȚIA MEDIULUI

1.1. Criterii principale de opțiune privind instrumentele economice

În general, se poate opta pentru alegerea instrumentelor utilizate în cadrul unei politici de protecție a mediului conform următoarelor categorii de criterii:

1. Eficacitate din punct de vedere ecologic

Eficacitatea instrumentelor economice utilizate din punct de vedere ecologic depinde în principal de capacitatea celor care poluează de a reacționa.

Se consideră că instrumentele economice sunt cu atât mai eficace pentru mediul înconjurător cu cât ele pot exercita o acțiune stimulativă permanentă în materie de reducere a poluării şi de inovație tehnică.

2. Eficiență economică

O definiție a eficienței economice, în sensul cel mai larg, implică faptul ca politicile utilizate să realizeze o afectare optimală a resurselor (în acelaşi timp în termeni privind volumul de poluanți obținut cât şi nivelul cheltuielilor vizând evitarea sau stăpânirea poluării). O definiție mai restrictivă a eficienței implică o reducere a costurilor de realizare a conformității cu reglementările în vigoare legate de un obiectiv anume ce urmează a fi protejat.

Se apreciază că instrumentele economice vor fi cu atât mai eficiente pe plan economic cu cât costurile marginale de depoluare diferă de la un agent poluant la altul şi cu cât elasticitățile cererii de produse şi de substanțe poluante sunt mai puternice.

3. Echitate

Diversele instrumente economice utilizate exersează efecte distributive diferite. Redevențele de poluare implică plăți suplimentare privind poluarea "reziduală". Afectarea produsului redevenței antrenează diverse efecte distributive. Situația este similară în cazul atribuirii inițiale a permiselor de poluare negociabilă. De altfel, noțiunea de echitate poate avea mai multe semnificații: de exemplu, legalitatea normelor de emisie poate să antreneze disparități între costurile marginale şi/sau totale de depoluare dintre agenții poluanți şi agenții economici prejudiciați.

4. Fezabilitate şi costuri administrative

Utilizarea oricărui instrument economic implică structuri de punere în aplicare şi execuție. Din acest punct de vedere sunt vizate mai ales modalitățile

de aplicare practica şi costul măsurătorilor emisiei (control direct sau variabile de substituire) ca şi procentul de acoperire al principalelor grupări-obiectiv.

5. Acceptabilitate

Este deosebit de important ca grupările-obiectiv să accepte instrumentele economice ce le sunt destinate. Cea mai mică rezistență din partea acestora ar determina ca utilizarea lor să fie complet ineficace. Succesul aplicării oricărui instrument economic presupune pe ansamblu existența unor certitudini şi a unei stabilități în timp în ceea ce priveşte elementele de bază. Acceptabilitatea este funcție de următoarele elemente:

a) o informare corespunzătoare a grupărilor-obiectiv în ceea ce priveşte aspectele cele mai semnificative ale noului instrument economic utilizat: punctele importante fiind obiectivul şi aspectele tehnice ale acestui instrument, consecințele sale, financiare, termenul de punere în aplicare, eventualele modificări ulterioare etc. Noile elemente trebuie să fie anunțate în timp util. Grupările obiectiv trebuie în plus să fie conştiente de interdependențele existente între diversele domenii de acțiune ale autorităților publice;
b) consultarea grupărilor obiectiv care trebuie, pe cât posibil, să participe la aplicarea acestor instrumente. Întreprinderile ar trebui să asiste sau să fie reprezentate de către organizații de ramură, ale comitetelor de direcție ale organismelor competente. În cazul altor grupări obiectiv mai dispersate (din industrie, agricultură, consumatori etc.) este necesar ca modificările importante să fie examinate împreună cu reprezentații organizațiilor respective. Instrumentele economice ce vizează diversele domenii ale acțiunii guvernamentale, ar trebui să fie prezentate tuturor părților interesate;
c) punerea în aplicare progresivă a noilor instrumente economice este precedată în mod necesar de o perioadă de anticipare corespunzătoare şi de un anunț realizat în timp util. Această punere în aplicare trebuie să intervină în mod progresiv mai ales în cazul redevențelor de deversare şi al schimburilor de drepturi de emisie, pentru a putea permite agenților poluanți să se adapteze şi să evite o majorare foarte accelerată a schimburilor (majorând contribuția redevențelor de deversare în mod progresiv până la nivelul dorit).

În plus, perspectiva unei taxe financiare substanțiale, care antrenează un comportament poluant va aduce întreprinderile în situația de a ține cont de aceasta în deciziile lor investiționale.

1.2. Costul protecției mediului înconjurător

Cifrele cheltuielilor anuale consacrate protecției mediului înconjurător pot oferi informații utile privind nivelul resurselor alocate păstrării şi ameliorării mediului înconjurător la nivel național şi sectorial în raport cu nivelul resurselor alocate în alte domenii de acțiune. Comparațiile stabilite în timp între schimbă-

rile suferite de cheltuielile consacrate mediului înconjurător şi schimbările constatate în starea mediului înconjurător pot fi utilizate pentru evaluarea raportului cost-eficacitate al politicilor de protecție a mediului înconjurător. Cifrele privind cheltuielile sunt de asemenea indispensabile pentru evaluarea repercusiunilor economice ale acestor politici la nivel macroeconomic şi sectorial.

Totalul cheltuielilor consacrate luptei contra poluării se situează între 0,8% şi 1,5% din PIB (tabelul nr. 1). În cazul Germaniei Occidentale şi a Statelor Unite pentru care se dispune de date acoperind o perioadă destul de lungă, rezultă că importanța relativă a acestor cheltuieli s-a majorat destul de puțin în termeni reali începând cu anii 70 până la mijlocul anilor ’80. În afara Statelor Unite, cheltuielile efectuate cu titlul de luptă contra poluării în cadrul sectorului public le-au depăşit în general pe cele ale întreprinderilor.

Cheltuielile efectuate în sectorul public au fost consacrate esențialmente combaterii poluării apelor şi a poluării datorate deşeurilor, iar cele efectuate de către întreprinderi au fost dedicate combaterii poluării atmosferice. În plus, cheltuielile efectuate de menaje ar putea reprezenta aproximativ 25% din total.

Tabelul nr. 1

Cheltuielile privind reducerea şi controlul poluanților (RCP), la mijlocul anilor ’80

Țara	Cheltuieli privind RCP în % din PIB			Investiții privind RCP în % din investiția națională totală			Credite bugetare de cercetare şi dezvoltare (R&D) privind RCP în % din creditele bugetare totale ale R&D	
	Publice	Private	Total	Publice	Private	Total	Total	Publice
Canada	0,89	0,36[a]	1,25[b]		1,52			2,2
SUA	0,60	0,86	1,47	1,14	1,62	2,76		0,5
Japonia	1,17	0,08[a]	1,25[b]	2,87	0,28	3,15		0,4[d]
Finlanda	0,52	0,64	1,16	1,06	1,12	2,18		
Franța	0,56	0,33	0,89	0,83	0,46	1,29		0,7
Germania	0,78	0,74	1,52	1,54	1,354	3,09		3,4
Italia	0,13		0,24				1,9	
Olanda	0,95	0,30	1,26		0,85		3,8	
Norvegia	0,54	0,27	0,82	0,85	0,44	1,28		2,7
Suedia	0,66	0,27	0,93[a]	1,10	0,73	1,83		2,5
Anglia	0,62	0,62	1,25				1,3	

Notă: Deşi s-a utilizat un chestionar standardizat pentru colectarea acestor date, cifrele nu sunt întotdeauna comparabile.

a) Cheltuielile curente sunt excluse.

b) Total parțial.

c) Total compus.

d) Estimări ale OCDE.

e) Numai RFG.

Sursa: OCDE, *L’état de l’environnement*, Paris, 1991.

Se constată că, amploarea cheltuielilor diferă în funcție de sector cele mai vizate fiind următoarele: electricitate, gaz şi apă, industrii extractive, produse chimice, țiței, fier şi oțel, realizarea de lucrări în metal şi maşini, industria lemnului şi realizarea de lucrări în lemn, metale neferoase, textile şi piele, fabricarea hârtiei şi imprimerie, produse alimentare şi tabac.

Ierarhia acestor sectoare variază de la o țară membră la alta în funcție de structura industrială.

1.3. Un principiu de bază: "cine poluează plăteşte"

Adoptarea de către țările membre OCDE a principiului "cine poluează plăteşte" determină inițial ca întreprinderile ce cauzau poluarea să fie responsabile de plata cheltuielilor ocazionate de către măsurile antipoluare adoptate.

În termeni economici principiul "cine poluează, plăteşte" se sprijină pe postulatul că, prețul unui bun sau unui serviciu trebuie să integreze în întregime costul său de protecție ca şi costul resurselor utilizate inclusiv al resurselor mediului înconjurător.

Utilizarea aerului, apei sau solului drept receptoare pentru emiterea, ejectarea sau stocarea deşeurilor constituie o manieră de utilizare a resurselor care poate fi asimilată oricărui alt factor "clasic" de producție cum ar fi mâna de lucru şi aporturile materiale. În absența unei modalități de piață corespunzând utilizării acestor resurse, aceste resurse ale mediului înconjurător sunt risipite, degradate sau chiar distruse.

În ochii economiştilor această utilizare gratuită a resurselor mediului reprezintă cauza principală a degradării mediului înconjurător. Principiul "pollueur-payeur" vizează să modifice această situație determinându-i pe cei care poluează să "internalizeze" costurile utilizării sau degradării resurselor mediului înconjurător. Obiectivul îl reprezintă deci, integrarea totală a utilizării mediului înconjurător în sfera economică prin recurgerea la semnale de preț.

Teoretic, cel care poluează trebuie să plătească costul integral al prejudiciilor cauzate de activitatea sa. Aceasta ar reprezenta o incitare la reducerea prejudiciilor în cauză, cel puțin în măsura în care costul reducerii poluării este egal cu costul marginal al prejudiciului cauzat de această poluare. Totodată aceste costuri sunt adesea extrem de dificil de determinat, iar în practică cei care poluează sunt frecvent forțați să plătească costul combaterii poluării.

În ceea ce priveşte aplicarea eficace pe plan internațional a principiului "pollueur-payeur" se poate afirma că, aceasta presupune o abordare coordonată. Aceasta deoarece reglementările în domeniul protecției mediului înconjurător pot să devină o sursă de distorsiune dacă anumite țări subvenționează investițiile private de combatere a poluării, în timp ce altele nu o fac, situație care poate aduce avantaje întreprinderilor subvenționate, comparativ cu situația concurenților ce nu sunt subvenționați.

În scopul încurajării unei aplicări uniforme a principiului "pollueur-payeur", Consiliul OCDE a stipulat în 1972 faptul că, acest principiu trebuie să constituie

un principiu fundamental de combatere a poluării în țările membre. Deşi după cum s-a mai arătat reglementările privind combaterea poluării ar putea, în anumite circumstanțe, să se afle la originea unor distorsiuni în cadrul schimburilor economice (prin impunerea unor bariere netarifare de exemplu), principiul "pollueur-payeur" a devenit, într-o mare măsură, un principiu de nesubvenționare a combaterii poluării.

În acelaşi timp s-a ajuns foarte repede la concluzia că, uneori este de dorit ca statul să încurajeze sau să accelereze adoptarea măsurilor de reducere a poluării. A trebuit deci să se recunoască că aplicarea principiului: "pollueur-payeur" poate să tolereze anumite excepții. În acest scop o recomandare a OCDE stipulează că se poate furniza un ajutor în condiții precise, celor care poluează: ajutorul nu trebuie să fie acordat decât dacă sectorul, care poluează nu-şi poate permite să plătească costul combaterii poluării din cauza unor dificultăți economice. Acesta trebuie să fie acordat pentru o durată determinată, în cadrul unui program clar definit şi să nu antreneze distorsiuni în cadrul schimburilor internaționale.

Comunitatea Economică Europeană a ratificat de asemenea principiul "pollueur-payeur" printr-o recomandare emisă în 1975, care adaptează aplicarea sa în condiții asemănătoare celor definite de OCDE.

Deşi acest principiu rămâne un principiu fundamental el trebuie să continue să se adapteze pentru a putea răspunde noilor probleme privind protecția mediului înconjurător sau problemelor în curs de apariție. În anul 1989, OCDE a adoptat o recomandare privind aplicarea principiului "pollueur payeur", care leagă principiul economic de principiul juridic privind compensarea prejudiciilor cauzate. În acelaşi timp este de dorit să se studieze mai înainte mijloacele de a extinde principiul "cel care poluează este acela care plăteşte" la problemele mondiale de genul schimbărilor climatice.

În general, cheltuielile (costurile) ocazionate de măsurile antipoluare luate de întreprinderile care au cauzat poluarea sunt transmise consumatorului sub formă de prețuri mai ridicate. Cheltuielile investițiilor private par să fie destul de importante în primii ani ai unui program viguros de control al poluării (ca de exemplu în anii '70 în Statele Unite şi în Japonia), dar ele se diminuează sau se stabilizează pe măsură ce instalațiile existente completează instalația cu echipamente necesare pentru combaterea poluării. Din contră, cheltuielile private privind funcționarea şi întreținerea ar trebui să continue să se diminueze şi să compenseze astfel eventualele reduceri ale investițiilor. Conform structurii industriale a țărilor, estimările privind cheltuielile totale anti-poluare în industrie pot să varieze între 1 şi minim 2% din PIB-ul industrial al țării analizate.

În cele din urmă, cel care va plăti aceste costuri fie de o manieră directa pe menaj fie indirectă sub formă de impozite mai ridicate, de prețuri mai mari sau de decizii luate de guvern pentru a majora mai puțin sau a reduce mai mult aceste servicii în alte domenii va fi populația (marea masă a consumatorilor).

Având în vedere necesitatea, pentru a elabora aceste măsuri de a dispune de date satisfăcătoare privind cheltuielile şi costurile legate de combaterea poluării s-a convenit elaborarea unor metode de evaluare mai coerente privind cheltuielile şi costurile legate de combaterea poluării şi insistarea pe ideea de a face cât mai transparentă prezentarea acestor cheltuieli şi costuri.

1.4. Mijloace şi instrumente utilizate în cadrul politicilor de protecția mediului

Autoritățile publice dispun de mai multe mijloace pentru reglementarea emisiilor de poluanți adoptând, de exemplu, pentru stabilirea metodelor de "control direct" sau a "celor mai bune metode practicabile" sau mai mult, elaborând norme referitoare la randamentul energetic pentru autoturisme, centrale electrice, şi aparate menajere şi norme privind economiile de energie în clădiri.

În general se pot clasifica mijloacele de reglementare ale emisiilor în trei mari categorii:

- mijloace economice, ca de exemplu taxele şi drepturile negociabile;
- mijloace neeconomice, ca de exemplu normele şi moratoriile;
- activitatea de cercetare şi dezvoltare permițând economisirea energiei şi înlocuirea combustibililor poluanți.

Toate mijloacele menționate trebuie să aibă drept principală caracteristică să incite utilizatorii (statul sau întreprinderile) să reducă emisiile de o manieră eficace.

În continuare se va încerca să se prezinte principalele categorii de instrumente de politică de protecție a mediului înconjurător utilizate de țările membre OCDE pentru realizarea practică a obiectivelor acestora privind protecția mediului.

Există două categorii principale de instrumente de politica de protecție a mediului înconjurător, instrumente de reglementare şi instrumente economice.

Instrumentele de reglementare reprezintă măsurile instituționale destinate să influențeze direct acțiunea celor care poluează mediul înconjurător reglementând procedeele sau produsele utilizate, interzicând sau limitând ejecția anumitor poluanți sau mai mult, fixând anumite ore, anumite zone etc. pentru exercitarea activităților impunând un sistem de autorizare, de norme, de greutate şi alte măsuri.

Instrumentele economice urmăresc să modifice raportul costuri-avantaje ale diverselor soluții care se oferă celor ce poluează, în scopul orientării acestora spre acțiuni cât mai favorabile mediului.

1.4.1. Criterii posibile pentru evaluarea instrumentelor existente

Studiul realizat de țările membre OCDE privind criteriile posibile de evaluare a instrumentelor existente a pus în evidență următoarele criterii:

- eficacitate din punct de vedere al mediului înconjurător: se pune întrebarea dacă instrumentul constituie o incitare financiară eficace pentru restabilirea calității mediului înconjurător şi menținerea nivelului cerut;
- raport cost-eficacitate: se pune întrebarea dacă prin utilizarea instrumentului respectiv se reuşeşte să se atingă calitatea cerută cu un cost minim;
- fezabilitatea din punct de vedere administrativ: se pune întrebarea dacă instrumentul este utilizabil luându-se în considerare imperativele de informare, exigențele administrative şi condițiile de acceptabilitate politică;
- compatibilitate instituțională: se pune întrebarea dacă instrumentul utilizat este compatibil cu strategia de politică de protecție a mediului şi cu cadrul administrativ căruia trebuie să i se conformeze.

1.4.2. Instrumente de reglementare

În general, instrumentele de reglementare sunt relativ satisfăcătoare în ceea ce priveşte compatibilitatea instituțională şi anumite aspecte ale fezabilității administrative şi eficacității privind protecția mediului, dar ele sunt mai puțin corespunzătoare din punct de vedere al eficienței lor economice, al eficacității în raport cu costul şi al lipsei de rezultate obținute ca urmare a imperfecțiunilor existente în aplicarea lor.

Țările membre OCDE au încercat să analizeze rezultatele aplicării practice a instrumentelor de reglementare:

a) prin incitarea la o dezvoltare tehnică corespunzătoare;
b) prin aplicarea mai riguroasă a politicilor existente de protecție a mediului înconjurător.

a) Legătura care există între protecția mediului şi progresul tehnic este de o mare complexitate. Procesul progresului tehnic, care însoțeşte dezvoltarea economică poate, în absența măsurilor de control să reducă sau să intensifice problemele mediului înconjurător.

Măsurile referitoare la protecția mediului înconjurător pot, în funcție de modalitatea lor de elaborare şi aplicare să încetinească sau să accelereze ritmul general al progresului tehnic în viața economică şi să modifice orientarea acestui progres. Progresul tehnic, în cadrul combaterii poluării poate contribui în mod sensibil la ameliorarea calității mediului înconjurător în mod eficace în raport cu costul.

Printre caracteristicile sistemului de reglementare capabile să favorizeze rata inovației tehnice, în general, şi rata inovației în domeniul tehnicilor de combatere contra poluării, în special, se numără:

- impunerea unor norme privind rezultatele, fără a preciza procedeele sau tehnicile utilizate;

- fixarea unor termene rezonabile (nici prea îndepărtate, nici prea apropiate) şi a unui calendar referitor la punerea în conformitate cu normele rezultate;
- recurgerea la instrumente economice, cu titlu complementar în scopul incitării la inovație, care să fie integrate pieței;
- ajutor în procesul concertării întreprinderilor, în scopul determinării, în care puncte ale ciclului de producție, problemele de protecție a mediului înconjurător pot fi tratate cu mai multă eficacitate;
- examinarea obligațiilor fixate de către toți, a reglementărilor privitoare la protecția mediului înconjurător, în scopul eliminării pe cât posibil a imperativelor tehnice contradictorii;
- incitarea la difuzarea informațiilor tehnice la transmiterea condițiilor tehnice privind metodele de combatere a poluării şi a consolidării surselor de finanțare ale inovațiilor în domeniul protecției mediului înconjurător.

În ceea ce priveşte situația țărilor membre privită din punctul de vedere al dezvoltării şi difuzării tehnicilor "curate" în industrie se constată că, într-un anumit număr de cazuri, în pofida avantajelor potențiale ale tehnicilor puțin poluante comparativ cu cea a tratării "la începutul procesului" (*en bout de chaîne*), utilizarea acestor tehnici a fost relativ limitată. Motivele acestei situații țin de piață şi de insuficiențele reglementării: ideea conform căreia pieţele existente sunt relativ restrânse pentru tehnici proprii; numărul limitat, în anumite domenii, de tehnici curate adecvate şi disponibile; efectul disuaziv (de sens contrar) pe care poate să-l aibă majorarea costurilor de capital, chiar dacă drept urmare costurile de exploatare pot deveni mai scăzute; ideea conform căreia a opta pentru tehnicile "curate" cele mai recente nu va conduce la antrenarea unor riscuri şi incertitudini suplimentare; eventuala reținere din partea fabricanților de echipament anti-poluant, de a contribui la punerea la punct a tehnologiilor "curate"; posibilitatea ca reglementările necorespunzătoare adoptate să încurajeze implicit recursul la sisteme de tratare în aval.

b) Studiile efectuate în perioada anilor '80 într-un număr de țări membre OCDE au evidențiat faptul că, respectarea instrumentelor prevăzute de politicile de protecție a mediului constituie adesea "veriga slabă" a aplicării acestor politici.

Această constatare a dat naştere unui număr de propuneri vizând ameliorarea situației. Printre aceste propuneri se găsesc:

- utilizarea mecanismelor de aplicare prevăzute în fiecare stadiu al ciclului de gestionare a calității mediului, atât la nivelul reglementărilor cât şi examinarea la intervale regulate ale acestor mecanisme;
- reglementările ar trebui în măsura posibilului, să fie raționalizate şi simplificate, iar procedurile de autorizare ar trebui de asemenea simplificate;

- urmărirea aplicării instrumentelor ar trebui să fie consolidată; în acest cadru ar trebui dezvoltată auto-supravegherea şi încurajarea întreprinderilor de a declanşa ele însele proceduri de revizie şi control (audits) asupra mediului înconjurător;
- întreprinderile ar trebui să fie invitate să coopereze la elaborarea reglementărilor pentru ca cooperarea să fie apoi facilitată în stadiul de aplicare;
- controlul şi sancțiunile în cazul nerespectării reglementarilor ar trebui consolidate, aplicându-se un grad majorat de severitate a amenzilor, o simplificare a procedurilor judiciare şi administrative de aplicare a sancțiunilor;
- reglementările ar trebui însoțite de instrumente economice, pentru ca aplicarea lor să fie favorizată de incitațiile financiare;
- ar fi de dorit să se ofere informații mai complete şi să se dezvolte publicitatea, informând în acelaşi timp pe cei care poluează privind obligațiile lor, în domeniul combaterii poluării şi a tehnicilor de reducere a poluării şi informând opinia publică privind deversările, sancțiunile prevăzute în caz de nerespectare şi rezultatele acțiunilor întreprinse.

Se constată că, aceste propuneri nu antrenează în mod necesar o majorare a cheltuielilor totale consacrate aplicării reglementărilor, ci doar o redistribuire şi redesfăşurări permițând să se obțină rezultate mai satisfăcătoare pe baza resurselor existente. Se consideră că posibilitățile de ameliorare ale eficienței şi raportului cost-eficacitate în elaborarea şi aplicarea instrumentelor de reglementare sunt considerabile.

1.4.3. Instrumente economice (redevențe, ajutoare financiare, sisteme de consignație, crearea de piețe, stimulente financiare)

Principalele tipuri de instrumente economice utilizate în țările membre OCDE sunt următoarele:

- redevențele (redevențe de deversare, redevențe pentru serviciul făcut, redevențe de produs, redevențe administrative) pot fi întrebuințate pentru a descuraja activitățile poluante şi pentru a furniza un ajutor financiar în vederea reducerii poluării;
- ajutoarele financiare (subvenții directe, împrumuturi cu dobândă redusă şi micşorarea impozitelor) pot incita să se adopte comportamente de reducere a poluării;
- sistemele de consignație (de exemplu, în domeniul recipientelor pentru băuturi) servesc pentru a încuraja reutilizarea sau formele de eliminare, care țin cont de respectarea mediului înconjurător;
- crearea de piețe (de exemplu, comercializarea drepturilor de emisie, urmăreşte încurajarea unei utilizări mai eficiente şi mai eficace a acestor drepturi);

– incitările financiare de punere în conformitate (de exemplu, taxele de nonconformitate) constituie o încurajare suplimentară pentru respectarea reglementărilor în vigoare în domeniul protecției mediului înconjurător.

O anchetă realizată în anul 1988 privind utilizarea acestor instrumente economice a identificat în total 153 instrumente economice întrebuințate în țările OCDE, dintre care 81 intrau în categoria redevențelor, 41 în cea a ajutoarelor financiare şi 31 în aceea a unei a treia categorii enumerate mai sus. De atunci, alte instrumente economice au fost aprobate sau supuse aprobării în mai multe țări membre (Germania, Austria, Belgia, Canada, Danemarca, Finlanda, Franța, Italia, Norvegia, Suedia).

Se constată că, există un număr relativ important de instrumente economice, dar în ceea ce priveşte rolul efectiv al instrumentelor economice în politicile de protecție a mediului, statisticile furnizează ele însele puține indicații.

În orice caz, instrumentele economice trebuie de asemenea să respecte criteriile de eficiență economică, de echitate, de fezabilitate de costuri administrative şi de acceptabilitate. Trebuie adăugat că nu este indispensabil ca aceste criterii să fie perfect compatibile între ele fiind prin urmare greu de conceput să se pretindă ca instrumentele economice să răspundă tuturor criteriilor.

Se va încerca să se prezinte pe scurt în continuare principalele tipuri de instrumente economice utilizate în țările membre OCDE.

Redevențe (Impozite)

Redevențele aplicate curent în țările membre OCDE sunt redevențele “pentru serviciul făcut“ şi redevențele administrative (a se vedea tabelul nr. 2).

1. În general, redevențele administrative privesc colectarea resturilor menajere şi deversarea apelor utilizate în canalizările municipale.

Redevențele administrative se prezintă în principal sub formă de permise sau autorizații.

Redevențele “pe produs“ se aplică într-un mare număr de țări (de exemplu pentru uleiuri şi lubrefianți, baterii, recipiente pentru băuturi şi îngrăşăminte) pentru încurajarea refolosirii materialelor utilizate sau pentru o utilizare mai economică a substanțelor ce presupun un risc de poluare. În acelaşi timp un mare număr de țări aplică o formă de fiscalitate diferențiată în particular, în sectorul transporturilor (iată de ce se aplică un regim diferit benzinei cu plumb şi celei fără plumb). Pe ansamblu, redevențele de deversare sunt mai puțin utilizate decât celelalte tipuri de redevențe, cele mai utilizate aplicându-se în domeniul poluării apelor, şi unor tipuri de poluare sonoră, iar cele mai puțin utilizate folosindu-se în domeniul poluării atmosferice.

Redevențele “de deversare“ sunt adesea criticate pentru motive de fezabilitate administrativă şi de acceptabilitate politică.

Tabelul nr. 2

Sisteme de redevențe

	Tipuri de redevențe							Diferențiere fiscală
	Efluenți				Utilizator	Produs	Administrativ	
	Aer	Apă	Deşeuri	Zgomot				
Canada					x	x		x
SUA				x	x	x	x	
Australia		x	x		x		x	
Japonia	x			x				
Austria			x		x			x
Belgia		x	x		x		x	x
Danemarca			x		x	x	x	x
Finlanda					x	x	x	x
Franța	x	x		x	x	x		
Germania		x	(x)	x	x	x	x	(x)
Grecia	x				x		x	x
Italia		x			x	x		
Olanda		x	x	x	x	x	x	x
Norvegia					x	x	x	x
Portugalia		x					x	
Spania			x		x		x	
Suedia	x				x	x	x	x
Elveția	(x)			x	x	(x)		x
Turcia			x					
Anglia		x		x	x		x	x

Notă: x = aplicat, (x) = preconizat.

Sursa: OCDE (1989), *Instruments économiques pour la protection de l'environnement*, Paris.

Sistemele de redevențe în vigoare sunt foarte diversificate. Ele se referă, pe ansamblu, la un număr destul de limitat de activități poluante; de exemplu, utilizarea redevențelor "pe produs" este limitată la o gamă destul de redusă de produse, iar redevențele de deversare se aplică unui număr redus de reziduuri. Acolo unde redevențele sunt utilizate, ele sunt adesea fixate (cu excepția anumitor redevențe "pentru serviciul făcut") la cote (rate) destul de scăzute şi aceasta în raport cu costul total al combaterii poluării suportat de către cel care poluează şi în raport cu prejudiciile reziduale datorate poluării şi aflate în sarcina celui care poluează. Dacă această situație reduce posibilitatea apariției unor repercusiuni economice grave, trebuie totuşi amintit faptul că avantajele potențiale ale sistemelor de redevențe nu sunt pe deplin exploatate deoarece incitările la ameliorarea mediului înconjurător şi la combaterea eficace a poluării sunt destul de reduse.

Ajutoare financiare (Subvenții)

Se constată că, majoritatea țărilor membre pentru care se dispune de informații oferă un ajutor financiar sub o formă sau alta pentru activități precise în domeniul combaterii poluării. Într-un anumit număr de cazuri, aceste ajutoare financiare sunt asociate unor sisteme de redevențe prin intermediul cărora, de exemplu, veniturile servesc pentru investiții în echipamentele de combatere a poluării. În alte cazuri, ajutoarele financiare pot fi acordate de o manieră indirectă prin intermediul unei subevaluări a redevențelor percepute cu titlu de servicii de protecție a mediului înconjurător sau iau forme de subvenții, de împrumuturi cu dobânzi reduse sau de reduceri ale impozitelor fiscale.

De un anumit număr de ani, OCDE aplică o procedură de ratificare a sistemelor de ajutoare financiare pentru prevenirea şi combaterea poluării. Nivelurile de ajutor semnalizate se situează între 0,0006% şi 0,1% din PIB şi nu par să se detaşeze în mod sensibil de principiul “pollueur-payeur“, şi nici să producă o influență perceptibilă asupra comerțului internațional. În acelaşi timp, estimările privind ajutoarele pot fi incomplete: ajutoarele destinate în mod special combaterii poluării nu constituie în realitate decât o mică parte a ajutoarelor pe care le primeşte industria în comparație cu ajutoarele primite pe seama altor programe, ca acelea pentru utilizarea forței de muncă sau dezvoltarea regională.

Repartizarea ajutorului financiar poate fi inegală între sectoarele economice. Țările membre neavând de dat răspuns oferă poate niveluri diferite de ajutor financiar.

Țările membre OCDE au demonstrat adesea că ținând cont de excepțiile permise în cadrul principiului “pollueur-payeur“ aplicarea ajutoarelor financiare presupune avantaje reale, chiar dacă în anumite cazuri utilizarea lor poate provoca pierderi ale prosperității. Iată de ce, conform anumitor argumentări, aceste ajutoare financiare permit accelerarea înlocuirii vechilor instalații şi recurgerea la tehnologii mai “curate“ şi în timpul fazei de tranziție fac posibilă rezistența la presiunile financiare pe care le antrenează modificările presupuse de aplicarea unor măsuri antipoluare mai riguroase. Astfel, cu condiția ca ajutoarele financiare să fie menținute în limite stricte şi să nu compromită fundamental principiul “pollueur-payeur“, acest instrument economic ar putea să continue să joace un rol pozitiv în cadrul politicilor de protecție a mediului înconjurător.

Alte instrumente economice:

Sistemele de consignație par să funcționeze de o manieră relativ satisfăcătoare, în particular, în cazul recipienților de băuturi şi sunt în totalitate compatibile cu principiul “pollueur-payeur“. În acelaşi timp, în termenii eficacității pentru mediul înconjurător nu este evident că acestea au o influența determinantă asupra proporției de recipiente returnate în vederea utilizării sau eliminării lor de o manieră potrivită.

Cel mai bun exemplu de creare a pieților îl reprezintă **sistemul de comercializare a drepturilor de emisie**, pe care îl întâlnim în principal în SUA şi în mai mică măsură în Germania. Acest instrument preconizează, printre altele,

să introducă o anumită suplețe în combaterea poluării, ceea ce, în alte țări, poate fi realizat prin utilizarea instrumentelor de reglementare mai puțin rigide. Acolo unde reglementarea este lipsită de suplețe, comercializarea drepturilor de emisie poate să contribuie la majorarea eficacității combaterii poluării, permite ameliorarea calității mediului înconjurător sau favorizează o dezvoltare economică sporită fără a antrena prejudicii pentru mediu.

Taxele de nonconformitate constituie un exemplu de incitare la punerea în conformitate şi reprezintă instrumente utilizate într-un anumit număr de țări. În anumite cazuri ele sunt fixate la un nivel mai degrabă simbolic şi oarecum puțin arbitrar, în alte cazuri ele sunt calculate în funcție de beneficiile realizate datorită nonconformității sau în funcție de costurile sociale pe care această nonconformitate o antrenează.

Se dispune de elemente, care arată că valoarea lor practică este adesea limitată pentru următoarele motive:

a) nivelul acestor taxe este mai puțin ridicat decât l-ar pretinde aplicarea strictă a principiului "pollueur-payeur";
b) cu cât taxa este mai redusă cu atât eficacitatea pentru mediul înconjurător este mai scăzută.

În plus, într-un anumit număr de cazuri, nivelul taxelor este determinat ca urmare a procedurilor judiciare, ceea ce riscă să diminueze acceptabilitatea sa administrativă şi instituțională. Se consideră că acest din urmă punct ar fi în acelaşi timp mai puțin preocupant dacă aceste taxe ar avea un efect disuaziv mai net.

2. INSTRUMENTE ECONOMICE: AVANTAJE, PUNERE ÎN APLICARE, LIMITE

2.1. Unele orientări privind utilizarea instrumentelor economice

Utilizarea instrumentelor economice a declanşat la început (acum douăzeci de ani) o puternică opoziție în toate mediile, respectiv în industrie, în rândul autorităților publice şi ale opiniei publice în general. În prezent se consideră că instrumentele economice pot constitui un supliment eficace al reglementărilor directe.

Ele reprezintă o categorie, printre altele, de instrumente politice de protecție a mediului înconjurător destinate să realizeze obiectivele fixate în acest domeniu. Acestea pot fi utilizate drept substitut sau complement al altor instrumente cum sunt reglementările sau acordurile de cooperare cu industria.

Există de altfel două teze, care se confruntă adesea: teza în favoarea instrumentelor economice şi teza favorabilă reglementărilor (mijloacele tehnice).

Prima se bazează pe faptul că, piețele pot trata o multitudine de informații mult mai bine decât indivizii, ceea ce s-ar traduce printr-o mai bună repartizare a resurselor. Se consideră că piețele sunt mai ales mai eficace pentru a stabili relații între sectoare de activitate aparent fără legătură.

În ceea ce priveşte cea de-a doua teză aceasta se bazează pe un fundament mai larg: partizanii metodelor reglementare pun în mod egal înainte flexibilitatea şi capacitatea de adaptare a celor mai diverse şi fluctuante circumstanțe ale reglementărilor, în acelaşi timp a reglementa cu ajutorul normelor nu permite totdeauna să se reunească aceste condiții deoarece normele pot fi rigide şi lipsite de suplețe.

Realizarea unei “dezvoltări durabile“ ca necesitate de combatere a problemelor poluării transfrontiere şi mondiale reclamă conceperea unor politici noi şi eficace în care instrumentele economice vor avea un rol important dejucat.

Utilizarea din ce în ce mai frecventă a instrumentelor economice presupune stabilirea unor principii directoare comune țărilor interesate având drept scop:

- evaluarea experiențelor comune ale acestor țări şi realizarea unui bilanț;
- evidențierea unei percepții comune a instrumentelor economice, a naturii, finalității şi funcționării lor;
- ajutarea țărilor interesate de a pune în operă şi aplica instrumentele economice;
- facilitarea atunci când este cazul a unei acțiuni concertate la nivel internațional.

2.1.1. Definiția şi scopurile utilizării instrumentelor economice

Instrumentele economice pot fi definite drept instrumente care influențează asupra costurilor şi avantajelor diverselor opțiuni ce se oferă agenților economici şi care vizează să le modifice comportamentele într-un sens favorabil mediului înconjurător.

Aplicarea lor se traduce printr-un transfer financiar între cei care poluează şi colectivitate (de exemplu, diversele taxe şi redevențe, ajutoarele financiare, redevențele "pentru serviciul făcut" şi redevențele "pe produs") sau printr-o adevărată creare de noi piețe (permise negociabile, de exemplu).

Printre scopurile esențiale ale instrumentelor economice se găsesc grija de a asigura o evaluare corectă a resurselor mediului înconjurător, în scopul favorizării unei utilizări şi a unei repartizări raționale a acestora. Dacă mediul înconjurător este evaluat la adevăratul său preț, bunurile şi serviciile luând în considerare mediul înconjurător sunt tratate ca oricare alt factor de producție de pe piață, ceea ce garantează o repartizare optimă a tuturor factorilor de producție.

O evaluare corectă privind poluarea, presupune în cazul utilizării optime a mediului, că, costurile marginale ale combaterii poluării sunt egale cu costurile marginale ale prejudiciilor aduse mediului înconjurător.

Trebuie subliniat ca nu se dispune, în general de informații valabile privind prețul exact al mediului înconjurător (sau costurile marginale ale prejudiciilor aduse mediului) deşi s-au pus la punct un anumit număr de metode pentru a caracteriza prețurile mediului înconjurător (de exemplu, metodele de punere în evidență a preferințelor, de consimțire a plății)[1].

Există de asemenea o altă abordare, care constă în egalizarea costurilor marginale ale protecției mediului înconjurător, atribuind atunci când acest lucru este posibil un preț fiecărei unități de poluare emise. Se obține astfel o situație eficientă, căci a plafona o poluare dată devine posibil cu un cost global minim.

În concluzie, se poate afirma că această reducere potențială a costurilor este o caracteristică esențială a instrumentelor economice.

2.1.2. Avantaje generale, avantaje intrinseci

Instrumentele economice prezintă drept principal avantaj, de a lăsa detaliile şi luarea deciziilor particularilor şi întreprinderilor care sunt mai bine informate de costul acțiunii ce urmează a fi întreprinsă. Cu titlu de exemplu se poate spune că autoritățile publice sunt în măsură să ceară unei mari întreprinderi să reducă utilizarea cărbunelui în toate instalațiile şi că această politică poate conduce în mod sigur la reducerea emisiei de gaze cu efect de seră. Este de-

[1] În general, aceste prețuri ale mediului înconjurător pot să se traducă prin redevențe referitoare la mediul înconjurător cu efect incitativ. Comercializarea permiselor de poluare poate de asemenea, în anumite circumstanțe să se dovedească o soluție cu cost minim.

sigur probabil că această reducere s-ar putea realiza cu un cost minim asociindu-se diverse exemple: substituirea cărbunelui cu țiței, dezvoltarea eficienței procesului de ardere al combustibililor, modificarea procesului de fabricație şi chiar, eventual, a produsului final al întreprinderii etc. Întreprinderea poate astfel să adopte alte măsuri pentru unele instalații ale sale şi la date diferite.

Se poate adăuga că există un număr aproape nelimitat de posibilități pentru reducerea emisiilor şi pare iluzoriu ca reglementările directe singure să conducă la realizarea unui bun echilibru. Este de altfel foarte frecvent să se asocieze un instrument economic cu o reglementare directă. Anumite instrumente economice fac parte integrantă, prin definiție, dintr-o combinație de acest tip. Este vorba de taxele de nonconformitate şi de comercializarea drepturilor de emisie. Se combină frecvent redevențele de deversare şi reglementările directe pentru a le întări pe acestea sau pentru a asigura fondurile necesare.

În compensație, instrumentele economice ar putea ajuta. Dacă i se cere unei întreprinderi să-şi reducă cu 10% emisiile sale, ea ar căuta atunci să mențină la nivelul cel mai scăzut costurile corespunzând respectării acestei obligații; ea ar fi incitată în această situație să aleagă cea mai bună combinație de reacții. În acelaşi timp dacă i se cere unei întreprinderi să verse o redevență pe unitatea de gaz emisă, aceasta ar fi stimulată pentru a evita acest vărsământ şi deci pentru a reduce emisiile sale în aşa măsură încât costul de reducere nu ar fi superior costului presupus de nerespectarea acestei obligații, adică volumul redevenței însăşi. Dacă o întreprindere ar putea să diminueze costurile corespunzătoare reducerii emisiilor sale, recurgând la utilizarea instrumentelor economice, atunci costurile a numeroase întreprinderi – chiar şi în numeroase țări – ar putea fi restrânse foarte serios.

Principalul rol al politicilor de protecție a mediului înconjurător este de a coordona aceste aspecte cunoscând că există mai multe gaze, care poluează atmosfera şi că un instrument potrivit pentru un tip de poluant nu poate să se aplice altora. Pe de altă parte, diversele instrumente vor exercita repercusiuni diferite la nivelul aplicării, repartizării costurilor, colectei de venituri şi chiar al rezultatelor negocierilor unui tratat privind încălzirea atmosferei terestre.

În rezumat, analiza teoretică efectuată după exemplul experienței câştigate până în prezent de țările membre OCDE pune în evidență un anumit număr de **avantaje intrinseci ale instrumentelor economice**:

1. permit o reducere semnificativă a costurilor lăsând celor care poluează alegerea mijloacelor celor mai potrivite pentru atingerea normei prescrise (ca în cazul “bulelor“), a sistemelor de compensație (sau de schimb) sau egalizând astfel costurile marginale ale protecției mediului înconjurător al tuturor activităților la nivelul redevențelor efluenților;
2. constituie o incitare permanentă la reducerea poluării dincolo de pragurile reglementare;
3. favorizează apariția tehnologiilor antipoluante şi ale noilor procese de fabricație ca şi a noilor produse nepoluante, încurajând noile activități de cercetare şi dezvoltare;

4. oferă mai multă suplețe. Se constată că, adesea este mai uşor pentru autoritățile publice să modifice şi să ajusteze o taxă decât să schimbe legislația sau reglementarea. În ceea ce-i priveşte pe cei, care poluează îşi conservă libertatea de alegere într-un cadru global de restricții financiare;
5. permit promovarea conservării resurselor şi transmiterea acestora generațiilor viitoare după exemplul stabilirii prețurilor resurselor;
6. pot procura o sursă de finanțare ce poate fi destinată programelor de protecție a mediului specifice sau pot servi drept instrumente foarte utile în cadrul unei politici fiscale globale.

Se poate concluziona că, chiar eficiența instrumentelor nu poate fi garantată, dacă instrumentele prezintă deficiențe în conceperea sau aplicarea lor sau dacă punerea lor în aplicare prezintă dificultăți reale ce nu sunt luate în considerare în modelele teoretice, atunci eficacitatea lor nu va fi superioară celei oferite de soluțiile mai puțin elaborate. Problemele implicate sunt deci complexe, iar răspunsurile ne sunt evidente.

În realitate, există adesea o marjă importantă între teorie şi practică. Studiul experiențelor trecute în țările membre OCDE[1] fac să apară că utilizarea redevențelor este departe de a fi optimă, chiar dacă acestea rămân instrumentul economic cel mai des utilizat.

2.1.3. Tipuri de redevențe utilizate în protecția mediului înconjurător: de "deversare" (déversement), "pentru serviciul făcut", "pe produs"

Redevențele reprezintă o modalitate simplă şi directă de a atribui un preț utilizării mediului înconjurător. Principalele categorii de redevențe sunt următoarele:

a) Redevențele de "deversare" sunt taxe care se aplică rejecțiilor de poluanți în aer, apă sau sol ca şi emisiilor sonore. Redevențele de "deversare" sunt calculate în funcție de cantitatea şi natura poluantului.

b) Redevențele "pentru serviciul făcut" reprezintă plata costurilor tratamentului colectiv sau public al efluenților (inclusiv deşeuri)[2]. Acest tip de redevență (care include redevențele de finanțare şi cheltuielile administrative) vizează prin definiție să producă venituri, dar nu sunt taxate decât categoriile fă-

[1] Țările membre ale OCDE sunt: Germania, Austria, Belgia, Canada, Danemarca, Spania, SUA, Franța, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Anglia, Suedia, Elveția şi Turcia. Țările următoare au devenit ulterior membre prin aderarea la datele indicate în continuare: Japonia (28 aprilie 1964), Finlanda (28 ian. 1969), Australia (7 iunie 1971) şi Noua Zeelandă (29 mai 1973), Comisia Comunității Economice Europene are dreptul să participe la lucrările OCDE (articolul 13 al Convenției OCDE). Iugoslavia ia parte la anumite lucrări ale OCDE (acordul din 28 octombrie 1961).

[2] Conform definiției date de Raportul OCDE, *Instruments économiques pour la protection de l'environnement*.

când apel la serviciile publice considerate. Referitor la redevențele de deversare, trebuie subliniat că ele sunt bazate, nu pe un serviciu public, ci pe deversarea agentului poluant.

c) Redevențele "pe produs" reprezintă taxe prelevate pe produsele ce prejudiciază mediul înconjurător în faza de producție, de consum sau în momentul eliminării lor. Ele se referă la produsele ce prejudiciază mediul fie datorită volumului, fie datorită caracterului lor toxic sau mai mult deoarece ele conțin anumite elemente toxice cum sunt metalele grele, CPV-ul, hidrocarburile clorofluorate sau halogenate, azotul şi fosforul.

Redevențele "pe produs" pot înlocui redevențele de deversare atunci când pentru un motiv sau altul nu este posibil să se taxeze direct emisiile. Acest tip de redevențe poate fi aplicat materiilor prime, produselor de consum intermediar sau produselor finale.

Se admite, când produsul nu este supus nici unei taxe că ratele de redevență "pe produs" reflectă costurile pe care le antrenează, exprimate în termeni de prejudiciu adus mediului în fiecare etapă a ciclului său de viață. Domeniul de aplicare al redevențelor "pe produs" este foarte extins în țările membre OCDE (taxe pe carburanți, ambalaje, îngrăşăminte, pesticide, detergenți etc.).

2.1.4. Permise negociabile

Permisele negociabile reprezintă cote asupra mediului, permise sau plafoane asociate nivelurilor de poluare, care odată fixate de către autoritatea competentă pot fi schimbate respectând o serie de dispoziții prescrise.

Ele au avantajul principal de a permite o diminuare a costurilor de punere în conformitate. Regulile prescrise sunt cele care se impun pentru a garanta realizarea obiectivului mediului înconjurător când există o tranzacție.

Unitățile de schimb la care se referă tranzacțiile sunt de credit, de autorizare sau permise negociabile. Ele pretind întotdeauna o serie subadiacentă de condiții.

Permisele negociabile pot fi aplicate tuturor sectoarelor economice şi mediului înconjurător. Sectoarele în vigoare includ următoarele exemple:

a) Bulele, care autorizează ajustarea, între două surse fixe de poluare atmosferică, a pragurilor de emisie respectiv prestabilite (pragul uneia din surse fiind majorat în timp ce al celuilalt este redus), pentru ca noile praguri de emisie să conducă la rezultate echivalente sau mai bune din punct de vedere al mediului înconjurător.

b) Sistemele de "compensare" permițând întreprinderilor să înceapă sau să dezvolte o activitate poluantă, într-un sector geografic, în care este interzis să se majoreze procentele de poluare. Cu ajutorul acestui sistem, întreprinderile care doresc să-şi majoreze emisiile pot cumpăra permisele altor întreprinderi deja implantate în regiune şi care vor reduce cu atât emisiile lor, pentru ca nivelul calității mediului înconjurător să fie cel puțin menținut.

c) Cotele de producție, datorită cărora pot fi schimbate plafoanele de producție prestabilite, de CFC de exemplu, între producătorii de CFC.

Schimburile pot fi externe (între întreprinderi diferite) sau interne (între diverse uzine, produse etc. ale aceleiaşi întreprinderi). În acest din urmă caz, schimbul nu se traduce printr-o tranzacție financiară.

2.1.5. Sisteme de consignație

Acest sistem prevede interzicerea produselor potențial poluante prin perceperea unei taxe. Taxa (la consigne) nu este rambursată decât dacă se evită poluarea adică returnând produsul considerat sau ceea ce rămâne. Faptul că acest sistem recompensează un comportament respectuos față de mediul înconjurător conferă acestui instrument un aspect interesant.

Sistemele de consignație există de multă vreme pentru ambalajele de băuturi. Obiectivul lor, la origine, era pur economic: buteliile cărora li se asociau aceste taxe erau mai ieftine decât celelalte.

Ambalajul a pierdut astăzi favoarea industriaşilor, care dispun de materiale fabricate cu avantaje mai bune. Dar responsabilii politicilor de protecție a mediului au toate motivele să dorească să mențină sistemele de consignație ținând cont de binefacerile acestora asupra mediului înconjurător. O mare parte a resturilor menajere fiind constituită din ambalaje, sistemele de consignație pot antrena o reducere considerabilă a volumelor de deşeuri.

Sistemele de consignație pot, în plus, să contribuie la evitarea emiterii de substanțe toxice în mediul înconjurător, ca de exemplu cele emanate de bateriile utilizate, de incinerarea materialelor plastice sau a reziduurilor ambalajelor de pesticide. Sistemul de consignație poate fi de dorit în sfârşit, drept contribuție a gestiunii integrate a ciclului de viață a anumitor produse şi mai ales ca urmare a tratamentului lor adecvat (aparate electrice). Sistemele de consignație prezintă un câmp larg de aplicație în țările membre OCDE, atunci când este vorba de produse ca ambalaje, baterii, caroserii de autoturisme.

2.2. Punere în aplicare

2.2.1. Aspectul financiar al utilizării instrumentelor economice

Se constată adesea, că, redevențele nu sunt fixate la nivelul necesar (altfel spus suficient de ridicate pentru a realiza obiectivele ecologice) ceea ce reduce efectul incitativ şi/sau face să se adopte drept principal obiectiv procurarea de venituri.

Se poate utiliza produsul, care generează orice redevență utilizată în protecția mediului înconjurător în următoarele feluri:

a) prima modalitate constă în afectarea fondurilor celor care poluează şi produc acelaşi tip de poluare, cu condiția ca aceştia să fi satisfăcut în prealabil

obiectivele privind reducerea poluării. Pentru a fi perfect coerenți, aceste vărsăminte trebuiau să fie destinate reducerii ecartului dintre nivelul de reducere al poluării obținut datorită actualelor rate (procente) ale redevențelor (rămânând prea scăzute) şi nivelul dorit de reducere al poluării[1];

b) a doua modalitate constă în atribuirea de fonduri finanțării de bunuri şi servicii publice legate de protecția mediului înconjurător drept instalații de tratare colectivă, dispozitive de control sau proceduri administrative[2];

c) a treia modalitate constă în afectarea de redevențe produsului din bugetul general de stat fără atribuire specială.

Trebuie remarcat faptul că, acolo unde redevențele în domeniul protecției mediului ating niveluri incitative (adică îndeplinesc obiective legate de protecția mediului) atribuirea de venituri (rețete) ar putea să conducă la realizarea unor soluții ineficiente pe plan economic datorită suprainvestiției şi supracostului pe care acesta îl antrenează pentru reducerea poluării, atunci când aplicarea redevențelor îi determină pe cei care poluează să plafoneze poluarea la nivelul dorit nu mai este de loc nevoie să se cheltuiască în acest domeniu. Comercializarea drepturilor de poluare poate procura în mod egal venituri în caz de vânzare sau participare la licitații cu permisele inițiale.

Pe ansamblu, aspectul financiar al instrumentelor economice pune problema "neutralității" veniturilor sau "neutralității" bugetare. Pe de o parte veniturile (rețetele) pot fi considerate drept o sursă fiscală suplimentară, iar pe de altă parte pot compensa sarcina majorată pe care o reprezintă redevențele în domeniul protecției mediului înconjurător prin reducerile fiscale, utilizate în altă parte. În acest fel pot rezulta forme fiscale, care se traduc prin reducerea anumitor taxe şi introducerea de "noi taxe în domeniul protecției mediului înconjurător"[3].

În ceea ce priveşte o altă formă importantă de instrument economic şi anume, ajutoarele financiare, se poate afirma că ele conduc adesea la situații economice ineficace. Ca regulă generală, ele sunt incompatibile cu principiul "pollueur-payeur", în afara excepțiilor definite în cadrul celor două recomandări ale Consiliului OCDE privind: "principiile directoare referitoare la aspectele economice şi politice ale protecției mediului înconjurător pe plan mondial" şi aplicarea practică a principiului "cel care poluează este acela care plăteşte". În acelaşi timp, ajutoarele financiare rămân un instrument economic potențial eficace în anumite condiții, cum sunt plata "externalităților" pozitive pentru mediul înconjurător, asanarea locurilor dezafectate şi recuperarea întârzierilor în materie de combatere a poluării. Se admite, în general, că, produsul redevențelor de depoluare poate fi afectat (atribuit) realizării obiectivelor legate de protecția mediului înconjurător.

---

[1] Această metodă predomină în unele țări în domeniul gestionarii poluării apelor.

[2] Acesta este cazul redevențelor pentru "serviciul făcut" ce sunt utilizate în mod frecvent în gestionarea deşeurilor şi apei şi a anumitor tipuri de redevențe "pe produs" şi redevențe administrative.

[3] Mai multe țări au adoptat această metodă, iar altele o preconizează.

2.2.2. Modalități curente de aplicare şi calcul ale instrumentelor economice specifice

Redevențele de deversare se pot calcula în trei modalități diferite:

1. prin măsurarea efectivă a deversărilor;
2. cu ajutorul unei grile de coeficienți;
3. cu ajutorul unei taxe forfetare.

1. Utilizarea măsurării efective este indicată în cazul celor care poluează masiv. Ea poate fi realizată cu ajutorul unui organism administrativ competent pe o bază anuală sau la intervale mai apropiate fie de agentul poluant cu ajutorul unui tablou statistic anual sau mai adesea prin intermediul autosupravegherii, care este mai avantajoasă deoarece ea nu presupune un control periodic.

2. Prin aplicarea celei de a doua metode se obține volumul redevenței, acesta calculându-se cu ajutorul unei grile de coeficienți, printr-o operație simplă, ținându-se cont de indicatorii generali ca şi de anumite caracteristici ale procedeelor de fabricație, de efectivele întreprinderii etc. Se consideră că redevență calculată astfel este cu atât mai eficace cu cât legătura dintre emisiile poluante şi vărsământul (suma de bani) achitat este mai strânsă.

În ceea ce priveşte calculul ratelor redevențelor "pe produs" acestea sunt fixe. Ele trebuie să fie evaluate dacă redevența n-a fost destul de incitativă sau dacă ea nu procură rețetele (veniturile) scontate.

Pentru calculul permiselor negociabile trebuie definite mai întâi plafoanele de emisie constante sau descrescătoare. Trebuie în plus să se determine dacă se vizează o reducere semnificativă a ansamblului emisiilor şi în ce proporție. Este necesar de asemenea să se prevadă un "stoc" de drepturi de emisie pentru noii sosiți pe piață.

În ceea ce priveşte sistemele de consignație, trebuie procedat astfel ca depozitul să fie destul de important pentru a fi incitativ, dar nu până la punctul în care acesta ar putea defavoriza producția.

Referitor la încasare, toate sistemele, care se integrează circuitelor financiare în funcțiune presupun avantaje administrative evidente. Pentru redevențele "pe produs", sistemele fiscale (redevențe speciale, TVA) se dovedesc eficiente. Trebuie, de asemenea, să se evite taxarea prea multor produse în stadiul vânzării în detaliu. Producătorii şi importatorii fiind mai puțin numeroşi, aceste sisteme sunt deci mai bine conduse şi mai uşor de controlat.

Trebuie, de asemenea, adăugat faptul că, unul din obiectivele fundamentale ale utilizării instrumentelor economice este acela de a face astfel încât prețurile bunurilor şi serviciilor să reflecte realitatea costurilor de producție a mediului înconjurător.

Pentru realizarea practică a acestui obiectiv instrumentele economice trebuie concepute astfel încât politica de protecție a mediului înconjurător să se integreze cu uşurință în celelalte domenii de activitate, mai ales printr-o adoptare judicioasă a tarificării în diverse sectoare economice şi a structurilor fiscale la obiectivele politicii de protecție a mediului înconjurător.

2.3. Consecințe economice directe şi indirecte

2.3.1. Unele consecințe economice posibile ale utilizării instrumentelor economice

La nivelul consecințelor economice legate de utilizarea practică a instrumentelor economice, este absolut necesar să se facă o distincție între imperiul economic legat de amplasarea obiectivelor propriu-zise de protecție a mediului înconjurător (de exemplu, nivelul calității mediului ambiant) şi consecințele specifice ale aplicării instrumentelor economice ca substituit sau complement al reglementărilor. Din acest punct de vedere se pot distinge mai multe aspecte:

La scară microeconomică mai întâi, întreprinderile specifice (grupurile de întreprinderi) vor fi probabil confruntate cu cheltuieli considerabile pe o perioadă de timp destul de scurtă ceea ce poate primejdui continuitatea întreprinderii. Se remarcă de altfel că, la scară macroeconomică instrumentul considerat va permite obținerea unor soluții eficiente pe termen lung, cu condiția ca acesta să se bazeze pe principii sănătoase. Între eficiența generală pe termen lung şi reglementarea problemelor precise pe termen scurt este preferabil să se opteze pentru măsuri financiare temporare destinate rezolvării ultimelor, cu condiția ca situația economică a întreprinderilor vizate să fie pe ansamblu sănătoasă, chiar dacă se ține cont de costurile sporite de protecție a mediului înconjurător. Se consideră că aplicarea măsurilor temporare este mai justificată, pe plan economic decât recurgerea la dispensele (scutirile) impuse de instrumentul economic.

Utilizarea instrumentelor economice prezintă în acelaşi timp consecințe economice pozitive; comercializarea drepturilor de emisie au permis astfel continuarea creşterii economice, ceea ce n-ar fi fost posibil prin aplicarea numai a unei reglementări directe stricte. Redevențele incitative pot declanşa (ca şi reglementările directe, de altfel) apariția unor inovații tehnologice şi crearea unor noi piețe eventuale şi chiar a unor noi produse destinate exportului.

Cel de-al doilea aspect se referă la apariția unor schimbări de nedorit în distribuirea veniturilor. Din acest punct de vedere aplicarea instrumentelor economice poate afecta serios categoriile sociale având venituri reduse. În schimb se pot prevedea exceptări sau alte dispoziții.

2.3.2. Repercusiuni economice indirecte ale politicilor de protecția mediului

În general, utilizarea politicilor de protecție a mediului poate avea repercusiuni indirecte asupra economiei țărilor membre. Aceste repercusiuni fie că este vorba de sensul lor, pozitiv sau negativ, fie de amploarea lor au suscitat o controversă aprinsă la sfârşitul anilor ’70 şi la începutul anilor ’80.

Pe de o parte, s-a estimat că întărirea măsurilor de protecție a mediului şi majorarea cheltuielilor consacrate combaterii poluării pot contribui în mod sensibil la încetinirea ritmului de creştere economică ale acestor țări.

Pe de altă parte, s-a apreciat că, aceste acțiuni aveau efecte economice favorabile mai ales, deoarece ele permiteau crearea de locuri de muncă şi stimularea anumitor forme de progres tehnic.

Studiul realizat poate compara aceste oferte economice indirecte luând în considerare experiența a şase țări membre (Austria, SUA, Finlanda, Franța, Norvegia, Olanda, completat cu anumite informații furnizate de Italia şi Japonia) a pus în evidență, pe de o parte, că domeniul de aplicare şi nivelul cheltuielilor consacrate combaterii poluării, variază sensibil de la o țară la alta, iar pe de alta că modelele macroeconomice diferite erau utilizate pentru prevenirea repercusiunilor indirecte.

În ciuda acestor dispariții, concluziile studiilor pe țări sunt pe ansamblu comparabile:

- la nivel global, repercusiunile economice, negative sau pozitive fiind destul de reduse ele joacă în realitate un rol neglijabil pe ansamblul rezultatelor economice ale țărilor OCDE studiate;
- efectele asupra prețurilor se situau între +0,1% şi 0,5% pe an, în timp ce efectele asupra schimburilor erau reduse şi pozitive sau negative după caz;
- în acelaşi timp, efectele asupra utilizării forței de muncă erau nesemnificative şi de asemenea diferite, în funcție de țară, în timp ce productivitatea înregistra în general o uşoară diminuare.

Se poate concluziona că, în ciuda faptului că repercusiunile economice indirecte, evaluate în studiul menționat sunt relativ neglijabile este important să se precizeze următoarele puncte:

- în primul rând, analiza la un nivel sectorial sau regional poate pune în evidență consecințele economice mai bine marcate, care nu sunt reliefate în analizele globale;
- în al doilea rând, rezultatele mai recente indică, că, efectele cumulate ale aplicării politicilor de protecție a mediului înconjurător au fost uneori subestimate, în cadrul studiilor precedente.

3. MODALITĂȚI DE GESTIONARE A MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR

Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător şi unele aplicații ale acesteia la nivelul unui organism internațional, la nivel "macroeconomic" şi la nivel "microeconomic"

În această parte a lucrării se va încerca să se prezinte conținutul noțiunii de "contabilitate"[1] în domeniul protecției mediului înconjurător din diverse puncte de vedere:

1. la nivelul unui organism internațional (Camera Internațională de Comerț);
2. la nivel macroeconomic (cazul Suediei şi cel al Statelor Unite);
3. la nivel microeconomic (abordarea acestei noțiuni de către companiile British Petroleum International Limited şi Royal Dutch/Shell (companii petroliere) şi cea a companiilor Ciba-Geigy şi Rhône-Poulenc (companii chimice).

Toate cazurile studiate dovedesc în primul rând existența unei preocupări permanente de lungă durată privind aplicarea practică a acestei noțiuni de contabilitate în domeniul protecției mediului înconjurător şi în al doilea rând faptul că acest concept în sine se găseşte încă într-o fază de cristalizare.

Trebuie, de asemenea, adăugat faptul că, în ciuda anumitor disparități şi disproporții, care există încă între cazurile studiate, toate informațiile prezentate atât la nivel macroeconomic cât şi microeconomic prezintă în mod indiscutabil valoare de noutate în domeniu.

3.1. Poziția Camerei Internaționale de Comerț în legătură cu utilizarea noțiunii de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător

În ultimii ani, interesul opiniei publice pentru problemele mediului înconjurător a condus în multe țări la noi legislații naționale sau acorduri internaționale. Lumea afacerilor recunoştea nevoia unei structuri ferme, în domeniul protecției mediului şi insistă asupra necesității unor consultări convenabile în timpul fazei de pregătire a politicilor de protecție a mediului.

Ferma convingere că utilizarea maximă a autoreglării prin intermediul lumii afacerilor, într-un spirit ce dovedeşte o atenție responsabilă, este inerentă tuturor activităților Camerei Internaționale de Comerț. Această opinie este fondată pe două considerente fundamentale. **În primul rând**, dacă autoreglarea este aplicată corect ea este adesea mai efectivă decât dependența față de le-

[1] Comptabilité environnement în limba franceză şi audit în limba engleză.

gislație şi reglementări oficiale. **În al doilea rând**, o proliferare excesivă a reglementărilor este antiproductivă. Aceste reglementări pot utila cu cele necesare foarte rapid şi nu pot acoperi toate exigențele.

Tentativele de a le impune sistematic în fiecare întreprindere însemnau abandonarea resurselor majore unei birocrații importante, şi în plus, un cost substanțial pentru contribuabili ca şi o frână în domeniul dinamicii economice.

Camera Internațională de Comerț (CIC) consideră, de asemenea, că protejarea efectivă a mediului înconjurător ar fi mai bine realizată printr-o combinație potrivită între legislațiile politicilor de protecție a mediului şi programele stabilite în mod voluntar de către industrie.

Contabilitatea în domeniul protecției mediului înconjurător reprezintă o componentă importantă a unor astfel de politici "voluntare". Industria este în special bine plasată pentru a dezvolta noțiunea de "contabilitate" în cadrul concepției de autoreglare. Principalele obiective ale acestui capitol sunt:

1. să definească termenul de "contabilitate în domeniul protecției mediului înconjurător" şi să insiste pe faptul că, acest termen ar trebui să suscite responsabilitatea întreprinderilor;
2. să atragă atenția asupra gestionării beneficiilor utilizării "contabilității" în acest domeniu drept un mijloc de determinare a costurilor efective ale funcționării oricărei întreprinderi din punct de vedere ecologic;
3. să insiste pe lângă autoritățile competente, pentru ca această contabilitate să constituie o modalitate serioasă, flexibilă şi eficace de verificare a conformității cu reglementările;
4. să ajute la stabilirea unui sistem de contabilizare, care să fie un instrument credibil în fața forței de muncă, a comunităților locale, a asociațiilor de protecție a mediului înconjurător şi a populației în general;
5. să pună o bază comună privind discutarea problemelor şi acțiunea la nivel mondial, pentru utilizarea sa cât mai uşoară de către numeroase organizații internaționale (mai mult sau mai puțin vizate direct de problemele mediului înconjurător) şi de către organizațiile comerciale internaționale, care se îndreaptă către CIC pentru a cere sfaturi privind politica ce trebuie dusă în acest domeniu;
6. să sugereze o metodologie practică respectând tipurile de contabilitate în acest domeniu pentru diverse specificații particulare.

Acest capitol ține cont de existența unui anumit număr de date legate de sursele experte şi reprezintă reflectarea experienței anumitor companii, în care practicarea utilizării acestui tip de contabilitate este bine stabilită.

Capitolul fiind relativ scurt nu poate să acopere toate aspectele subiectului. În numeroase cazuri, de exemplu, contabilitatea în domeniul protecției mediului înconjurător va fi asociată unor inspecții, care sunt desemnate în mod egal să controleze factorii de sănătate şi securitate din cadrul întreprinderii. Camera de Comerț şi Industrie, recunoaşte, tot mai mult nevoia abordării mai flexibile a subiectului. CIC manifestă disponibilitatea de a pregăti, dacă va fi nevoie capitole complementare cu acest subiect.

Definiția şi scopul "contabilității" în domeniul protecției mediului înconjurător

În ultimii ani, conceptul şi practica managementului în domeniul protecției mediului înconjurător s-au dezvoltat rapid în cadrul industriei. Direcțiile fundamentale de acțiune ale CIC, menționate în continuare, reprezintă un aspect al acestei dezvoltări. Obiectivul subînțeles al unei gestiuni în domeniul protecției mediului înconjurător este de a propune un mecanism comprehensiv şi structurat, care garantează că, produsele şi activitățile unei întreprinderi nu aduc prejudicii inacceptabile mediului înconjurător. Toate etapele sunt luate în considerare, de la planificarea (planning) şi concepția inițială la faza terminală.

Majoritatea abordărilor în domeniul gestionării mediului înconjurător includ un examen sistematic al rezultatelor în scopul asigurării conformității cu reglementările. Capitolul de față se ocupă de un astfel de control sistematic în timpul fazei operaționale ale activității industriale. Distincția se face între acest procedeu şi, de exemplu, "Environmental Impact Assessment" (EIA), care iau în considerare efectele potențiale asupra mediului înconjurător în timpul fazei de planificare înainte chiar ca operația să fi început.

În decursul anilor s-au utilizat **mai mulți termeni** pentru a defini bine un asemenea examen (audit, appraisal, survey, surveillance, review) şi a optat la sfârşit pentru termenul de "contabilitate în domeniul mediului înconjurător" (comptabilité environnementale în franceză şi environmental auditing în engleză). **Scopul general** al utilizării contabilității în domeniul mediului înconjurător este de a furniza o indicație direcției companiei privind organizarea, sistemele şi echipamentele necesare pentru a transpune în practică politica de protecție a mediului înconjurător.

Realizarea acestui scop presupune că este nevoie de o cooperare totală şi de o responsabilitate din partea companiei însăşi şi că contribuția acesteia trebuie să fie voluntară şi utilizată numai de companie. În acelaşi timp utilizarea unei "contabilități în domeniul mediului înconjurător" nu trebuie în mod normal să incite la acuzații sau litigii.

Definiția cea mai răspândită în ceea ce priveşte conținutul noțiunii de contabilitate în domeniul mediului înconjurător este următoarea: contabilitatea în domeniul mediului înconjurător reprezintă un instrument de conducere, care presupune o evaluare periodică sistematică, documentată şi obiectivă a modalităților, conform cărora se organizează activitatea de protecție a mediului.

În acest scop, se utilizează controlul practicilor de protecție a mediului şi estimarea conformităților cu politicile companiei, activitate care presupune mai multe reuniuni pentru reglementarea de comun acord a exigențelor.

Avantajele utilizării contabilității în domeniul protecției mediului înconjurător

Primul avantaj evident al utilizării contabilității în acest domeniu este acela de a contribui la protejarea mediului şi de a completa conformitatea cu legile

şi reglementările locale, regionale şi naționale şi cu politicile şi normele unei anumite societăți (companii).

Un avantaj conex este expunerea mai restrânsă la litigii (de exemplu, amenzi, reglementări suplimentare). Acest procedeu asigură un control independent, identifică faptele necesitând atenție şi oferind avertismente oportune pentru gestionarea problemelor potențiale viitoare.

Experiența a arătat că folosirea contabilității poate produce şi alte beneficii a căror importanță poate varia de la o situație la alta, după cum urmează:

1. să faciliteze comparațiile şi schimburile de informații între operații sau întreprinderi;
2. să majoreze dobânda şi responsabilitățile utilizatorilor în domeniul politicilor de protecție a mediului;
3. să identifice economiile potențiale incluzându-le pe cele care rezultă din minimizarea risipei;
4. să evalueze programele de formare şi să furnizeze datele pentru a ajuta (asista) formarea personalului;
5. să furnizeze o informație de bază utilă în momentul apariției unor situații imprevizibile, permițând eficientizarea soluțiilor de excepție;
6. să asigure o bază de date privind mediul înconjurător adecvată şi modernă pentru realizarea unei conştiințe interne de gestiune şi pentru realizarea deciziilor privind modificarea instalațiilor, noilor planuri etc.;
7. să permită direcției să deblocheze creditele pentru acțiuni eficiente în domeniul protecției mediului înconjurător;
8. să faciliteze acordarea de asistență relațiilor cu autoritățile şi să le convingă că sistemele de contabilitate în domeniul protecției mediului sunt complete şi efective;
9. să permită obținerea unei asigurări, în ceea ce priveşte responsabilitatea în cazul apariției unor prejudicii aduse mediului.

Elementele esențiale ale contabilității în domeniul protecției mediului înconjurător

Aplicarea practică a contabilității în acest domeniu presupune o examinare critică a operațiunilor la locul lor şi dacă este necesar, identificarea regiunilor în pericol în scopul ajutării direcției companiei de a satisface exigențele. Trăsătura esențială constă în colectarea informațiilor, evaluarea lor şi formularea concluziilor incluzând identificarea aspectelor, care necesită ameliorări.

Pentru ca utilizarea contabilității în domeniul protecției mediului să devină efectivă şi să producă un beneficiu maxim este nevoie de satisfacerea următoarelor condiții:

1. Responsabilitate totală din partea direcției. Este foarte important ca eşalonul cel mai de sus al direcției să susțină în mod deschis aplicarea unui sistem de contabilitate în acest domeniu, care să fie sistematic şi bine dirijat. O asemenea responsabilitate este demonstrată, de exemplu, prin interesul per-

sonal şi priveşte adoptarea de standarde la înalt nivel, afectarea unei forțe de muncă şi a unor resurse corespunzătoare şi exploatarea activă a recomandărilor.

2. Obiectivitate perfectă din partea echipei, care concepe sistemul de contabilitate. Membrul principal al echipei trebuie să fie suficient de independent pentru a asigura obiectivitatea. Structura optimă a echipei depinde mult de forma şi organizarea companiei ca şi de natura contabilității.

3. Competență profesională. Echipa trebuie să fie compusă din membri, care au o calificare profesională destul de apropiată, dovedesc o cunoaştere tehnică solidă şi realistă şi ştiu să impună respect. Calitățile cerute rezultă din politica generală de protecție a mediului, din expertiza specifică a mediului, din experiența operațională şi din cunoştințele de contabilitate în acest domeniu.

4. Proceduri sistematice şi bine definite.

5. Rapoarte scrise. Este evident că, procesul trebuie să fie documentat în mod convenabil şi că trebuie să se supună atenției eşalonului considerat al direcției un raport clar. Raportul trebuie să fie centrat pe observații bazate pe fapte obiective.

6. Asigurarea calității. Este de dorit să existe câteva mecanisme capabile să mențină calitatea sistemului de contabilitate şi să furnizeze o anumită asigurare privind coerența şi soliditatea companiei.

7. Urmări şi consecințe. Se pot obține beneficii ca urmare a utilizării unui sistem de contabilitate cu condiția să se practice o politică de introducere activă şi continuă în domeniile identificate.

Camera Internațională de Comerț acordă sprijin şi încurajează utilizarea programelor de contabilitate în domeniul protecției mediului în diverse ramuri industriale, drept element al sistemelor acestora de conducere (management) în domeniul considerat.

Deoarece sistemele de conducere (management) în domeniul protecției trebuie să reflecte natura organizării, culturii şi produselor afacerilor (acțiunilor) particulare, contabilitatea în acest domeniu trebuie să fie schițată (concepută) de la caz la caz pentru a satisface cât mai bine exigențele specifice şi obiectivele acțiunilor cărora serveşte.

Experiența a demonstrat că, utilitatea completă a acestui instrument de conducere poate fi mai bine realizată dacă folosirea lui este voluntară şi dacă concluziile trase pot sluji pentru beneficiul exclusiv al direcției companiei, aceasta asumându-şi întreaga responsabilitate pentru a corija rapid toate deficiențele apărute pe parcurs.

3.2. Noi orientări în politica de protecție a mediului înconjurător în Suedia

Parlamentul suedez a adoptat, în iunie 1988, noi direcții de acțiune ale politicii de protecție a mediului înconjurător.

Printre principalele direcții de acțiune se află:

- nivelul emisiei de CO_2 va fi limitat în viitor, neavând dreptul să se depăşească nivelul înregistrat în 1988. Această decizie poate fi interpretată drept o contribuție la realizarea dezideratului major privind evitarea modificărilor de climat;
- utilizarea în Suedia a CFC-urilor (0,5% din consumul mondial) urmează să fie redusă la jumătate pentru a frâna prejudiciile aduse stratului de ozon. La sfârşitul anului 1994, utilizarea CFC va fi complet suprimată, Suedia urmând să semneze Protocolul de la Montreal;
- emisia de SO_2 va fi redusă cu 65%, în perioada 1980-1995 şi cu 80% în perioada 1980-2000, în scopul diminuării poluării şi acidificării atmosferei în Suedia. De remarcat faptul că, emisia de SO_2 a fost deja redusă la jumătate, în perioada 1970-1980;
- emisia de oxizi de azot va fi redusă cu 30%, în perioada 1980-1995;
- majorarea utilizării încălzirii urbane şi a combustibililor cu conținut redus de sulf a contribuit la diminuarea propriu-zisă a contaminării locale a atmosferei;
- semnarea protocoalelor de reducere a emisiei de bioxid de sulf şi de oxizi de azot;
- în ceea ce priveşte poluarea maritimă s-a prevăzut ca ejectarea de substanțe clorurate să fie majorată de la 60% la 70% în cursul anului 1990. Ejecțiile ce prezintă posibilități de recuperare mai semnificative urmează să se reducă la maximum 1,5 kg substanțe clorurate (TOC 1) pe tona de pastă;
- ejecțiile de substanțe nutritive vor fi reduse cu 50% înainte de anul 2000;
- ejecțiile de azot, care provin din instalațiile de canalizare vor fi reduse cu 50% până în anul 1995. În prezent un sistem de canalizare satisface mai mult de 2/3 din populație şi apa este purificată prin intermediul tratamentelor biochimice. Există totuşi o anumită parte a populației (0,1%), care nu are posibilitatea să utilizeze apă purificată;
- pierderile de azot de origine agricolă vor fi reduse la jumătate, în perspectiva anului 2000;
- se preconizează, de asemenea, reducerea utilizării îngrăşămintelor până în anul 2000;
- utilizarea pesticidelor chimice în agricultură va fi redusă la jumătate, în perioada 1985-1990;
- ejecțiile de metale, în particular de mercur şi cadmiu vor fi reduse cu 50% până în 1995;
- cantitățile de deşeuri ca şi gradul de risc presupus de acestea vor fi reduse datorită măsurilor luate atât în domeniul producției cât şi al

consumului. Ziarele şi revistele vor fi separate în cadrul fiecărei gospodării (familie, menaj) şi reciclate. Ambalajele de aluminiu şi bateriile vor fi, de asemenea, colectate;

- în ceea ce priveşte emisia de poluanți ce provine din incinerarea deşeurilor, aceasta este tot mai restricționată, îndeosebi cea de dioxină.

S-a prevăzut modificarea incineratoarelor existente până la sfârşitul anului 1991:

- reglementările privind emisia de noxe a eşapamentelor autoturismelor prevăzute în directivele federale ale SUA au fost introduse în Suedia în 1989. Reglementările privind nivelul emisiei admise în cazul autovehiculelor (camioane şi autobuze) valabile în SUA începând cu anul 1990 sunt introduse în Suedia începând cu anul 1992 (pentru autovehicule uşoare) şi cu anul 1994 (pentru autovehicule grele);
- conținutul de plumb în benzină este redus la 0,15 grame/litru. Benzina fără plumb este disponibilă în cantități suficiente;
- marile direcții de acțiune privind măsurile de combatere a poluării fonice provocate de circulația rutieră au fost aprobate.

Activități industriale

Consiliul director al Federației industriilor suedeze a aprobat în unanimitate în octombrie 1987 “Programul de politică în domeniul protecției mediului înconjurător“ al Suediei. Acesta priveşte nu numai activitatea politicienilor ci şi cea a companiilor, în acest sens, a fost adresat un apel direcțiilor întreprinderilor pentru ca acestea să acorde mai mult interes problemelor protecției mediului înconjurător. Din acest punct de vedere s-a încercat:

- dezvoltarea unei politici de protecție a mediului înconjurător pentru toate ramurile industriale;
- evidențierea aspectelor de protecție a mediului la fiecare nivel de concepere a produselor şi proiectelor;
- asigurarea reuşitei în activitatea de protecție a mediului înconjurător;
- revizuirea atentă a licențelor şi programelor de control;
- ameliorarea introducerii echipamentului de protecție a mediului înconjurător;
- revizuirea mijloacelor de asigurare a securității privind accidentele şi scurgerile în industrie.

În continuarea acestui Program, Federația industriilor suedeze a redactat un “Handbook“ privind aspectele protecției mediului înconjurător, în industrie.

Există un mare număr de companii având o politică proprie de protecție a mediului înconjurător strâns legate de sistemul lor de conducere.

Aplicarea politicii de protecție a mediului înconjurător

Abordarea suedeză

Politica de protecție a mediului înconjurător este bazată în principal pe legea intitulată: “The Environmental Protection Act“. Există încă două legi importante, intitulate: “The Act on Chemical Product“ şi “The Act on Transportation of Dangerous Goods“, care participă, de asemenea, la definirea politicii suedeze de protecție a mediului înconjurător.

Licență

Unul din cele mai importante mijloace de control al politicii de protecție a mediului constă în sistemul de licențe stabilit conform cu “Environment Protection Act“ (1969). Legea se aplică poluării atmosferice, poluării apei, poluării fonice, poluării prin deşeuri solide ca şi altor produse, care prejudiciază mediul.

O licență este necesară pentru construcția, expansiunea sau modificarea anumitor surse staționare de poluare (majore sau medii), în timp ce o simplă notificare este suficienta în cazul altora (surse minore).

Un organism central de administrație guvernamentală: “Licensing Board for Environment protection“ este responsabil pentru livrarea licențelor, instalațiilor potențiale cele mai poluante, ca de exemplu, instalațiile de fabricare a hârtiei, instalațiile siderurgice, a rafinăriilor, care totalizează aproximativ 500 instalații majore. Un număr de 24 de administrații ale unor țări sunt responsabile pentru livrarea licențelor, instalațiilor potențiale cele mai poluante, ca de exemplu, instalațiile de fabricare a hârtiei, instalațiile siderurgice, a rafinăriilor, care totalizează aproximativ 500 instalații majore. Un număr de 24 de administrații ale unor țări sunt responsabile cu emiterea licențelor a 4000 instalații industriale (surse medii).

Se admite ideea că, regiunile au nevoie în mod egal de o autoritate superioară în acest domeniu.

The Environment Protection Act stabileşte cadrul general de constituire a licențelor. Criteriul de bază este acela că substanțele ce prejudiciază mediul trebuie identificate cât de devreme posibil. Măsurile de protecție a mediului înconjurător trebuie să fie adoptate în funcție de posibilitățile tehnice existente, utilizând cele mai eficiente (şi mai noi) mijloace de control disponibile.

Necesitățile de bază se referă la faptul că, autoritățile trebuie să găsească echilibrul just în cadrul deciziilor adoptate între:

- fezabilitatea tehnologică;
- necesitățile economice;
- rațiunile economice.

Astfel, în această abordare, autoritățile țin cont de normele aplicate surselor de poluare, prin licențe, care sunt concepute de la caz la caz pentru fiecare instalație, considerând diverse aspecte menționate mai sus.

Fiecare licență conține un număr de norme privind poluarea atmosferică şi cea a apei etc. şi alte condiții, care sunt specificate. Normele şi reglementările sunt exprimate în general în termeni de emisie pe unitatea de timp sau de produs, în concentrație etc.

Procesul decizional include o participare publică, comentarii scrise de către autorități, organizații, companii şi populație ca şi negocieri cu companiile de management în cauză.

Un avantaj major al condițiilor licenței individuale este acela că ramurile industriale sunt sigure că pot răspunde necesităților chiar dacă ele sunt impuse.

În perioada anilor ’70 şi la începutul anilor ’80 au dat prioritate cât au putut necesităților imperioase față de activitățile de supraveghere şi exploatare a licențelor. În perioada ultimilor ani a fost acordată prioritate exploatării efective a licențelor.

Activitatea de supraveghere şi inspecție

Consiliul Național pentru protecția mediului înconjurător este responsabil pentru activitatea de supraveghere centrală şi administrațiile regionale sunt responsabile pentru activitatea de inspectare a instalațiilor.

Administrațiile regionale pot încredința această responsabilitate municipalităților, care au în sarcină protecția mediului şi Consiliului pentru protejarea sănătății, în prezent, 100 de inspectori lucrează în activitatea de supraveghere. Aceasta înseamnă că există în medie un inspector, care asigură activitatea de supraveghere pentru 5 instalații industriale de capacitate ridicată şi 40 instalații industriale de capacitate medie. Numărul de inspectori a fost dublat în iunie 1988 ca urmare a unei decizii luate de Parlament în cadrul politicii sale de protecție a mediului, iar responsabilitățile Consiliilor locale vor fi lărgite ceea ce poate antrena o majorare a numărului de inspectori.

Activitatea de supraveghere constă în:

- verificarea adecvării licențelor;
- verificarea conformității cu reglementările, care există în cadrul licențelor sau cu exigențele generale presupuse de legislația existentă de protecție a mediului;
- controlarea faptului dacă cazurile de nonconformitate au fost corectate şi aplicate prin intermediul sistemului judiciar şi dacă cei care n-au respectat legea sunt urmăriți în justiție (au fost deferiți justiției);
- supravegherea stării mediului înconjurător.

Printre atribuțiile legale (prerogativele) organismului de supraveghere se află:

- interzicerea activităților poluante;
- prescrierea acțiunilor de protecție, care în situația în care n-au fost respectate pot fi penalizate cu amenzi sau chiar printr-o perioadă de detenție mergând până la doi ani;

- pedepsirea vinovaților poate fi realizată prin intermediul amenzilor sau prin perioade de detenție ce pot ajunge până la şase ani conform cu gravitatea cazului şi procedurile Codului Penal;
- taxa pentru protecția mediului va fi majorată atunci când orice violare a acesteia a antrenat (a determinat) un avantaj economic.

Principiul fundamental în cadrul activității de supraveghere este acela că sursele trebuie să fie în primul rând conforme cu propriul statut bazat pe o sursă de "automonitoring". Aşa numitul "Monitoring Programme" include adesea existența unui sistem de "monitoring" privind protecția mediului aflat în vecinătatea instalației.

Rezultatele monitoring-ului sunt raportate cu o frecvență regulată (anual, trimestrial sau săptămânal) organismului de supraveghere. Unul din principalele motive de adoptare a sistemului "the Source Self-Monitoring" este acela că direcțiunea trebuie să-şi asume responsabilitatea pentru toate activitățile sale, inclusiv în ceea ce priveşte efectele defavorabile asupra mediului.

Un alt motiv este acela că este aproape imposibil autorităților să obțină suficiente resurse pentru menținerea la nivelul necesar al capacității de exploatare.

Activitatea de colectare, de înregistrare şi raportare a datelor "monitoring" către organismul de supraveghere va deveni probabil o activitate ce va atrage mai mult atenția direcțiunii companiilor.

Abordarea în cadrul legislației licențelor individuale reprezintă o problemă destul de delicată pentru organismul de supraveghere. Inspectoratul are nevoie să înțeleagă (să cunoască) licența fiecărei instalații înainte de a începe activitatea de inspecție. În cazul nonconformității el trebuie să colecteze dovezi (probe) ce pot fi diferite de la un caz la altul.

Organismul de inspecție poate de asemenea să ceară (să pretindă) prezența unui inspector independent, care va reprezenta aşa-numitul "terț". Acesta este cazul în general pentru noile surse ca şi în cazul extinderii surselor existente şi de o manieră de rutină în cazul surselor de capacitate ridicată.

Aceste inspecții sunt în general conduse de către un consultant (consilier), iar concluziile sunt raportate organismului de inspecție.

Contabilitatea în domeniul protecției mediului înconjurător. O nouă abordare

Propuneri suedeze privind activitatea de contabilitate în acest domeniu

Comitetul guvernamental a propus, în anul 1987 ca un număr de aproximativ 4000 instalații suedeze (numai instalațiile pentru care există cerința expresă a unei licențe de protecție a mediului cerută de către administrația guvernamentală) să fie obligate să prezinte un raport anual intitulat "Environmental Report" autorității de inspecție. Această propunere de raport, aplicată începând cu 1989 nu trebuie să prezinte decât o confirmare de rutină a practicilor deja stabilite (existente).

Comitetul a propus ca un număr de 300-400 instalații (iar pe termen lung 4000) să fie astfel obligate să prezinte “Environmental Report“, care trebuia să includă o revizie alcătuită de un expert-contabil certificând că, informarea prezentată în raport este exactă. Unul din prerogativele de lucru emis de Comitet a fost acela ca aceste propuneri să nu determine majorarea personalului autorităților de control.

În raportul său expertul contabil îşi alcătuieşte concluziile pe baza principiului respectării sau nerespectării raportului privind starea mediului furnizat de “Monitoring Programme“ ca şi în funcție de normele existente (furnizate) pentru emiterea licenței de protecție a mediului. Expertul contabil trebuie, de asemenea, să pună în evidența dacă direcția instalației a trecut sub tăcere anumite devieri de la instrucțiunile de funcționare ale instalațiilor datorate, de exemplu, accidentelor sau altor disfuncționalități.

Informațiile conținute în raportul unei companii privind rezultatele activității de protecție a mediului ca şi în raportul expertului contabil trebuie să formeze baza de evaluare a autorității de inspecție referitoare la gradul de respectare a normelor de către companie ca şi de îndeplinire a condițiilor de monitoring. De fiecare dată când acest lucru este posibil, aceste informații vor forma instrumentul de bază ce va permite organismului de resort să ia deciziile juste privind elaborarea noilor norme ca şi posibilitățile de urmărire în justiție.

Comitetul a pus accentul în acest raport pe faptul că, introducerea experților contabili în activitatea de protecție a mediului nu înseamnă că cei care sunt implicați în operațiunile potențial primejdioase pentru calitatea mediului vor fi exceptați de responsabilitatea ce le revine privind protecția acestuia. Se estimează că, acest gen de activitate (derulată de experții contabili) va contribui la reducerea numărului de prejudicieri ale normelor de protecție.

Comitetul a accentuat, de asemenea, asupra faptului că, responsabilitatea pentru activitatea de inspectare a operațiunilor primejdioase pentru mediu şi influența lor vor fi reținute de către autoritățile de inspecție.

Se prevede ca eforturile experților contabili să uşureze munca autorităților, iar poziția lor să fie independentă de cea a companiilor şi aceştia să raporteze în continuu direcției companiei observațiile şi cercetările lor. Rapoartele urmează să servească în primul rând îmbunătățirii acțiunilor întreprinse în cadrul companiei.

Conform deciziei Comitetului, expertul contabil se află îndreptățit să furnizeze (sfaturi) indicații companiei privind măsurile tehnice ce trebuie adoptate pentru protecția mediului înconjurător. În acest fel expertul contabil va juca un rol în activitatea companiei prevenind disfuncționalitățile şi dezvoltând activitatea de protecție a mediului înconjurător.

Această parte a raportului Comitetului n-a fost inclusă în proiectul legii Parlamentului, în iunie 1988. Principala explicație a acestei situații a reprezentat-o critica severă îndreptată propunerilor Comitetului în domeniul industriei şi al organismelor de inspecție. În acelaşi timp rolul expertului contabil n-a fost

bine definit. Din anumite puncte de vedere calitățile cerute expertului contabil sunt de a se afla în acelaşi timp în cadrul întreprinderii (în calitate de expert contabil) şi în serviciile organismului de inspecție, în calitate de inspector.

Aceste măsuri n-au fost introduse.

Expertiza internațională a mediului înconjurător

În perioada ultimilor zece ani programele de evaluare şi activitatea de expertiză a mediului înconjurător au căpătat amploare în cadrul unui număr de companii americane. Aceste programe au fost adoptate de companiile canadiene şi europene (în Olanda, în fosta RFG). Camera Internațională de Comerț a redactat un capitol referitor la acest subiect.

Caracteristicile comune ale acestor programe sunt:

- evaluarea sistematică şi independentă a respectării sau nerespectării de către companii a normelor impuse de legislație;
- furnizarea unui instrument de conducere internă;
- realizarea unui raport privind problemele ce rămân a fi rezolvate în cadrul companiei.

În Statele Unite ca şi în Suedia şi Canada a luat naştere o dezbatere privind instaurarea de către guvern a programelor de expertiză obligatorii.

Guvernele canadiene şi american au abandonat asemenea planuri din rațiuni locale şi industriale, în timp ce presiunea opiniei publice a determinat întreprinderile să adopte astfel de programe.

Concluzii

Elementul cel mai important pentru o companie este acela de a respecta reglementările şi de a introduce un program de conducere în domeniul protecției mediului.

O bună conducere la nivelul unei companii presupune o bună conducere şi în domeniul protecției mediului. Într-adevăr multe companii au adoptat multe programe de protecție a mediului, care conțin prevederi mai severe decât exigențele legislațiilor existente.

Din acest punct de vedere este foarte important pentru progresul activității ca direcția companiei să ofere un sprijin clar şi net programului. Este, de asemenea, important să se instruiască personalul privind îndatoririle ce le revin sub acest aspect şi să li se ofere o educație şi o informare adecvată.

Trebuie adăugat că, este aproape imposibil să se realizeze conformitatea cu fiecare dispoziție în fiecare instalație şi în fiecare moment.

Este în acelaşi timp posibil ca în ramura industrială să se îmbunătățească respectarea dispozițiilor legislative şi să se evidențieze clar intenția acestora de a se conforma reglementărilor.

Procentul actual de satisfacere al reglementărilor legislative variază. Conform programului de inspectare sistematică ce se referă la diverse ramuri

industriale, condus de către Consiliul (comitet, comisie) Național de Protecție a Mediului, procentul de satisfacere al instalațiilor industriale poate fi estimat la aproximativ 90%. S-au făcut investigații în cadrul a patru ramuri industriale: siderurgie, metalurgie, fibre de hârtie şi industria celulozei.

Rezultatele studiului au arătat până în prezent că numai un parametru a fost depăşit cu 10% în toate instalațiile inspectate. Procentul reglementărilor a căror severitate a fost depăşită a fost estimat la aproximativ 2%.

Aceste cifre corespund în mare la ceea ce a fost raportat, de exemplu, de Statele Unite. În anumite cazuri o definiție a necesitaților şi a activității de monitoring ar putea să majoreze numărul situațiilor de nerespectare a reglementărilor.

Se presupune că, organismele de inspecție nu vor acorda probabil niciodată suficiente resurse economice şi de forță de muncă pentru a realiza ca toate instalațiile industriale să respecte diversele reglementări legislative. Pentru realizarea acestei situații ar fi necesar să se dezvolte alte mecanisme.

În acest scop ar trebui să se pună accentul pe rapoartele furnizate de aşa numitele surse de “auto-monitoring“ (seif-monitoring), pe obținerea unor date cât mai exacte şi pe utilizarea unor tehnologii de “monitoring“ mai puțin costisitoare.

Utilizarea contabilității în domeniul protecției mediului drept complement al unui program de conducere (management) în care programul de estimare poate să constituie un complement efectiv, este posibilă atunci când acesta se utilizează ca un instrument intern de conducere.

Un avantaj important al unui astfel de program îl constituie evidențierea raporturilor de natură ecologică în cadrul industriei.

Companiile, care n-au făcut dovada unei responsabilități sau unei atenții suficiente față de exigențele mediului înconjurător deoarece ele nu dețin nici resursele nici know-how-ul“ (savoir-faire-ul) adecvat nu pot fi determinate să adopte un astfel de program de contabilitate.

În consecință, având în vedere resursele lor limitate, agențiile guvernamentale de protecție a mediului pot concentra programele lor de inspectare asupra acestor companii. Se apreciază, de asemenea că, “exemplul pozitiv“ menționat anterior poate determina aceste companii să-şi schimbe atitudinea.

Mijloacele de control guvernamental utilizate pentru asigurarea conformității cu reglementările nu trebuie să fie modificate de către programul industrial şi de contabilitate în domeniul protecției mediului. În acelaşi timp organismele de supraveghere şi inspectare, sancțiunile judiciare şi economice ar trebui sa rămână nemodificate cu excepția unei uşoare schimbări a priorităților.

Pentru a căpăta un caracter specific, controalele şi sancțiunile guvernamentale reprezintă un fel de “preambul“ pentru programele efective, interne şi industriale de protecție a mediului.

În acelaşi timp, utilizarea “contabilității“, în domeniul protecției mediului reprezintă un instrument important privind conducerea eficace a activității de

protecție în industrie şi, în mod egal, un răspuns la cerințele opiniei publice pentru majorarea investițiilor diverselor ramuri industriale în această activitate.

3.3. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în SUA

Agenția pentru protecția mediului înconjurător (EPA) din SUA încurajează utilizarea contabilității în acest domeniu încercând să realizeze şi să mențină conformitatea cu legile şi reglementările de protecție a mediului. EPA a dat publicității pentru întâia oară principalele direcții ale politicii adoptate de ea în acest domeniu (cu titlu de indicație provizorie) la data de 8 noiembrie 1985.

În prezent EPA a formulat, cu câteva modificări, o nouă politică în domeniul protecției mediului.

Cele mai importante direcții ale acestei politici le reprezintă:

- încurajarea întreprinderilor ce constituie subiecte de reglementare din acest punct de vedere să dezvolte, să introducă şi să facă să progreseze programele de "contabilitate" în domeniul protecției mediului;
- examinarea cazurilor în care Agenția se află în drept să pretindă rapoarte ecologice;
- explicarea modului în care inspecțiile Agenției şi activitățile de "punere în aplicare" pot să răspundă eforturilor de reglementare şi' de realizare a conformității întreprinderilor prin intermediul contabilității;
- determinarea instituțiilor federale să adopte acest concept;
- încurajarea inițiativelor de utilizare a contabilității la nivel local şi național;
- trasarea conturului unui program național efectiv de utilizare a contabilității în domeniul protecției mediului.

Aplicarea acestui concept include o varietate de estimări ale conformității tehnice, care merg dincolo de cele pretinse legal şi sunt utilizate pentru identificarea problemelor mediului actuale sau potențiale. Utilizarea efectivă a acestei proceduri poate conduce la obținerea unui nivel mai ridicat de conformitate totală şi poate să reducă riscurile pentru mediu şi pentru sănătatea populației. Agenția pentru protecția mediului înconjurător poate sprijini aplicarea practică a contabilității şi pentru a accelera introducerea ei în întreprinderile ce constituie subiecte de reglementare din punct de vedere ecologic la nivel federal, național şi local. În acelaşi timp nu prezintă o modalitate de apărare sau protejare contra responsabilității oricărei activități ce are obligații de a se conforma legilor în vigoare.

Statele sunt încurajate să adopte aceste politici de protecție sau oricare altele, ce sunt similare, în scopul obținerii unor programe în domeniul utilizării lor la scară națională.

Elementele unei politici efective de protecție a mediului înconjurător (în viziunea EPA)

Contabilitatea în domeniul protecției mediului reprezintă o activitate sistematică, documentată, periodică şi obiectivă realizată de către o întreprindere ce constituie subiect de reglementare din acest punct de vedere şi de echipamentele (instalațiile, dispozitivele) ce pot efectua operațiile şi practicile legate de satisfacerea exigențelor mediului înconjurător.

Contabilitatea efectivă în acest domeniu va include următoarele elemente generale:

- Un sprijin eficient din partea eşalonului superior al direcției privind această activitate şi un angajament de realizare al unor cercetări în domeniul protecției mediului.

Sprijinul eşalonului superior al direcției poate fi demonstrat prin recomandări scrise în conformitate cu toate exigențele pertinente, incluzând legislația întreprinderilor, dar în mod egal prin reglementări şi legi federale, naționale şi locale.

Acest sprijin privind programele de contabilitate în domeniul protecției mediului poate, de asemenea, să fie aprobat printr-un angajament scris, suficient de explicit, privind derularea unor cercetări în domeniul protecției mediului în scopul unei juste identificări a problemelor şi prevenirii reapariției acestora.

- O independență a acestei activități de contabilitate în domeniul protecției mediului față de activitatea generală de contabilitate. Mijloacele (instrumentele) atribuite contabililor în acest domeniu trebuie să fie suficiente pentru garantarea obținerii informațiilor, observațiilor şi testelor obiective şi "deschise".

Obiectivitatea persoanei care se ocupă de aplicarea contabilității în domeniul protecției mediului nu trebuie să fie diminuată de relații financiare sau alte conflicte de interese, de amestecul (ingerința) necorespunzătoare în judecățile (aprecierile) sau cererile privind obținerea unor informații netraficate (libere).

- Existența unei echipe adecvate formate dintr-un personal calificat corespunzător şi antrenat pentru a se ocupe de această activitate de contabilitate în domeniul protecției mediului. Contabilii, care lucrează în acest domeniu trebuie să posede şi să aibă acces la cunoştințele "know-how-ul" şi disciplinele cerute pentru îndeplinirea în cele mai bune condiții ale obiectivelor ecologice propuse.

Fiecare contabil individual trebuie să se conformeze standardelor de comportament profesional ale companiei. Contabilii în acest domeniu trebuie să-şi mențină competența lor tehnică şi analitică prin intermediul unui antrenament şi al unei educații permanente.

- Programul de contabilitate în domeniul protecției mediului trebuie să aibă exprimate explicit obiectivele, câmpul de studiu, resursele şi calendarul (eşalonarea în timp).

Obiectivele ecologice trebuie să includă estimarea conformității cu legile de protecție a mediului aplicate, cu evaluările de politică internă privind conformitatea cu reglementările şi procedurile şi cu programul de antrenament al personalului, program menit să asigure conformitatea continuă.

Rapoartele ecologice trebuie să fie bazate pe procesele, care furnizează contabililor în domeniul protecției mediului, direcțiile realizării unei politici corporaționale complete, permisele, reglementările federale, naționale şi locale potrivite cu instalațiile şi listele de control sau protocoalele ce stipulează elementele caracteristice ce trebuie evaluate de către contabili.

Se utilizează de obicei proceduri de contabilitate în domeniul protecției mediului redactate explicit, în scopul unei bune planificări a derulării activităților (operațiunilor) ce compun aceste proceduri, examinarea şi reevaluarea cercetărilor în domeniul considerat, comunicarea rezultatelor şi realizarea activităților.

- Existența unui proces, care adună, analizează, interpretează şi realizează documentarea în fiecare caz.

Acest proces adună, analizează, interpretează informațiile şi realizează, de asemenea, o documentație suficientă a cazurilor în scopul îndeplinirii obiectivelor propuse de utilizarea contabilității în domeniul protecției mediului.

Informația trebuie adunată înainte şi în timpul vizitelor la locurile ce fac obiectul unor prejudicii ecologice şi unde se utilizează procedura “contabilității“, acest fapt afectând eficacitatea conducerii (managementului) ecologic şi a altor probleme (chestiuni) legate de amploarea şi obiectivele contabilității ecologice. Această informație trebuie să fie suficientă, demnă de încredere, pertinentă şi utilă în scopul furnizării unor baze solide pentru cercetările ecologice şi conceperea de noi reglementări.

a) Informația suficientă reprezintă faptul că, ea este bazată pe fapte, că ea este adevărată şi convingătoare până în punctul în care o persoană prudentă şi informată are aceleaşi şanse de a ajunge la concluzii similare cu contabilul.

b) O informație demnă de încredere înseamnă că ea reprezintă cea mai bună informație accesibilă prin utilizarea unor tehnici potrivite de contabilitate în domeniul protecției mediului.

c) O informație pertinentă presupune că, aceasta susține cercetările şi recomandările ecologice şi se află în continuitatea obiectivelor contabilității în domeniul considerat.

d) O informație utilă semnifică că aceasta poate ajuta organizarea îndeplinirii obiectivelor sale.

Procesul de aplicare practică al unei contabilități în domeniul protecției mediului trebuie să includă o revizuire periodică a preciziei şi integrității acestei informații şi a mijloacelor utilizate pentru a le identifica, măsura, clasifica şi raporta. Procedurile de contabilitate în acest domeniu, care includ tehnici de încercare şi prelevări de eşantioane utilizate, trebuie să fie selecționate înainte în

conformitate cu importanța practică şi dezvoltate dacă circumstanțele o permit. Procesul de documentare, de acumulare, de analizare şi interpretare a informațiilor, trebuie să furnizeze certitudinea rezonabilă că obiectivele contabilității în domeniul protecției mediului sunt menținute şi realizate.

- Un proces, care include proceduri specifice şi poate furniza rapid rapoarte scrise, clare şi potrivite cu subiectele cercetărilor în domeniul protecției mediului şi acțiuni rectificative şi programe de introducere.

Procedurile trebuie să fie aplicate în scopul asigurării că o astfel de informație este comunicată directorilor (incluzând direcțiunea instalațiilor şi a companiilor), care pot evalua informația şi asigura rezolvarea problemelor identificate. Procedurile trebuie să fie în mod egal aplicate în scopul determinării care sunt concluziile interne ce pot fi raportate agențiilor naționale sau federale.

- Un proces, care include procedurile de asigurare în scopul realizării exactității şi minuțiozității în aplicarea contabilității.

Calitatea asigurării poate fi realizată prin supravegherea reviziilor interne independente, prin revizii externe sau prin combinarea acestor abordări.

Politica generală a Agenției pentru Protecția Mediului înconjurător (EPA) privind aplicarea contabilității în acest domeniu

Contabilitatea în domeniul protecției mediului reprezintă o activitate de revizuire sistematică, documentată şi obiectivă efectuată de întreprinderile ce sunt subiect al unor reglementări în domeniu, în scopul facilitării operațiunilor şi practicilor utilizate pentru satisfacerea exigențelor ecologice.

Contabilitatea în acest domeniu poate fi concepută în următoarele scopuri: pentru verificarea conformității cu exigențele mediului, evaluarea eficacității sistemelor de "conducere" (management) ecologică ce sunt deja utilizate, estimarea riscurilor ce provin din folosirea reglementată şi nereglementată a materialelor şi practicilor.

Contabilitatea în domeniul protecției mediului poate servi drept control al calității asigurării şi dedicată îmbunătățirii eficacității conducerii (management) ecologic, verificându-se astfel că, practicile de conducere utilizate în prezent funcționează bine şi sunt adecvate.

Utilizarea contabilității în acest domeniu nu reprezintă un substitut privind conformitatea directă a unor activități ca de exemplu, procurarea permiselor, instaurarea controalelor, conformitatea cu activitatea de monitoring, rapoartele ce semnalează prejudicii aduse mediului şi rapoartele de observație.

Contabilitatea ecologică poate verifica, dar nu include activitățile cerute de lege, reglementările sau permisele [de exemplu, "monitoring"-ul continuu (înregistrarea continuă) a emisiilor, planurile de corectare realizate în cadrul instalațiilor pentru tratarea deşeurilor şi apelor uzate etc.]. Contabilitatea ecologică nu trebuie să se substituie inspecțiilor agențiilor de reglementare. În acelaşi timp contabilitatea ecologică poate îmbunătăți conformitatea cu reglementările prin utilizarea misiunilor federale, naționale şi locale.

Contabilitatea în domeniul protecției mediului înconjurător este utilizată şi dezvoltată pentru a ajuta întreprinderile ce sunt subiect al unor reglementări să dirijeze mai bine controlul poluării şi evitarea apariției unei crize ecologice.

Utilizarea contabilității în acest domeniu poate avea drept rezultat îmbunătățirea performanțelor instalațiilor (având drept consecință o mai bună protecție a mediului) o uşurință în găsirea soluțiilor comune problemelor ecologice şi o mai bună concentrare a atenției direcției asupra problemelor curente şi viitoare, care necesită o reglementare, emiterea de protocoale şi liste de control, care permit ca instalațiile să fie mai bine exploatate. Această procedură poate contribui, de asemenea, la o mai bună integrare a direcțiunii în cazul "accidentelor" ecologice deoarece contabilii din acest domeniu identifică frecvent cerințe ecologice mai exigente decât reglementările deja existente.

Companiile, organismele publice şi instalațiile federale au utilizat şi o mare varietate de practici ecologice, în ultimii ani. Câteva sute de mari companii, care activează în diverse domenii industriale dețin în prezent programe de contabilitate în domeniul protecției mediului deşi acestea sunt adesea cunoscute mai degrabă sub alte denumiri, cum sunt "assessment survey" (estimation vue générale), "surveillance" (surveillance), "review" (révision) sau "appraisal" (évaluation).

Clasificarea poziției EPA privind utilizarea contabilității în domeniul protecției mediului poate încuraja întreprinderile ce constituie subiect al unor reglementări să stabilească programe de protecție a mediului sau să promoveze sistemele deja existente.

Agenția pentru Protecția Mediului înconjurător (EPA) încurajează utilizarea contabilității în acest domeniu

EPA stimulează întreprinderile ce constituie subiect al unor reglementări să adopte practici corespunzătoare de "conducere" (management) în scopul îmbunătățirii îndeplinirii sarcinilor de protecție a mediului. În particular EPA, încurajează întreprinderile amintite să instituie programe de utilizare a contabilității în domeniul protecției mediului pentru a susține capacitatea sistemelor interne de a executa, menține şi controla conformitatea cu reglementările.

Utilizarea contabilității în acest domeniu poate fi condusă prin intermediul contabililor, care pot fi reprezentați fie de "independenți" fie de "terți".

În mod obişnuit marile întreprinderi ce constituie subiect al unor reglementări dețin resurse suficiente pentru crearea unei "echipe interne de protecția mediului", în timp ce micile întreprinderi preferă să utilizeze contabili în acest scop, din exterior.

Întreprinderile ce constituie subiect al unor reglementări sunt responsabile de toate măsurile luate pentru asigurarea conformității cu exigențele mediului fie că ele adoptă sau nu programe de protecție.

Deşi legile de protecție a mediului nu pretind instalațiilor ce constituie subiect al unor reglementări să urmeze un program de protecție a mediului,

responsabilitatea “performanțelor ecologice“ ale instalațiilor este de competența eşalonului de sus al direcției, fapt ce are drept consecință utilizarea acestor modalități de combatere a poluării cum este “contabilitatea“, în scopul asigurării unei informații demne de încredere privind gradul de respectare al conformității cu reglementările instalațiilor.

EPA nu intenționează să impună sau să se amestece în practicile de protecție a mediului utilizate de direcțiile organizațiilor private sau publice[1].

Politica de protecție a mediului înconjurător dusă de EPA în domenii specifice

Cererile EPA privind programele de protecție a mediului

EPA deține conform statutului său autoritatea de a cere informații pertinente privind conformitatea cu cerințele ecologice statutare ale întreprinderilor ce constituie subiect al unor reglementări. În acelaşi timp EPA consideră că cererile de rutină a rapoartelor privind respectarea protecției mediului ar putea inhiba derularea activității de contabilitate în acest domeniu, pe termen lung, având drept consecință diminuarea cantitativă şi calitativă a acestei activități. În consecință conținutul politicilor de protecție a mediului concepute de EPA nu presupune existența unor cereri de rutină privind rapoartele ecologice.

Autoritatea acestei agenții referitoare la cererea unui raport ecologic sau a unor părți pertinente ale acestuia va fi exercitată de la caz la caz atunci când aceasta îl consideră necesar pentru îndeplinirea unei misiuni statutare sau atunci când Guvernul consideră acest fapt indispensabil pentru derularea unei anchete de incriminare.

EPA se aşteaptă la limitarea unor astfel de cereri, concentrate mai degrabă foarte probabil pe informații particulare, decât pe raportul întreg şi la care se face recurs de obicei atunci când informația necesară n-a putut fi obținută, prin intermediul controlului, a rapoartelor sau a altor informații disponibile acestei agenții pe alte căi. Printre exemplele plauzibile se pot include situațiile în care “contabilitatea“ în domeniul protecției mediului este condusă sub consimțământul decretat sau printr-o altă modalitate reglementată de acord; o companie a ridicat practicile sale de conducere (management) la nivel de apărare.

Lista prezentată este mai degrabă ilustrativă decât exhaustivă deoarece fără îndoială există de asemenea şi alte situații, în care sunt cerute de preferință rapoarte ecologice şi nu informații.

EPA recunoaşte necesitatea pentru întreprinderile ce constituie subiecte ale unor reglementări de a evalua performanțele ecologice prin intermediul unor măsuri secrete şi încurajează o astfel de activitate.

[1] Se consideră că, deoarece sistemul de contabilitate în acest domeniu a fost adoptat voluntar la început, iar calitatea acestei abordări depinde într-o largă măsură de responsabilitatea direcției față de program şi obiectivele sale, această activitate trebuie să rămână benevolă.

În acelaşi timp rapoartele ecologice nu pot acoperi activitatea de control şi de conformitate sau celelalte informaţii, care altfel ar fi semnalate şi/sau accesibile Agenţiei pentru Protecţia Mediului chiar dacă nu există cereri eficiente pentru a da naştere unor astfel de date. Astfel, această politică nu modifică obligaţiile existente sau viitoare ale întreprinderilor ce constituie subiect de reglementări de a controla, înregistra sau raporta informaţia cerută de statutele ecologice, reglementările sau permisele sau de a permite accesul EPA la aceste informaţii.

Întreprinderile ce constituie subiect de reglementări trebuie să fie de asemenea conştiente că, anumite concluzii ecologice trebuie să fie conforme cu Legea şi raportate agenţiilor guvernamentale. În acelaşi timp, în plus pentru fiecare cerere de acest fel, EPA încurajează întreprinderile ce sunt subiect de reglementari să semnaleze statului competent sau oficiilor federale, concluziile ce pot sugera existenţa unui risc semnificativ pentru mediu sau sănătatea populaţiei, chiar dacă nu există stipulări exprese.

Răspunsul Agenţiei pentru Protecţia Mediului la utilizarea contabilităţii în acest domeniu

1. Politica generală

EPA nu se angajează să renunţe la inspecţii sau să reducă vigoarea punerii în aplicare a răspunderilor; în schimb ea va ajuta introducerea contabilităţii în acest domeniu sau a altor practici corecte de conducere (management) ecologică. Într-adevăr, un program credibil de aplicare furnizează o bună motivaţie pentru întreprinderile ce reprezintă subiect de reglementări să aplice contabilitatea în domeniul protecţiei mediului. Agenţiile de reglementare au obligaţia să evalueze sursa de conformitate statutară în mod independent şi nu pot elimina inspecţiile pentru companiile particulare.

Deşi utilizarea contabilităţii în domeniul protecţiei mediului poate furniza inspecţii complementare pentru asigurarea conformităţii, ea nu poate constitui o soluţie de înlocuire a omisiunilor din cadrul reglementărilor.

Mai mult, anumite statute (de exemplu cel al RCRA) şi politica Agenţiei stabilesc o frecvenţă minimă pentru inspectarea instalaţiilor la care EPA va adera.

În acelaşi timp EPA va continua să abordeze problemele mediului înconjurător pe baze prioritare şi în consecinţă va inspecta mai frecvent instalaţiile ce prezintă performanţe ecologice reduse şi care utilizează practici mai puţin competitive în acest domeniu comparativ cu altele. Deoarece utilizarea eficace a contabilităţii în domeniul protecţiei mediului ajută direcţiile întreprinderilor să identifice şi să corijeze prompt problemele actuale sau potenţiale, performanţele ecologice ale instalaţiilor ce constituie subiect de reglementari au fost ameliorate.

2. Dispoziţiile de protecţie a mediului ca remedii în acţiunile de punere în aplicare

EPA poate sugera dispoziţii de contabilitate ecologică în condiţiile existenţei unui asentiment redus şi în cadrul altor negocieri de reglementare în ca-

re această contabilitate ar putea furniza remediul pentru identificarea problemelor şi reducerea probabilității ca situații similare să-şi facă apariția în viitor. Este posibil ca dispozițiile contabilității ecologice să fie propuse în cadrul negocierilor de reglementare în următoarele cazuri:

- atunci când un motiv de nerespectare poate fi atribuit parțial în absența unei disfuncționalități a sistemului de conducere (management) ecologică;
- atunci când tipul sau natura nerespectării indică probabilitatea ca probleme similare de nonconformitate să existe în alte locuri decât în instalațiile, care funcționează în întreprinderile ce constituie subiecte de reglementări.

Utilizarea contabilității de protecție a mediului în cadrul instalațiilor federale

EPA stimulează toate agențiile federale ce sunt subiecte de reglementări şi aplicări ale unor legi de protecție a mediului să instituie sisteme de contabilitate ecologică, în scopul asigurării capacității sistemului intern de a realiza, menține şi controla conformitatea. Utilizarea contabilității în instalațiile federale poate să constituie un supliment efectiv al EPA şi al inspecțiilor naționale. Astfel de programe de contabilitate ecologică aplicate în instalațiile federale trebuie să fie structurate în scopul identificării rapide a problemelor şi dezvoltării de o manieră expeditivă a programelor privind acțiunile de reparare a prejudiciilor.

EPA furnizează asistență tehnică pentru a ajuta agențiile federale să proiecteze şi să inițieze programe ecologice.

În cazul în care agențiile federale descoperă abateri semnificative în raport cu prevederile contabilității ecologice, EPA le obligă să se supună rapid concluziilor ecologice în speță şi planurilor privind acțiunile de reparare a prejudiciilor, oficiilor regionale ale EPA (şi agențiilor naționale responsabile în cazurile respective, chiar dacă nu este prevăzut, în mod special să se procedeze astfel). EPA va trece în revistă concluziile ecologice şi planurile de acțiune şi va furniza o aprobare scrisă sau va negocia cu Acordul federal privind conformitatea instalațiilor (Federal Facilities Compliance Agreement).

EPA va utiliza procedurile de escaladă prevăzute în ordinul executiv 12088 şi strategia federală de conformitate a instalațiilor EPA numai atunci când acordul între agenții nu va putea fi obținut. În toate cazurile, agențiile federale sunt obligate să raporteze reducerea poluării şi prețurile implicate de proiectele incumbate (este necesar să se facă acest lucru pentru îmbunătățirea situațiilor de nonconformitate evidențiate prin utilizarea contabilității ecologice) Agenției pentru Protecția Mediului, în conformitate cu circulara OMB a –106.

Conform necesităților şi în circumstanțele corespunzătoare, EPA va ajuta agențiile federale afectate, prin intermediul coordonării publice, a concluziilor ecologice cu planurile de acțiune aprobate, odată acordul încheiat.

Relaţiile cu agenţiile de reglementare naţionale şi locale

Agenţiile de reglementare naţionale sau locale prezintă o jurisdicţie independentă în comparaţie cu întreprinderile ce constituie subiect de reglementare. EPA le încurajează să adopte politici similare pentru a le face să progreseze în domeniul utilizării efective ale contabilităţii ecologice într-un mod consecvent.

EPA recunoaşte faptul că, unele state au luat deja iniţiative de contabilitate ecologică, care diferă puţin comparativ cu propria sa politică.

Alte state doresc de asemenea, să dezvolte politici de protecţie a mediului, care să se conformeze necesităţilor particulare ale acestora sau circumstanţelor.

EPA încurajează autorităţile naţionale şi locale să examineze principiile de bază, care conduc Agenţia în procesul dezvoltării acestei politici:

- întreprinderile ce constituie subiecte de reglementări, trebuie să continue să raporteze sau să înregistreze conformitatea informaţiei cerute în concordanţă cu statutele şi reglementările existente indiferent dacă o astfel de informaţie este rezultatul aplicării contabilităţii ecologice sau este conţinută într-un raport privind protecţia mediului. Informaţia cerută nu poate fi reţinută pur şi simplu deoarece ea este furnizată de un raport ecologic şi nu obţinută pe alte căi;
- agenţiile de reglementare nu pot face promisiunea de a se renunţa la acţiunile de punere în aplicare sau de limitare ale unei anumite instalaţii sau ale unei anumite categorii de instalaţii, în schimbul utilizării sistemului de contabilitate ecologică. În acelaşi timp, astfel de agenţii pot decide modificarea acţiunilor de punere în aplicare, de la un caz la altul, drept răspuns la eforturile cinstite şi reale ale întreprinderilor ce constituie subiecte de reglementare, de asigurare a conformităţii (respectării) ecologice;
- atunci când priorităţile inspecţiilor stabilite de agenţiile de reglementare trebuie să se centreze pe posibila întindere a performanţei conformităţii şi pe rezultatele privind protecţia mediului;
- agenţiile de reglementare trebuie să continue satisfacerea unui program minim de exigenţe (e.g. un minim de exigenţe de inspecţie);
- agenţiile de reglementare trebuie să încerce să prescrie forma precisă şi structura întreprinderilor ce constituie subiect de reglementare, conducerea (management) ecologică sau programele de protecţie a mediului.

3.4. Noţiunea de “contabilitate“ în domeniul protecţiei mediului înconjurător în cadrul companiei British Petroleum

Grupul BP este unul dintre cele mai importante grupuri internaţionale, care activează în domeniul petrolier şi al exploatării resurselor naturale; acesta este format din 1900 companii în cadrul cărora activează 126.700 persoane. Activităţile şi interesele acestui grup se află răspândite în peste 70 ţări. Printre

domeniile de activitate ale grupului BP se numără: activitatea de exploatare în domeniul petrolului şi gazelor, activitatea de rafinare şi marketing, obținerea produselor chimice, extracția cărbunelui, a diverselor minereuri, activitatea de navigație, activitatea în domeniul alimentar. Grupul întreg lucrează în domeniul politicii de protecție a mediului având drept obiectiv stabilirea de principii şi linii directoare.

Obiectivul politicii generale este destul de simplu: problema reală o constituie imaginarea de proceduri de conducere (management) capabile să asigure că această politică este cu adevărat introdusă la toate nivelurile de activitate ale companiei.

Utilizarea "contabilității" în domeniul protecției mediului a fost introdusă în cadrul grupului BP în anii '70. Cuvântul "audit" (vérification) a fost utilizat pentru prima dată în această accepțiune de către companie în anul 1972, atunci când o rafinărie şi un complex petrochimic au fost subiectul unei examinări riguroase, realizată de o echipă compusă din membrii direcției conduse de Directorul general şi care a fost apoi supranumită "centrul de control în domeniul protecției mediului". Activități similare au fost intitulate apoi: "revizii ecologice".

Conținutul acestor activități examinat în profunzime include rafinăriile, conductele oceanice etc.

Adoptarea formală a termenului "contabilitate ecologică" a avut loc în anul 1985, conform terminologiei utilizate de revistele de specialitate.

Obiectivele "contabilității" în domeniul protecției mediului în viziunea grupului BP sunt următoarele:

- asigurarea faptului că, sistemele efective în prețuri cerute de conducerea de tip ecologic sunt utilizate în situațiile prevăzute;
- asigurarea că norma de protecție a mediului este suficient de bine stabilită pentru satisfacerea restricțiilor reglementărilor curente şi că sistemele ce sunt în funcțiune se obligă să satisfacă viitoarele exigențe ale reglementărilor privind politica de protecție a mediului ale grupului BP;
- asigurarea că norma de conducere (management) ecologică este suficientă pentru promovarea unei imagini de marcă a grupului BP şi a unor relații satisfăcătoare cu comunitățile locale, naționale şi internaționale;
- minimizarea responsabilității actuale sau potențiale;
- promovarea conştiinței ecologice în cadrul instalației;
- furnizarea reconfortului şi realizarea de recomandări pentru direcție privind ideile expuse mai sus.

Utilizarea practică a politicii de protecție a mediului înconjurător în cadrul grupului BP

În cadrul grupului BP se prevede că, există obligația asigurării în fiecare domeniu de activitate a unei politici de protecție a mediului specifică, capabilă să satisfacă nevoile domeniului considerat. În acest scop, se asigură la nivelul

fiecărei instalații sau loc de muncă utilizarea unui ansamblu de proceduri specifice.

Adesea este inevitabilă evitarea neînțelegerilor dintre direcția corporației şi conducerile instalațiilor mai îndepărtate de sediul central, în cadrul cărora trebuie aplicată politica de protecție a mediului. În practică pentru accentuarea utilizării politicii de protecție respective se aplică de asemenea, un anumit număr de abordări complementare.

Responsabilitatea privind aplicarea politicii de protecție a mediului poate fi împărțită pentru a răspunde în acelaşi timp nevoilor direcției grupului şi celor ale fiecărui domeniu de activitate în parte.

Utilizarea unei politici de protecție a mediului în cadrul unei întreprinderi este autorizată în principal de către consiliul de direcție al societății "mamă".

Acest tip de politică la nivel de întreprindere este împărțit în mai multe categorii ce țin cont de specificul activității fiecărui domeniu (de exemplu Chemicals International).

Echipa, care asigură aplicarea practică a politicii de protecție a mediului la nivel de întreprindere trebuie să fie compusă dintr-o persoană care dirijează, un secretar şi un reprezentat al domeniului respectiv.

De obicei se stabileşte un program inițial de interviuri.

În anumite cazuri este posibil să se compare rezultatele aplicării unui program ecologic cu rezultatele obținute în cadrul altor programe anterioare sau cu recomandările şi concluziile privind impactul asupra mediului al altor evaluări. Se prevede că, aceste documente trebuie să fie obținute înaintea începerii unui program ecologic.

Un program tipic de protecție a mediului la nivel de întreprindere începe prin intervievarea şefului executivului, care trebuie să răspundă întrebărilor privind viziunea acestuia referitor la utilitatea, eficacitatea, organizarea şi direcțiile de acțiune ale programului prevăzut. Majoritatea întrebărilor servesc pentru a oferi o imagine de ansamblu privind atitudinea generală față de mediu.

Interviuri suplimentare sunt realizate cu directorii diverselor domenii în cursul vizitelor efectuate în cadrul instalațiilor ce sunt considerate drept un eşantion reprezentativ.

Locurile de vizitat sunt selecționate conform informațiilor obținute în timpul interviului inițial al şefului executivului.

În cadrul grupului BP se utilizează încă un tip de politică ecologică la nivel de întreprindere, mai specific decât primul, care trebuie să țină cont de caracterul particular al fiecărui domeniu de activitate al corporației (grupul BP activează în mai multe domenii, ca de exemplu: explorarea în domeniul petrolier, gazeifer şi carbonifer).

Cea de a treia formă de prezentare a politicii de protecție a mediului la nivel de întreprindere, dusă de grupul BP este strâns legată de activitatea acesteia în afara frontierelor. Se poate cita cu titlu de exemplu, activitatea întreprinsă în acest sens în 1987 în cadrul operațiunilor de navigație ale grupului

BP. Cu această ocazie, programul ecologic a inclus nu numai tancurile petroliere, dar şi toate celelalte tipuri de nave şi structura organizațională capabilă să asigure introducerea în practică a programului.

Programul ecologic a inclus interviuri cu echipajul navelor, debarcaderelor şi podurilor, şi de asemenea, examinarea instrucțiunilor şi procedurilor operațiunilor de navigație şi în mod egal a exigențelor ecologice ale navelor "charter" şi ale vaselor exploatate de antreprenori.

Toate programele ecologice derulate în cadrul grupului BP sunt dirijate de o manieră reciprocă, iar obiectivele lor nu sunt atât anchetarea şi pedepsirea cât examinarea şi acordarea de ajutor. Toate programele ecologice au pus în evidența într-un anume mod existența unei slăbiciuni de natură organizatorică, care trebuie să fie corectată. Printre motivele principele ce au condus la această situație se pot include:

- incapacitatea direcției de a înțelege forța şi intențiile politicii de protecție a mediului întreprinse;
- inexistența unei conştiințe ecologice poate fi atribuită unei comunicări reduse, unei cunoaşteri insuficiente a fenomenelor sau unei complexități accentuate a subiectelor;
- schimbările de personal şi o descriere inadecvată a sarcinilor de lucru care au condus la faptul că, responsabilitatea ecologică nu este localizată cu precizie;
- organizarea neadecvată şi responsabilitățile neclare (o eroare obişnuită constă în lipsa unui ascendent al procedurilor de raport);
- existența unei anumite derive evoluționiste în cadrul organizațional antrenează ca fiecare schimbare în structura organizațională să se realizeze fără o referință bine precizată privind rolurile deținute de persoană înainte de schimbare;
- schimbările în cadrul obiectivelor diverselor domenii de activitate sau în dezvoltarea fazelor (de exemplu, un proiect de dezvoltare poate fi foarte bine condus din punct de vedere ecologic până în momentul în care după începerea operațiunilor se schimbă întreg personalul, renunțându-se la toată experiența însuşită de acesta);
- derularea neadecvată a unei politici locale de protecție a mediului.

Se constată adesea, în decursul operațiunilor de aplicare ale unui program ecologic că, direcția centrală deține cunoştințe insuficiente privind toate verigile procesului de lucru care se găsesc în aval şi că există de asemenea o anumită incapacitate de transmitere a informației de jos în sus. Această situație provoacă adesea un blocaj serios al procesului de comunicație. S-a constatat că, în timpul perioadei de aplicare al unui program de protecție a mediului în Europa, rapoartele ecologice treceau pe la birouri (subservicii) ale companiei, care nu erau cunoscute de direcția centrală din Londra, în consecință, în decursul anilor, rapoartele ecologice au dispărut în dosarele unor mici filiale ale

companiei fără a fi puse în evidență şi utilizate de către acea parte a direcțiunii ce era vizată pentru a lua decizii.

În ciuda câtorva manifestări ale unor resentimente şi bănuieli la începutul operațiunilor ecologice, manifestări anihilate de spiritul de cooperare şi consultare (demonstrat în timpul perioadei de redactare a rapoartelor ecologice), experiența grupului BP privind utilizarea programelor de protecție a mediului este mai degrabă favorabilă.

Rapoartelor ecologice sunt confidențiale (în ceea ce priveşte rezultatele obținute în timpul perioadei de cercetare în diverse domenii de activitate) şi sunt destinate directorului compartimentului HSE (Health Security Environment) al grupului BP.

Majoritatea rapoartelor ecologice sunt detaliate şi țin cont de concluziile interviurilor şefului executivului şi de interviurile realizate în decursul vizitelor efectuate în cadrul instalațiilor ce sunt considerate drept reprezentative.

Drept regulă generală se consideră că, domeniile de activitate, care au obținut performanțe ecologice sunt în acelaşi timp bine dirijate şi eficace din punct de vedere al costurilor la toate nivelurilor de activitate.

În rapoartele ecologice de întreprindere recente s-a emis recomandarea încurajării diverselor sectoare de activitate ale grupului BP de a realiza ele însele programe de protecție a mediului. În prezent majoritatea acestora sunt deja utilizate.

Obiectivele programelor interne de protecție a mediului sunt diferite comparativ cu cele preconizate de politica ecologică de întreprindere.

Programele interne de protecție a mediului oferă direcțiunii instalației posibilitatea obținerii unui punct de vedere obiectiv privind performanțele ecologice ale tuturor instalațiilor incluzând consiliile de îmbunătățire. În general acest tip de program are mai degrabă o orientare tehnică.

Rapoartele ecologice interne sunt limitate la utilizarea exclusivă de către însăşi direcția instalației.

Imitarea unor asemenea programe ține în general de responsabilitatea direcției centrale, asociată cu cea a altor servicii.

Există câteva elemente de performanță ecologică în cadrul acestor programe interne, fiecare dintre acestea fiind utilizat pentru evaluarea întregii performanțe ecologice. Cele mai importante sunt:

- politica, înțelegerea şi implantarea acestuia;
- reglementările şi conformitatea cu acestea;
- proiectul instalației şi operațiile;
- procedurile şi practicile operaționale;
- menținerea acestor practici;
- sursa de monitoring;
- recepționarea monitoring-ului ecologic;
- accidentul în domeniul petrolier sau chimic şi alte măsuri de urgență;

- incidentele şi soluțiile posibile;
- formarea unei conştiințe ecologice;
- selecționarea întreprinzătorilor şi performanțelor;
- comunicarea externă.

Conformitatea ecologică este relativ simplu de obținut, dar această operație poate lua mult timp.

Anumite regiuni (instalații) sunt recunoscute ca prezentând probleme ecologice potențiale. Aceste locuri sunt adesea relativ îndepărtate de birourile lor de direcție şi se află amplasate în locuri cunoscute drept "sensibile".

Asemenea controale în astfel de locuri nu mai pot fi interpretate drept veritabile controale ecologice, dar ele sunt foarte utilizate pentru verificarea rapidă a condițiilor de mediu.

În toate țările în care grupul BP îşi derulează activitățile există companii naționale asociate, ca de exemplu SFBP, BP Brazilia, BP America. Aceste companii acționează drept reprezentanți ai intereselor grupului în diverse țări.

Rolul companiilor asociate este de a căuta ca grupul BP să fie reprezentat în guvern şi în cadrul departamentului "afacerilor publice" (administrației locale). Rolul "asociatului național" este înțeles ca fiind acela de a reprezenta o parte esențială a matricei direcțiunii prin intermediul căruia grupul multinațional BP este capabil să dezvolte obiectivele sale cu ajutorul organismelor naționale cele mai potrivite în cadrul complexului internațional. Se prevede ca rolul şi legăturile cu "asociații naționali" să fie examinate în cadrul programului ecologic de întreprindere.

În acelaşi timp, fiecare "asociat național" are propriile sale responsabilități față de Oficiul Central al Corporației (Corpotate Head Office), care are sediul în țara unde se derulează activitatea şi în domeniul pentru care acesta constituie agentul național. În consecință se poate vorbi de existența unei politici asociate de protecție a mediului.

"Asociații" dirijează deci programe ecologice ce sunt similare celor dirijate de Oficiul Central al Corporației (Corporate Head Office). Grupul BP este însărcinat să încurajeze "asociații naționali" să inițieze programe de monitoring. Deoarece în acest mod se majorează necesitatea utilizării programelor ecologice de întreprindere ar trebui să se diminueze numărul acestora şi în acelaşi timp va fi necesar să se ofere mai multă importanță subiectelor tratate.

Existența matricei direcțiunii companiilor multinaționale determină aplicarea şi conducerea conform fiecărei legislații naționale ecologice, dificil de realizat. În aceste condiții apare ca evidentă necesitatea unei matrice ecologice interne eficace, capabilă să o contrabalanseze pe cea dintâi.

Asemenea programe ecologice demonstrează responsabilitatea grupului BP în procesul introducerii principiilor sale.

Liniile directoare ale programelor ecologice ale grupului BP sunt reprezentate de unsprezece domenii de performanță împărțite între direcție şi pro-

blemele tehnice. Pentru fiecare domeniu de performanță există un anumit număr de criterii de performanță. Aceste criterii sunt alese în general într-un asemenea mod încât ele constituie mai degrabă o judecată profesională decât o abordare de tip / "da-nu". Liniile directoare nu pot constitui substitutul unei echipe experimentate, care efectuează un program ecologic.

Programul ecologic este realizat prin intermediul interviurilor, inspecțiilor instalațiilor sau prin examinarea documentelor.

Toate domeniile de performanță ecologică trebuie să fie acoperite într-un mod inteligibil, dar din cauza restricțiilor referitoare la timp este adesea imposibil să se ia în considerare de o manieră completă toate domeniile tehnice. Se consideră că abordarea de bază trebuie să asigure:

1. că toate domeniile privând performanța în conducere (management) trebuie evaluate în totalitate în cadrul interviurilor şi că s-a examinat o documentație pertinentă;
2. estimarea tuturor domeniilor de performanță tehnică prin intermediul interviurilor, inspectării instalațiilor şi examinarea documentelor. Se accepta ideea că, în anumite cazuri criteriile de performanță nu vor fi examinate în adâncime.

În mod normal, subiectele tehnice cărora trebuie să li se acorde o atenție prioritară vor fi determinate înainte ca programul ecologic să înceapă, acceptându-se uneori o anumită flexibilitate. Ceea ce este cu adevărat esențial este că toate domeniile de performanță tehnică trebuie să fie evaluate conform cu aceleaşi criterii în timpul derulării programului ecologic.

Este posibil ca informațiile adunate privind domeniile tehnice să nu fie inteligibile în toate cazurile, dar în general, ele vor servi drept un examen al sistemului de conducere (management) evaluat înaintea punctului 1.

Programul ecologic are drept obiectiv principal asigurarea că, procedurile de conducere şi dispozițiile sunt corecte şi verificate pe cât posibil, că aceasta se reflectă în performanțele tehnice ale instalației.

Procedurile utilizate în timpul inspectării instalațiilor

Primul tip de procedură utilizat în timpul inspectării instalațiilor este interviul.

Interviurile cu membrii direcțiunii sunt concentrate în mod normal asupra domeniilor de performanță privind conducerea (1-4), iar interviurile cu şefii de instalații şi personalul operațional asupra domeniilor de performanță tehnică (5-11).

În majoritatea cazurilor cel de-al doilea tip de interviu poate fi aplicat în timpul inspectării instalației.

Inspecțiile instalațiilor propriu-zise vor fi realizate cu prioritate în regiunile ce sunt subiecte de prejudicii ecologice evidente (regiunile "critice" din punct de vedere ecologic). Se consideră adesea că, este necesar să se inspecteze de asemenea şi alte regiuni pentru a se constata la fața locului modul în care problemele ecologice sunt rezolvate "departe de sediul central".

Experiența practică a demonstrat, de asemenea, utilitatea vizitelor realizate înaintea oricărei discuții cu personalul de supraveghere, vizite prealabile ce "oferă posibilitatea discutării mai profunde a problemelor observate pe teren. Dacă se consideră necesar, personalul poate fi reintervievat în timpul vizitei propriu-zise a instalației.

În ceea ce priveşte examinarea documentelor, unele trebuie să fie examinate în detaliu, ca de exemplu: toate reglementările, permisele, datele de monitoring, planurile de urgență, documentele privind politica de protecție a mediului. Chiar dacă nu este posibil să se examineze în profunzime toate documentele este necesar să se stabilească priorități şi eşantioane. În mod normal trebuie examinate următoarele tipuri de documente: rapoarte privind deşeurile, procedurile operaționale, instrucțiunile permanente, procesele verbale ale comisiei: HSE (Health, Security, Environment), procesele verbale ale comitetului de direcție, ordinea zilei, procedurile de menținere, jurnalele, planurile operaționale, rapoartele privind incidentele ecologice etc.

Echipa, care va aplica programul de protecție a mediului trebuie să includă persoane, care au experiență şi dețin competențele profesionale necesare pentru introducerea în practică a liniilor directoare ale programului ecologic şi care prezintă credibilitate în fața direcției instalației. Echipa trebuie să fie capabilă să păstreze echilibrul între comportamentul impus de realizarea unei anchete ecologice riguroase şi interferența adesea deranjantă cu operațiunile realizate în instalații.

Se consideră că, dimensiunea ideală a unei asemenea echipe este de 3-4 persoane (număr ce este fixat în funcție de dimensiunea instalației); ea trebuie să includă două persoane care au experiență şi competență în domeniul ecologic şi o persoană sau mai multe, care să fie familiarizate cu tipul de operațiune ce reprezintă obiectul anchetei ecologice.

Echipa nu trebuie să includă membrii ai personalului instalației (care prezintă subiectul unei anchete ecologice), dar este prevăzut ca instalația să numească un membru al personalului pentru a participa la toate amenajările cerute de pregătirea anchetei (de exemplu, aranjarea interviurilor, stabilirea care sunt instalațiile ce reprezintă subiect de inspectare etc.).

Programele ecologice reprezintă o parte integrată a "Environment Protection Management", în cadrul grupului BP. Acestea sunt conduse voluntar din nevoia de a dovedi opiniei publice ca, politica dusă de companie este corespunzătoare (şi inclusiv că aceasta este puternică).

Experiența a demonstrat că, recomandările programelor ecologice au fost respectate cu rapiditate, acest fapt având consecințe la nivelul ameliorării conştiinței şi performanțelor ecologice ale direcției.

Abordările programelor ecologice trebuie să fie flexibile şi adoptate pentru a satisface specificitatea domeniului sau instalației, care este subiect al unei anchete ecologice. Ele au tendința să evolueze şi să se adapteze noilor situații

create în diverse domenii şi schimbărilor inevitabile, care apar în cadrul problematicii de protecție a mediului înconjurător pe plan extern şi intern.

3.5. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Royal Dutch/Shell

Această activitate de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător deține un loc foarte important în cadrul grupului Royal Dutch/Shell. Ea este apreciată ca o sarcină de mare responsabilitate, dar care reprezintă numai un element al abordării privind utilizarea contabilității în domeniul ecologic.

Filozofia corespunzătoare este încorporată în "The Statement of General Business Principles for the Royal Dutch/Shell Group", care include această declarație:

"Politica (adoptată în acest domeniu) companiei Shell este de a-şi conduce activitatea astfel încât să i se dea posibilitatea de a ține cont în particular de sănătatea şi asigurarea funcționarilor săi sau a altor persoane şi de a avea o justă opinie privind protecția mediului. În procesul de introducere al unei asemenea politici, compania Shell se conformează cu exigențele unei legislații pertinente, dar ea promite, de asemenea, de o manieră oportună măsuri pentru protecția sănătății şi a securității mediului în ceea ce priveşte toate persoanele ce ar putea fi afectate direct sau indirect de activitățile derulate de ea".

Aceste principii sunt opuse de o manieră mai detaliată în "Guideliness on Health, Safety and Environmental Conservation", care indică că compania Shell are printre alte exigențe pe aceea de a utiliza "cele mai bune modalități disponibile" pentru a păstra calitatea aerului, apei, şi solului şi pentru a apăra viața plantelor şi animalelor contra efectelor nocive ale operațiilor sale şi pentru a minimiza toate prejudiciile ce pot apare.

Ideile enunțate până aici sunt întărite prin documente ce orientează conducerea (managementul) de tip ecologic şi care furnizează sfaturi practice privind modalitatea cea mai proprie de realizare a obiectivelor de protecție a mediului ca şi o schemă bine structurată şi comprehensivă concepută pentru evitarea efectelor inacceptabile asupra mediului provocate de produse sau operații.

Utilizarea "contabilității" în domeniul protecției mediului este considerată drept o "procedură cheie", care este aplicată, în timpul fazei operaționale a activității.

Grupul Royal/Shell îşi derulează activitatea în patru domenii principale: domeniul petrolier şi gazeifer, domeniul chimic, metalurgie şi domeniul carbonifer.

Principalele activități sunt conduse de mai multe companii operaționale cu sediul în peste 100 țări. Activitățile companiilor operaționale sunt susținute de "Services Compagnies", care sunt localizate în Țările de Jos şi Marea Britanie şi care furnizează indicații specializate şi servicii ce includ indicații din partea experților privind problemele ecologice.

Este evident că, exigențele privind utilizarea contabilității în domeniul protecției mediului în unități de o asemenea dimensiune pot varia şi în consecință nu este posibil să se realizeze o descriere completă. În orice caz, principiile şi abordarea generală sunt comune tuturor situațiilor ce sunt prezentate în continuare.

Dezvoltarea contabilității în domeniul protecției mediului în cadrul grupului Royal/Shell

Deşi termenul de "contabilitate ecologică" este mult utilizat în prezent, este important să se insiste asupra faptului că, nu este vorba de un nou concept.

De mai mulți ani, în cadrul companiei amintite s-au utilizat mai multe forme de evaluare ale performanței ecologice ca o parte a managementului în domeniul protecției mediului.

Acest obicei a devenit din ce în ce mai sistematic şi standardizat, iar valoarea sa drept instrument de conducere a devenit tot mai recunoscută. Pentru a cita câteva exemple în cadrul grupului: programul ecologic intitulat: "Health, Safety and Environment" (Sănătate, Securitate, Mediu) privind formularea produselor agrochimice şi reechiparea instalațiilor a fost condusă pe baze de rutină în lumea întreagă de câțiva ani; programele de protecție a mediului în domeniul exploatării petroliere şi gazifere şi în domeniul producției se derulează pe un ciclu de trei ani, iar programul ecologic HSE este utilizat cu regularitate în sectorul care fabrică produse chimice.

Natura instalațiilor ce sunt subiect al unui program ecologic poate varia foarte mult: de la activități reduse ca amploare (de exemplu, un terminal gazifer, un depozit de stocare pentru lubrefianți, o instalație de formare, o stație service) şi până la operații pe scară largă (de exemplu, activitățile unei mari companii, care derulează o activitate de explorare şi de producție în domeniul petrolier şi gazifer, un complex petrochimic, o rafinărie).

Se remarcă, că în ciuda faptului că principiile de bază rămân aceleaşi, programele diferă între ele conform obiectivelor propuse şi tipurilor de instalații.

Fiecare companie, care face parte din grupul Shell poate întreprinde separat programe ecologice interne, utilizând personal local relativ frecvent (de exemplu, anual) aceste programe sunt completate prin programe ecologice extensive, care pretind utilizarea fie a personalului aparținând altor instalații fie a personalului aparținând "Serviciilor Companiei" (pe o perioadă mai mare de 3-5 ani).

Definiția programelor de protecție a mediului şi a beneficiilor potențiale

Nu există o definiție universal acceptată privind programele ecologice, dar sunt utilizați mai mulți termeni pentru descrierea acestui concept.

Se consideră că, tipul de contabilitate ecologică utilizat în cadrul companiei Shell corespunde pe deplin definiției adoptate de Camera Internațională de

Comerț (International Chamber of Commerce). Se estimează, de asemenea, drept esențial că utilizarea contabilității ecologice să fie interpretată drept o responsabilitate voluntară a companiei, iar raportul ecologic să fie furnizat direcției companiei în funcție de obiective şi intenții.

Beneficiul principal, care se degajă din utilizarea contabilității în domeniul protecției mediului este acela de a putea indica la timp dacă măsurile ecologice sunt satisfăcătoare şi dacă ele pot ajuta şi furniza dovezi de conformitate cu politica companiei şi cu legile şi reglementările sale. Un avantaj insolit pentru companie îl reprezintă în mod natural posibilitatea de a reduce expunerea la litigii sau riscuri.

Experiența în cadrul companiei Shell a demonstrat că, programele ecologice pot produce de asemenea şi alte beneficii, ca de exemplu:

- majorarea conştiinței privind importanța aplicării unei politici ecologice şi a responsabilităților cerute de aceasta;
- furnizarea unor ocazii pentru direcție de a acorda credit (în sensul de crezare) performanțelor ecologice realizate;
- identificarea costului potențial al economiilor ca, de exemplu, al celor provocate de reducerea cantității de deşeuri;
- furnizarea unei baze de date aduse la zi, care poate fi utilizată pentru ajutarea procesului decizional atunci când este vorba să se întreprindă modificări ale instalației etc. sau pentru cazurile de urgență;
- evaluarea programelor de formare şi furnizarea de informații, care pot fi utilizate în procesul formării personalului.

Abordarea generală privind politica de protecție a mediului în cadrul grupului Royal/Shell

Cele trei etape esențiale în utilizarea procedurii de "contabilitate" ecologică în viziunea acestei companii sunt:

- acumularea informațiilor;
- evaluarea informațiilor adunate;
- formularea concluziilor, care include identificarea aspectelor necesitând o ameliorare.

Aspectele acoperite includ politica şi planificarea, organizarea problemelor ecologice, conştiința ecologică şi activitatea de formare, performanța şi exigențele privind controlul echipamentului, procedurile de monitoring, legăturile şi comunicările în cadrul companiei sau în exterior ca şi cel mai neînsemnat efect asupra mediului din jurul instalației.

Experiența practică a demonstrat că, anumiți factori au o importanță preponderentă dacă se aşteaptă veritabile beneficii ale utilizării contabilității ecologice. De exemplu, echipa "ecologică" trebuie să fie selecționată astfel încât să asigure obiectivitate şi competență profesională. În timpul celor mai importante programe ecologice dirijate de compania Shell, s-a considerat drept

avantajoasă includerea unui reprezentant venind din instalația ce constituie subiectul unui program ecologic, dar este esențial să se asigure faptul că, echipa este suficient de "detaşată" pentru a furniza un punct de vedere obiectiv. Este, de asemenea, necesar ca procedurile utilizate să fie bine definite, sistematice, bine cunoscute şi bine înțelese de toate persoanele vizate. Personalul trebuie să fie bine informat în ceea ce priveşte obiectivele şi amplasarea programului ecologic.

Programul de protecție a mediului trebuie să fie convenabil documentat şi prezentat drept raport scris, concentrat asupra faptelor obiective şi redactat în termenul prevăzut.

Toate evaluările performanțelor sunt realizate corespunzător prin aplicarea unor măsuri cantitative obiective şi prin comparații cu normele de referință.

Pentru evaluarea performanței ecologice au fost sugerate mai multe norme (modalități de cuantificare a prejudiciului) cum ar fi, cantitatea şi natura deşeurilor produse, nivelurile emisiilor şi efluenților, numărul de persoane (membri ai personalului), care şi-au însuşit o formație în domeniul protecției mediului înconjurător.

O preocupare foarte importantă în cadrul grupului companiilor Royal Dutch/Shell este cea privind gradul de comparabilitate şi consistența abordării. Au fost utilizate mai multe metode pentru favorizarea acesteia, printre care adoptarea, pe cât posibil a procedurilor conforme cu normele, schimbări între membrii echipei "ecologice" şi introducerea experților, care au o bogată experiență profesională.

În final, valoarea programului ecologic depinde în primul rând de capacitatea de exploatare a diverselor puncte relevate şi de recomandările produse.

Acest proces poate fi facilitat de dezvoltarea unui plan de acțiune ecologică, care include cele mai importante aspecte.

Se accentuează puternic asupra nevoii de manifestare a unei anumite flexibilități privind detaliile specifice ale unui program ecologic în raport cu circumstanțele particulare.

De îndată ce direcția unei companii se decide să aplice un program ecologic avem nevoie să identificam mai întâi directorul echipei, iar apoi să se definească termenul de referință şi obiectivul programului ecologic, în timpul discuțiilor cu directorul echipei. Cea de-a treia fază este reprezentată prin formarea echipei ecologice propriu-zise, capabile să realizeze obiectivele conforme cu programul de protecție a mediului înconjurător.

De obicei în cazul programelor ecologice de amploare echipa va fi alcătuită prin contribuția diverselor departamente ale grupului Royal Dutch/Shell de a da posibilitatea realizării unei veritabile expertize în domeniile ecologice generale (politică, reglementări, conducere ecologică), în domeniile specifice expertizei mediului (ecologic, toxicologie ecologică, evoluția şi comportamentul potențialilor contaminați), suprapresiunile tehnologice şi aspectele operaționale.

Numărul de persoane, care compun echipa “ecologică” poate varia între 4 şi 8, în funcţie de complexitatea şi dimensiunea instalaţiei, care este obiectul unei expertize.

Etapa următoare constă în reunirea tuturor informaţiilor.

În general, instalaţia poate furniza o informaţie complementară în legătură cu natura operaţiunilor şi consideraţiilor ecologice pertinente privind programul ecologic.

Este preferabil ca, ansamblul informaţiilor reunite pe teren să fie pus la dispoziţia echipei ecologice câteva săptămâni înainte de vizita propriu-zisă a instalaţiei.

Nu există îndoieli privind faptul că, calitatea informaţiilor preliminare poate influenţa puternic eficienţa muncii echipei “ecologice”.

Pe baza informaţiilor disponibile, echipa “ecologică” poate identifica principalele sectoare, care sunt subiect al unei expertize, în domeniul protecţiei mediului poate dezvolta un program corespunzător şi aloca sarcini specifice membrilor echipei.

Cu ocazia unei expertize ecologice efectuate în cadrul unei instalaţii, direcţia trebuie să informeze la timp toţi angajaţii privind obiectivele acesteia şi furniza informaţii complementare, pentru fiecare obiectiv.

Durata vizitei propriu-zise, ocazionată de efectuarea unei expertize ecologice în cadrul unei instalaţii depinde de obiectivul acesteia, de amploarea şi complexitatea operaţiei şi a numărului de persoane, care fac parte din echipa “ecologică“ şi poate varia între o zi şi câteva săptămâni. Elementele cele mai importante ale vizitei le reprezintă inspectarea instalaţiilor şi interviurile personalului.

Vizita începe în general cu o reuniune “de demarare“, care se ţine în prezenţa directorului general al instalaţiei şi a echipei “ecologice“ în scopul confirmării obiectivelor şi procedurilor şi pentru a regla eventualele probleme excepţionale.

În conformitate cu programul de protecţie a mediului adoptat, echipa va vizita instalaţiile vizate de aceasta şi împrejurimile sale şi va conduce interviuri cu personalul.

Selectarea personalului pentru interviu trebuie să ofere o imagine transversală corespunzătoare a tuturor operaţiunilor şi procedurilor realizate în instalaţie. Interviurile trebuie să includă toate categoriile de personal, care lucrează în cele mai semnificative departamente. În general, se apreciază că este eficace să se conducă interviurile în conformitate cu protocolul convenit mai înainte, utilizându-se o listă de control.

Se consideră drept important ca echipa ecologică să pregătească o primă formă a raportului său în timpul vizitei şi ca aceasta să-şi prezinte concluziile şi toate recomandările privind sectorul, care presupun o atenţie sporită, în cadrul unei discuţii finale “categorice“ cu directorul general al companiei, înainte ca instalaţia ce reprezintă subiect al unei expertize ecologice să fie părăsită.

Echipa “ecologică“ este obligată să redacteze raportul său final privind concluziile inspecției sale în decursul unei luni. Raportul trebuie sa fie terminat cât de repede posibil. Pe baza acestui raport direcția instalației (asistată de echipa “ecologică“ corespunzătoare) trebuie să conceapă planul de protecție a mediului şi să redacteze concluziile. În ciuda faptului că, conceptul de “contabilitate“ ecologică poate încă să evolueze şi să se dezvolte, experiența câştigată în acest domeniu, în cadrul companiei Royal Dutch/Shell i-a demonstrat deja importanța şi valoarea.

3.6. Noțiunea de “contabilitate“ în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Ciba-Geigy

Conform specialiştilor acestei companii un concept global privind protecția mediului înconjurător trebuie să conțină metode de conducere adecvate. Atenția şi problemele presupuse de utilizarea acestuia trebuie să fie aceleaşi ca pentru oricare alt domeniu, deoarece protecția ecologică reprezintă un aspect important al strategiei pe termen lung al unei întreprinderi.

Sarcinile direcției, în domeniul protecției mediului sunt de a:

- defini obiectivele şi responsabilitățile;
- promova mijloacele, care permit atingerea acestor scopuri;
- efectua controale pentru verificarea progreselor obținute.

Utilizarea “contabilității“ ecologice permite verificarea rezultatelor pe planul protecției mediului înconjurător. Trebuie subliniat faptul că, ea permite de asemenea, identificarea problemelor şi incitarea la acțiuni colective necesare pentru atingerea obiectivelor fixate de întreprindere.

În domeniul protecției mediului înconjurător atingerea scopurilor trebuie limitată la obținerea conformității cu legile în vigoare în diverse țări.

În acelaşi timp asemenea obiective trebuie să poată să se extindă în afara limitelor legale, întreprinderea estimând că sunt necesare cele mai stricte măsuri. În cadrul companiei Ciba-Geigy, atât în filialele lor elvețiene cât şi în cele străine, obiectivele ecologice includ în mod egal, în afară de respectarea legislației, domeniile ce nu sunt luate în considerare de legi ca de exemplu, gestiunea şi bazele de date adecvate. “Contabilitatea ecologică“ a fost instituită în cadrul companiei Ciba-Geigy, în 1981. De remarcat faptul că, această companie se află printre primele companii, care au recurs la aplicarea acestei metode.

“Contabilitatea ecologică“ este utilizată pentru protecția mediului înconjurător în instalațiile, care funcționează în Elveția ca şi în instalațiile ce aparțin companiei Ciba-Geigy, dar sunt localizate în alte țări cu excepția Statelor Unite în care pentru rațiuni legislative acest tip de contabilitate a fost adaptată situației specifice americane.

“Contabilitatea ecologică“ aplicată de către aceasta companie satisface mai mult decât conformitățile legislative. Punctele principele sunt:

- conformitatea legislativă;
- conformitatea cu normele interne ale companiei Ciba-Geigy;
- o direcție ecologică adecvată;
- introducerea problemelor ecologice în cadrul procedurilor prevăzute;
- eficacitatea măsurilor de control ale poluării.

Echipa "ecologică" este organizată independent, astfel încât ea nu este obligată să livreze un raport direcției instalației.

Raportul ecologic este totdeauna efectuat cu ajutorul unui specialist în domeniul protecției mediului aparținând instalației vizate. Discuțiile se derulează direct cu personalul şi direcția producției, laboratoarelor, magazinelor etc. De obicei, o echipă formată din doi specialişti în domeniul protecției lucrează împreună în instalație timp de două săptămâni.

În general, un raport ecologic în cadrul unei instalații cuprinde discuțiile referitoare la anchetă şi se termină printr-o reuniune între direcția instalației şi echipa "ecologică". În cadrul acestei întâlniri concluziile raportului sunt discutate şi sunt luate contramăsurile necesare. Raportul final include toate măsurile necesare. Raportul final include toate rezultatele punând în evidența deviațiile importante. Raportul ajunge în continuare la direcție şi formează baza acțiunilor corective. Compania a instalat, de asemenea, un sistem care permite luarea în considerare a rapoartelor precedente.

3.7. Noțiunea de "contabilitate" în domeniul protecției mediului înconjurător în cadrul companiei Rhône-Poulenc

În ultimii ani s-a acordat o mare atenție "programelor ecologice", ca metodă de estimare a protecției mediului înconjurător în cadrul instalațiilor industriale.

"Contabilitatea" ecologică reprezintă un instrument foarte important în activitatea de planificare şi de direcționare a protecției mediului, dar este important să fie luată în considerare numai ca o parte (foarte importantă în acelaşi timp) a politicii de conducere.

Adesea această noțiune poate avea diverse semnificații şi din aceasta cauză se va încerca în continuare să se ia în considerare toate aspectele controlului de calitate în domeniul protecției mediului.

În cadrul companiei Rhône-Poulenc, protecția ecologică se concentrează asupra a trei puncte esențiale:

1. diminuarea cantității de deşeuri prin intermediul dezvoltării tehnologiilor "curate" şi al reciclării subproduselor.
2. existența unei conduceri conştiente de importanța eliminării deşeurilor şi a controlului incidentelor.
3. dezvoltarea informării, în acelaşi timp, a funcționarilor companiei şi a opiniei publice.

Un control de bună calitate trebuie să țină cont de introducerea corespunzătoare a acestor trei linii directoare în toate operațiile efectuate în numele companiei Rhône-Poulenc.

Aplicarea acestei politici de protecție a mediului depinde foarte mult de existența unui sistem de prevenire eficace.

Noi investiții

Compania Rhône-Poulenc consideră că este mult mai dificil să se amelioreze calitatea mediului înconjurător al instalațiilor asigurându-se că orice nouă investiție include toate măsurile adecvate pentru reducerea poluării, în conformitate cu politica regională aplicată.

Acesta este motivul pentru care preşedintele companiei Rhône-Poulenc a acordat mandat pentru ca orice investiție să fie supervizată de către o echipă particulară aparținând Delegației pentru Departamentul Mediu. Această delegație, care face parte din Consiliul General pentru calitate, securitate şi mediu este responsabilă cu toate problemele privind protecția mediului în cadrul operațiilor la scară mondială pe care compania Rhône- Poulenc le realizează şi redactează raportul său pe lângă vicepreşedintele executivului.

În fapt, nici o investiție nu poate fi aprobată nici de către Directorul General al Diviziei (există 7 divizii în cadrul companiei Rhône-Poulenc) nici de către vicepreşedintele grupului, căci aceasta depinde ca nivel (volum) de reuşita programului ecologic întreprins de Delegația pentru Departamentul Mediu.

În practica actuală a companiei Rhône-Poulenc noțiunea de “contabilitate ecologică“ se aplică reviziilor realizate înainte de aprobarea finală a oricărui proiect de investiție.

Trebuie adăugat că, toate proiectele sunt supuse unei revizii, indiferent de volumul capitalului presupus sau de impactul acestora asupra mediului. Este sarcina Delegației pentru Departamentul Mediu şi nu cea a instalației de a decide asupra consecințelor asupra mediului.

Această practică a fost utilizată câțiva ani, iar atitudinea de respingere inițială arătată de câteva departamente (pretextându-se că utilizarea acestei practici ar putea întârzia aprobarea finală a investițiilor importante) a dispărut. Astfel, Delegația pentru Departamentul Mediu a executat întotdeauna într-o asemenea manieră această sarcină încât nici o întârziere privind aprobarea finală nu poate fi atribuită utilizării “contabilității ecologice“.

În consecință celelalte departamente au descoperit avantajele prevenirii supraprotecționismului, chiar în cazul unei activități de protecție a mediului.

Această revizie a fost executată numai atunci când investiția a fost finalizată, dar este tot mai frecvent ca instalațiile să consulte Delegația pentru Departamentul Mediu din primele faze ale proiectului, deoarece acestea nu doresc ca proiectul lor să fie refuzat la sfârşit sau să fie obligate să întreprindă multe modificări. Acest comportament dovedeşte că, “contabilitatea ecologică“ a fost acceptată drept procedură, dar acest fapt majorează responsabilitățile Delegației pentru Departamentul Mediu.

În realitate foarte puține proiecte au fost complet refuzate, specialiştii, care realizează un proiect oarecare sunt conştienți că proiectul lor poate fi în final subiect al unor revizuiri din punct de vedere ecologic, motiv pentru care aceştia sunt mai atenți de la început.

Majoritatea reviziilor finale conțin remarci privind câteva subiecte, aşa numite “subiecte dificile“, iar aprobarea finală este acordată numai atunci când aceste remarci sunt luate în considerare în ultima faza a proiectului.

În decursul anului 1988 au fost efectuate 160 programe ecologice, dirijate de către Delegația pentru Departamentul Mediu. Ele au fost executate ținând cont de reglementările existente, dar şi de normele interne ale companiei, de aprecierea (verdictul) persoanei, care a condus programul şi discuțiile cu specialiştii, în cursul vizitei, care au conceput proiectul şi cu viitorul personal operațional al instalației.

Programele ecologice ale noilor investiții includ aspectele cronice şi accidentale şi ele sunt realizate împreună cu un “program de securitate“, care priveşte protecția personalului.

Operațiunile efectuate

Drept etapă preliminară este important să se realizeze faptul că, aplicarea “contabilității ecologice“ în cadrul noilor proiecte constituie adesea o ocazie potrivită de a se revizui conformitatea ecologică a echipamentului existent cu cea a noilor investiții ce vor fi încorporate. Adesea raportul privind noile investiții conține observații privind starea accesului în instalații, fapt ce poate influența obținerea aprobării finale.

Se cunosc trei tipuri de reviziuni ce pot fi realizate în cadrul operațiunilor existente:

- **programele ecologice pentru instalații specifice**. Ele sunt efectuate respectându-se normele interne ale instalațiilor (de exemplu, în cazul depozitelor, al rezervoarelor de clor).

O echipă compusă din două persoane este trimisă pe teren pentru a pune bazele lucrărilor. La sfârşitul vizitei lor are loc o reuniune cu directorul instalației în scopul discutării imediate a introducerii măsurilor necesare.

Raportul complet, conținând o listă detaliată şi calendarul pentru îndeplinirea măsurilor este redactat în scris, pentru lucrările de a doua zi;

- **revizia gradului de securitate al instalațiilor de producție**. Acest tip de revizie este obligatoriu pentru instalațiile, care se găsesc pe lista “Directivelor“, dar ea poate fi de asemenea realizată, în cadrul instalațiilor similare din alte țări şi din instalațiile ce nu se găsesc în “Directive“.

Revizia este condusă în conformitate cu o metodă originală (proprie companiei Rhône-Poulenc) de către o echipă multidisciplinară (engineering-protecția mediului, ingineri) constituită astfel încât să asigure securitatea operațiilor ce sunt efectuate în alte instalații. Se redactează rapoarte pentru toate si-

tuațiile constatate. Numărul de rapoarte necesare este cuprins între unu şi trei, în conformitate cu opinia generală a echipei. Primul este redactat în situațiile nedorite, care necesită o acțiune (îmbunătățire) imediată. Cel de-al doilea este consacrat situațiilor ce pot fi îmbunătățite într-un viitor apropiat. Cel de-al treilea este dedicat situațiilor "acceptabile". Îmbunătățirile pot include noi proceduri sau noi investiții.

Durata reviziei depinde de dimensiunea instalației şi variază între două şi zece zile. Concluziile preliminare sunt prezentate directorului instalației la sfârşitul vizitei.

- **vizitele în instalații**. Instalațiile, care aparțin companiei Rhône-Poulenc sunt vizitate periodic de către o echipă sosită din partea Delegației pentru Mediu în scopul evaluării situației actuale şi a practicilor de protecție a mediului. Toate aspectele negative de protecție a mediului, care sunt cronice sau accidentale sunt revizuite în conformitate cu o listă de control. Planul de protecție a mediului al instalației este revizuit cu această ocazie, iar noile echipamente instalate sunt vizitate şi controlate cu prioritate.

Obiectivele considerate includ: emisiile apoase şi gazoase; conformitatea cu permisele; analiza emisiilor potențiale; apele subterane, tratamentul deşeurilor; întreprinderile străine, depozitele, planul de urgență, programele de antrenament, cheltuieli şi investiții.

Acest tip de vizită poate fi considerat destul de apropiat de noțiunea de "contabilitate ecologică", descrisă în alte documente, fără să aibă însă intenția de a prezenta caracteristicile uzuale ale unei astfel de noțiuni.

Trebuie adăugat faptul că, controlul calității mediului înconjurător efectuat de către compania Rhône-Poulenc trebuie să fie eficace, acesta presupunând pe de o parte cheltuieli anuale, care depăşesc 1,5 miliarde FF, iar pe de altă parte trebuie arătat că eficacitatea utilizării tuturor instrumentelor presupuse depinde de calitatea legăturilor stabilite între Delegația pentru Mediu şi directorii responsabili cu funcționarea instalațiilor.

Concluzii

În cadrul acestui referat s-a încercat să se evidențieze rațiunile pentru care, de o manieră generală, instrumentele economice pot deveni un element important al politicilor de protecție a mediului, drept complement al reglementărilor directe.

Astfel, în prima parte se amintesc diversele tipuri de instrumente utilizate în cadrul protecției mediului, iar în cea de a doua parte caracteristicile instrumentelor economice: avantaje, aplicare, limite.

Recurgerea tot mai frecventă la utilizarea instrumentelor economice permite evaluarea experiențelor întreprinse în diverse țări şi redactarea unui bilanț. În acest mod este posibil să: se promoveze o percepere comună a instrumentelor economice, a naturii, finalității şi funcționării lor să fie ajutate di-

versele țări, în aplicarea instrumentelor economice, în facilitarea dacă este cazul, a unei acțiuni concentrate la nivel internațional.

S-a încercat, de asemenea, prezentarea modalității prin care utilizarea acestor instrumente poate să influențeze costurile şi avantajele diverselor opțiuni ce se oferă agenților economici şi poate modifica comportamentul acestora într-o direcție favorabilă mediului înconjurător.

S-au trecut, de asemenea, în revistă principalele tipuri de instrumente economice utilizate în țările OCDE: redevențele şi ajutoarele Financiare, sistemele de consignație, crearea pieței, incitările financiare privind realizarea conformității, încercându-se evidențierea avantajelor şi limitelor acestora.

În finalul celei de a doua părți sunt prezentate câteva consecințe economice legate de utilizarea practică a instrumentelor economice.

Cea de-a treia parte a acestui referat expune noua noțiune (concept), aşa numita "contabilitate ecologică" şi modul în care este aceasta înțeleasă în cadrul politicilor de protecție a mediului, din diverse perspective: cea a unui organism internațional, cea a agențiilor naționale de protecție sau a companiilor industriale.

Exemplele prezentate, în cadrul acestei părți evidențiază faptul că, în decursul ultimilor ani conceptul şi practica conducerii (managementului) ecologice s-au dezvoltat rapid în cadrul industriei.

Principala concluzie, care rezultă din aplicarea practică a contabilității în domeniul protecției mediului la diverse niveluri este aceea că, gestiunea ecologică îşi propune în general să promoveze un ansamblu de proceduri structurale, care garantează că produsele şi activitățile unei întreprinderi sunt compatibile cu protecția mediului. Pentru întreprinderile industriale, contabilitatea ecologică apare deci ca un demers complementar privind luarea directă în considerare a semnalelor pieței, ce încorporează taxele sau redevențele de protecție a mediului.

Bibliografie

1. Organisation de Coopération et de Développement Economiques, *L'état de l'environnement*, Paris, 1991
2. Organisation de Coopération et de Développement Economiques, *Parer au changement climatique: quelques problèmes économiques*, Paris, 1991
3. *Politique de l'énvironnement; comment appliquer les instruments économiques*, Paris, 1991
4. Organisation de Coopération et de Développement Économique, *Instruments économiques pour la protection de l'environnement*, Paris, 1989
5. UNEP/IEO – United National Environment Programme/Industry and Environment Office
6. Technical Report, Series No. 2, Environmental Auditing Report of the United Nations Environment Programme "Industry and Environment" (UNEP/IEO), Workshop; Paris, 10-11 January 1989.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 43/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

STAREA DE ŞOMAJ ŞI COMPORTAMENTUL ŞOMERILOR

Seria: Politica socială
Nr. 43/1992

Mihaela CODIN,
Mirela ZECHERIU

Bucureşti
1992

SUMAR

Introducere 349

1. Metodologia cercetării 352

2. Trecutul profesional al şomerilor 354

3. Starea de şomaj 357

4. Comportamentul pasiv/activ de căutare a unui loc de muncă 360

5. Relația şomer-oficiu de forță de muncă 363

6. Percepția implicațiilor asupra câtorva aspecte ale vieții 366

Concluzii 373

Introducere

Dacă există o problemă urgentă pe care nici una din țările lumii n-o poate ignora, aceasta este problema şomajului.

Din păcate, mecanismele sale nu sunt întotdeauna cunoscute, procesul de înțelegere fiind mult îngreunat de existența a trei caracteristici:

Şomajul este un fenomen paradoxal: există un ocean de nevoi nesatisfăcute, munca nu poate fi stocată (o oră de activitate pierdută este pierdută pentru totdeauna) şi totuşi nivelul de ocupare a forței de muncă este insuficient pentru ca fiecare să poată exercita permanent o activitate profesională.

Şomajul este un fenomen eterogen, care afectează de o potrivă tinerii şi adulții femei şi bărbați, muncitori calificați şi necalificați, sectorul industrial şi sectorul serviciilor.

Şomajul este un fenomen masiv, care se manifestă în toate țările indiferent de nivelul lor de dezvoltare.

Astfel caracterizat, şomajul pare o sfidare atât la adresa politicienilor, economiştilor, cât şi a fiecăruia dintre noi.

La nivel de economie națională, şomajul înseamnă pierderea unui anumit volum de producție, fapt care determină sărăcie, tulburări sociale, lipsă de speranță a şomerilor.

Rata şomajului reprezintă acea proporție a populației active care nu deține un loc de muncă şi este înregistrată ca fiind doritoare şi capabilă să muncească.

Rata oficială a şomajului poată să subestimeze dimensiunea reală a fenomenului, deoarece există persoane care doresc şi caută un loc de muncă, dar nu sunt înregistrate statistic.

În România rata şomajului era la data de 1 iulie 1992 de 5,8% iar în municipiul Bucureşti de 3,1%.[1] Îngrijorător pentru economia noastră, nu este nivelul actual al şomajului, ci progresia lui de la o lună la alta precum şi proporția ridicată a tinerilor sub 25 de ani în total, şomeri (vezi anexele nr. 1 şi nr. 2).

Pentru țara noastră, teama de şomaj este accentuată de caracterul de noutate al fenomenului pe plan psihologic şi instituțional. În contextul actual al tranziției la economia de piață, când inflația erodează masiv puterea de cumpărare a veniturilor nominale, individul este confruntat cu un nou risc: cel al şomajului.

Dacă înainte de 1990 era de la sine înțeles că fiecăruia trebuia să i se asigure un loc de muncă, acum această mentalitate se vede nevoită să cedeze locul alteia mai puțin confortabile: şomajul este o realitate ce poate să afecteze pe fiecare dintre noi.

---

[1] Conform datelor publicate de Comisia Națională de Statistică.

La aceasta se adaugă disfuncțiunile – inerente oricărui început – de reglementare pe plan instituțional al fenomenului.

Deşi problemele privind protecția socială a şomerilor şi reintegrarea lor profesională au fost reglementate de la începutul procesului de tranziție prin Legea nr. 1/1991, instituția şomajului a dat şi continuă să dea naştere la o serie de tensiuni legate de: necesitatea prelungirii ajutorului de şomaj de la 6 la 9 luni rezolvarea situației celor pentru care s-a suspendat ajutorul de şomaj ca urmare a expirării perioadei de 270 zile (143.049 persoane la data de 15 iunie 1992), organizare şi dotarea oficiilor de forță de muncă cu tehnică de calcul şi personal.

În legătură cu acest ultim aspect menționăm doar faptul că cele 41 oficii şi 26 suboficii de forță de muncă totalizează un număr de 450 lucrători, față de 3.000 cât ar fi necesar conform normelor internaționale (1 lucrător la 10.000 persoane în vârstă de muncă).

Perspectivele creşterii economice, aşa cum sunt prevăzute la ora actuală, exclud pe termen scurt, o relansare durabilă în materie de creare de locuri de muncă.

Această constrângere macroeconomică imprimă politicii de ocupare a forței de muncă un caracter de "gestiune a penuriei".

În funcție de atitudinea adoptată față de piața muncii, politica de ocupare a forței de muncă poate fi **pasivă** – caz în care considerăm şomajul ca un fapt dat, asupra căruia nu acționăm, încercând doar să reducem sau să neutralizăm efectele lui – sau **activă** – caz în care obiectul de acțiune este şomajul în sine.

Politica pasivă vizează măsurile de indemnizare a şomerilor, de îndepărtare de piața muncii a candidaturilor considerate inoportune (persoane în vârstă, casnice, imigranți), de "partajare" a muncii (orare reduse, şomaj parțial).

Politica activă cuprinde măsurile de creare de locuri de muncă de interes public, locuri de muncă destinate adulților handicapați, măsuri de stimulare a angajaților, creării sau menținerii locurilor de muncă, măsuri de formare profesionale a şomerilor şi a persoanelor amenințate de şomaj, precum şi măsurile de ameliorare a circulației informației pe piața muncii şi de stimulare a mobilității forței de muncă.

Deşi această dihotomie activ/pasiv prezintă unele limite, deoarece există situații când o măsură activă poate funcționa ca măsură pasivă şi invers, are totuşi avantajul că precizează efectele politicii de ocupare a forței de muncă, efecte pe termen scurt pentru politica pasivă şi efecte pe termen lung pentru politica activă.

Cunoaşterea posibilităților de intervenție pe piața muncii constituie o grilă de legătură necesară pentru înțelegerea semnificației unui anumit tip de comportament adoptat de şomeri.

Într-o industrie în care majoritar încă este sectorul de stat, confruntat cu serioase probleme de restructurare a ineficientelor întreprinderi-mamut, oferta

de locuri de muncă va porni, în special, din întreprinderile mici şi mijlocii ale sectorului privat. Dar cum oferta de locuri de muncă va fi mai mică decât cererea, reintegrarea în muncă a şomerilor va fi influenţată decisiv, nu numai de pregătire şi experienţă, ci şi de aptitudinea lor de-a întreprinde căutări precise şi intense, precum şi de "disponibilitatea" pentru mobilitate profesională şi geografică.

Lansat cu câteva luni în urmă, programul Institutului de Cercetare a Calităţii Vieţii privind studiul şomajului în România îşi propune să clarifice acest gen de probleme, insistând pe riscul de intrare în şomaj, dat de caracteristicile profesionale ale şomerilor de modul în care este percepută şi trăită starea de şomaj, de percepţia implicaţiilor pe care şomajul le are asupra câtorva aspecte ale vieţii celor aflaţi în această situaţie. Pentru început, programul s-a concretizat într-o anchetă – pilot în municipiul Bucureşti, realizată sub forma unei cercetări selective pe un eşantion de 1,005 şomeri, în luna aprilie 1992, criteriile de reprezentativitate avute în vedere fiind sexul şi categoria socioprofesională.

Având în vedere că un asemenea mod de abordare a problemei realizează doar o diagnoză a momentului respectiv şi faptul că fenomenul însuşi evoluează rapid, generând noi efecte, avem în vedere reluarea diagnozei după câteva luni, precum şi extinderea cercetării, pe baza concluziilor parţiale trase, la nivel naţional.

Conştienţi fiind că problemele pieţei muncii se particularizează în funcţie de zonă, chiar în funcţie de localitate, atragem atenţia că rezultatele studiului de faţă trebuie judecate pentru contextul concret al municipiului Bucureşti şi din punct de vedere al unei prime încercări de studiere a şomajului în România.

1. Metodologia cercetării

Cercetarea s-a desfăşurat în luna aprilie 1992, asupra unul eşantion de 1.005 şomeri, care au fost investigați pe bază de chestionar, la cele 6 oficii de forță de muncă existente în municipiul Bucureşti.

Structura pe sexe şi categorii socioprofesionale, respectă distribuția reală a numărului total al şomerilor înregistrați în municipiul Bucureşti, la data de 13 aprilie 1992.

Tabelul nr. 1

Structura eşantionului pe categorii socioprofesionale

Total eşantion	Nr. şomeri	%
Din care:	1005	100,0
- muncitori	804	80,0
- cadre cu studii medii	137	13,6
- cadre cu studii superioare	64	6,4

Tabelul nr. 2

Structura eşantionului pe sexe

Total eşantion	Nr. şomeri	%
Din care:	1005	100,0
- bărbați	398	39,6
- femei	607	60,4

Una din variabilele care influențează şansele de reinserție profesională a şomerilor se referă la caracteristicile sociodemografice: vârstă, stare civilă, situație familială.

Structura eşantionului pe grupe de vârstă diferă nesemnificativ de cea existentă la nivel de țară, luată ca bază de referință, în momentul proiectării şi realizării cercetării, datorită lipsei informațiilor la nivel regional.

Tabelul nr. 3

Structura pe grupe de vârstă a eşantionului, comparativ cu structura la nivel național

Vârsta	Nr. şomeri în eşantion	Procente - eşantion -	Procente - total țară -
Sub 25 ani	357	35,0	49,9
25-29 ani	137	14,0	12,5
30-39 ani	305	30,0	18,8
40-49 ani	142	14,2	12,0
50-54 ani	42	4,2	4,3

Vârsta	Nr. şomeri în eşantion	Procente - eşantion -	Procente - total țară -
Peste 55 ani	18	1,8	2,5
TOTAL	1.005	100,0	100,0

După cum se observă în ambele situații, grupa cea mai numeroasă este cea a tinerilor sub 25 de ani, formată, în principal, de absolvenții de învățământ preuniversitar şi universitar (chiar dacă este de o amploare mult mai mică decât cea înregistrată în mod real), care nu au reuşit să se încadreze în muncă, în noile condiții (suspendarea sistemului repartițiilor, pe de o parte şi cerința exprimată de toți agenții economici de a avea o experiență minimă în domeniu, pe de altă parte; la acestea se adaugă, în unele cazuri, diferențierea pe sexe, în favoarea bărbaților).

Urmează, în ordine, grupa 30-39 ani (supradimensionată) şi cea de 40-49 ani (foarte apropiată); în general, chiar cu aceste abateri distribuția din punctul de vedere al rangului de importanță se păstrează, comparativ cu cea înregistrată, la nivel național.

Importante pentru o primă caracterizare a mediului în care trăieşte şomerul şi a determinațiilor sale în ceea ce priveşte căutarea unui alt loc de muncă, sunt variabilele ce descriu situația familială a acestuia: starea civilă, număr de persoane în familie şi compoziția acesteia. Astfel, 32,4% dintre subiecți sunt necăsătoriți, 57% căsătoriți, restul fiind divorțați, văduvi sau trăiesc în concubinaj. De aceea, în cele mai multe cazuri, ei fac parte din familii de două, trei sau patru persoane.

Tabelul nr. 4

Distribuția şomerilor după mărimea familiei (număr persoane)

Mărimea familiei (nr. persoane)	Frecvență	Pondere (%)
1	56	5,6
2	156	15,5
3	331	32,9
4	268	26,7
5	106	10,5
6	84	8,4
TOTAL	1.005	100,0

În ceea ce priveşte compoziția familiei, am încercat să o surprindem prin întrebarea “Cu cine locuiți?”. Din cei 1.005 subiecți, 6% locuiesc singuri, 32% cu părinții, 60% cu familia proprie (soți, copii, în unele cazuri şi cu părinții), iar restul se află în alte situații. În plus, pentru cei care au copii (cu care locuiesc împreună) s-a înregistrat numărul şi ocupația lor, astfel încât corelarea mai multor răspunsuri dă posibilitatea unei analize mai profunde atât a situației ca atare, dar, mai ales, a reacțiilor şi a diferențierilor pe care le induc în comportament.

2. Trecutul profesional al şomerilor

La jumătatea lunii mai 1992 numărul total al şomerilor în municipiului Bucureşti se ridică la 28.846.

Latura cantitativă a unui fenomen trebuie însă întregită cu latura sa calitativă. Pentru a răspunde la întrebarea "Cine sunt aceşti 28.846 şomeri?", am introdus în studiul nostru dimensiunea "trecut profesional" care clarifică următoarele aspecte privind situaţia şomerilor:

a) pregătire şcolară;
b) profesie de bază;
c) profesii complementare;
d) vechime totală în muncă;
e) numărul total de întreprinderi în care au lucrat;
f) vechime în ultimul loc de muncă.

a) Pregătirea şcolară a şomerilor:

Tabelul nr. 5

Pregătirea şcolară a şomerilor

	Nr. şomeri	%
- fără şcoală	4	0,4
- şcoală primară neterminată	25	2,5
- şcoală primară (7-8 clase)	133	13,2
- şcoală profesională	182	18,1
- liceu neterminat	113	11,2
- liceu	447	44,5
- şcoală postliceală	31	3,1
- studii superioare	67	6,7
- non-răspuns	3	0,3

Din tabelul de mai sus reiese că cea mai mare parte a şomerilor (45,5%) au o pregătire şcolară inferioară liceului, în timp ce şomerii cu studii superioare reprezintă doar 6,7% din total.

În absenţa informaţiei statistice privind structura populaţiei active pe nivele de pregătire nu s-au putut calcula ratele parţiale ale şomajului, fapt datorită căruia nu putem preciza dacă ipoteza privind relaţia de inversă proporţionalitate între riscul de intrare în şomaj şi nivelul de pregătire şcolară este confirmată de situaţia actuală de pe piaţa forţei de muncă a municipiului Bucureşti.

b) Din cele 57 profesii de bază identificate pe total eşantion, sunt afectate masiv de şomaj următoarele:

– lăcătuş;

- muncitor necalificat;
- tricoter, țesător, confecționer, filator;
- strungar;
- mecanic;
- prelucrător prin aşchiere;
- inginer;
- electrician;
- electronist;
- proiectant;
- ospătar, bucătar, cofetar;
- fierar-betonist.

c) Dintre şomerii investigați doar 14,3% au declarat că au exercitat o ocupație diferită de ocupația de bază, ceea ce indică absența unor profesii complementare şi deci o *mobilitate profesională scăzută*.

d) Vechimea totală în muncă:

Tabelul nr. 6

Vechimea totală în muncă

Grupele de vechime	Nr. şomeri	%
0 ani (absolvenți)	141	14,0
1-5 ani	254	25,3
6-10 ani	171	17,0
11-15 ani	154	15,3
16-20 ani	133	13,2
21-25 ani	68	6,8
26-30 ani	51	5,1
31-35 ani	24	2,4
36 ani şi peste	9	0,9

Distribuția datelor din tabelul de mai sus permite evidențierea următoarelor aspecte:

- ca efect al măsurii de pensionare înaintea limitei de vârstă, ponderea în rândul şomerilor a celor cu vechime mare în muncă este scăzută;
- pe măsură ce scade vechimea în muncă, creşte probabilitatea de intrare în şomaj; mai mult de jumătate (56,3%) din numărul total al şomerilor au o vechime în muncă de până la 10 ani;
- promoția recentă de absolvenți reprezintă 14,0% din total şomeri.

e) Numărul total de întreprinderi în care au lucrat:

Tabelul nr. 7

Numărul de întreprinderi în care a lucrat şomerul

Nr. întreprinderi	Nr. şomeri	%
0	144	14,3
1	411	40,9
2	261	26,0
3	111	11,0
4	42	4,2
5 şi peste	36	3,6

În rândul şomerilor se înregistrează o mobilitate scăzută: aproximativ 41% din numărul total al şomerilor au lucrat într-o singură întreprindere, iar 67% au lucrat în maxim două întreprinderi.

f) Vechimea în ultimul loc de muncă:

Tabelul nr. 8

Grupe de vechime	Nr. şomeri	%
0 ani (absolvenţi)	141	14,0
1-5 ani	409	40,7
6-10 ani	201	20,0
11-15 ani	140	13,9
16-20 ani	73	7,3
21-25 ani	25	2,5
26-30 ani	11	1,1
31-35 ani	3	0,3
36 ani şi peste	2	0,2

Deşi variabila “vechime în ultimul loc de muncă” combină influenţele a cel puţin doi factori – vârsta şi numărul total de locuri de muncă – din datele cercetării reiese că riscul de intrare în şomaj este cu atât mai mare cu cât vechimea în ultimul loc de muncă este mai mică, ceea ce verifică afirmaţia “ultimii veniţi sunt primii concediaţi”.

Un argument suplimentar în susţinerea acestei afirmaţii rezultă din simplă comparare a datelor privind vechimea totală în muncă şi vechimea în ultimul loc de muncă pentru grupa 1-5 ani. Astfel, dacă proporţia şomerilor cu vechime totală în muncă de 1-5 ani este de 25,3%; proporţia celor cu vechime în ultimul loc de muncă de 1-5 ani este sensibil mărită: 40,7%.

3. Starea de şomaj

Pentru a caracteriza modul în care este percepută şi trăită starea de şomaj, am analizat următoarele variabile:

a) percepția individuală a motivului conducerii;
b) hotărârea de a concedia sau nu;
c) motivația acestei intenții;
d) acordarea sau nu a ajutorului de şomaj;
e) vechimea în şomaj;
f) încrederea în a găsi un loc de muncă.

a) La întrebarea "care au fost motivele disponibilizării dvs.?", şomerii au răspuns astfel:

Tabelul nr. 9

Percepția motivelor concedierii

- % -

- terminarea studiilor	12,4
- reducerea activității/sau desființarea unității	73,6
- indisciplină	0,7
Total parțial 1	86,7
- relații conflictuale cu conducerea	6,6
- după revenirea din concediu medical,	4,2
- concediu de îngrijire a copiilor	1,0
- vechimea mică în muncă	0,7
- demisie	0,8
Total parțial 2	13,3

Comparând cele două totaluri parțiale se observă că majoritatea şomerilor (86,7%) au perceput disponibilizarea ca pe o acțiune întemeiată pe criterii obiective şi doar 13,3% au văzut în aceasta un act care nu se justifică decât printr-o atitudine rău-voitoare la adresa lor.

b) La întrebarea "dacă ați fi în situația de a hotărî concedierea unor persoane ce decizie ați lua, într-un caz identic cu cel al dumneavoastră?", răspunsurile prezintă următoarea distribuție:

- aş concedia - 24,0%;
- nu aş concedia - 66,3%;
- nonrăspuns - 9,7%.

Proporția mare a răspunsului "nu aş concedia", corelată cu percepția motivelor concedierii, arată faptul că, deşi subiecții concedierii au fost nevoiți să o accepte, trăiesc cu ideea că nu s-a făcut cea mai bună alegere, situația perso-

nală (pregătire, experiență, situație familială) constituind în viziunea fiecăruia un argument în favoarea menținerii lui în muncă.

c) Dacă la distribuția de mai sus adăugăm şi motivația răspunsurilor:

Tabelul nr. 10

Motivația răspunsurilor

Aş concedia, deoarece:	Nu aş concedia, deoarece:
- rațiunile economice sunt mai importante	- rațiunile umanitare sunt mai importante
- şomajul este un rău necesar	- exist alte soluții
- stimulez competența profesională	- mie îmi este foarte greu şi nu vreau ca alții să ajungă în aceeaşi situație
Asigur salariu corespunzător celor ce muncesc	- aş reduce salariul celor angajați

Înțelegem că pentru 66,3% din şomeri, şomajul este ultima soluție la care ar trebui să se recurgă, deoarece contravine unor principii umanitare, considerate de ei mai importante decât cele economice.

Un sfert din şomeri consideră că şomajul se justifică economic, având chiar efecte pozitive: stimulează ridicarea competenței profesionale şi permite asigurarea unor salarii corespunzătoare celor care muncesc

d) Din cei 28.846 şomeri înregistrați la jumătatea lunii mai în municipiul Bucureşti, 20,807 beneficiau de ajutor de şomaj, în timp ce pentru 8.039 şomeri, reprezentând 27,9% din total ajutorul de şomaj a fost suspendat, ca urmare a depăşirii termenului legal de acordare de 270 de zile.

e) Interesat este faptul că vechimea în şomaj este o variabilă slab explicativă pentru variabilele cuprinse în studiu, cu o singură excepție: căutările concrete pentru găsirea unui loc de muncă se intensifică direct proporțional cu vechimea în şomaj.

Capacitatea slab-explicativă a variabilei vechime în şomaj se poate datora faptului că în eşantion au fost cuprinşi doar şomerii care beneficiau sau urmau să beneficieze de ajutor de şomaj. De asemenea, la data efectuării sondajului nu se punea problema sistării ajutorului ca urmare a depăşirii perioadei legale de acordare (270 zile).

f) Răspunsurile la întrebarea "credeți că veți găsi un loc de muncă în viitorul apropiat?" se prezintă astfel:

1. cu siguranță - 14,7%;
2. destul de probabil - 17,3%;
3. puțin probabil - 26,1%;
4. nu cred - 33,8%;
5. nu-mi dau seama - 8,1%.

Dacă operăm o grupare a primelor două variante de răspuns obținem procentajul de 32,0% şomeri care au o atitudine optimistă față de problema găsirii unui loc de muncă.

Gruparea variantelor 3 şi 4 de răspuns conduce la un procentaj de 59,9% şomeri care privesc cu pesimism reinserția lor în muncă.

Grupul optimiştilor este constituit, în principal, de persoane tinere, de sex masculin şi cu pregătire şcolară superioară, iar grupul pesimiştilor este constituit, în principal, de persoane în vârstă, de sex feminin şi cu pregătire şcolară redusă.

În ceea ce priveşte ultima variantă de răspuns (nu-mi dau seama) probabilitatea ei de apariție creşte pe măsură ce scade nivelul de pregătire şcolară.

4. Comportamentul pasiv/activ de căutare a unui loc de muncă

Chiar dacă şansele de reinserție profesională sunt determinate, în principal, de caracteristicile sociodemografice şi de trecutul profesional al şomerului, susținem ipoteza potrivit căreia comportamentul individual de căutare a unui loc de muncă poate să modifice un destin profesional prezis de caracteristicile amintite.

Considerăm că un comportament este cu atât mai activ cu cât şomerul:

a) aşteaptă mai puțin oferte şi caută mai mult singur, mergând chiar până la inițierea unei activități pe cont propriu;
b) întreprinde căutări mai diverse şi mai îndrăznețe;
c) este mai dispus să se recalifice;
d) acceptă ofertele de recalificare sau de angajare primite;
e) este gata să facă sacrificii în materie de salariu, mobilitate sau loc de muncă "convenabil".

a) Răspunsurile la întrebarea "cum credeți că veți găsi un loc de muncă?" par să indice un comportament predominant activ însă trebuie amendat cu neîncrederea față de capacitatea oficiilor de forță de muncă de a rezolva problema reinserției şomerilor.

Tabelul nr. 11

	%	Tip comportament
1. aştept ofertele oficiului de forță de muncă	11,4	Comportament pasiv
2. caut singur	76,3	
3. încerc să desfăşor o activitate pe cont propriu	7,0	Comportament activ
4. alte situații (recalificare, muncă în străinătate etc.)	5,3	

b) O imagine mai nuanțată asupra comportamentului şomerilor o oferă întrebarea: "ce ați întreprins până în prezent pentru a găsi un loc de muncă?", la care subiecții au putut da unul sau mai multe răspunsuri:

Tabelul nr.12

	% din total eşantion	Tipul comportamentului
1. nu am întreprins nimic	17,8	Pasivitate maximă
2. am întreprins următoarele:	61,7	
- am apelat la cunoştințe, rude, prieteni urmărit anunțuri din ziar	50,3	Comportament de graniță
- am mers la întreprinderi, societăți	36,3	Comportament uşor activ
- am depus cerere de angajare	13,8	Comportament activ

	% din total eşantion	Tipul comportamentului
- am susținut concursuri	6,5	Comportament foarte activ
- am dat anunțuri în ziare	5,8	
- am solicitat împrumut bancar	1,1	Comportament maxim activ
- am încercat să închiriez un mijloc de producție	1,1	
- am căutat teren agricol	0,9	

c) Referitor la problema recalificării profesionale, şomerii dau următoarele răspunsuri:

Tabelul nr. 13

Atitudinea şomerilor față de cursurile de recalificare

	%	Tipul comportamentului	Caracteristicile subiecților
Absolut necesară	15,0	activ	În special femei
Necesară	42,1		În special tineri
Puțin necesară	10,7	pasiv	În special bărbați
Inutilă	32,2		În special vârstnici

Iluzia preponderenței unui comportament activ, aşa cum rezultă din tabelul de mai sus, se atenuează dacă privim mai atent gradul de precizie a intențiilor exprimate:

- 27,0 % ştiu exact în ce meserie vor să se recalifice;
- 13,2 % ar accepta orice ofertă de recalificare - comportament activ;
- 26,8 % nu şi-au putut preciza intențiile;
- 33,0 % nu răspund - comportament pasiv.

d) Deoarece oferta făcută de oficiile de forță de muncă în materie de locuri de muncă şi cursuri de recalificare este slabă cantitativ şi calitativ (54 şi respectiv 118 cazuri în total eşantion) considerăm hazardat să tragem concluzii privind tipul de comportament al şomerilor în funcție de acceptarea/refuzul acestei oferte.

e) O altă condiție necesară pentru reinserția în muncă este “disponibilitatea”. Un şomer a cărui disponibilitate este mare va accepta, pentru a obține un loc de muncă, să facă o serie de sacrificii: să presteze o muncă sub calificarea sa, sau la mare distanță de casă, să se angajeze temporar.

Şomerii mai puțin disponibili cad în şomaj de lungă durată, ajungând chiar să se retragă de pe piața muncii.

Răspunsurile la întrebarea “în absența locului de muncă dorit, ce variantă ați accepta” arată că 43,7% din şomeri au un grad ridicat de disponibilitate redusă, deoarece majoritatea celor care au făcut această alegere exprimau în acelaşi timp speranța, că odată angajați se vor putea permanentiza.

Datele tabelului nr.14 permit şi o astfel de caracterizare: apreciem ca **involuntar** şomajul celor care manifestă o disponibilitate maximă şi puternică (20,3%) şi ca **voluntar** şomajul celor cu disponibilitate foarte redusă şi zero (22,1%).

Dată fiind ambiguitatea care planează asupra variantei "loc de muncă temporar", ne abținem să clasificăm acest răspuns conform grilei: şomaj voluntar/involuntar.

Tabelul nr. 14

Variante acceptate în absența locului de muncă dorit

1	Orice variantă, numai să nu rămân şomer	13,8	Disponibilitate maximă
2	Loc de muncă la mare distanță de casă	6,5	Disponibilitate puternică
3	Loc de muncă de calificare inferioară	6,5	Disponibilitate puternică
4	Loc de muncă temporar în aceeaşi profesie şi localitate	34,2	Disponibilitate redusă
5	Nici şomaj, nici variantele amintite	5,6	Disponibilitate foarte redusă
6	Prefer să rămân şomer	16,5	Disponibilitate 0

Disponibilitatea şomerilor de a face sacrificii salariale în vedere reintegrării în muncă s-a testat prin întrebarea: "care este salariul minim pentru care ați acceptat un nou loc de muncă?"

Tabelul nr. 15

Salariul minim pentru acceptarea unui loc de muncă pe categorii socioprofesionale

	Salariul minim acceptat	**Salariul min. accept. sal. min. pe economie**	**Salariul minim acceptat de cel care au refuzat deja un loc de muncă**
	- lei -	**- % -**	**- lei -**
Muncitori necalificați	11.696	127,8	12.143
Muncitori calificați	13.579	148,4	12.503
Maiştri, tehnicieni	15.459	169,0	17.375
Funcționari	13.740	150,2	15.500
Intelectuali	17.331	189,4	20.000
Casnice	10.000	109,3	-

* S-a calculat ca medie pe fiecare categorie în parte.

Din tabel se observă că pretențiile salariale ale şomerilor, indiferent de categoria socioprofesională, sunt sensibil mai mari, comparativ cu salariul minim brut pe economie, care la data cercetării era de 9.150 lei.

Semnificativ ni se pare faptul că aceste pretenții salariale sunt şi mai mari în cazul şomerilor care au refuzat deja un loc de muncă.

5. Relaţia şomer-oficiu de forţă de muncă

Ipoteza noastră constă în aceea că atitudinea şomerilor faţă de activitatea oficiilor de forţă de muncă este cu atât mai încrezătoare cu cât acestea îşi deplasează activitatea dinspre sfera gestiunii pasive, birocratice (evidenţă, vize), spre sfera gestiunii active (ofertă de locuri de muncă şi cursuri de recalificare).

Descrierea relaţiei şomer-oficiu de forţă de muncă are la bază următoarele variabile:

a) oferta cantitativă şi calitativă de locuri de muncă;
b) oferta cantitativă şi calitativă de cursuri de recalificare;
c) motivele refuzului de către şomeri a locurilor de muncă oferite;
d) motivele refuzului de către şomeri a cursurilor de recalificare;
e) atitudinea şomerilor faţă de activitatea oficiului de forţă de muncă.

a) Oferta de locuri de muncă este foarte slabă, atât cantitativ – 53 cazuri din 1.005 subiecţi – cât şi calitativ (pe primul loc fiind muncile necalificate).

Tabelul nr. 16

Meseria	Nr. oferte/ total eşantion
- muncitor necalificat	17
- lăcătuş	6
- vânzător	5
- strungar	3
- fochist	3
- dactilograf	3
- electrician	3
- mecanic	2
- economist	2
- forjor	2
- muncitor în construcţii	1
- operator mase plastice	1
- educator	1
- ospătar	1
- sudor	1
- legător cărţi	1
- pictor biserici	1
TOTAL	53

b) Oferta de cursuri de recalificare este, de asemenea, redusă (110 cazuri la 1.005 subiecţi). În plus, aceste cursuri nu sunt organizate în meserii cu debuşeu sigur pe piaţa forţei de muncă.

Tabelul nr. 17

Oferte de cursuri de recalificare

Cursuri de recalificare în meseria	Nr. oferte/total eşantion
- barman, ospătar, cofetar	19
- operator calculatoare	16
- contabilitate	11
- zugrav, zidar	9
- croitor	8
- dactilo-secretariat	7
- agent comercial	7
- management	7
- frizerie, coafură, manechiură	4
- fochist	4
- decorator, creaţie vestimentară	4
- şofer	3
- strungar	3
- cizmar	3
- tâmplar	1
- pălărier	1
- mecanic auto	1
- marochinerie	1
- horticultor	1
TOTAL	110

c) Motivele refuzului locului de muncă oferit demonstrează pe de o parte, deficienţele din activitatea oficiilor, iar pe de altă parte disponibilitatea redusă a şomerilor:

Tabelul nr. 18

Motivele refuzului locurilor de muncă oferite

Motivele refuzului	Nr. cazuri	Concluzii
- postul era ocupat	17	Deficienţe în activitatea oficiului
- postul nu era în meseria mea	7	
- condiţii grele, inacceptabile de muncă	14	Disponibilitate redusă a şomerilor
- motive de sănătate	2	
- postul era de calificare inferioară	4	
- lipsă de timp	1	
- salariul mic	1	
- nu am fost acceptat	7	

d) Din cei 110 şomeri cărora li s-a oferit un curs de recalificare, 39 l-au refuzat, concluziile desprinse din analiza motivelor refuzului cursurilor fiind aceleaşi ca la punctul 5.c.

Tabelul nr. 19

Motivele refuzului cursurilor oferite

Motivele refuzului	Nr. cazuri	Concluzii
- nu corespunde domeniului meu	12	Deficiențe în activitatea oficiului
- am mai făcut o dată cursul	4	
- nu am fost anunțat din timp	1	
- lipsă de timp	5	Disponibilitate redusă a şomerilor
- motive familiale	4	
- motive de sănătate	4	
- este sub calificarea mea	3	
- nu se caută meseria	3	
- consider cursul inutil	2	
- nu am reuşit la preselecție	1	

e) În legătură cu activitatea oficiilor de forță de muncă şomerii au **speranțe reduse**, iar **atitudinea** lor este **neîncrezătoare**, doar 11,4% considerând că-şi vor găsi un loc de muncă prin intermediul acestora (vezi tabelul nr. 11).

6. Percepția implicațiilor asupra câtorva aspecte ale vieții

Pierderea locului de muncă are implicații nu numai în ceea ce priveşte viața profesională, determinând căutări, reorientare (recalificare) sau chiar renunțarea la anumite exigențe de profesie (o muncă de calificare inferioară pregătirii, muncii temporare sau cu timp parțial) sau, dimpotrivă, pasivitate, aşa cum am văzut. Sunt afectate, totodată, unele laturi ale vieții de familie a şomerului sau, uneori, comportamentul său economic, în funcție de situația specifică fiecărui caz în parte. Am încercat să surprindem existența, amploarea şi sensul acestor transformări în cadrul eşantionului printr-un set de întrebări referitoare la: influența negativă a şomajului asupra unor aspecte ale vieții, raportul venituri/nevoi, bugetul de cheltuieli, structura veniturilor, mărimea şi compoziția familiei.

1. Astfel, 63% din şomeri consideră că **nivelul de trai** al lor şi/sau al familiei lor a fost afectat mult şi foarte mult (vezi tabelul nr.20).

Tabelul nr. 20

Percepția influenței negative a şomajului asupra unor aspecte ale vieții

- în % din total eşantion -

	Şomajul a influențat negativ				Total
	deloc	puțin	mult	foarte mult	
Nivelul de trai	13,7	22,4	28,2	34,9	99,2
Coeziunea familiei	49,6	21,4	14,3	12,0	97,3
Încrederea în forțele proprii	47,1	25,3	14,6	11,2	98,2
Reacția celorlalți față de dvs.	60,1	22,2	9,1	6,3	97,7
Starea sănătății	57,9	15,8	11,5	12,7	97,9

* Diferențele până la 100% reprezintă non-răspunsuri.

Acestea sunt datorită degradării continue a puterii de cumpărare a salariilor, în general, dar mai ales datorită micşorării veniturilor familiei prin pierderea locului de muncă.

Pentru cei mai în vârstă, scăderea nivelului de trai apare ca fiind mai drastică, în comparație cu cei tineri (de exemplu, jumătate din şomeri de 50 de ani şi peste apreciază că nivelul lor de trai a fost afectat foarte mult de starea de şomaj, în timp ce doar 20% din tinerii sub 25 de ani percep situația în acelaşi fel). Explicația constă în faptul că, în general tinerii şomeri rămân în nucleul familiar de bază, deci, practic, în întreținerea părinților lor. Pe de altă parte cei mai în vârstă au tocmai aceste sarcini familiale, iar diferența dintre salariul avut

şi indemnizaţia pe care o primesc acum este suficient de mare aduce cu sine schimbări de sens negativ. În plus subiecţii apreciază că nivelul de trai este cu atât mai afectat, cu cât perioada de şomaj creşte, raportul venituri – nevoi actuale este considerat mai nesatisfăcător şi numărul de copii în întreţinere este mai mare.

2. În ceea ce priveşte coeziunea familiei, 50% din şomeri declară că nu a fost afectată doar un sfert din ei, ei considerând că şomajul a afectat mult şi foarte mult înţelegerea dintre membrii familiei (vezi tabelul nr. 20%). Încercând să găsim variabilele explicative ale acestei percepţii, se constată că situaţia se înrăutăţeşte pe veniturile persoană scad, starea de sănătate este (şi ea) mai afectată de şomaj şi chiar cu cât pregătirea şcolară este mai redusă (pentru 17,3% din şomeri care au cel mult şcoala primară coeziunea familiei a fost afectată foarte mult faţă de 7,15% din şomeri cu studii superioare care au declarat acelaşi lucru).

Persoanele în vârstă apreciază într-o măsură mult mai mare decât tinerii (chiar dacă nu este o legătură lineară) că înţelegerea, coeziunea familiilor lor scade datorită şomajului (21,7% din şomeri de 50 de ani şi peste declară că înţelegerea familiară a fost afectată foarte mult, faţă de 8,6% din tinerii sub 25 de ani care apreciază în acelaşi mod).

Acest fapt vine în sprijinul ideii avansate înainte, referitoare la poziţia şomerului în cadrul familiei şi la raportul de dependenţă existent în fiecare caz.

3. Dacă primele două variabile au avut în vedere nucleul familiar următoarele se referă la aspecte ce ţin doar de şomeri: în primul rând, încrederea în forţele proprii, care ar putea scădea datorită inactivităţii şi, mai ales prelungirii acestei stări. Dintre persoanele intervievate 47% au apreciat că au la fel de multă siguranţă în capacităţile personale ca înainte, iar 25,3% că această siguranţă a scăzut puţin (vezi tabelul nr. 20).

Din acest punct de vedere, femeile sunt afectate în mai mare măsură decât bărbaţii astfel, că pentru 59,3% din bărbaţi încrederea nu a fost deloc afectată, faţă de un procent de 39% în cazul femeilor. Dintre tinerii sub 25 de ani, 55% nu şi-au pierdut deloc încrederea şi doar 5,8% dintre ei consideră că starea de şomaj a afectat-o foarte mult, în timp ce 38,3% dintre şomerii de 50 de ani şi peste au rămas încrezători şi alţi 18,3% sunt profund afectaţi.

O a treia conexiune directă (lineară) este cea dintre pregătirea şcolară şi măsura în care scade încrederea în forţele proprii: pe măsură ce pregătirea şcolară este mai redusă (şcoala primară sau chiar mai puţin), oamenii îşi exprimă mai mult îndoiala în capacităţile personale.

4. În aceeaşi ordine de idei, am încercat să aflăm cum este privit statutul de şomer de ceilalţi membri ai societăţii: 60% din subiecţi apreciază că reacţia celorlalţi faţă de ei este aceeaşi, proporţia celor care văd o schimbare a imaginii lor în ochii prietenilor, cunoştinţelor etc. Fiind mică (vezi tabelul nr.20). În general, este vorba de persoanele mai în vârstă, pentru care pierderea statutului de salariat are consecinţe pe mai multe planuri.

5. Un ultim aspect cuprins în acest set se referă la aprecierea stării de sănătate, în legătură cu starea de şomaj. Peste jumătate din persoanele intervievate (58%) consideră că sănătatea nu a fost afectată din această cauză, dar un sfert din ele constată o depreciere mare şi foarte mare, mai ales pe fond psihic, ajungând până la disperare sau determinând agravarea unor boli deja existente (vezi tabelul nr. 20).

Pentru aceştia din urmă, variabilele explicative cu influenţă semnificativă (directă) sunt: avansarea în vârstă, prelungirea perioadei de şomaj, scăderea coeziunii familiale, pregătirea şcolară mai redusă, femeile fiind mai vulnerabile decât bărbaţii.

Este important de ştiut cum estimează colectivitatea însăşi standardul de viaţă la momentul respectiv (aprilie 1992) – veniturile în raport cu nevoile actuale.

Tabelul nr. 21

Cum apreciaţi veniturile familiei dvs. în raport cu nevoile actuale?

- în % din total eşantion -

Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	Ne ajung numai pentru strictul necesar	Reuşim să facem faţă nevoilor, dar cu multe eforturi	Reuşim să facem faţă nevoilor fără eforturi
43,0	31,8	22,6	2,1

Deci, 75% din şomeri au ca nivel de referinţă cel mult posibilitatea satisfacerii strictului necesar, această pondere fiind de două ori mai mare faţă de cea înregistrată într-o altă cercetare efectuată de institut, în aceeaşi perioadă – Diagnoza calităţii vieţii – care a cuprins şi persoanele ocupate, ceea ce arată că situaţia este mult mai dramatică în rândul şomerilor.

Tabelul nr. 22

Aprecierea comparativă a raportului venituri-nevoi

	Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	Ne ajung numai pentru strictul necesar
Cercetarea privind şomajul	43,0	31,8
Cercetarea privind diagnoza calităţii vieţii	19,5	44,3

În funcţie de starea civilă, consideră că se afla sub strictul necesar:

- 60,4% din persoanele văduve şi divorţate;
- 50,2% din cei căsătoriţi;
- 25,3% din cei necăsătoriţi.

O situație asemănătoare obținem luând în considerare compoziția familiei: se află sub strictul necesar:

- 54,2% din persoanele care locuiesc singure;
- 28,57% din cele care locuiesc cu părinții;
- 49,8% din cele care locuiesc cu familia proprie.

Pe grupe de vârstă, cei mai afectați sunt şomerii mai în vârstă: 73,3% din cei de 50 de ani şi peste se află sub strictul necesar (aşa cum am văzut deja, cei mai în vârstă resimt mai puternic influența negativă a şomajului în ceea ce priveşte nivelul de trai).

Următorul set de întrebări se referă la bugetul de cheltuieli – în ce măsură starea de şomaj a determinat restrângerea anumitor cheltuieli şi măsura acestei diminuări – şi la structura veniturilor familiei.

Având în vedere ponderea foarte mare a cheltuielilor alimentare în totalul cheltuielilor de consum, ne-am referit în primul rând la acestea: un sfert din subiecți nu au restrâns deloc aceste cheltuieli, iar 75% le-au diminuat (vezi tabelul nr. 23).

Tabelul nr. 23

De când sunteți şomer, în ce domenii v-ați restrâns cheltuielile?

Postul de cheltuieli	Am restrâns		Am renunțat	Total*
	puțin	mult		
Alimente, îmbrăcăminte	32,9	41,2	0,5	74,6
Încălțăminte	17,7	33,2	38,6	89,5
Îngrijire medicală	15,7	13,6	13,1	42,4
Activități culturale	14,5	13,5	52,8	80,8
Concedii, excursii	7,2	11,3	69,6	88,1

* Diferențele până la 100% reprezintă răspunsurile: “nu am restrâns deloc cheltuielile” sau “nu este cazul” (exemplu: pentru îngrijire medicală).

Cu cât familiile respective au mai mulți copii, cu atât au tendința să restrângă mai mult cheltuielile: greutatea specifică a celor ce reduc “mult” cheltuielile creşte de la 50% pentru familiile cu un copil la 85% pentru familiile având 4 sau mai mulți copii.

În ceea ce priveşte cheltuielile pentru articole de îmbrăcăminte şi încălțăminte, o primă observație este aceea că multe persoane au renunțat la astfel de cumpărături – 38,6% din total eşantion – şi că sumele alocate în acest scop au fost restrânse într-o măsură mai mare decât cele pentru alimente (vezi tabelul nr. 23). De asemenea, numărul mai mare de copii determină o restricționare mai mare a acestor cheltuieli: dacă 18,4% din familiile cu un singur copil nu au afectat deloc sumele destinate achiziționării articolelor de îmbrăcăminte – încălțăminte, nici o familie având 4 sau mai mulți copii nu se află în aceeaşi situație, dimpotrivă, 61% din acestea din urmă au renunțat să mai cumpere.

Sumele destinate **activităților culturale** (vizionare de spectacole, filme, cumpărare de cărți etc.) sunt reduse foarte mult: 53% din subiecți au renunțat la acest tip de cheltuieli (vezi tabelul nr. 23). Pe măsură ce pregătirea şcolară este mai ridicată, scade proporția celor care diminuează până la zero bugetul alocat unor astfel de activități; de la 83,2% din şomerii care au cel mult şcoala primară, la 47,2% din şomerii cu studii superioare; în unele cazuri, aceştia din urmă au declarat că mai bine se restrâng la alte tipuri de cheltuieli decât să renunțe la activitățile culturale.

În ceea ce priveşte cheltuielile pentru **petrecerea concediilor, excursiilor**, se înregistrează cea mai mare proporție de renunțări: 69,6% din total eşantion.

Aşa cum se observă din tabelul nr.23, chiar şi cheltuielile pentru **îngrijire medicală** au fost restrânse, desigur într-o măsură mult mai mică. Corelând răspunsurile la această întrebare cu situațiile în care subiecții au apreciat că şomajul a afectat negativ starea sănătății, se observă că sumele destinate medicamentelor, tratamentelor etc. Au fost restrânse "puțin" de către 29% dintre aceştia şi "mult" de către 39,4%.

Alte posturi de cheltuieli pe care le-am avut în vedere se referă la locuință, la consumul de țigări sau de băuturi, la transport. În ceea ce priveşte cheltuielile cu locuința, ele se referă, în principal, la plata chiriei, a întreținerii, a curentului electric şi/sau a gazelor consumate, cheltuieli care pentru majoritatea subiecților au rămas constante. Cei care le-au restrâns, fie au renunțat sau au amânat anumite proiecte privind dotarea, reparații sau îmbunătățiri, fie au întârziat cu plata acestor sume obligatorii sau s-au mutat la părinți (socri).

Dintre cei care au restrâns în vreun fel consumul de țigări sau de băuturi (comparabili ca număr), sunt mai mulți (45,4%) cei care preferă să nu mai cumpere băuturi, decât cei care renunță la fumat (29,4%).

În acelaşi context, am încercat să vedem dacă şi în ce măsură a fost afectat bugetul destinat pregătirii copiilor, în funcție de numărul elevilor şi preşcolarilor existenți în familie:

Tabelul nr. 24

De când sunteți şomer, ați restrâns cheltuielile cu pregătirea copiilor?

- în %* -

	Familii având			
	1 copil	**2 copii**	**3 copii**	**4 copii şi peste**
Am restrâns puțin	39,2	39,78	29,73	18,18
Am restrâns mult	40,2	41,93	51,35	36,36
Am renunțat	20,58	18,28	18,92	45,45
Total	100,00	100,00	100,00	100,00

* Ponderile sunt calculate din totalul celor care, având copii, au declarat că au restrâns cheltuielile.

Se observă o stabilitate a distribuției pentru primele 2 tipuri de familii: aproximativ 20% din familii renunță la cheltuieli suplimentare celor strict obligatorii legate de şcoală, reducându-le şi pe acestea la maximum, (exemplu: preşcolarii rămân acasă, nu mai merg la grădiniță), proporțiile celor care reduc mult sau puțin fiind aceleaşi, indiferent dacă este vorba de un copil sau doi. Situația începe să se schimbe atunci când este vorba de trei, patru sau mai mulți copii: centrul de greutate se deplasează tot mai mult spre cei care restrâng mult sau chiar renunță la astfel de cheltuieli.

Toate aceste schimbări în structura cheltuielilor trebuie privite în ansamblul, lor, pentru că dimensiunea fiecărui post de cheltuieli este strâns legată atât de mărimea şi distribuția întregului buget, dar şi de variabile ce țin de persoană şi familia şomerului (sex, vârstă, pregătire, număr de copii).

Un ultim aspect la care dorim să ne referim este cel al ratei sărăciei în rândul acestor familii: la împărțirea familiilor în sărace şi non-sărace s-au avut în vedere două nivele ale pragului de sărăcie determinate în cadrul institutului nostru, pentru perioada martie-aprilie: nivelul de subzistență (NS) şi nivelul minim de tranziție (NM_t)[1].

Tabelul nr. 25

Pragurile de sărăcie şi rata sărăciei în familiile de şomeri studiate

Pragul de sărăcie		Mărimea familiei						Total
		1	2	3	4	5	6	
Nivelul de subzistență (NS)	lei	6500	11130	14700	17700	22300	25600	-
	rata sărăciei (%)	78,6	42,3	37,2	40,6	67,9	71,4	47,2
Nivelul minim de tranziție (NM_t)	lei	9650	16450	21300	26000	32900	37700	
	rata sărăciei (%)	85,7	73,7	75,5	79,8	89,6	98,8	80,0

În ambele cazuri, cele mai expuse sunt persoanele singure şi familiile formate din cinci, şase persoane şi peste, pentru care ratele parțiale sunt mult mai mari decât cele calculate pe total eşantion.

În al doilea rând, pe ansamblu, aceste proporții sunt foarte ridicate: aproape jumătate din familii se află sub nivelul de subzistență (care nu trebuie să caracterizeze situația materială a unei familii pe o perioadă prea îndelungată – mai mult de un an, deoarece nu ia în considerare decât produse şi servicii de primă necesitate – produse alimentare, locuință, îmbrăcăminte pentru copii – şi poate induce o stare de subnutriție cu consecințe grave pe termen lung asupra stării de sănătate) şi 80% din familii sub nivelul minim de tranziție.

În al treilea rând, comparând ratele rezultate ca urmare a folosirii celor două nivele de sărăcie, se observă puternica degradare a situației subiecților:

[1] Vezi *Dimensiunea sărăciei în România*, seria Politica socială, nr. 2/1992, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Centrul de Informare şi Documentare Economică, Bucureşti, 1992.

în unele cazuri (familiile de două, trei sau patru persoane) proporțiile se dublează, pe de o parte, iar pe de altă parte, pentru familia de şase persoane şi peste, nivelul minim de tranziție indică o rată a sărăciei aproape de 100%.

Aceste constatări trebuie amendate, însă, cu următoarea remarcă: în general, subiecții au tendința de a subestima veniturile obținute sau de a nu declara toate sursele de venit, fiind însă foarte greu de determinat un asemenea coeficient.

Concluzii

Obiectivul de reducere a şomajului nu se poate atinge decât dacă economia națională are capacitatea de a crea locuri de muncă.

Pe termen scurt şi mediu, această capacitate fiind redusă pentru sectorul de stat, singura alternativă o constituie stimularea dezvoltării sectorului privat.

În condițiile țării noastre, politica de ocupare a forței de muncă are caracterul de gestiune a unei penurii duble: penuria de locuri de muncă şi penuria de resurse financiare.

Pentru acest motiv trebuie găsit echilibrul optim între componentele pasive şi active ale acestei politici. Considerăm ca optim acel echilibru care asigură simultan reducerea efectelor şi dimensiunilor şomajului.

Pentru reducerea efectelor şomajului, politica pasivă trebuie să aibă în vedere următoarele aspecte:

- sporirea resurselor financiare prin reconsiderarea cotei de 1% plătite de salariați;
- creşterea gradului de cuprindere a şomerilor în sistemul plății ajutorului de şomaj;
- evitarea risipei de resurse prin depistarea situațiilor de fals şomaj (absolvenții de liceu care se pregătesc pentru admitere, şomeri care lucrează clandestin, etc.);
- dotarea oficiilor cu tehnică de calcul şi personal.

Pentru reducerea dimensiunilor şomajului, trebuie accentuat caracterul activ al politicii de ocupare prin:

- fundamentarea pe baze ştiințifice a ofertei de cursuri de recalificare, în meserii cu debuşeu pe piața forței de muncă;
- focalizarea recalificării pe categoriile cu pregătire redusă, dar şi pe categoriile amenințate de şomaj;
- deplasarea centrului de greutate dinspre cursurile de recalificare organizate centralizat spre cele organizate în întreprinderi cu disponibil de locuri de muncă;
- instituirea unor pârghii de stimulare a mobilității geografice (prime de deplasare, instalare, facilități de acordare a locuințelor);
- stimularea eforturilor proprii ale şomerilor de a-şi găsi un loc de muncă prin sporirea volumului de informație oferit, dar şi prin condiționarea acordării ajutorului de şomaj;
- promovarea integrării în muncă a persoanelor handicapate;
- acordarea de consultații gratuite şomerilor în vederea orientării lor pe piața forței de muncă.

Pentru cei mai în vârstă (50 de ani şi peste), şomajul apare ca o cauză a scăderii nivelului de trai, a nemulțumirii față de standardul de viață astfel impus, a deteriorării stării de sănătate sau a coeziunii familiale, pornind de la dublul rol al activității: de sursă de venit şi de izvor al satisfacției şi al integrării umane.

Prelungirea perioadei de şomaj coroborată cu pregătirea şcolară mai redusă sau cu o vârstă mai înaintată, duce la scăderea nivelului de trai, la deprecierea stării de sănătate şi a încrederii în forțele proprii, ceea ce va determina un handicap suplimentar la angajare.

În acest sens, ar trebui create fie sisteme de stimulare a menținerii ocupate a persoanelor aflate aproape de vârsta pensionării sau de stimulare a angajării unor şomeri de lungă durată, prin scutiri de anumite taxe sau impozite sau acordarea unor bonificații, fie sisteme de pre-pensionare, angajare temporară sau cu timp redus.

Familiile cu mai mulți copii sau cu un grad de dependență mare resimt mai puternic în plan material dificultățile şomajului: trebuie să restrângă mult cheltuielile pentru alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, chiar şi pe cele cu educația, fiind în acelaşi timp mult mai expuse sărăcirii. De aceea, ar fi oportună instituirea unui sistem de asistență socială care, analizând fiecare situație concretă în parte, să vină în sprijinul fie al familiei ca întreg (gen impozit negativ), fie un sistem care să se adreseze în mod direct copiilor, sistem integrat celui destinat combaterii sărăciei, în general.

Datorită proporției mari a tinerilor (sub 25 de ani) în totalul persoanelor şomere, chiar dacă, momentan, ei rămân în întreținerea familiilor lor, reprezintă un semnal de alarmă, în sensul necesității antrenărilor într-un proces de integrare profesională care ar avea consecințe pozitive nu numai asupra fiecăruia în parte, dar şi asupra ansamblului societății – ca beneficiară a aportului lor creator.

Anexa nr. 1

Numărul de şomeri şi rata de acoperire

- în anul 1992 -

Nr. crt.	Data	Număr şomeri ce beneficiază de prevederile Legii nr. 1/1991		Număr persoane în evidența oficiilor de forță de muncă[x1)]		Număr total de şomeri înregistrați		Rata lunară de creştere		Rata de acoperire[x2)] (%)	
		total	din care femei	total	din care femei	total	din care femei	total	din care femei	total	din care femei
1	31 dec. 1991	265978	158145	71462	50312	337440	208457	-	-	78,8	75,9
2	27 ian. 1992	312838	183233	73195	50738	386033	233971	1,14	1,12	81,0	78,3
3	2 martie 1992	369490	217340	65820	45863	435340	263203	1,12	1,12	84,9	82,6
4	13 apr. 1992	383858	230308	69263	47475	453121	277783	1,04	1,05	84,7	82,9

X_1) Exclusiv cei care beneficiază de prevederile Legii nr. 1/1991.

X_2) Număr beneficiari raportat la număr total şomeri.

Anexa nr. 2

Numărul şomerilor indemnizați pe grupe de vârstă, la 25 mai 1992

	Total	Sub 25 ani	25-29 ani	30-39 ani	40-49 ani	50-54 ani	Peste 55 ani
Total şomeri,	370366	184813	46296	69629	44444	15925	9259
din care:	(100%)	(49,9%)	(12,5%)	(18,8%)	(12%)	(4,3%)	(2,5%)
Femei	226099	118250	30749	43411	24193	7009	2408
	(100%)	(52,2%)	(13,6%)	(19,1%)	(10,7%)	(3,1%)	(1,1%)
Muncitori, din	321418	162637	38892	59462	38249	13821	8357
care:	(100%)	(50,6%)	(12,1%)	(18,5%)	(11,9%)	(4,3%)	(2,6%)
Femei	192747	101962	25635	36430	20431	6160	2120
	(100%)	(52,9%)	(13,3%)	(18,9%)	(10,6%)	(3,2%)	(1,1%)

Sursa: Ministerul Muncii şi Protecției Sociale, Departamentul Forță de Muncă.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 44/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

SUMAR

PUNCTE DE VEDERE

ECONOMIA ROMÂNIEI ÎNAINTE ŞI DUPĂ 1990. O ANALIZĂ A FAPTELOR ... 381

I. Cum a lăsat regimul comunist economia românească? ... 381

II. Ce s-a întreprins în timpul guvernării FSN între 28 iulie 1990 şi 26 septembrie 1991? ... 385

III. Unde a ajuns economia României printr-o guvernare de coaliție? ... 394

PUNCTE DE VEDERE

ECONOMIA ROMÂNIEI ÎNAINTE ŞI DUPĂ 1990. O ANALIZĂ A FAPTELOR

dr. Eugen DIJMĂRESCU

I. Cum a lăsat regimul comunist economia românească?

Un complex de factori de influenţă politică a insuflat, în largi pături ale societăţii româneşti, imaginea că "înainte era mai bine", căutând să discretizeze şi să acuze succesiunea guvernărilor postrevoluţionare pentru un pretins "dezastru al economiei naţionale". Studii întreprinse independent în România şi de către o misiune a Băncii Mondiale atestă, însă, că premisele crizei economice româneşti au apărut între anii 1982-1985, accentuându-se în anul 1987-1989, când peste criza economică s-a suprapus criza politică.

În vreme ce criza politică a avut ca deznodământ revoluţia din decembrie 1989, prin care a fost înlăturat un sistem de putere, criza economică, generată de sistemul propriu al economiei de comandă şi de cauze conjuncturale interne şi externe, nu putea fi soluţionată pe căi exclusiv politice, depăşirea ei solicitând înlăturarea cauzelor, schimbarea mecanismului ajustarea macroeconomică (adică a sistemului funcţional al economiei în întregul său) şi pe cea microeconomică (respectiv schimbarea comportamentului întreprinderii prin raportarea directă la piaţă şi la capacitatea aparatului de producţie). Această ajustare cere ani, numărul mai mic sau mai mare al acestora fiind într-un raport direct cu capacitatea de absorbţie a pieţii interne şi externe, disponibilul de capital, economiile populaţiei şi, nu în ultimul rând, competenţa managerială. Într-o perioadă de tranziţie, atât politică cât şi economică, competenţa managerială este solicitată la maxim.

Intenţia noastră este de a pune la dispoziţia celor interesaţi o sumă de informaţii, pentru ca oricine să poată judeca cunoscând datele primare, de bază.

Datele de mai jos precum şi succesiunea faptelor, nu pot, însă ţine locul unui referendum care, formal, n-a avut loc până acum, la care populaţia să răspundă: "ce-am dorit în decembrie 1989: doar înlăturarea lui Ceauşescu sau schimbarea sistemului politic, economic şi social, în întregul său?".

1. Produsul intern brut, expresie sintetică a mersului unei economii, era în 1989 cu 18,1 miliarde lei mai mic decât în 1984, cu 19,4 miliarde lei mai mic decât în 1985 şi cu 59 miliarde lei mai scăzut decât în 1988.

Consumul, indicator fundamental al nivelului de trai, se situa în scădere din 1987, în anul 1989 fiind cu 27,5 miliarde lei mai redus decât în 1986.

2. Criza economică românească este evidențiată, cu precădere, de faptul că din 1985 s-a cheltuit tot mai mult, producându-se din ce în ce mai puțin. În produsul social a avut loc o scădere continuă a formării de venit național (produs nou creat), în comparație cu volumul în creştere al cheltuielilor materiale, după cum urmează:

	Produs social	Venit național	Cheltuieli materiale
1980	100%	40,8%	59,2%
1985	100%	36,5%	63,5%
1989	100%	32,8%	67,2%
1990	100%	35,1%	64,9%

Sursa: CNS, *Anuarul statistic al României*, 1991.

Această evoluție este rezultatul combinării a două procese, dezinvestirea pronunțată după 1986, ajunsă la un prag critic în 1989, pe de o parte, şi concentrarea masivă a investițiilor în domenii negeneratoare de venit net, adică în sfera neproductivă sau în domenii cu termene foarte lungi de recuperare a investiției.

Repartizarea venitului național în fond de acumulare şi în fond de consum

venit național = 100%

	1980	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Fond de acumulare	35,8	30,1	32,0	28,0	23,4	18,7	24,5
Fond de consum	64,2	69,9	68,0	72,0	76,6	81,3	75,5

Sursa: CNS, *Anuarul statistic al României*, 1991.

3. **Fondul de acumulare** a scăzut de la 206,7 miliarde lei în 1986 la 109,7 miliarde lei în 1989, o redresare începând în 1990, când a însumat 188,8 miliarde lei. De notat că investițiile au fost ipotecate în România încă din 1988, când stocurile materiale au mai putut creşte doar cu 3,1 miliarde lei, pentru ca în 1989 investițiile nete realizate, de 132,9 miliarde lei, să diminueze cu 23,2 miliarde lei stocurile materiale. Era evident că economia românească ajunsese în pragul sărăcirii, fapt care a şi determinat ca, în 1990, fără disponibil de stocuri materiale, să mai poată fi realizate investiții nete doar de 67,9 miliarde lei.

Iată de ce, începând cu 1990, ceea ce apare ca o scădere a procesului investițional în România este, în primul rând, rezultatul lipsei de resurse materiale.

Dar evidența cea mai pregnantă a modului în care secătuiau resursele economiei româneşti este cheltuiala antieconomică, începând cu 1981, a fon-

dului de acumulare, care, în ultimul deceniu al dictaturii comuniste, îndrepta din ce în ce mai mult România către a cheltui fără a genera venit suplimentar.

Iată evidența:

Compararea fondului de acumulare cu sporul de venit național

- miliarde lei -

	1971-1975	1976-1980	1981-1985	1986-1990
Fondul de acumulare	512,9	844,0	914,0	826,7
Sporul de venit național	597,1	1277,0	632,9	177,7

Sursa: CNS, *Anuarele statistice ale României*, 1990 şi 1991.

Deci, **rentabilitatea capitalului** în România, prin natura investițiilor finanțate de regimul comunist, s-a redus de la 1,51 lei spor de venit național la fiecare leu cheltuit din fondul de acumulare între 1976-1980, la 0,69 lei între 1981-1985 şi 0,21 lei între 1986-1990. Continuarea aceleiaşi politici ar fi dus, fără echivoc, la adâncirea sărăciei naționale. Acesta este primul şi cel mai important motiv pentru care s-a trecut la reanalizarea oportunității fiecărei investiții, pentru a le putea susține, în cunoştință de cauză, pe acelea capabile să aducă un spor real la venitul național.

4. Disponibilul de **energie şi materii prime** este un factor condițional pentru activitatea economică în întregul său. Din acest punct de vedere sunt necesare următoarele remarci:

a) Capacitatea de satisfacere din resurse proprii a necesarului de energie a scăzut de la 70% în 1985 la 57% în 1990. Tipologia intensivității consumului de energie, determinată de o structură a aparatului de producție concepută pe prezumția accesului preferențial (din punct de vedere al cantității şi prețului) la surse din țările fostului CAER, Irak, Libia, Siria ş.a., a determinat ca, în tot deceniul trecut, pentru fiecare unitate valorică adăugată anual produsului intern brut să fie majorat consumul de energie cu 1,5% peste volumul înregistrat cu un an în urmă.

b) În condițiile în care, la fiecare milion de dolari produs intern brut, în România se cheltuiau 317.250 dolari pentru energie, între alocarea acesteia şi producția finală rezultată a existat o discrepanță fundamentală, care împingea România a cheltui orice resursă valutară aproape în exclusivitate pentru factura energetică, cu anularea posibilității de a investi în tehnologii noi.

La nivelul anului 1989, adică al stării lui economice pe care am moştenit-o cu toții indiferent că ne convine sau nu, metalurgia absorbea 23,4% din totalul energiei consumate în România, dar ea nu genera decât 9,8% din producția industrială a țării şi 5,4% din produsul intern brut; chimia şi petrochimia consumau 41,5% din energia totală a țării, la a cărei producție industrială contribuiau cu 21,3% iar la produsul material net cu 10,7%.

Aceste date trebuie corelate cu scăderea reală a producției industriale ale României cu 11,1% dintre 1987-1989, cu faptul că în 1989 capacitățile de producție erau utilizate în proporție de numai 78% prin analogie, se poate spune că în primăvara anului 1989, şomajul latent atinsese cifra de 22% din forța de muncă ocupată în industrie, chiar dacă aceşti oameni, şi nu numai ei, erau chemați duminica la locurile de muncă.

5. Un efect grav asupra industriei româneşti îl are **dezintegrarea CAER-ului** care absorbea 45,3% din exporturile industriei. Pe subramuri efectul este mai puternic asupra construcției de maşini – care vindea 84,5% din export – şi materialele de construcții – 44,7%.

Deoarece 41% din totalul importului României era format înainte din combustibili, minerale şi materii prime provenite din fostul CAER la prețuri subvenționate (mecanismul mediei prețurilor pe cinci ani anteriori, nedecontate în devize convertibile), dar o mare parte din exportul rezultat prin prelucrarea acestora se îndreaptă către piețele de devize (55% în cazul chimiei şi petrochimiei), capacitatea de generare a valutei convertibile de către industrie este, pe termen mediu, sever afectată şi, prin aceasta, posibilitatea ei de aprovizionare cu aceleaşi cantități de materii prime şi combustibili-plătibile acum exclusiv în devize convertibile.

Prăbuşirea CAER-ului şi, odată cu el, a mecanismului prețurilor subvenționate a condus nu numai la apariția deficiențelor în aprovizionare şi în generarea de venituri în devize ci, concomitent şi la nevoia reaşezării prețurilor pe baza costurilor efective, mutate forțat (datorită împrejurărilor) pe principiile prețurilor internaționale la toate importurile. Numai la doi purtători de energie țiței şi gaze naturale-dispariția sistemului de prețuri propriu CAER a scumpit în 12 luni (în 1991/1990) tona de țiței importat cu 61,8% şi gazele naturale cu 32,5% la 1000 mc.

6. Pentru România la dezintegrarea CAER-ului cu consecințele evidente pentru economia națională, s-au adăugat efectele nocive ale războiului din golf, cu consecințele de blocare a creanțelor României asupra Irakului – 1,7 miliarde de dolari –, dispariția Kuweitului din sursele de aprovizionare, blocarea timp de 12 luni a rambursării datoriei libiene în țiței, peste 18 luni a celei a Cubei în zahăr, nichel etc. în sumă de peste 600 milioane ruble transferabile.

7. Acel “bine” clamat a fi existent înainte de 1990 mai însemna pierderi de 430,7 miliarde lei (sumă cu 40% mai mare decât întregul buget) localizate la 17% din totalul întreprinderilor industriale, din care unele trenau încă din 1982, la care se adăugau 89,3 miliarde lei credite neperformante. Cele mai afectate erau ramurile producției intermediare: metalurgia (45% din întreprinderi), materiale de construcții (50%), chimia (34%), lemnul (50%) şi aproape în întregime sectorul minier.

Blocajul financiar, al plăților între întreprinderi, se cifra la cca. 300 miliarde lei, sumă ce echivala cu 40% din PIB al anului 1989.

8. Într-un mod tendențios, de dezinformare, personalități politice s-au referit la o pretinsă risipă a rezervei valutare existente la sfârşitul anului 1989. Este cel puțin reprobabil ca afirmații de acest gen să fie făcute prin ignorarea capacității şi a dreptului celorlalți de a consulta informații care, din 1990, au devenit publice, aşa cum este balanța de plăți a României, detaliată în *Anuarul statistic al României*.

În sinteză, la finele lui 1989 ea se prezintă astfel:

- milioane dolari -

	Devize convertibile	**Cliring ruble (echivalent dolari)**
Balanța comercială	2.559	-509
Contul curent	2.864	-350
Contul de capital	-1.540	-5
Disponibil	1.324	-355
Cumulat	969	

Sursa: CNS, *Anuarul statistic al României*, 1991.

În plus, dacă la finele anului 1989 rezerva de aur a țării era de 26,6 miliarde lei, un an mai târziu ea era de 27,0 miliarde de lei iar în septembrie 1991 de 125,1 miliarde lei. Spre deosebire de regimul comunist care, în orgoliul său, a forțat plata datoriei externe prin secătuirea economiei timp de 7 ani de zile consecutiv sărăcia pieței interne a bunurilor de consum şi prin vânzarea în exterior a 60 tone de aur din rezerva națională, începând cu primul guvern postrevoluționar rezerva de aur a fost declarată intangibilă, ea nefiind folosibilă nici măcar în scop de garanție pentru creditele externe atrase.

II. Ce s-a întreprins în timpul guvernării FSN între 28 iulie 1990 şi 26 septembrie 1991?

1. Într-un mod adesea demagogic şi reprobabil, dar mai ales lipsa de alternativă reală la o situație economică existentă, s-a afirmat adesea că guvernul FSN şi-a luat prematur mâna de pe întreprinderi, că s-a renunțat la balanțele materiale, că liberalizarea prețurilor a fost incomplet pregătită etc.

Răspunsurile pe măsura acuzelor pot fi foarte simple: cei care vorbesc în acest fel ignoră voit atât hotărârile publice ale guvernului cât şi dezbaterile parlamentare şi stenogramele şedințelor de guvern. Se ignoră voit mecanismul planificării trimestriale din întreg anul 1990, mecanismul în funcțiune al balanțelor materiale, atribuțiile legal stabilite ale Consiliilor Împuterniciților Statului ale Consiliilor de Administrație, reorganizarea unor centrale industriale-cheie în holdinguri ş.a.m.d., toate necesare în această perioadă de tranziție care solicită o intervenție directă a statului în economie. Numai că această intervenție se realizează într-un alt mecanism propriu legislației economiei de piață adoptate şi nu economiei socialiste centralizate.

Pseudojudecăți de felul celor amintite ignoră, cu bună ştiință că datoriile cumulate ale întreprinderilor, pe care le-a moştenit guvernul la 28 iunie 1990, era cu 40% mai mari decât întregul buget al României pe anul 1991. Şi nimeni nu a predat cu proces verbal această gestiune!

2. Premisele acțiunii Guvernului instalat la 28 iunie 1990 trebuie bine circumscrise mediului în care a acționat. În primul rând față de semestrul I 1990, când timpul de lucru de 46 de ore în medie pe industrie s-a folosit în proporție de 90,2% din semestru II 1990 până în septembrie 1991, gradul lui de utilizare a fost de 87,5% dintr-o săptămână de 37,6 ore. Acestea au fost efectul grevelor, demonstrațiilor şi al decretului-lege al CPUN cu privire la reducerea săptămânii de lucru.

Față de 1989, reducerea timpului de muncă folosit, față de durata normată a muncii a fost de 29%. Din acest punct de vedere, raportul muncă-producție realizată este aproape unitar, pentru că, în medie lunară, producția industrială-măsurată în prețuri constante – între iulie 1990 şi septembrie 1991 –, este cu 24,7% mai mică decât în semestrul I 1990.

Să examinăm deci mai îndeaproape mişcarea resurselor în economie, față de ansamblul activității industriale.

Media producțiilor lunare realizate în semestrul I 1990 şi în perioada iulie 1990-septembrie 1991

	Medie lunară sem. I 1990	Medie lunară iulie 1990-septembrie 1991	2:1 în procente
Cărbune net preparat, mii t	3532,98	2757,72	78,1
Țiței extras, mii t	681,25	600,11	88,1
Țiței supus prelucrării, mii t	2119,3	1514,8	71,5
Gaze naturale extrase, mil. mc	2447,3	2131,75	87,1
Energie electrică, mil. KWh	5533,6	4838,12	87,4
Oțel brut, mii t	887,7	669,5	75,4
Aluminiu şi aliaje, t	15150,7	14312,0	94,5

Sursa: Întocmit pe baza rapoartelor lunare ale Comisiei Naționale de Statistică.

Prin urmare, făcând abstracție de timpul de muncă, se pune întrebarea: unde se află cauza scăderii mai accentuate în producția industrială față de rezultatele bazei interne. Este evident că reducerea producției de energie electrică se află într-o relație de cauzalitate directă cu scăderea producției de cărbune, a cantității de țiței supus prelucrării şi a producției de gaze naturale. Tot aşa, văzând consumul energetic al metalurgiei față de valoarea adăugată, sunt clare cauzele scăderii producției în acest sector.

Răspunsul pentru ansamblul evoluției industriei în România este întregit de situația comerțului exterior şi cu preponderență de factorii externi care i-au determinat evoluția.

Evoluția comerțului exterior, pe modalități de plată

- milioane -

	Import		Export		Sold cumulat	
	CR (cliring ruble)	DC (devize convertibile)	CR	CD	CR	CD
Media lunară a sem. I 1990	371,8 (88,1% din realizările sem. I. 89)	413,6 (157,9%)	238,4 (57,8%)	294,6 (55,1%)	-800,3	-714,3
Media lunară iulie 1990-septembrie 1991	178,2 (47,9% față de media lunară a sem. I 90)	431,9 (104,4%)	134,2 (56,3%)	270,3 (91,8%)	-660,4	-2423,8

Sursa: Rapoartele lunare ale Comisiei Naționale de Statistică.

Din datele de mai sus rezultă cu claritate şi fără putință de tăgadă trei elemente:

a) efectul dezastruos pe care l-a avut integrarea României în CAER prin consecințele dezmembrării sistemului de plăți al acestuia;
b) folosirea excedentului de balanță al anului 1989, pentru compensarea dispariției relației de plată în ruble transferabile;
c) dependența mare a economiei româneşti de import şi capacitatea ei redusă de a genera din export devizele convertibile pentru acoperirea integrală a plăților de import transferate de pe cliring pe devize convertibile.

În tot cursul anului 1990, importul pentru producție şi investiții a reprezentat 87% din totalul importului pe CR şi 86% din cel pe devize convertibile. În primele 9 luni ale anului 1991, numai 11 produse destinate producției (țiței, gaze naturale, minereu de fier, huilă pentru cocs şi cărbune energetic, bumbac fibră, cauciuc natural, lână pentru ameliorare, piei de bovine, soia boabe şi şroturi, feroaliaje şi energie electrică) au însumat la import 1944,6 milioane dolari, respective 50,8% din totalul importului pe devize convertibile, dar 82,56% din încasările totale din exportul pe devize convertibile. Ceea ce rezultă este simplu: Guvernul a făcut un efort deosebit pentru a aloca importului de materii prime şi energie pentru industrie şi agricultură nu numai ce avea ca disponibil din dreptul conferit prin Legile nr. 15 şi 31/1990 (50% din încasările din export, care ar fi echivalat cu 1177,65 milioane dolari şi 376,25 milioane ruble), ci şi pentru a mobiliza resurse externe suplimentare cu scopul de a asigura economiei naționale cele necesare funcționării ei. Pe această bază, economiei naționale i-au fost puse la dispoziție, în perioada iulie 1990-septembrie 1991, între altele, din import: 9332 milioane KWh energie electrică, 13,7 milioane tone țiței, 7,2 miliarde mc gaze naturale, 11,2 milioane tone minereu de fier, 1071 mii tone cocs metalurgic, 54,2 mii tone bumbac, 21985 tone cauciuc natural, 842,5 mii tone soia boabe şi şroturi de soia, 338 mii tone zahăr brut etc.

Acestea sunt explicații reale pentru rezultatele economice ale perioadei iulie 1990-septembrie 1991. Sunt fapte bazate pe disponibilul de resurse materiale şi financiare globale, interne şi externe.

Prin urmare, în condițiile în care față de resursele anului 1989, nivelul acestora a fost mai mic în intervalul iulie 1990-septembrie 1991 cu volume cuprinse între 21,6% (energie electrică) şi peste 40% (cărbune, țiței), faptul că producția industrială a înregistrat o scădere de 24,7% nu poate fi imputat reformei, modului de gestionare a economiei. Dimpotrivă, nici un analist corect nu poate evita concluzia că tocmai reforma, descătuşarea inițiativei la nivelul întreprinderii au făcut ca volumul global al producției industriale să nu se înscrie pe aceeaşi pantă descendentă a resurselor. Acest lucru trebuie înțeles în întreaga sa valoare şi trebuie evitate judecățile parțiale, de moment. Cu atât mai mult cu cât reforma s-a făcut şi se face pentru România şi nu pentru un partid anume.

În plus, dacă importurile României au fost, în total, de 8,4 miliarde dolari (CR+DC) în 1989 şi de 9,1 miliarde în 1990, în primele nouă luni ale anului 1991 acestea au scăzut cu 35,8%, în condițiile în care pe DC reducerea a fost de 8,5% – corespunzător capacității de plată – şi de 84% pe CR ca rezultantă a dispariției CAER-ului. Aceasta a însemnat dispariția posibilității de aprovizionare cu energie, materii prime şi echipament industrial în valoare de 3,4 miliarde dolari, echivalând cu un deficit de: 10 milioane tone țiței, 7 miliarde mc gaze naturale, 7000 MWh energie electrică, 30 mii tone bumbac fibră, 12 milioane tone minereu de fier, 6 milioane tone cărbune energetic, 5,25 milioane tone huilă cocsificabilă, plus un import de bunuri de investiții sau de consum de 500 milioane dolari.

3. Una dintre problemele cele mai importante ale economiei şi întregii societăți româneşti este corelația prețuri-salarii.

Liberalizarea prețurilor, bazate pe ample lucrări de analiză întreprinse în Ministerul Finanțelor şi alte instituții publice începând din luna august 1990 şi înfăptuită între 1 noiembrie 1990-11 noiembrie 1991, nu a însemnat nimic altceva decât înlăturarea distorsiunilor şi necorelările existente în sistemul economiei de comandă şi aşezarea lor pe principii economice normale, prin luarea în considerare a tuturor elementelor valorice componente ale acestora, la adevărata lor dimensiune. Indubitabil procesul nu a fost perfect şi nici nu va putea fi astfel până când concurența nu va fi reală monopolurile cvasieliminate şi privatizarea un fapt împlinit. Liberalizarea a însemnat, în acea etapă, pe lângă luarea în considerare a costurilor, desprinderea de planificare şi orientarea deciziei economice la nivelul întreprinderii pe criteriul reacției pieții. Menținerea vechilor prețuri era imposibilă, pentru că planificarea prețurilor care în România fusese "nec plus ultra" – deoarece se planificau inclusiv prețurile externe – nu mai avea bază prin apariția germenilor întreprinderii private, precum şi datorită structurii între sistemul intern şi cel extern al prețurilor (cauzată, din nou de prăbuşirea CAER-ului), care evidenția nevoia definitivă de a pune prețurile într-un raport direct cu eficiența, mai ales în condițiile restructurării cheltuielilor bugetare.

Este adevărat, însă că de liberalizare au profitat unele întreprinderi care au ascuns în prețuri pierderi, neutralizări de capacități de producție şi supradi-

mensionării ale personalului angajat. Această tendință va rămâne şi ea, nu poate fi stăvilită decât prin concurență şi o acțiune energică a departamentului pentru protecția Consumatorului şi a organelor teritoriale de control al Ministerului Economiei şi Finanțelor.

În alte cazuri, şi nu puține, supradimensionări ale prețurilor au apărut pentru că trebuiau ținute în funcțiune, măcar pe cheltuieli generale, întreprinderi care nu aveau comenzi şi desfaceri dar de a căror funcționare depindea direct aprovizionarea cu căldură şi apă caldă a populației din zeci şi zeci de mii de apartamente. Conversiunea aprovizionării cu agent termic a populației nu putea fi făcută numai în câteva luni.

Față de luna octombrie 1990, prețurile de consum crescuseră până la finele lunii septembrie 1991 cu 219,4% din care la produsele alimentare cu 252,9% la mărfurile nealimentare cu 223,6% şi la servicii cu 140%. De notat că în intervalul primelor 12 luni de la declanşarea liberalizării prețurilor, ca urmare a ansamblului de măsuri întreprinse cu scop de protecție socială, indicele prețurilor de consum s-a situat cu 43,4 puncte sub cel al prețurilor cu ridicata.

În evoluția prețurilor şi-au marcat influența trei factori:

a) reducerea subvențiilor de la buget în activitatea economică;
b) devalorizarea monedei naționale;
c) rezultatele negocierii contractelor colective de muncă.

În prețuri comparabile la 1 aprilie 1991, subvențiile acordate regiilor autonome şi societăților comerciale, precum şi cele pentru acoperirea diferențelor de prețuri şi tarife, au fost prevăzute pentru anul 1991, prin Legea nr. 22/1991, cu 47,76% mai mici decât în exercițiul bugetar 1990, pe baza asumării unei activități economice de acelaşi volum. În raport direct cu evoluția prețurilor pe parcursul anului, în volum nominal, subvențiile au fost majorate până la luna septembrie 1991, prin actualizarea bugetului administrației centrale de stat cu 112,5%, astfel încât, ele să-şi mențină efectul programat asupra rezultatelor financiare ale întreprinderii de la 64,7[1] miliarde lei la 137,5 miliarde lei.

Ca atare în termen de produs intern calculat în prețuri curente (septembrie 1991, pe parcursul anului 1991, din totalul diferenței față de 1990, estimată la 1233,5 miliarde de lei influența reducerii subvențiilor asupra prețurilor este de 125,71 miliarde lei.

Al doilea factor de influență asupra prețurilor, în intervalul noiembrie 1990-septembrie 1991 este dubla devalorizarea a monedei naționale, întreprinsă cu Banca Națională a României la 1 noiembrie 1990 de la 21 lei/dolar la 35 lei/dolar şi apoi, la 1 aprilie 1991 de la 35 lei/dolar la 60 lei/dolar, în total cu 65%. Efectul primei devalorizări, resimțit în prețurile curente ale formării produsului intern brut sunt estimate la 307,76 miliarde lei, în intervalul 1990-martie 1991, iar celei de-a 295,43 miliarde lei, în intervalul aprilie 1991-septembrie 1991, ceea ce înseamnă un efect cumulat de 603,19 miliarde lei.

[1] Bază prețuri 1 aprilie 1991.

Negocierea contractelor colective de muncă asociate cu compensarea şi indexarea salariilor, a condus la creşterea, în intervalul noiembrie 1990-septembrie 1991, a salariului mediu net cu 159,5% şi a fondului de salarii realizat cu 225,46 miliarde lei.

Cumulate, cele trei efecte echivalează cu o presiune asupra preţurilor de 954,36 miliarde lei reprezentând 77,4% din totalul creşterii preţurilor din economia României din momentul declanşării procesului de liberalizare a preţurilor până în septembrie 1991 inclusiv. Restul de 22,6% din creşterea preţurilor în economie se datoreşte alinierii preţurilor ţiţeiului, precum şi a cărbunelui şi neferoaselor din producţia internă subvenţionate – la nivelul preţurilor internaţionale.

Din datele prezentate, rezultă cu pregnanţă faptul că cea mai puternică influenţă inflaţionistă asupra preţurilor (48,9% din creşterea totală) este datorită devalorizărilor efectuate în intervalul analizat.

Prin modul în care au fost ajustate preţurile la costuri şi la valoarea reală a importurilor, Guvernul a urmărit ca nivelul intern al preţurilor cu ridicata să nu conducă la influenţarea în sens negativ a competitivităţii produselor româneşti atât pe piaţa internă, cât şi pe piaţa internaţională. Astfel, prin Hotărârile Guvernului nr. 1109/1990 şi 239/1991 s-a limitat la 20% nivelul de creştere al preţurilor cu ridicata ale produselor intermediare faţă de creşterea preţurilor produselor de bază, ambele categorii de preţuri aflându-se sub controlul Ministerului Economiei şi Finanţelor.

4. Faţă de creşterea generală a preţurilor în economie, Guvernul a adoptat măsuri pentru atenuarea degradării nivelului de trai al populaţiei, concomitent cu legiferarea negocierii contractului colectiv de muncă. În luna noiembrie 1990 a fost introdusă compensarea creşterii preţurilor, în aprilie 1991 indexarea veniturilor, urmate în august 1991 de majorarea pensiilor şi în septembrie 1991 de indexarea diferenţiată a fondului de salarii faţă de pensiile şi alocaţiile pentru copii, diferenţiere introdusă cu scopul expres de a creşte mai puternic veniturile mici.

Ca urmare a acestei politici, salariul mediu net pe economie a crescut de la 3716 lei în octombrie 1990, la 9637 lei în octombrie 1991 (salariul mediu brut fiind de 11982 lei), respectiv de 2,6 ori. De asemenea, pensiile medii lunare au fost în trim. III 1991 de 2,2 ori până la 3,9 ori mai mari decât în trim. III 1990, funcţie de categoria de pensii. În esenţă, între evoluţia preţurilor şi a salariilor s-a creat un decalaj, reprezentat de scăderea salariului real cu 15,9% şi în consecinţă a potenţialului de achiziţionare de mărfuri şi servicii din partea populaţiei.

După cum se poate constata, scăderea salariului real este mai mică decât cea a producţiei industriale (24,66%), fapt posibil numai prin politica de protecţie socială care a fost aplicată, chiar dacă ea a fost insuficientă faţă de dinamica preţurilor. Aceasta nu este o situaţie normală, nici din punct de vedere social, pentru că nivelul de trai a scăzut, nici din punct de vedere economic,

pentru că salariile nu au mai reflectat cantitatea şi calitatea muncii prestate. După cum se ştie, productivitatea muncii în industrie a scăzut în primele nouă luni ale anului 1991, comparativ cu perioada anului 1990, cu 10,5% ajustată ca număr de zile lucrătoare. Am putea trage concluzia că, dacă productivitatea muncii ar fi rămas constantă, salariul real ar fi fost mai ridicat pentru că şi rezultatele financiare ale întreprinderilor ar fi fost mai bune.

Pentru menținerea puterii de cumpărare a populației, de la bugetul de stat s-au alocat fonduri de protecție socială suplimentare, însumând 32 miliarde lei în 1991 (prețuri la 1 septembrie), pentru acoperirea diferențelor între costuri şi prețuri la energie şi combustibil, transport, pâine, lapte, unt, ulei, zahăr, carne, caiete şi manuale şcolare, proteze, produse ortopedice şi vată medicinală.

Măsurat în dolari, salariul mediu net a scăzut în România de la 176,95 dolari/luna octombrie 1990, la 160,62 dolari/luna septembrie 1991, respectiv cu 9,24%. Dar în timp ce salariul mediu lunar brut realizat în 6 țări europene puternic industrializate (Austria, Germania, Italia, Belgia, Elveția şi Olanda) se cifra în vara anului 1991 la 1867,9 dolari, echivalentul salariului mediu brut în România era de numai 199,7 dolari (la cursul de 60 lei/dolari), respectiv de 9,35 ori mai mic. Discrepanța între salarii este mai mică decât cea între productivitatea muncii sociale, situată într-un raport de 1 (România) la 12-14 (Europa de Vest).

5. Cea mai grea situație cu care s-a confruntat Guvernul constă în fenomenul de blocaj al plăților în economie. Aceasta a apărut din cauze variate:

a) Lipsa de resurse pentru acoperirea unui volum de pierderi în economie de 83,8 miliarde lei din exercițiul anului 1989, 41,5 miliarde din exercițiul anului 1990 şi a unor credite neperformante de 89,3 miliarde lei, datând dinainte de 1990. În cursul anului 1990, Guvernul a acoperit, din resurse bugetare pierderi de 346,9 miliarde lei la un număr de 3035 întreprinderi. Pentru restul de 214,6 miliarde lei, pentru care nu au mai existat resurse bugetare disponibile, Guvernul a solicitat Parlamentului asanarea lor prin lansarea unei datorii publice, dar, deşi acest lucru s-a cerut din luna aprilie 1991, proiectul de lege a intrat în dezbaterea celor două Camere abia în decembrie 1991.

b) Lipsa de lichiditate a întreprinderilor, ca urmare a extremei lor încetineli în reevaluarea stocurilor în urma primelor două etape de liberalizare a prețurilor, precum şi ca urmare a faptului că o parte (50% la prima liberalizare şi 25% la cea de a doua) a neevaluării a fost preluată la bugetul de stat.

c) Volumul mare al producției neterminate, producției pe stoc (ultima cifrându-se la finele lunii septembrie 1991, numai în industrie, la 189 miliarde lei) şi stocurilor acumulate în comerț, toate acestea însemnând imobilizări pe credite la care se plătesc dobânzi, în loc ca ele să fie valorificate şi astfel să se plătească furnizorii, forța de muncă şi să se dea creditelor destinație de investiție.

d) Facturi neîncasate ca urmare a neacceptării mărfurilor la beneficiari din cauza viciilor de calitate.

e) Complicațiile ivite în operațiunile de barter prin care s-au important pentru consum în economie materii prime şi energie decontate la un curs de schimb şi consumate de anumiți beneficiari, în timp ce contrapartida consta din mărfuri cu ciclu de fabricație lung care s-a încheiat după modificarea cursului de schimb şi au fost livrate de alți furnizori decât beneficiarii importului.

f) Recurgerea, de către întreprinderi, la credit bancar pentru plata salariilor, finanțări de stocuri şi nu pentru plata furnizorilor şi investiții.

g) Efectuarea de importuri de energie şi materii prime pentru producție, de la balanța de plăți, pe credit de peste 90 zile.

Guvernul şi Banca Națională au analizat în repetate rânduri situația şi au fost emise două decizii (ianuarie şi aprilie 1991) şi o hotărâre (iulie 1991), prin care s-au stabilit modalitățile de deblocare a plăților şi calendarul acesteia, dar o deblocare parțială a început abia în octombrie 1991, când suma necesară creditării şi valoarea pierderilor acumulate se dublase.

Ajustări ale cheltuielilor, în favoarea întreprinderilor, au fost efectuate de Guvern prin buget, în sensul că, pe baza creşterii prețurilor, alocațiile pentru investiții au fost majorate între aprilie-septembrie 1991 de la 34,7 miliarde lei la 86,2 miliarde lei, subvențiile pentru producție către regiile autonome şi societățile comerciale cu capital de stat au fost sporite de la 28,3 la 48,8 miliarde lei, iar subvențiile pentru acoperirea diferențelor de preț şi tarif de la 36,4 la 88,7 miliarde lei. Riguros cu el însuşi şi consecvent în politica economică aplicată, Guvernul şi-a sporit, între aprilie şi septembrie 1991, sprijinul direct acordat economiei cu 124,3 miliarde lei, prin majorarea alocațiilor de la buget cu 225% la o creştere a prețurilor cu 77%, în acest spor incluzându-se şi protecția suplimentară acordată populației prin menținerea neschimbată a prețurilor cu amănuntul a unor produse şi servicii.

6. Guvernul s-a preocupat insistent pentru suplimentarea resurselor de finanțare a economiei româneşti, prin atragerea de credite externe în condiții avantajoase.

Astfel, au fost perfectate convenții de credit cu: Franța, Finlanda, Italia, Suedia, Elveția, Anglia, Canada, Austria, Turcia şi Germania, pentru finanțarea investițiilor, în sumă de 658,34 milioane dolari, din care 172,4 milioane dolari se aflau, la sfârşitul lunii septembrie 1991, deja în execuție la diverşi beneficiari din țară.

Cu Banca Mondială au fost semnate două acorduri în valoare de 180 milioane dolari pentru importuri de echipament şi piese de schimb pentru investiții şi altul de 150 milioane dolari pentru sănătate.

Au mai fost semnate aranjamente de finanțare de la Banca Europeană pentru Reconstrucție şi Dezvoltare pentru sectorul de comunicații şi până la finele lunii septembrie 1991 s-au încheiat negocierile cu Comunitățile Europene pentru un împrumut de 500 milioane dolari (acord semnat în noiembrie 1991) în cadrul împrumutului solicitat Grupului celor 24 – pentru o valoare totală de un miliard dolari. Până la sfârşitul lunii septembrie 1991 şi-au exprimat acordul de participare, pe lângă CEE, Japonia, Austria, Elveția, Suedia, Finlanda, Canada.

La 30 septembrie 1991, datoria externă a României (credite pe termen mijlociu şi lung) era de 883 milioane dolari, din care 199 milioane dolari angajați înainte de 1989.

7. Gospodărirea banului public a constituit, pentru Guvern, o preocupare majoră. Dacă în semestrul II 1990, Guvernul a funcționat cu un buget ajustat trimestrial, bazat pe proiecțiile de buget de la sfârşitul anului 1989, în cele trei trimestre ale anului 1991 s-a operat cu un buget aprobat de Parlament (Legea nr.22/1991). Execuția bugetară pe anul 1990 a fost supusă Parlamentului, ca şi cea pe 1991.

Răspunzând unor cerințe majore ale societății româneşti, în sensul de a se răspunde mai bine nevoilor sociale, ponderea cheltuielilor cu caracter social-cultural (învățământ, sănătate, cultură, asistență socială, pensii) a sporit, în totalul cheltuielilor bugetare, de la 37,4% în 1989 la 40,9% în 1990 şi 38,9% în primele nouă luni ale anului 1991.

Bugetul public național, consolidat, **în perioada 1 ianuarie-30 septembrie 1991**, se prezenta astfel:

	Prevederi	**Realizări**	**% 2:1**
Venituri	448,2	399,6	89,2
Cheltuieli	481,2	412,5	85,7
Sold	-33,0	-12,9	-

În cadrul acestuia, bugetul administrației centrale de stat a fost realizat la venituri în proporție de 91,5% şi la cheltuieli 89,4%. Nerealizarea integrală a veniturilor la bugetul administrației centrale de stat se explică prin încasări cu 10,8% mai mici din impozitul pe profit şi cu 20,6% din impozitul pe circulația mărfurilor.

La capitolul cheltuieli s-a înregistrat o nerealizare de 36,4 miliarde lei, din care 19,1 miliarde pentru acțiuni economice. Faptul se explică prin scăderea volumului producției la mărfurile îndreptățite să primească subvenții sau diferențe de preț şi tarif pentru protecția populației. Cea mai mare rămânere în urmă s-a înregistrat însă, la capitolul investiții finanțate de la buget, pe primele trei trimestre fiind folosite numai 38,1 miliarde lei, respective 44,3% din fondurile anuale alocate.

Bugetele locale s-au încheiat după 9 luni din 1991 cu un excedent de 2,9 miliarde lei, ca urmare a nerealizării în proporție de 13% a cheltuielilor, în principal pentru gospodărirea comunală şi locuințe.

Bugetul asigurărilor sociale de stat a efectuat, în primele trei trimestre din 1991, cheltuieli de 96,3 miliarde lei, degajând un excedent de la 5,9 miliarde rezervat, până la sfârşitul anului, pentru majorarea şi indexarea pensiilor.

În evoluția numerarului în circulație s-a evidențiat, până la sfârşitul lunii septembrie 1991, o creştere cu 51,2 miliarde lei – la 137,9 miliarde lei – față de cel existent la aceeaşi dată a anului 1990, ca urmare a ritmului mai mare al plăților față de cel al încasărilor.

Soldul general al economiilor populației la CEC, la 30 septembrie 1992 a fost de 240,5 miliarde lei, în creştere cu 2,4 miliarde lei față de situația existentă cu 12 luni în urmă şi mai mare cu 38,6 miliarde lei decât soldul existent la sfârşitul anului 1989.

III. Unde a ajuns economia României printr-o guvernare de coaliție?

Guvernul de coaliție, instalat în octombrie 1991, şi care şi-a încheiat mandatul în noiembrie 1992 a fost format din: 6 independenți şi 13 membri a 7 partide.

Acest Guvern s-a format în urma unei crize politice dominată de violență. Nu ne propunem să calificăm într-un anume fel acțiunea lui prin raportare la obiectivele pe care şi le-a propus. Dorim doar ca cititorul să dispună de o bază de raportare între stadiul economiei româneşti înainte de octombrie 1991 şi după această dată. Judecățile îi aparțin.

Iată câteva date care pot ajuta înțelegerea unei etape a României postrevoluționare:

Producția industrială

a) octombrie-decembrie 1991 raportată la ianuarie-septembrie 1991 = -5,5%;
b) ianuarie-iulie 1992 raportată la ianuarie-iulie 1991 = -21,8%.

Productivitatea muncii era în iulie 1992 cu 25,9% sub nivelul celei din iulie 1991.

Producția de **lapte** a fost în intervalul ianuarie-iulie 1992 cu 15,4% mai mică decât în aceeaşi perioadă a anului 1991, iar cea de **ouă** cu 29% mai scăzută. Intrările de carne în viu la fondul de stat au fost, comparativ cu primele 7 luni din 1991 cu 39,7% mai mici în acelaşi interval al anului 1992.

Vânzările de mărfuri cu amănuntul s-au situat în perioada ianuarie-iulie 1992 cu 9,6% sub cele din 1991, din care cele de mărfuri alimentare au fost cu 29,3% mai mici.

Numărul şomerilor a crescut de la 183.685 persoane la 1 octombrie 1991 la 754.244 persoane la 17 august 1992.

Indicii prețurilor de consum ale populației au evoluat, în perioada octombrie 1990-iulie 1992, comparativ cu indicii **salariului mediu net**, după cum urmează:

	Prețuri de consum	**Salariu mediu net**	**Puterea de cumpărare a salariului**
Octombrie 1990	100%	100%	100%
Septembrie 1991	319,4%	268,7%	-15,9%
Iulie 1992	829,6%	585,5%	-29,4%

Sursa: CNS, *Buletin statistic de informare publică*, lunare.

Prin urmare, fără a încerca nici o calificare a capacității guvernelor care s-au succedat între alegerile din 20 mai 1990 şi cele din 27 septembrie 1992, o întrebare fundamentală care rămâne este: judecarea o facem față de realități sau de coloratura politică?

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 45/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE CERCETARE A CALITĂȚII VIEȚII

CALITATEA VIEȚII ROMÂNILOR ŞI MAGHIARILOR DIN ROMÂNIA
(cercetare comparativă)

dr. Ana BĂLAŞA

Bucureşti
1992

AU MAGHIARII O "SOARTĂ" MAI REA?

O sursă de tensionare periodică a societății româneşti constă în disputele, adesea dramatizate, stârnite **de către** sau **în jurul** minorității etnice maghiare.

Declarația Consiliului Național al Delegaților UDMR şi Grupului parlamentar al UDMR, adoptată la Cluj-Napoca la 25 octombrie 1992, cu privire la existența unei "probleme naționale" în România, a cărei gravitate ar reclama o urgentă rezolvare, a declanşat reacții prompte în opinia publică românească, inclusiv în structurile puterii, cu o încărcătură emoțională pe măsura radicalizării pozițiilor exprimate în respectivul document.

Într-o societate democratică, un mesaj care pretinde că vizează "una din cele mai grave probleme politico-sociale" şi care, cu accente de patetism, sugerează că "aici şi acum" este necesară rezolvarea, altminteri orice "salvare" fiind compromisă, un astfel de mesaj, deci, indiferent de justețea sa, nu poate fi ignorat. Cu atât mai mult cu cât el pare să aibă efecte chiar în planul unor relații externe, de vreme ce însuşi şeful diplomației ungare, Jeszensky Geza, declara, cu puțin timp în urmă, postului de radio Kossuth, că "bunele relații româno-ungare nu sunt de imaginat în situația în care maghiarii din România nu sunt mulțumiți de soarta lor".

Şi iată, UDMR afirmă răspicat că maghiarii din România nu sunt mulțumiți de soarta lor. Ceea ce atrage imediat atenția nu este afirmația în sine (câți oameni sunt mulțumiți, azi, de soarta lor?), cât întrebările conexe: **în raport cu ce şi, mai ales, în raport cu cine sunt nemulțumiți maghiarii?** Au românii o "soartă" mai bună şi frustrarea maghiarilor este un efect derivat al acestei eventuale diferențieri?

Un răspuns calificat, care să stabilească existența acestei presupuse diferențieri (afirmată de o parte, contestată de cealaltă parte), dimensiunile şi efectele ei, îl putem afla "întrebând" realitatea socială însăşi, cu mijloacele reci şi neutre ale ştiinței.

O contribuție importantă la elaborarea acestui răspuns o poate constitui **cercetarea comparativă a calității vieții românilor şi maghiarilor** din România de astăzi căci, firesc, ce-i poate face mai mult pe oameni să fie mulțumiți sau nemulțumiți decât ansamblul condițiilor fizice, economice, sociale, culturale, politice, de sănătate în care trăiesc, relațiile şi procesele sociale la care participă, bunurile şi serviciile la care au acces, gradul în care împrejurările corespund aşteptărilor lor, cu alte cuvinte, calitatea vieții lor?

Institutul de Cercetare a Calității Vieții, din cadrul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române, realizează anual anchete naționale, având ca obiectiv diagnoza calității vieții în România. Cercetarea din acest an (autori: Ana Bălaşa, Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol) a fost realizată în luna mai 1992 şi se bazează pe studierea unui eşantion național reprezentativ de 1516 persoane din 61 localități (28 oraşe şi 33 sate). Proporția

maghiarilor în eşantion este corespunzătoare în raport cu datele din recensământ, respectiv 7,4%. Întrunirea unui număr suficient de mare, din punct de vedere statistic, ne-a permis o analiză detaliată a datelor pe cele două categorii de populație (români-maghiari).

Precizez că, în cele ce urmează, nu voi evidenția atât semnificația generală a datelor (conținută, de altfel, în lucrarea colectivă "CALITATEA VIEȚII '92-ancheta națională", Centrul de Informare şi Documentare Economică, Bucureşti, 1992), cât voi insista pe comparația lor în funcție de criteriul enunțat – naționalitatea.

Starea de nemulțumire a populației maghiare este constant prezentată, de către liderii UDMR, ca derivând din condiții specifice ale acestei etnii astfel că, la baza diferențierilor pe care ei le afirmă, față de populația majoritară, ar sta criterii etnice.

Pe de altă parte, cercetătorii şi observatorii relațiilor interetnice au constatat că, adesea, criteriile etnice maschează diferențieri, divergențe sau conflicte care sunt, de fapt, de natură economică, socială sau politică şi nu propriu-zis etnică.

Care este, din acest punct de vedere, situația la noi?

- Datele furnizate de populația investigată atestă că, în țara noastră, nu există discriminare economică pe criterii naționale (cel puțin în cazul pe care îl avem aici în vedere);
  - Naționalitatea nu este un factor de influență asupra veniturilor familiale sau a veniturilor medii pe persoană.
  - Structura şi sursele de formare a veniturilor sunt similare la români şi maghiari.
  - Scăderea intențiilor de cumpărare a unor bunuri de folosință îndelungată şi schimbarea structurii cheltuielilor de consum (creşterea cheltuielilor pentru consumul alimentar) sunt caracteristice ambelor categorii de populație.
  - Sărăcia este "echitabil" distribuită în rândul românilor şi maghiarilor, românii fiind, totuşi, uşor "favorizați".

O imagine mai completă şi, în acelaşi timp mai nuanțată, ne-o oferă **estimarea de către români şi maghiari a propriei situații economice** întrucât, modul de percepere, chiar a aceloraşi condiții obiective, poate diferi în funcție de sistemul de valori, de aspirațiile şi aşteptările fiecăruia.

- Aprecierea veniturilor personale este similară, şi anume sub nivelul satisfăcător (media teoretică)[1]:

[1] Răspunsurile la întrebările de apreciere, evaluare, opinie au fost date pe o scală de 5 valori, de la 1 la 5. Cu cât media tinde către 1, cu atât situația este mai negativă şi, invers, cu cât tinde către valoarea 5, cu atât situația este mai bună.

	Valori medii	
	Români	Maghiari
Apreciere venituri	2,64	2,51

Diferența dintre cele două medii nu este semnificativă statistic.

- Evaluarea veniturilor familiale în funcție de necesități evidențiază o situație ceva mai proastă în cadrul familiilor de români:

Estimarea veniturilor:	Cum estimați veniturile dvs. în funcție de necesități ?	
	Români (%)	Maghiari (%)
1. Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	18,6	9,1
2. Ne ajung numai pentru strictul necesar	34,5	50,0
3. Ne ajung numai pentru un trai decent	35,9	26,4
4. Reuşim mai mult, dar cu eforturi	10,5	14,5
5. Avem tot ce ne trebuie, fără mari eforturi	0,5	-

Sub nivelul strictului necesar declară că trăiesc 18,6% din români, față de 9,1% din maghiari, în timp ce peste nivelul unui trai decent se autoplasează 11% din români şi 14,5% din maghiari.

- **Percepția situației personale şi familiale**, considerată global, **nu diferențiază semnificativ cele două etnii**.

	Valorii medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Starea de sănătate	3,39	3,46	nu
Relațiile cu soția (soțul)	4,25	4,06	da
Situația copiilor	3,99	3,90	nu
Posibilitățile de afirmare în viață	2,62	2,55	nu
Accesibilitatea formelor de învățământ	3,00	2,68	da
Media pe domeniu	3,45	3,33	nu

De reținut că **maghiarii acuză o mai scăzută accesibilitate a formelor de învățământ decât românii** (dar nici evaluarea acestora nu depăşeşte media). De asemenea, este de menționat că, indiferent de naționalitate, **posibilitățile de afirmare în viață sunt similar evaluate**, şi anume la nivelul cel mai scăzut dintre toate componentele care definesc situația personală şi familială.

- **Condițiile privind exercitarea profesiunii sunt în general asemănătoare, în jurul mediei teoretice. Maghiarii evaluează mai negative decât românii posibilitățile de a găsi un loc de muncă corespunzător intereselor şi aspirațiilor**:

	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Conținutul muncii desfăşurate	3,65	3,59	nu
Condițiile de muncă	3,26	3,26	nu
Posibilitățile de a obține un loc de muncă pe măsura intereselor şi aspirațiilor	2,32	2,05	da
Media pe domeniu	3,07	2,96	nu

- **Condițiile de habitat** sunt percepute similar de către români şi maghiari peste nivelul "satisfăcător":

	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Locuința	3,65	3,61	nu
Mediul natural	3,34	3,46	nu
Oraşul	3,46	3,54	nu
Relațiile cu vecinii	4,10	4,06	nu
Media pe domeniu	3,63	3,66	nu

- **Calitatea serviciilor economice** este evaluată negativ de ambele populații, fără a se înregistra diferențe de grad între ele:

	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Aprovizionarea cu alimente	2,82	2,79	nu
Aprovizionarea cu bunuri nealimentare	2,77	2,68	nu
Transportul în comun	2,68	2,67	nu
Prestări servicii	2,54	2,50	nu
Media pe domeniu	2,70	2,66	nu

- **Calitatea serviciilor sociale este mediocră şi în opinia românilor şi în opinia maghiarilor**:

	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Asistența medicală	3,04	3,04	nu
Calitatea învățământului	3,40	3,30	nu
Calitatea informației mass-media	3,17	2,81	da
Petrecerea timpului liber	2,66	2,71	nu
Administrarea localității	2,86	2,83	nu
Funcționarea instituțiilor publice	3,04	2,92	nu
Media pe domeniu	3,02	2,93	nu

O diferență clar semnificativă se înregistrează numai pentru **modul de percepere a calității informației prin mass-media**. Să reținem şi această

componentă care diferențiază cele două subeşantioane în sensul că maghiarii sunt semnificativ mai nemulțumiți decât românii.

- **Mediul social** este evaluat negative şi **nu diferențiază maghiarii de români**.

	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Securitatea de acasă, de pe stradă	2,85	2,86	nu
Respectarea drepturilor personale	2,89	2,89	nu
Corectitudinea, echitatea în mediul în care trăiți	2,66	2,84	da
Media pe domeniu	2,80	2,86	nu

Dacă ne aşteptăm ca între cele două categorii de populație să existe diferențe marcante, percepția mediului social este unul din domeniile ce pot să producă, cel mai probabil, o astfel de diferențiere. Lucrurile nu stau însă aşa nici în ceea ce priveşte securitatea personală. Mai mult, evaluarea corectitudinii şi a echității din mediul de viață este semnificativ mai negativă în cazul românilor.

- **Participarea socială** poate fi, în principiu, un indicator relevant pentru evidențierea eventualelor inegalități sociopolitice între o minoritate națională şi populația majoritară. Subiecții investigați infirmă însă, existența unor astfel de inegalități şi atestă, cu toții, perceperea unui nivel scăzut de participare la diferite niveluri:

Participarea la:	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Locul de muncă	2,90	2,75	nu
Localitatea de reşedință	2,14	2,14	nu
Nivelul țării	2,05	1,89	nu
Media pe domeniu	2,36	2,26	nu

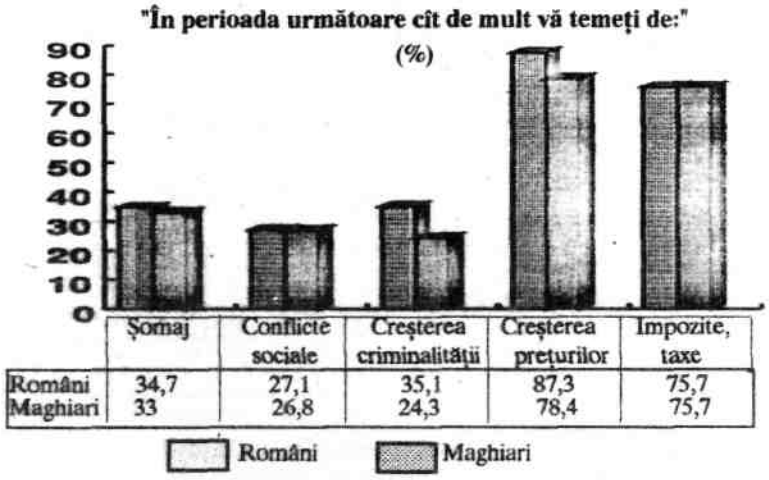
În efortul de democratizare a societății româneşti, exercițiul participării la diferite niveluri de organizare socială rămâne un deziderat neîmplinit încă, în opinia atât a românilor, cât şi a maghiarilor. Este domeniul vieții sociale recepționat cel mai critic, probabil şi ca urmare a nivelului înalt de aspirații şi aşteptări.

- **Temerile față de o serie de dificultăți economice şi sociale, previzibile în perioada următoare, nu evidențiază un stres mai mare al populației maghiare**.

Creşterea prețurilor şi a criminalității îi îngrijorează mai mult pe români; în rest, temerile sunt aceleaşi.

Şi, totuşi, românii sunt mai mulțumiți de viața lor decât maghiarii?

- **Starea de satisfacție/insatisfacție** este expresia evaluării globale a calității vieții,"concluzia trăită"de către fiecare, un bilanț al raportului între ceea ce omenii aşteaptă şi ceea ce obțin. Pe de altă parte, realitatea psihologică a mulțumirii/nemulțumirii este, prin efectele pe care le poate avea, cel puțin la fel de importantă ca starea obiectivă însăşi. Este această realitate psihologică diferită pentru maghiari față de români?

Satisfacție/insatisfacție față de:	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
Viața de zi cu zi	2,96	2,90	nu
Viața personală	3,45	3,38	nu
Viața social-politică din țară	2,46	2,59	nu

Se poate observa că **şi românii şi maghiarii sunt la fel de mulțumiți față de viața lor personală şi la fel de nemulțumiți față de viața social-politică din țară şi față de viața lor de zi cu zi**.

În fine, se poate formula o concluzie generală: **naționalitatea nu se dovedeşte a fi un criteriu de diferențiere nici în domeniul nivelului de trai nici în acela al percepției calității vieții. Românii şi maghiarii sunt la fel de mulțumiți sau nemulțumiți de viața lor în general şi de majoritatea componentelor ei, au aceleaşi temeri şi percep similar schimbările din peisajul economic, politic şi social**.

În ciuda acestor rezultate, cercetarea a evidențiat că populația din România are totuşi conştiința existenței unor conflicte de natură etnică (mai puțin intensă în mai 1992 decât în mai 1991). Ipotetic, o minoritate care se simte nedreptățită frustrată percepe cu o mai mare intensitate stările conflictuale. Într-adevăr, percepția existenței conflictelor în societatea românească diferențiază

cele două populații în discuție, dar într-o cu totul altă direcție: cei care percep o stare conflictuală generală mai intensă sunt românii. Ceea ce pare încă şi mai neaşteptat este însă faptul că şi conflictele etnice le văd mai intense românii.

Conflicte etnice	Valori medii		Semnificația diferenței
	Români	Maghiari	
1991	2,48	2,79	da
1992	2,92	3,23	da

(Mediile mai mici desemnează o situație mai critică).

Se pot avansa două ipoteze: fie maghiarii sunt mai adaptați la situațiile conflictuale, fie cei care se simt mai amenințați sunt românii.

Aşa cum am văzut, există câteva componente care diferențiază cele două populații, fie în favoarea românilor, fie în favoarea maghiarilor. Le vom reține numai pe acelea pe care maghiarii le percep mai negativ decât românii:

- accesibilitatea formelor de învățământ dorite;
- calitatea mijloacelor de informare în masă;
- posibilitățile obținerii unui loc de muncă corespunzător intereselor şi aspirațiilor.

Întrebarea este dacă aprecierea negativă acestor componente influențează semnificativ starea de mulțumire/nemulțumire. Cu alte cuvinte, componentele respective sunt buni predicatori ai acestei stări ?

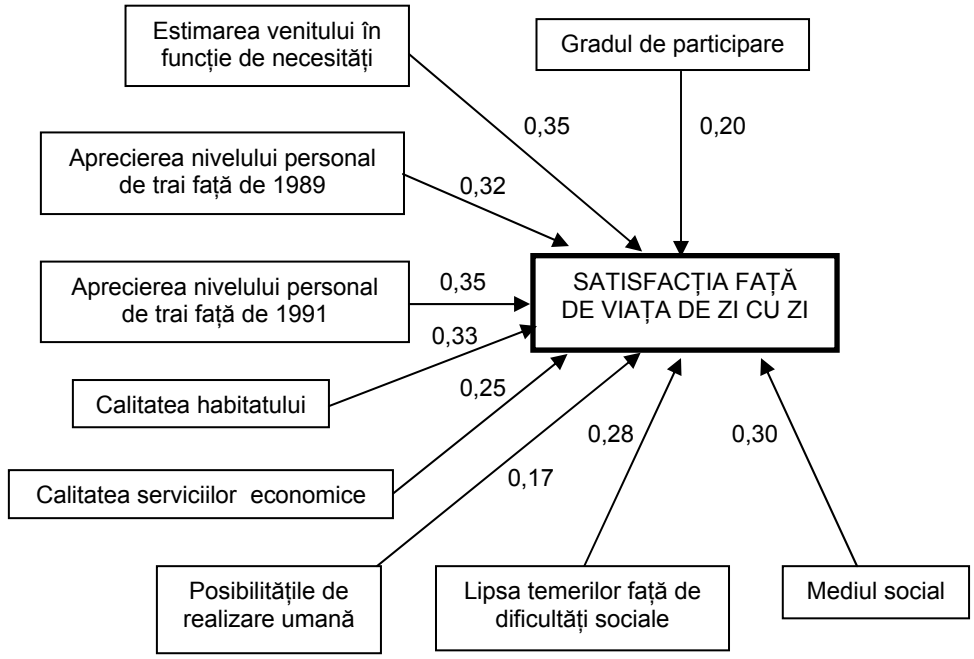
În figura de pe pagina următoare sunt reprezentate, aşa cum au rezultat din cercetare, sursele stării de mulțumire/nemulțumire (cu indicarea măririi conflictului de corelație "r" care exprimă intensitatea legăturii). Observăm că dintre sursele determinate lipsesc componentele în discuție, iar cele prezente, aşa cum am văzut, nu-i diferențiază pe maghiari de români. Dacă există totuşi o stare de nemulțumire suplimentară a maghiarilor (nedeclarată însă de aceştia), aşa cum susține UDMR, ea este alimentată de alte surse decât cele privind calitatea vieții economice, sociale, politice.

Pe de altă parte, urmărind discursul dezvoltat de liderii UDMR după decembrie 1989, observăm prezența constantă a temelor privind învățământul în limba maghiară şi accesul la mass-media, în special TB, susținute cu deosebită insistență şi cu accentuarea existenței inegalităților care ar exista față de populația majoritară. Am văzut însă că, în opinia populației maghiare investigate, aceste componente nu au influențat asupra stării de mulțumire/nemulțumire. **Rezultă că modelul revendicativ este transmis de sus în jos, este difuzat etnicilor maghiari şi nu receptat de la aceştia**.

Faptul nu trebuie să surprindă însă. El a mai fost observat de cercetători relațiilor şi conflictelor etnice. Se remarcă, de exemplu, rolul "avangardei" etnice, faptul că nu toți membrii unui grup etnic sunt implicați egali, că exigențele şi revendicările sunt, în general formulate şi încurajate de către elitele militante. Ele elaborează şi difuzează mesajele. Chiar acolo unde au loc consultările

democratice, elementele cele mai radicale sunt rareori supuse unui vot. Elitele etnice au, de regulă, o importantă funcție de socializare, de difuzare a unor valori şi norme, categorii mentale, cunoştințe, stereotipuri, prejudecăți. Rezultatul constă într-un anumit conformism în manierele de a gândi, simți şi acționa ale membrilor etniei respective.

Surse ale satisfacției

Astfel că, în contextul în care, în ultimele exprimări publice ale UDMR, unele ulterioare "Declarației de la Cluj", constatăm o diversificare şi o radicalizare a revendicărilor, ne putem aştepta, ca în anul viitor, să rezulte şi alte componente care să diferențieze subiecții celor două naționalități. Participarea la putere la diferite niveluri şi calitatea mediului social ar putea fi doar unele dintre ele.

Etnicizarea excesivă a discursului UDMR, în condițiile în care în realitate şi românii şi maghiarii se confruntă cu aceleaşi probleme economice, sociale şi politice, poate induce conştiința, la români, a unei amenințări din partea maghiarilor şi se poate constitui într-un factor de stimulare a animozităților, divergențelor, conflictelor.

Fără îndoială, UDMR este liberă să difuzeze membrilor săi, sau celor pe care pretinde că îi reprezintă, orice mesaj doreşte.

Ceea ce este important – şi interesează întreaga societate românească, nu numai naționalitatea maghiară – este **conținutul mesajului, corectitudinea lui**. Or, asupra nemulțumirilor şi revendicărilor exprimate în ultimul timp se pot formula şi alte puncte de vedere şi se pot face multe observații, nu numai din perspectivă politică şi juridică, ci şi sociologică. Este de subliniat, de exemplu, că orice dialog pe problemele etnice trebuie să respecte un minimum de **principii metodologice**. Unul dintre ele se referă la faptul că **relațiile interetnice nu se pot aborda în afara contextelor socioistorice în care ele se manifestă**.

Grupul etnic maghiar din România nu are statutul nici al grupurilor etnice din Belgia, Elveția, nici al celor din republicile fostei Uniuni Sovietice, nici al bretonilor, corsicanilor, scoțienilor, baştilor sau kurzilor. Într-o tipologie a grupurilor etnice, Rodolfo Stavenhagen, profesor universitar de sociologie şi specialist UNESCO în probleme etnice, plasează minoritatea maghiară într-o categorie distinctă, cea a "minorităților care se identifică cu un grup etnic dintr-un stat vecin în care respectivul grup poate fi majoritar (cazul ungurilor din România, turcilor din Bulgaria, albanezilor din Iugoslavia, mexicanilor din Statele Unite)".

Un alt principiu metodologic priveşte **precizarea naturii divergențelor dintre partenerii de dialog**: acestea se derulează într-un cadru instituțional constituit, cu respectarea regulilor jocului sau privesc însuşi acest cadru? În context, trebuie stabilit dacă discuțiile se poartă **asupra** naturii statului (național sau plurietnic, plurinațional) şi a integrității teritoriale, a tipului de grup etnic (națiune, popor, naționalitate, minoritate, grup tribal, comunitate), a statutului juridic al acestuia sau ele privesc aspecte ce se pot rezolva în cadrul legislativ şi instituțional existent.

Dialogul şi comunicarea cu "societatea românească" sunt dificile tocmai pentru că, de o parte se forțează schimbarea a însăşi regulilor şi criteriilor (inclusiv Constituția fiind pusă în cauză) pe care cealaltă parte le consideră intangibile.

Un al treilea principiu metodologic priveşte **precizarea explicită a semnificațiilor conceptelor utilizate**, oricât de dificil ar fi acest demers. Ambiguitatea – intenționată sau nu – dincolo de faptul că îngreuiază comunicarea pune în cauză sinceritatea şi credibilitatea mesajului.

Polisemia conceptului de "**comunitate**" de exemplu, obligă la precizarea semnificațiilor asumate. Care sunt sensurile acestei noțiuni utilizate în "declarația de la Cluj"? Dacă termenul se referă la comunitate ca la un tip de organizare socială (unul din sensuri), este de precizat că aceasta era tipică Evului mediu şi că aproape toți marii sociologi, indiferent de tradiția de cercetare în care s-au înscris, au considerat formele de organizare medievale inferioare celor care le-au urmat. Înțeleasă astfel, comunitatea are câteva note caracteristice: este formată din persoane care se unesc prin legături naturale, obiectivele comune sunt prioritare față de interesele particulare ale individului, sentimentul de apartenență la aceeaşi colectivitate domină opțiunile persoanelor, asigurând

cooperarea şi unitatea grupului, viaţa şi interesele membrilor se identifică cu viaţa şi interesele ansamblului social. Atunci când se vorbeşte de "autonomie comunitară", acestea sunt semnificaţiile reţinute? În acest caz, trebuie să amintim **influenţele politice** ale concepţiei sociologului german Ferdinand Tönnies, cel care a introdus în sociologie termenul de comunitate şi care prefera tipul comunitar de organizare a vieţii sociale. Efectele involuntare ale acestor influenţe nu pot fi ignorate: proliferarea mişcărilor romantice naţionaliste germane, înţelegând printre acestea şi nazismul.

În societăţile moderne democratice, drepturile omului, ale individului, autonomia şi identitatea personală sunt cele care primează, nu cele ale comunităţii, colectivităţii, şi ar fi de mirare ca tocmai liderii UDMR să nu recunoască valori atât de specifice democraţiilor occidentale.

Definirea noţiunilor nu este deci o operaţie superfluă, mai ales când operăm cu ele într-un câmp politic atât de sensibil şi atât de pretabil ideologizărilor. Căci, dacă există reacţii de tip "comunitar" pozitive, obţinute prin invocarea intereselor comune, a trăsăturilor distinctive care conferă o identitate proprie ce trebuie apărată, nu trebuie ignorate nici cele negative, în speţă posibilitatea constituirii unei ideologii naţionalist-şovine, care nu doar distruge, ci şi **separă**.

Valorizarea cu precădere a ceea ce particularizează o colectivitate, crearea identităţii şi unanimităţii prin **opoziţie şi conflict** cu ceilalţi care nu sunt "NOI" fac parte dintr-o "ideologie" care este nu numai incompatibilă cu valorile democraţiei, ci şi periculoase.

INSTITUTUL NAȚIONAL
DE
CERCETĂRI ECONOMICE

PROBLEME ECONOMICE
NR. 46-47/1992

CENTRUL DE INFORMARE
ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
BUCUREŞTI

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992

Centrul de Informare şi Documentare Economică
Bucureşti, ianuarie 1993

SUMAR

Scurtă prezentare: CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ 415

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992 418
I. Analele Institutului Național de Cercetări Economice 418
II. Studii şi cercetări economice 418
III. Probleme economice 419
IV. Romanian Economic Digest 421
V. Revista română de economie 425
VI. Economia României – evoluții pe termen scurt 426
VII. Alte lucrări ale institutelor 426

Scurtă prezentare

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

Centrul de Informare şi Documentare Economică (CIDE), unitate cu personalitate juridică a Institutului Național de Cercetări Economice (INCE), a fost înființat la 2.I.1990, fiind o structură cu totul nouă în cercetarea economică românească.

I. Activitatea şi organizarea centrului răspunde mai multor cerințe şi arii de interes, ceea ce a făcut ca CIDE să-şi adapteze – în cei trei ani câți au trecut de la înființarea sa – mijloacele de exprimare la aceste cerințe.

În primul rând, este vorba de asigurarea documentării cercetărilor din cadrul institutelor componente ale INCE, cu alte cuvinte de a participa alături de aceştia la fundamentarea preliminariilor lucrărilor din programele prioritare de cercetare. În consecință, documentarişti şi traducători din centru au fost şi sunt cuprinşi în colectivele interdisciplinare de elaborare a temelor prioritare din programul de cercetare al INCE.

În al **doilea rând**, CIDE asigură, aproape în exclusivitate, difuzarea rezultatelor cercetării ştiințifice realizate în INCE, atât în rândul tuturor institutelor componente (fiind deci un liant al structurilor ştiințifice ale institutelor componente ale INCE), cât şi – mai ales – în mediile academice, guvernamentale, economice şi sociale din țară.

În al **treilea rând**, CIDE şi-a asumat răspunderea de a difuza (din rezultatele cercetării ştiințifice realizate în INCE, din valorificarea experienței documentariştilor, traducătorilor şi redactorilor săi) în mediile economice din țară şi străinătate informații bibliografice sau faptice privind tranziția în România.

II. Pentru a răspunde acestor trei obiective importante, structura organizatorică a CIDE a fost adaptată – pe parcursul activității – în felul următor:

a) **Sector de creare şi gestionare** a fondurilor informaționale. În acest sector se realizează: abonamentele la sursele de informații, urmărirea surselor de informații din țară şi străinătate, indexarea şi gestionarea fondurilor informaționale.

b) **Sector prelucrarea fondurilor informaționale**. În cadrul sectorului se asigură: prelucrarea (prin traducere, rezumare, indexare) şi stocarea fondurilor bibliografice şi faptice. Se pregătesc, tot aici, fişierele pentru documentare tematică retrospectivă.

c) **Sector cercetare şi documentare informațională, servicii de informare şi documentare.** Pe baza bazelor de date şi informații proprii, dar şi

cu consultarea altor surse de informații, se furnizează la cerere: cercetări documentare, selective, retrospective; documentări faptice sau bibliografice. Aceste materiale sunt, de cele mai multe ori, cuprinse în publicațiile realizate şi difuzate cercetătorilor din cadrul INCE.

d) **Sector editare publicații primare şi secundare de informare şi documentare economică.** În acest sector se concentrează, teoretic şi practic, tot ceea ce se realizează în centru în materie de documentare, precum şi în materie de pregătire editorială pentru difuzarea rezultatelor cercetării ştiințifice economice în mediile interesate din țară şi străinătate.

Se realizează:

- 7 serii de publicații periodice;
- circa **20 titluri anual de neperiodice**, constituite din caietele de studii ale institutelor, care se difuzează numai institutelor şi, în limita acordurilor cu acestea, se includ – în extenso sau sinteze – în publicațiile periodice;
- circa **20 titluri anual** de sinteze, comunicări, programe de sesiuni şi alte manifestări ştiințifice, în limba română sau limbi străine;
- instrumentarul de lucru pentru cercetările de teren ale ICCV, IEN, IEM etc. (chestionare, anchete, machete, formulare etc.).

e) **Compartimentul difuzare**, care realizează anchetele de tiraj, evidența publicațiilor, expediere, relații cu publicul etc.).

f) **Microimprimeria**.

III. Pentru a răspunde cerințelor de promovare şi difuzare a unor lucrări fundamentale, dar pentru care nu se poate asigura finanțarea din bugetul public, centrul a inițiat şi organizat editarea în regim comercial a unor asemenea lucrări prin Editura "EXPERT". Prin structura sa şi prin programul editorial, editura va realiza – pentru început – trei colecții, şi anume:

- **restituiri obligatorii** – în care vor fi cuprinse lucrările marilor economişti români;
- **economia României** – cu studii de istorie a economiei naționale, analize, comparații, puncte de vedere şi programe;
- **tratate, monografii şi enciclopedii economice**.

În anul 1992 (primul an de activitate), în Editura Expert s-au realizat trei lucrări, şi anume: dr. A. Iancu, *Tratat de economie*, vol. 3, "Piață-concurență-monopol"; Steve H. Hanke, *Privatizare şi dezvoltare economică*; IEM, *Conjunctura economiei mondiale 1991-1992*.

IV. Programul de cercetare şi editorial pe anul 1993 al CIDE cuprinde:

- 5 serii de periodice primare de informare şi documentare economică: *Probleme economice* (47 apariții/an); *Studii şi cercetări economice* (12 apariții/an); *Romanian Economic Digest*, cu două versiuni: în limba engleză şi franceză (12 apariții/an); *Calendarul manifestărilor ştiințifi-*

ce organizate în INCE şi unităţile sale componente; *Revista română de teorie economică*, publicaţie a IEN (4 apariţii/an);

- 5 serii de publicaţii neperiodice primare de informare şi documentare economică: *Analele INCE*; *Economia României – evoluţii pe termen scurt*; *Buletinul seminarului de modelare macroeconomică*; *Caiete de studii* – valorificarea rezultatelor cercetărilor din INCE; *Caietele Dicţionarului Enciclopedic Economic Român*.

LUCRĂRI PUBLICATE ÎN ANUL 1992

I. ANALELE INSTITUTULUI NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

Nr. 1/1992 (Anul II, vol. 5)

- Calitatea vieții "92 – Anchetă națională (3), ICCV, *dr. Ana Bălaşa, dr. Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol*

Nr. 2-3/1992 (Anul II, vol. 6)

- Cercetarea ştiințifică şi dezvoltarea tehnologică în condițiile tranziției, IEN, *dr. Gh. Zaman, Steliana Sandu, dr. Ileana Ionescu-Siseşti, dr. Mihai Ştefan, Adrian Toia*

II. STUDII ŞI CERCETĂRI ECONOMICE

Nr. 1-2/1992

- Restructurări în economia națională în vederea creşterii eficienței economice şi a calității vieții (Partea I), ICRISI, *Lucian Albu, Elena Moise, Luisa Isăcescu, Mihail Gondoş, Christina Suciu, Aura Sutaru* (şi ediție Studii de economie industrială, nr. 93, ICRISI)

Nr. 3-4/1992

Strategii şi politici ale protecției mediului înconjurător în țări cu economie de piață, IEN, *dr. Camelia Cămăşoiu, Marina Rudăreanu, Maria Simion*

Nr. 5-6/1992

- Inflație şi indexare. Metode de cercetare statistică şi de analiză economică, INCE, *Alexandru Radocea, Vasilie Bogdan*

Nr. 7-8/1992

- Instrumente economice pentru stimularea economisirii şi transformării economiilor în capital, ICRISI, *Lucian Croitoru, Ileana Farmache, Bogdan-Cristian Drăgan, Anişoara Ulceluşe, Doina Tătaru, Cornel Târhoacă, Ramona Bratu, Giga Grosu, C-tin Panaitescu, Carmen Bădulescu* (şi ediție Studii de economie industrială, nr. 101, ICRISI)

Nr. 9/1992

- Restructurări în economia națională în vederea creşterii eficienței economice şi a calității vieții (Partea a II-a), ICRISI, *Lucian Albu, Elena Moise, Luisa Isăcescu, Mihail Gondoş, Christina Suciu, Aura Sutaru* (şi ediție Studii de economie industrială, nr. 93, ICRISI)

Nr. 10-11/1992

- Piața muncii în România în perioada de tranziție. Mecanisme şi politici de ocupare a forței de muncă şi combatere a şomajului, IEN, *dr. Steliana Perț, dr. Constantin Ciutacu, Florin Pavelescu, Doru Mihalcea, Constanța Mihăescu, Gabriela Predoşanu, Valentina Vasile*

Nr. 12/1992

- Întreprinderea – agent al economiei de piață. Dezvoltarea întreprinderilor mici şi mijlocii. Forme de asociere a întreprinderilor mici şi mijlocii. Forme de asociere a întreprinderilor, ICRISI, *dr. Aurel Iancu, Dan Vasile, Ruxandra Isaic-Maniu, Emil Stan, Constantin Panaitescu, Roxana Bob* (şi ediție Studii de economie industrială, nr. 112, ICRISI).

III. PROBLEME ECONOMICE

Nr. 1-2-3/1992

- Costul social al reformei în România, IEN, *Maria Poenaru, Maria Molnar*

Nr. 4/1992

- Minimul de trai (pragul de sărăcie) în România, IEN, *Maria Molnar, Maria Poenaru*

Nr. 5-6/1992

Grupuri sociale defavorizate şi politici pentru asistența lor socială – persoanele vârstnice, ICCV, *dr. Hildegard Puwak*

Nr. 7/1992

- Comunitatea europeană – piață unitară şi politică socială, ICCV
- Instrumentele politicii sociale în domeniul educației şi învățământului, ICCV, *Georgeta Ghebrea*
- Stadiul actual şi perspectivele asistenței medicale în România, ICCV, *dr. Andrei Novak*
- Despre o viitoare reformă a sistemului de pensii în Germania, ICCV, *dr. Hildegard Puwak*
- Delincvența juvenilă – cauze, factori şi direcții de prevenire, ICCV, *Margareta Flesner*
- Considerații cu privire la indicatorii utilizabili pentru exprimarea intensității fenomenului inflaționist în România, ICCV, *dr. Gheorghe Barbu*

Nr. 8/1992

- Bugetul şi sistemul fiscal, IFPPV, *Rodica Bălănescu, Carmen Corduneanu, Dorina Antohi, Florin Bălăşescu, Adriana Negoiță, Vladimir Florea*

Nr. 9/1992

- Cu privire la modelele teoretice ale economiei de piață pornind de la categoriile specifice acesteia, IPE, *dr. Victor Stoica*
- Bătălia secolului XXI – situația forțelor celor trei mari poli, IEM, *Laura Stanciu*
- Proiectul actual final al Rundei Uruguay oferă o şansă unică liberalizării comerțului, IEM, *Laura Stanciu*
- Depăşirea obstacolelor în comerțul internațional între posibilitate şi realizare, IEM, *Laura Stanciu*

Nr. 10/1992

- Taxa pe valoarea adăugată în economia concurențială, IFPPV, *Carmen Corduneanu, Rodica Mihaela Bălănescu*

Nr. 11-12-13-14/1992

- Probleme actuale ale populației şi politicii familiale, IEN, *dr. Constantin Grigorescu, Livia Chisăgiu, Vergiliu Iordache, Georgeta Dumitrescu, Grigore Vâlceanu*

Nr. 15-16-17/1992

- Evaluarea calității serviciilor sociale, învățământ şi asistență medicală, ICCV, *dr. Andrei Novak*

Nr. 18/1992

- Învățământul – mutații, costuri, perspective, ICCV, *dr. Maria Moldoveanu*

Nr. 19-20/1992

- Costul vieții, probleme teoretico-metodologice ale măsurării acestuia, acestuia, ICCV, *dr. Hildegard Puwak, Mariana Stanciu, Emilian Popescu, Iuliana Ghindă, Mihai Teodorescu, Luminița Ionescu*

Nr. 21/1992

- Formarea agriculturii durabile, opțiune pentru soluționarea problemei securității alimentare a României, IEA, *Dumitru Dumitru, Filon Toderoiu*

Nr. 22/1992

- Sărăcia în România – distribuția teritorială şi intensitatea manifestării fenomenului sărăciei, ICCV, *dr. Hildegard Puwak* (şi ediție seria Politica socială, nr. 3, ICCV)

Nr. 23-24/1992

- Reforma în țările est-europene – experiențe, rezultate, analiză comparată, IEM, *Ana Bal*, IEM, *Luoana Dulgheru*, IEN, *Romulus Palade*, IEM

Nr. 25/1992

- Privatizarea în România – teorie şi practică, IEN, *dr. Gheorghe Zaman*

Nr. 26/1992

- Calitatea vieții '92 – anchetă națională (3), ICCV, *dr. Ana Bălaşa, dr. Ioan Mărginean, Ilie Sandu, Gheorghe Socol*

Nr. 27/1992

- Dezvoltarea agriculturii şi realizarea obiectivului strategic-securitatea alimentară a României, IEA, *Dumitru Dumitru*

Nr. 28-29-30-31/1992

- Dezechilibre macroeconomice în perioada de tranziție şi modalități de atenuare a acestora, ICRISI, *dr. Lucian Albu, Mura Crăiuțu, Elena Moise, Maria-Luisa Isăcescu, Valentin Lazea, Anca Petrovici, Aura Sutaru, Christina Suciu, Vasile Viezuină, Mihai Stoica* (şi ediție Studii de economie industrială, nr. 105, ICRISI)

Nr. 32/1992

- Analiza comparativă a nivelului de trai în Republica Moldova şi în România, ICCV, INCEF din Republica Moldova, *dr. Gheorghe Barbu, dr. Hildegard Puwak, Viorel Gheorghe, Vladimir Agafița, Emilian Ftomov* (şi ediție seria Politica socială, nr. 6, ICCV)

Nr. 33/1992

- Dezvoltarea regională şi amenajarea teritoriului – componență a strategiei tranziției la economia de piață, IPE, *Gabriela Frenț, Narciza Nica*

Nr. 34-35/1992

- Evaluarea calității unor servicii sociale şi autorități publice – cercetarea efectuată în municipiul Bucureşti – iunie 1992, ICCV, *dr. Andrei Novak* (şi ediție seria Politica socială, nr. 5, ICCV)

Nr. 36-37/1992

- Modelarea proceselor economice, IEN, *acad. Emilian Dobrescu, Gheorghe Avrămiță, Marin Comşa, Mădălina Dogaru, Aurel Camara, Ionel Florescu, Nicuşor Afloroaiei, dr. Simona Bara, dr. Nicolae Costake, dr. Hildegard Puwak, Gabriel Sticlaru, Liviu Begu, Filon Toderoiu, Marin Constantin, Dorina Antohi, Mariana Bârsanu, Anca Dachin, Elena Stroe, Cornelia Scutaru* (şi ediție Caietele colectivului de modelare macroeconomică, nr. 2, IEN)

Nr. 38/1992

- Funcția de producție la punctul culminant al simplității analitice şi exactității matematice – modelul SIMPLEX liniar-omogen – *ing. Ion I. Iliescu*

Nr. 39-40/1992

- Tendințe ale raportului dintre veniturile salariaților şi pensionarilor din România şi nivelul minim de trai, ICCV, *dr. Gheorghe Barbu, Vasilica Ghimpău, Radu Florea* (şi ediție seria Politica socială, nr. 7, ICCV)

Nr. 41-42/1992

- Politici de protecție a mediului înconjurător la nivel de întreprindere, IEM, *Iolanda Dăduianu Vasilescu*

Nr. 43/1992

- Starea de şomaj şi comportamentul şomerilor, ICCV, *Mihaela Codin, Mirela Zecheriu* (şi ediție seria Politica socială, nr. 4, ICCV)

Nr. 44/1992

- Economia României înainte şi după 1990 – o analiză a faptelor, *dr. Eugen Dijmărescu*

Nr. 45/1992

- Calitatea vieții românilor şi a maghiarilor din România – cercetare comparată, ICCV, *dr. Ana Bălaşa*

Nr. 46-47/1992

- Centrul de Informare şi Documentare Economică Bucureşti – scurtă prezentare

- Lucrări economice publicate de CIDE în anul 1992 – sinteză generală, CIDE, *Rodica Davidovici, Valeriu Ioan-Franc*

IV. ROMANIAN ECONOMIC DIGEST

January, 1992

- The bookkeeping law, *No. 82, December 24, 1991*

- Decision of the Government, *No. 779, November 15, 1991*, referring to the tax on commodity circulation and excises

- Norms of the National Bank of Romania, *No. V/2288/66, December 30, 1991*, referring to the regime of the foreign exchange accounts of the natural and legal persons under the conditions of the limited domestic convertibility of the leu

- Regulations of the National Bank of Romania, *No. V/1782/62, November 19, 1991*, regarding the current foreign currency collections and payments

- Decision of the Government, *No. 763, November 9, 1991*, on the unification of the leu exchange rates and the extension of the leu domestic convertibility to current foreign currency operations

- Tendencies in the structure of the consumer goods sales in Romania in the period January-September, 1991

February-March, 1992

- Romania in the third year of its transition

- Are there any solutions to overcome the crisis?

- 1991 in the quality of life diagnosis

- The poverty and the social cost of the price liberalization

- Law, *No. 7/February 5, 1992* regarding the financial coverage of state obligations which remained unadjusted by December 31, 1990 and the taking over by the state and commercial banks of the losses of the state-owned economic units in 1989 and 1990 as well as the inefficient bank credits

- Law, *No. 6/February 5, 1992* regarding the holidays and other leaves of the employees

- Norms of the National Bank of Romania, *No. V/32/1/January 10, 1992* regarding the foreign exchange control of the export activity cashings

- Regulation of the National Bank of Romania, *No.1/149/January 14, 1992* regarding the compulsory deposits of the banking companies with the National Bank of Romania

- The Romanian-German Economic Relationship

April, 1992

- The Romanian Government's statement regarding the foreign investments

- The 1992 budget – an austerity budget

- Romanian economy in 1991. Provisional statistical data

May, 1992

- The consolidation of the stability and the re-start of the national economy through the diminution of the inflation pressure and the restoring of the foreign exchange balance (*The speech delivered by the Prime Minister of Romania, Theodor Stolojan, in front of the Parliament of Romania, Bucharest, April 23, 1992*)

June, 1992

- Regulation of the National Bank of Romania regarding the effecting of the foreign currency operations

- Norms, *No. 2/1992* regarding the modification of the banking company status
- Norms, *No. 3/1992* regarding the notification of the opening of representation offices in Romania by the banking companies residing abroad
- Norms, *No. 4/1992* regarding the register of the banking companies
- Economy of Romania in March 1992

July,1992

- The preliminary synthesis of the transition strategy in Romania

August-Septemer, 1992

- Tendencies and strategic direction of the transition economy in Romania
- The model of the economic mechanism of the West-European democracies and the problems of the transition to the market economy in Romania
- The CMEA collapse and the problems of the integration in the European and world structures
- Aging and the quality of life in Romania. The economic and social impact of the transition upon the third age.
- The evolution of the population's incomes and demand in 1991 and the consumer goods market in Romania
- Norms of the National Bank of Romania regarding the organization and operation of the banking foreign currency market

October, 1992

- Formation of a sustainable agriculture: option for solving the food security problem in Romania
- Transition to a market economy and food consumption

November-December,1992

- Romania's present economic state and the ways to overcome the crisis, *acad. N.N. Constantinescu*
- Order *No. 3/July 27, 1992 of the Government of Romania* and Norms for the enforcement of Order *No. 3/July 27, 1992* on the value added tax in Romania
- The economy of Romania in September 1992. Statistical data

ROMANIAN ECONOMIC DIGEST

Janvier, 1992

- Loi de la comptabilité, *no. 82/24.12.1991*
- Décision gouvernementale, *no. 779/15.11.1991* concernant l'impôt sur la circulation des marchandises et les accises
- Normes de la Banque Nationale de la Roumanie *no. V/2288/66/30.12.1991* concernant le régime des comptes en devises des personnes physiques et des personnes morales, dans les conditions de l'introduction de la convertibilité interne, limitée, du leu

- Normes de la Banque Nationale de la Roumanie *no. V/1782/62/19.11.1991* concernant la réalisation des encaissements et des paiements courants en devises

- Décision gouvernementale, *no. 763/9.11.1991* concernant l'unification des taux de change du leu et l'extension de la convertibilité interne du leu aux opérations courantes en devises

- Tendances dans la structure des ventes de biens de consommation en Roumanie, pendant la période janvier-septembre 1991

Février-Mars 1992

- Roumanie-la troisième année de la transition

- Y a-t-il des solutions pour surmonter la crise?

- L'année 1991 et la diagnose de la qualité de la vie

- La pauvreté et le coût social de la libéralisation des prix

- Loi, *no. 7/5.02.1992* concernant la couverture financière des obligations de l'Etat restées non-régularisées au 31 décembre 1990 et la reprise par l'Etat et par les banques commerciales des pertes enregistrées par les agents économiques à capital d'Etat pendant les années 1989 et 1990, ainsi que des crédits bancaires non-performants

- Loi, *no. 6/5.02.1992* concernant le congé de repos et autres congés des salariés

- Normes de la Banque Nationale de la Roumanie, *no. V/32/1/10.01.1992* concernant le contrôle des encaissements en devises de l'activité d'exportation

- Règlement de la Banque Nationale de la Roumanie, *no. 1/149/14.01.1992* concernant les réserves obligatoires des sociétés bancaires auprès de la Banque Nationale de la Roumanie

- Les relations économiques entre la Roumanie et l'Allemagne

Avril 1992

- Déclaration du gouvernement de la Roumanie concernant les investissements étrangers

- Le budget de 1992 – un budget d'austérité

- L'économie de la Roumanie en 1991 – données statistiques provisoires

Mai 1992

- Consolidation de la stabilité et de la relance de l'économie nationale par la réduction de la pression inflationniste et le redressement de l'équilibre dans le domaine des devises (*Discours du Premier Ministre de la Roumanie, Theodor Stolojan, devant le Parlement de la Roumanie, Bucarest, 23 avril 1992*)

Juin 1992

- Règlement de la Banque Nationale de la Roumanie concernant la réalisation des opérations en devises

- Normes, *no. 2/1992* concernant la modification de la situation des sociétés bancaires

- Normes, *no. 3/1992* concernant la notification de l'ouverture en Roumanie de représentations par les sociétés bancaires ayant le siège à l'étranger
- Normes, *no. 4/1992* concernant le registre des sociétés bancaires
- L'économie de la Roumanie en mars 1992 – Données statistiques

Juillet 1992

- Synthèse préliminaire des études concernant la stratégie de la transition en Roumanie

Août-Septembre 1992

- Tendances et orientations stratégiques dans l'économie de transition en Roumanie – étude préliminaire
- Le modèle du mécanisme économique des démocraties de l'Europe Occidentale et les problèmes de la transition vers l'économie de marché en Roumanie
- Les pays de l'Europe Centrale et Orientale: effondrement du CAEM et problèmes d'intégration dans les structures européennes et mondiales
- Eléments du mode et du style de vie du troisième âge sous l'impact de la transition vers l'économie de marché en Roumanie
- L'évolution des revenus et de la demande de la population en 1991 et le marché des biens de consommation en Roumanie
- Normes concernant l'organisation et le fonctionnement du marché bancaire des devises

Octobre 1992

- La formation de l'agriculture durable: option pour solutionner le problème de la sécurité alimentaire en Roumanie
- La transition vers l'économie de marché et la consummation alimentaire

Novembre-Decembre 1992

- L'état économique actuel de la Roumanie et les voies pour sortir de la crise, *acad. N.N. Constantinescu*
- Ordonnance, *no. 3/27 juillet 1992* du Gouvernement de la Roumanie et Normes visant l'application de l'Ordonnance *no. 3/27 juillet 1992* concernant la taxe sur la valeur ajoutée en Roumanie
- L'économie de la Roumanie en septembre 1992 – Données statistiques

V. REVISTA ROMÂNĂ DE ECONOMIE

Nr. 1-2/1992 (Anul II, vol. 2)

- Dezvoltarea sectorului de servicii şi modernizarea structurii economiei româneşti – *Constantin Grigorescu*
- Opinii privind rolul monedei în perioada de tranziție – *Costin Kirițescu*
- Stadiul reformei economice şi rolul statului – *Vasile Pilat*
- Considerații privind restructurarea sistemului de management – *Marcela Naneş, Mihai Ion, Romeo Constantin*
- Privatizarea sectorului public în țările dezvoltate cu economie de piață – *Gheorghe Zaman*

- Eseu asupra tipologiei economiilor de piață contemporane – *Sorica Sava*
- Probleme ale tranziției la economia de piață în Bulgaria – *Reghina Creţoiu*
- Piața muncii între reglementare şi dereglementare – *Steliana Perț*
- Rolul sistemului de învățământ în elasticizarea ofertei forței de muncă – *Florin Pavelescu*
- Repere ale politicii salariale în procesul reformei economice în România – *Valentina Vasile*
- Sistemul securității sociale în România. Cu privire la prestațiile băneşti – *Maria Poenaru*
- Reforma economică şi politica socială – *Maria Molnar*
- Protecția mediului înconjurător, sector al producției de bunuri şi servicii – *Camelia Cămăşoiu*
- Politicile cercetării-dezvoltării. Obiect de studiu şi acțiune practică – *Steliana Sandu*
- Corelația cantitativ-calitativ în evoluția economiei româneşti în perioada 1950-1990 – *Gheorghe Zaman, Zizi Goschin*
- Evoluția industriei prelucrătoare mecanizate din România interbelică – *George Dobre*
- Aspecte privind stabilizarea monetară din 1929 în România – *Victor Axenciuc*

Note. Recenzii. Manifestări ştiințifice: • Ronald H. Coase. Premiul Nobel pentru ştiințe economice în anul 1991; • O lucrare de referință privind populația mondială; • Întâlnirea grupului de lucru est-europeană din cadrul Programului Internațional de Studii pe problema "Relațiile Academie-Industrie"; • Seminarul regional cu tema: "Restructurarea economică şi sistemul securității sociale în țările centrale şi est-europene"; • Dezbaterea ştiințifică: "Scenarii ale echilibrului economico-social din perspectiva ocupării forței de muncă şi a combaterii şomajului în România".

VI. ECONOMIA ROMÂNIEI – EVOLUȚII PE TERMEN SCURT

Nr. 1/1992

- Piața muncii – semestrul I 1992, IEN, *dr. Steliana Perț*

VII. ALTE LUCRĂRI ALE INSTITUTELOR

- în limba română

1. Atitudini, valori şi condiții de viață în mediul studențesc, ICCV, coordonator *dr. Cătălin Zamfir*
2. Elemente de fundamentare a politicii regionale în condițiile actuale ale economiei româneşti, IPE, *N. Nica*
3. Sinteza preliminară a studiilor efectuate în INCE cu privire la strategia tranziției, INCE, coordonator *prof. dr. Constantin Ionete*

4. Liniamente ale politicii de protecție socială pentru România anilor 90, ICCV, coord. *dr. Cătălin Zamfir* (seria Politica socială, nr. 1, ICCV)

5. Dimensiunea sărăciei în România, ICCV, *dr. George Barbu* (seria Politica socială, nr. 2, ICCV).

6. Politica de adaptare a aparatului productive al întreprinderii la cererea de produse industriale, (Studii de economie industrială, nr. 103) în ICRISI, coordonator *Olga Mihăescu*

7. Agricultura României în contextul tranziției la economia de piață, IEA, coordonator *Dumitru Dumitru*

8. Criterii şi principii de organizare a standurilor expoziționale, IMM, "Virgil Madgearu"

9. Conjunctura economiei mondiale – 1991-1992, IEM (în coediție cu Editura Expert), coordonator *dr. Nicolae Nistorescu*

- în limbi străine

1. Romanian Economy – A brief survey, INCE, *Mircea Ciumara*

2. Romania-Luxembourg – disponnibilités et opportunités du développement de la coopération économiqueet du commerce, *Napoleon Pop*

3. Romania on the way to the Market Economy, *Napoleon Pop*

4. Tendances of orientations stratégiques dans l'économie de transition en Roumanie (étude préliminaire), INCE, *Constantin Ionete*

5. Rapports présentés au Congrès de l'Association Internationale des économists de langue francaise, INCE, *Mihai Ştefan, Gh. Dolgu*

6. Synthèse préliminaire des études effectuées au cadre de l'INRE concernant la stratégie de la transition, INCE, *Constantin Ionete*

INDEX DE AUTORI

AFLOROAIEI, Nicuşor, 137, 179, 437 ***(XX)***
AGAFIȚA, Vladimir, 3, 437 ***(XX)***
ALBU, Lucian, 434, 436 ***(XX)***
ANTOHI, Dorina, 137, 205, 435, 437 ***(XX)***
AVRĂMIȚĂ, Gheorghe, 137, 152, 437
BAL, Ana, 436 ***(XX)***
BARA, Simona, 137, 182, 437 ***(XX)***
BARBU, Gheorghe, 3, 239, 435, 436, 437 ***(XX)***
BÂRSANU, Mariana, 137, 205, 437 ***(XX)***
BĂDULESCU, Carmen, 434 ***(XX)***
BĂLAŞA, Ana, 413, 415, 434, 436, 437 ***(XX)***
BĂLĂNESCU, Rodica Mihaela, 435, 436 ***(XX)***
BĂLĂŞESCU, Florin, 435 ***(XX)***
BEGU, Liviu, 137, 191, 437 ***(XX)***
BOB, Roxana, 435 ***(XX)***
BOGDAN, Vasilie, 434 ***(XX)***
BRATU, Ramona, 434 ***(XX)***
CAMARA, Aurel, 137, 162, 437 ***(XX)***
CĂMĂŞOIU, Camelia, 434, 442 ***(XX)***
CHISĂGIU, Livia, 436 ***(XX)***
CIUTACU, Constantin, 435 ***(XX)***
CODIN, Mihaela, 358, 437 ***(XX)***
COMŞA, Marin, 137, 158, 437 ***(XX)***
CONSTANTIN, Marin, 137, 205, 437 ***(XX)***
CORDUNEANU, Carmen, 435, 436 ***(XX)***
COSTAKE, Nicolae, 137, 188, 437 ***(XX)***
CRĂIUȚU, Mura, 436 ***(XX)***
CROITORU, Lucian, 434 ***(XX)***
DACHIN, Anca, 137, 208, 437 ***(XX)***
DĂDUIANU VASILESCU, Iolanda, 280, 437 ***(XX)***
DIJMĂRESCU, Eugen, 396 ***(XX)***
DOBRESCU, Emilian, 137, 139, 140, 437 ***(XX)***
DOGARU, Mădălina, 137, 158, 437 ***(XX)***
DRĂGAN, Bogdan-Cristian, 434 ***(XX)***
DULGHERU, Luoana, 436 ***(XX)***
DUMITRESCU, Georgeta, 436 ***(XX)***
DUMITRU, Dumitru, 436, 443 ***(XX)***
FARMACHE, Ileana, 434 ***(XX)***
FLESNER, Margareta, 435 ***(XX)***
FLOREA, Radu, 239, 437 ***(XX)***
FLOREA, Vladimir, 435 ***(XX)***
FLORESCU, Ionel, 137, 159, 179, 437 ***(XX)***
FRENȚ, Gabriela, 31, 437 ***(XX)***
FTOMOV, Emilian, 3, 437 ***(XX)***
GHEBREA, Georgeta, 435 ***(XX)***
GHEORGHE, Viorel, 3, 437 ***(XX)***
GHIMPĂU, Vasilica, 239, 437 ***(XX)***
GHINDĂ, Iuliana, 436 ***(XX)***
GONDOŞ, Mihail, 434 ***(XX)***
GRIGORESCU, Constantin, 436, 442 ***(XX)***
GROSU, Giga, 434 ***(XX)***
IANCU, Aurel, 432, 435 ***(XX)***
ILIESCU, Ion I., 223, 224, 437 ***(XX)***
IONESCU, Luminița, 436 ***(XX)***
IONESCU-SISEŞTI, Ileana, 434 ***(XX)***
IORDACHE, Vergiliu, 436 ***(XX)***
ISAIC-MANIU, Ruxandra, 435 ***(XX)***
ISĂCESCU, Luisa, 434, 436 ***(XX)***
LAZEA, Valentin, 436 ***(XX)***
MĂRGINEAN, Ioan, 415, 434, 436 ***(XX)***
MIHALCEA, Doru, 435 ***(XX)***
MIHĂESCU, Constanța, 435 ***(XX)***
MOISE, Elena, 434, 436 ***(XX)***
MOLDOVEANU, Maria, 436 ***(XX)***
MOLNAR, Maria, 435, 442 ***(XX)***
NEGOIȚĂ, Adriana, 435 ***(XX)***
NICA, Narciza, 31, 437 ***(XX)***
NOVAK, Andrei, 65, 435, 436, 437 ***(XX)***
PALADE, Romulus, 436 ***(XX)***
PANAITESCU, Constantin, 434, 435 ***(XX)***

PAVELESCU, Florin, 435, 442 ***(XX)***
PERŢ, Steliana, 434, 442, 443 ***(XX)***
PETROVICI, Anca, 436 ***(XX)***
POENARU, Maria, 435, 442 ***(XX)***
POPESCU, Emilian, 436 ***(XX)***
PREDOŞANU, Gabriela, 435 ***(XX)***
PUWAK, Hildegard, 3, 137, 191, 435, 436, 437 ***(XX)***
RADOCEA, Alexandru, 434 ***(XX)***
RUDĂREANU, Marina, 434 ***(XX)***
SANDU, Ilie, 415, 434, 436 ***(XX)***
SANDU, Steliana, 434, 442 ***(XX)***
SCUTARU, Cornelia, 137, 213, 437 ***(XX)***
SIMION, Maria, 434 ***(XX)***
SOCOL, Gheorghe, 415, 434, 436 ***(XX)***
STAN, Emil, 435 ***(XX)***
STANCIU, Laura, 435 ***(XX)***
STANCIU, Mariana, 436 ***(XX)***
STICLARU, Gabriel, 137, 191, 437 ***(XX)***
STOICA, Mihai, 436 ***(XX)***
STOICA, Victor, 435 ***(XX)***
STROE, Elena Antineea, 137, 208, 437 ***(XX)***
SUCIU, Christina, 434, 436 ***(XX)***
SUTARU, Aura, 434, 436 ***(XX)***
ŞTEFAN, Mihai, 434, 443 ***(XX)***
TÂRHOACĂ, Cornel, 434 ***(XX)***
TĂTARU, Doina, 434 ***(XX)***
TEODORESCU, Mihai, 436 ***(XX)***
TODEROIU, Filon, 137, 201, 436, 437 ***(XX)***
TOIA, Adrian, 434 ***(XX)***
ULCELUŞE, Anişoara, 434 ***(XX)***
VÂLCEANU, Grigore, 436 ***(XX)***
VASILE, Dan, 435 ***(XX)***
VASILE, Valentina, 435, 442 ***(XX)***
VIEZUINĂ, Vasile, 436 ***(XX)***
ZAMAN, Gheorghe, 434, 436, 442 ***(XX)***
ZECHERIU, Mirela, 358, 437 ***(XX)***